

G. POPA-LISSEANU

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

FONTES
HISTORIAE DACO-ROMANORUM

FASCICULUS XIV

IORDANIS
GETICA

EDIDIT

G. POPA-LISSEANU

BUCURESTI
TIPOGRAFIA «BUCOVINA», I. E. TOROUTIU
1 9 3 9

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

VOLUMUL XIV

IORDANES
GETICA

M 68/58
69.219

TEXT, TRADUCERE ȘI COMENTARII DE

G. POPA-LISSEANU

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA «BUCOVINA», I. E. TOROȘIU

1 9 3 9

INTRODUCERE

Vieața sa. Iordanes sau Iordanis — în manuscrisele de la treia mână Iornandes — este un nume ce se întâlnește de mai multe ori în literatura latină de mai târziu, atât sub forma vulgară de Iordanis, cât și sub forma clasică de Iordanes ¹⁾. Anul nașterii sale nu-l cunoaștem; probabil s'a născut la sfârșitul veacului al V-lea sau la începutul celui de al VI-lea.

Din ceea ce însuși ne spune, Iordanes pare a fi fost un Got, de origină alană. Căci în cap. 4 al scrierii sale *Getica* zice clar: «Paria, tatăl tatălui meu Alanoviamuthes, adică bunicul meu, a fost secretarul lui Candax și eu de asemenea am fost înainte de convertirea mea, secretarul fiului surorii lui Gunthiges, magister militum ²⁾». Acest Candax era un șef al Alanilor care, de voie de nevoie, se găsea sub steagul lui Attila și după moartea acestuia, scuturând jugul Hunilor, s'a retras în părțile Dobrogei. Aci probabil s'a născut Iordanes, poate chiar la Durostor.

În afară de faptul că autorul nostru dovedește, din tot ce scrie, că părtinește neamul Goților, în ultimul capitol al *Geticeii* ne spune precis că el își trage originea din a-

1) Geograful Ravennat îl numește Iordanis cosmographus sau chronographus.

2) *Getica*, Cap. I: Scyri et certi Alanorum cum duce suo nomine Candac Scythiam minorem inferioremque Moesiam acceperunt, Caius Candacis Alanoviamuthis patris mei genitor Paria, i. e. meus avus notarius... fuit eiusque germanae filio Gunthigis... mag. milit... ego item, quamvis agrammatus Iordanis ante conversionem meam notarius fui.

ceastă nație a Goților³⁾). Cu toate că Iordanes ne spune că și el a fost secretar, nu ne precizează al cui secretar a fost. Faptul că bunicul său a fost secretar la un alan și el la un got, ne-ar putea explica îndeajuns predilecția sa pentru istoria Goților, fără ca să fi și fost un got din naștere.

Nu știm sigur ce va fi însemnând «înainte de convertirea mea». Probabil că înseamnă înainte de a fi intrat în mănăstire sau cel puțin în viața de ascet, cum crede Mommsen⁴⁾. S'ar putea însă ca Iordanes să fi înțeles prin acea convertire trecerea sa dela arianism la catolicism. În orice caz, atitudinea sa față de creștinism ni-l arată ca făcând parte din tagma preoțească.

De asemenea, nu putem ști dacă Iordanes a fost sau nu episcop. De fapt, în unele manuscrise ale operii sale intitulată *Romana* — nu și în *Getica* — găsim în titlul cărții «*Iordanis episcopus*»⁵⁾, iar unele manuscrise de categoria a treia, îl numesc chiar «*episcopus Ravennas*». Sunt unii istorici cari identifică pe scriitorul nostru cu episcopul din Crotona care a trăit pe aceeași vreme, iar alții îl fac episcop în Africa.

Opera sa. Sunt două scrierile lui Iordanes, date la iveală în anul 551 și anume «*De origine actibusque Getarum*» și «*De summa temporum*» sau «*De origine actibusque Romanorum*». Prima scriere mai poartă și titlul prescurtat de «*Getica*», iar a doua «*De regnorum ac temporum successionem*», cunoscută și ea în general sub numirea de «*Romana*». După cum ne spune însuși autorul, terminarea operei *Romana*, scrisă mai întâi și dedicată fratelui Vigilius, a suferit o amânare, fiind întreruptă de publicarea *Getice*, scrisă la îndemnul fratelui Castalius, căreia îi este dedicată cartea aceasta.

3) *Getica* LX: quasi ex ipsa trahenti originem. Dacă acest *quasi* nu este cauzal, cum crede Kappelmacher în Pauly-Wissowa, *Real-Encycl.* sub voce, atunci s'ar putea ca Iordanes să nu fi fost de origină got, ci un străin de acest neam.

4) Mommsen în *Monumenta Germaniae Historica*, V, *Iordanis, Romana et Getica*, pag. XIII.

5) Incipit liber Iordanis episcopi.

«Romana» este un rezumat scurt, fără metodă, care începe cu Facerea lumii și ajunge până în timpul autorului. El cuprinde întâi un șir de date cronologice, în sensul lui Eusebius, și al lui Ieronimus, apoi extrase din Florus, pe care însă nu-l numește, și în sfârșit o cronică a împăraților dela August până la Justinian. Lucrarea aceasta n'are o prea mare valoare istorică și noi nu ne vom ocupa de ea.

Nici Getica nu are o valoare literară prea mare; ea are însă o mare însemnătate pentru cuprinsul ei interesant și pentru cunoștințele ce ea ne procură și pe cari nu le-am cunoaște de aiurea.

Ambele sale opere, Iordanes le-a scris, poate, la noi, în Moesia Inferioară sau la Salonic, după cum cred unii. Faptul că Iordanes dă o mare dezvoltare evenimentelor petrecute în răsărit, ne face să credem că pe autor îl interesa în special imperiul de răsărit, de unde el era de origine și unde a trăit. Unii critici literari cred că Iordanes este din Tomis — Constanța de astăzi — alții din Marcianopolis — Devnia din Bulgaria, iar alții, între cari și Mommsen, socotesc că va fi trăit prin vr'o mănăstire din Iliria.

Getica, după cum ne spune însuși Iordanes, este un rezumat al celor 12 volume ale Senatorului, adecă ale lui Magnus Aurelius Cassiodorus, un contemporan al său, mare scriitor și mare demnitar în Italia, sub domnia Goților. Cassiodor scrisese o istorie a Goților, istorie care s'a pierdut, iar Getica lui Iordanes este un rezumat al acestei scrieri. Dispensator, adecă intendentul lui Cassiodor, i-a împrumutat autorului nostru, opera lui Cassiodor, pe care Iordanes a cetit-o în timp de trei zile și a făcut din ea, din memorie, un rezumat pe care ni-l dă în Getica sa. A adaus însă dela sine multe lucruri pe cari le-a socotit necesare, la început, la sfârșit și la mijloc ⁶⁾.

Insemnătatea rezumatului lui Iordanes a crescut prin pierderea originalului, căci acest rezumat ne servește astăzi drept original pentru chestiunile ce privesc poporul Goților. Căci zice Fournier, traducătorul lui Iordanes :

6) *Get. Pref.*: addedi conuenientia, initium finemque et plura in medio mea dictione permiscens.

«Oricum ar fi, rezumatul ne servește nouă drept original: această simplă schiță cu toate lipsurile ce prezintă istorisirea, cu toate defectele de critică ale autorului, cu toată ignoranța și părtinirea sa pentru Goți, este încă unul din cele mai prețioase monumente cari ni s'au păstrat pentru cunoașterea istoriei și geografiei din secolul al cincilea și al șaselea al erei noastre ⁷⁾).

Lipsindu-ne originalul lui Cassiodor, nu putem ști ce datorește autorul modelului său și ce datorește celorlalte izvoare ale sale, căci de sgar, Iordanes care era un învățat, deși pe sine se numește agrammatus, a utilizat din belșug întreaga literatură istorică ce i-a stat la îndemână.

Izvoarele Geticei. Ele sunt de trei feluri și anume :

1) Izvoare istorice și geografice greco-romane. Dintre acestea unele ni s'au păstrat până astăzi, altele însă, deși utilizate de autor în veacul al VI-lea în care el trăia, s'au pierdut în urmă. Intre cele păstrate până în timpurile noastre sunt operele geografilor Strabo, Ptolemeu și Pomponius Mela, apoi ale istoricilor T. Liviu, Tacit, Dio, Ammian, Orosius, Priscus etc., iar între cele dispărute sunt operele lui Trogu Pompeius, Dexipp, Dionysiu din Alexandria și alții, fără să mai amintim pe poeții Vergiliu și Lucan. În fruntea lucrărilor pierdute, dar utilizate de aproape de Iordanes, sunt cele două opere speciale asupra istoriei Goților, a lui Cassiodor și a lui Ablaviu ⁸⁾).

2. În al doilea rând Iordanes s'a folosit de izvoare gotice. Nu putem ști, dacă acestea vor fi fost izvoare scrise. Autorul ne spune că Ulfila a învățat pe Goți scrisul și ne vorbește și de o colecție de Legi, numite «Belagines», cari par a fi fost o codificare a obiceiurilor Goților.

Știm însă că Goții aveau cultul forții și bucuria luptelor, «certanimis gaudia» și Iordanes ne-a păstrat amintirea cântecelor lor din clipe solemne. Ca toate popoarele, de asemenea și Goții au avut, în pragul istoriei lor, rudi-

7) G. Fournier de Moujan, *Iordanes*, col. Nisard, pag. 413.

8) Asupra izvoarelor lui Iordanes a se vedea amănunte la Mommsen, *Iordanis Romana et Getica* în *Mon. Ger. Hist.* V, și la Kappelmacher în *Pauly-Wissowa, Real-Encycl.* sub voce.

mentē de cultură, exprimate prin fabulae și prin cantus sau cantiones⁹⁾.

3. În al treilea rând, Iordanes s'a folosit, într'o largă măsură, de tradițiile orale pe cari le avea atât dela Cassiodor și familia acestuia, cât și din ceea ce cunoștea el personal.

Iordanes, deși se numește pe sine *agrammatus*¹⁰⁾, totuș, înainte de a fi intrat în viața monachală, a avut funcțiunea de notarius, adică de secretar, o însărcinare care pe acele vremuri însemna o foarte mare demnitate și a cunoscut, după cum rezultă din scrierile sale, nu numai cele mai de seamă izvoare grecești și latinești, dar a și avut ca model pe cei mai mari scriitori romani. Astfel poetul Vergiliu nu numai că este citat de trei ori, dar îi împurmută expresii întregi, precum și cuvinte izolate¹¹⁾. Din ceea ce se vede că în timpul lui Iordanes, Vergiliu se învăța în școală.

Limba și stilul Geticei. Scriind în graiul popular ce se vorbea în secolul al VI-lea, limba lui Iordanes nu putea să fie decât limba latină vulgară, limbă ce se întâlnește și în inscripțiile din acea vreme. De aceea și este Iordanes un izvor nesecat pentru studiul latinei vulgare. Căci în timpul de atunci dispăruseră cazurile, genurile se confundaseră între ele, iar desinențele se schimbaseră¹²⁾.

9) Moartea lui Theodorj II Goții o celebrău prin cântece de laudă, *cantibus honoratus*, *Gef.* XLI; iar *Amm. Marc. Res Gestae XXXI. 7: Barbari (Gothi) maiorum laudes clamoribus stridebant inconditis.*

10) *Cap. L.*

11) *Gef. I. Verg. Georg. I. 30: tibi serviat ultima Thyle; Gef. V: Verg. Aen. III. 35: Graduumque patrem Geticis qui praesidet arvis; Gef. VII: Verg. Aen. VI, 471: ac si dura silex aut stet Marpesia caures. Expresii Gef. XXVI: quid non auri sacra fames compellit acquiescere: Verg. Aen. III, 56: quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames. Vorbe izolate Gef. XL fluenta mixta clade: Verg. Aen. XII, 31 fluenta sanguine; Gef. L și XXVI: lacrimabile bellum: Verg. Aen. VII, 604: lacrimabile bellum; Gef. XXIX: tutissima statione: Verg. Georg. IV, 421: statio tutissima nautis; Gef. XV: famam factis extendens: Verg. Aen. X. 468: famam extendere factis, etc.*

12) Dăm numai câteva exemple, trimitând pe cetitor la studiul amănunțit al lui Kappelmacher din Pauly-Wissowa, *Real-Encycl.* sub voce: *Romano iurae*, în loc de iure; *utriusque generi*, în loc de generis; *foedus inito* în loc de ininum; *cum paucis satellitibus et Romanos* în loc de et Romanis; a Lupicino Maximo-

Deși scrisă într'o latinească barbară, *Getica* nu este lipsită de aparatul retoric întrebuințat de istorici și nici de ornamentele de stil utilizate de marii scriitori²³).

Concepția istorică a lui Iordanes. Iordanes nu este nici un mare scriitor, nici un mare istoric. Rezumând, desigur neîndemânatic, scrierea lui Cassiodor, el n'are, după cum rezultă din lectura *Geticei*, decât un singur gând : să preamărească dinastia Amalilor și să dovedească în subsidiar că numai în unire cu Romanii pot să ajungă Goții la glorie și la strălucire. Iar materia ce avea să trateze era prea vastă pentru puterile lui Iordanes care nu avea nici destul simț istoric și nici suficientă pătrundere a problemelor ce-și propusese să zugrăvească și să descrie.

Dela Iordanes ni s'au păstrat unsprezece manuscrise, cinci de categoria întâia și câte trei de categoria a doua și a treia. Cel mai vechiu manuscris, arhetipul comun, este cel dela Heidelberg, din veacul al VIII-lea.

Noi am luat de bază a lucrării noastre textul critic al lui Mommsen, din *Mon. Ger. Hist. V.*

Getica lui Iordanes ca izvor al istoriei Românilor. După părăsirea, la anul 275, a provinciei Dacia dela Nordul Dunării de cătră trupele și administrația romană, această țară a rămas în stăpânirea, în afară de a Dacilor liberi și a Carpilor, în aceea a Goților, un popor barbar, de origine germană care trăia, pe atunci, mai ales din jaf și din prădăciuni și care avea ca îndeletnicire principală războiul. Subt stăpânirea acestora, țara s'a găsit de la 275 până la 375, când au venit Hunii, timp de o sută de ani.

que Romanorum ducum, în loc de Romanorum ducibus ; ob decorem în loc de ob decus ; ob nimium frigorem, în loc de frigus ; gaudium feliciorum în loc de felicitus ; desinet în loc de desinit ; dolum quod în loc de qui, fluvium quod, în loc de qui ; flumine qui în loc de quod ; in Ravenna în loc de Ravennae ; omnisque genera tormentorum, în loc de omnia genera ; longo per tempore în loc de longum per tempus ; de origine actusque Getarum, în loc de actibusque Getarum ; dum în loc de cum, etc.

13) Astfel întâlnim de mai multe ori : Quid multa? sau quid multum? aliterațiuni și asonanțe : fortuna facta, apparuit disparuit, cum timore et tremore ; pleonasmе : sequens successor ; genitivul identității : regia palatii ; silua lignorum etc.

Tendința acestor barbari fiind aceea de a jefui și ținta lor fiind bogățiile ce se îngrămădiseră în cetățile romane din Sudul Dunării — căci la Nordul acestui fluviu se dezvoltase mai mult o vieață rurală — Goții au atacat în mai multe rânduri, singuri sau în unire cu aliații lor, provinciile din dreapta Dunării, pricinuind mari stricăciuni imperiului și nimicind uneori armatele romane și, câte odată, chiar și pe împărații lor, cum a fost cazul împăratului Decius, ucis în Dobrogea la Abritus, sau al împăratului Valens, mort atât de tragic în lupta dela Adrianopol.

Stăpânirea Goților în regiunile dela Nordul Dunării a făcut ca țara să fie numită «Gothia», după cum mai târziu a fost numită «Gepidia», iar faptul încreștinării acestui popor l-ar fi determinat de sigur spre o vieață sedentară, dacă n'ar fi dat peste el, în chip atât de năpraznic, Hunii, uniți cu Alanii și dacă n'ar fi fost silit să-și părăsească locuințele. Și nu numai în timpul invaziei Hunilor, dar chiar de mai înainte, Goții au început să se apropie de Romani și Iordanes insistă mult asupra raporturilor de bună vecinătate și chiar de prietenie între Romani și între Goți cari se considerau ca «federati» ai imperiului¹⁴).

Iar faptul că luptele ce s'au dat între Goți, Huni, Gepiri, Vandali sau între aceștia și între Romani, au avut loc pe teritoriul «Romaniei», atât în stânga cât și în dreapta Dunării, și, fără îndoială, și cu concursul autohtonilor, ne obligă să considerăm evenimentele ca făcând parte din istoria primitivă a țării noastre. Și cu toate că autohtonii nu sunt amintiți în mod precis în nararea evenimentelor din istoria specială a Goților, existența lor, se poate bănuia tot pasul¹⁵).

În ce privește în special istoria Românilor, Iordanes ne procură câteva informațiuni foarte prețioase :

Gothia și stăpânirea Goților în Dacia. S'a pus la îndoială stăpânirea și așezarea Goților în Dacia și aceasta nu numai de istoricii noștri mai vechi, dar chiar și de unii, nu de toți, istorici din zilele noastre. Astfel, ca să nu cităm decât pe cei mai de seamă istorici ai noștri, Xenopol, ne

14) Iordanes, *Gef.* XV, 85 ne citează chiar și un împărat de origine gotă, pe Maximinus.

15) Cf. Iordanes, *Gef.* XII, 70: «popoarele Gepizilor».

spune că Goții n'au pornit nici când o expediție a lor din Dacia, «unde nu s'au așezat nici odată»¹⁶⁾, iar d. Iorga zice textual : ideia unei Dacii locuite în adevăr de Goți — sau, mai apoi, de Gepizi, cum pretinde o teorie nouă, primită cu entusiasm în cercurile științifice germane — și prefăcută într'o adevărată patrie a lor, nu se potrivește înaintea de toate cu felul lor de viață. Agricultură lor în acest moment — și încă multă vreme — nu există, cum nici casa lor clădită — Zimmer și Zimmermann sunt în legătură cu timber, în englezește «lemn» —; ei trăiesc exclusiv ca ostașii în lagăr... Mai imposibilă pare o stăpânire a lor în Ardeal, care era doar inima Daciei. Ținta lor fiind bogățiile provinciilor de miazăzi ale împărăției, o asemenea așezare a lor într'o regiune de munți ar fi însemnat o adevărată întemnițare, închiderea întregului lor viitor... În această privință întemeierea statelor visigote în Galia și Spania e cu deosebire luminoasă. Acești Goți, trecuți atâta timp prin filiera romană, se feresc de Pirenei, unde stăruie și mai departe rămășițele aborigenilor basci cari au rezistat ca Albanezii în Pind, de sigur ca Moții în Ardeal, ca unele elemente dace în părțile Hunedoarei...¹⁷⁾. În sfârșit, alți istorici susțin că nici n'ar fi existat o Gothie în țările noastre.

Dar Iordanes ne vorbește clar despre o Gothia în fosta Dacie, dela Nordul Dunării — regnante Gothis Buruista Dicineus venit in Gothiam¹⁸⁾, — și, un capitol mai jos, după ce ne arată că numai două intrări erau în inima Daciei, Boutae și Tapae, ne spune: «Această Gothia pe care strămoșii noștri au numit-o Dacia și care acum se numește Gepidia, se mărginește la răsărit cu Roxolanii, la apus cu Jazygii — Haec Gothia quam Daciam appellavere maiores, quae nunc Gepidia dicitur...¹⁹⁾».

Din aceste două pasagii ale lui Iordanes rezultă că Goții cari au stăpânit țara noastră, proape singuri, o sută

16) Xenopol, *Ist. Rom.* I, 214. Acelaș lucru îl susține și Hașdeu, *Istor. critic. a Român.* pag. 304.

17) Iorga, *Istoria Românilor*, II, pag. 55.

18) Iordanes, *Get.* XI, 67.

19) Iordanes, *Get.* XII, 74.

de ani (dela 275 până la 375, iar după venirea Hunilor, vr'o trei sferturi de veac (375 până la lupta dela Nedao din 454) supuși și ei acelorași Huni, fără să fi avut așezări stabile, au stăpânit de-a binelea regiunile noastre, că țara ce ei au stăpânit, cu excepția epocii hunice, s'a numit «Gothia» și că descoperirile arheologice ce s'au găsit în mare număr, provenind dela Goți sau de la Gepizi, — și ei de neam german — fac dovada că Goții se vor fi indeletnicit, cel puțin o parte din ei, cu ocupațiunile unei vieți sedentare ²⁰⁾.

Dar chiar dacă am admite că Goții nu vor fi avut de loc o viață sedentară, o viață care să-i facă să fie lipiți de pământ, nu este mai puțin adevărat că ei erau pe cale de a se fixa definitiv, în locurile ce ocupau, mai ales după primirea creștinismului. De altfel, când Romanii au oferit Goților câmpii de cultivat — *subigendos agros tribui statuerat imperator* ²¹⁾ și când ei li-au făgăduit că se vor stabili în ținuturile romane din dreapta Dunării, unde vor trăi după legile și obiceiurile Romanilor — *ut, partem Thraciae sive Moesiae si illis traderet ad colendum, eius se legibus eiusque vivere imperiis subderentur* ²²⁾, aceasta presupune că ei s'au decis, cel puțin pentru viitor, pentru o viață sedentară, cu care desigur începuseră să se obișnuiască în preajma sosirii Hunilor.

O dovadă despre stăpânirea Goților în Dacia ne dă însuși Iordanes în capitolul în care ne povestește despre războiul dela a. 262 dintre Fastida, regele Gepizilor și Ostrogota, regele Ostrogoților, uniți cu Visigoții. Căci ne spune Iordanes că regele Fastida al Gepizilor, stabiliți în părțile de apus ale Daciei, fiindcă se găseau într'un teritoriu închis de munți prăpăstioși și strămtorați de păduri dese — *inclusum se montium quaeritans asperitate silvarumque densitate constrictum* — ceru dela Ostrogota să-i cedeze o parte din țara sa. Acesta îi răspunse că ori cât de mare groază are de la se lupta cu un popor înrudit, totuș

20) C. Diculescu, *Vechimea Creștinismului în Dacia*, pag. 3, crede că și zănele Ele din mitologia noastră populară sunt de origine germană: Flurelfen, Waldelfen, Hauselfen, Wasserelfen etc.

21) Ammian Marcellin, *Res Gest.* XXXI, 4. 8.

22) Iordanes, *Get.* XXV, 131.

teritoriu nu-i cedează. Fastida porni atunci cu războiu împotriva lui Ostrogota și în urma luptei de la orașul Galtis, de lângă fluviul Auha, este biruit și se întoarce umilit în patria sa — *properavit ad patriam humiliatus* —, iar Goții mulțumiți de plecarea Gepizilor, trăiesc în urmă în patria lor în pace și în fericire — *in patria feliciter in pace versantur*. Lupta aceasta s'a dat la Galt, lângă Olt, în jud. Târnava Mare, unde se mai văd și astăzi urmele unei vechi cetăți, și s'a dat pentru un teritoriu pe care îl stăpâneau Goții.

Aceeași stăpânire a Goților în Dacia rezultă și dintr'un alt pasagiu al lui Iordanes. Vorbindu-ne despre luptele cu Vandalii, o altă seminție germană, foarte războinică care ocupa cândva teritoriul, unde locuiesc astăzi Gepizii, — zice Iordanes — și anume lângă fluviile Marisia, Miliare Gilpil și Grisia, ne spune că după mai multe bătălii, date lângă Mureș, Vandalii au fost bătuți de Goți și au fost siliți să-și părăsească locuințele lor, iar regele Goților s'a întors acasă — *superatis depraedatisque Vandalibus ad propria loca, unde exierat remeavit*²³). Deci, și din această informație a lui Iordanes, rezultă o stăpânire și poate chiar o așezare a Goților în Ardeal, în reguinea Mureșului și a Crișurilor.

Galtis, Auha. Vechia numire de Galtis, unde s'a dat lupta între Fastida și Ostrogota, o întrebuintează astăzi numai Sașii din Ardeal, în forma de Galt. Românii au adoptat numirea de Ungra pentru aceeași localitate, dela maghiarul Ugra, fie că se va fi stabilit acolo o colonie de Unguri, adecă de Secui, în drumul lor de colonizarea regiunii de răsărit a Transilvaniei, fie că Ungurii vor fi găsit acolo o cetate vechie din epoca romană sau din timpul stăpânirii Goților în Ardeal, cetate pe care au ocupat-o ei. Numirea cea veche — să admitem că va fi fost Galtis — s'a pierdut din graiul Românilor, cum s'a pierdut bunăoară și numirea orașului Morisena, dela gura Mureșului, care s'a înlocuit cu numirea cea nouă de Csanad²⁵).

23) Iordanes, *Gef.* XVII. 10.

24) Iordanes, *Gef.* XXII. 113.

25) Walter Scheiner. *Die Ortsnamen in Balkanarchiv*, II, pag. 55, ne-

Și dacă numirea de Galt provine din vechiul Galtis al lui Iordanes, dela cine au putut împrumuta Sașii la venirea lor în Ardeal, pe la jumătatea secolului al XII-lea, această numire, dacă nu de la autohtonii ce vor fi găsit în văile Oltului; după cum, pe de altă parte, Ungurii n'au putut împrumuta decât tot dela autohtoni numirea Morisenei dela gura Mureșului, înainte de a o fi înlocuit cu numirea cea nouă de Csanad?

Localitatea Galt ne este atestată și prin documente. Astfel documentul din 1211 ne vorbește de castrum Noilgiant, cel din 1222 castrum Noialt, cel din 1222, emanat de cancelaria papei Honorius III castrum Noilgiant²⁶⁾, ca să nu vorbim decât de cele mai cunoscute documente.

Lupta, din anul 262, s'a dat la Galtis, lângă râul Auha care nu poate fi decât Oltul. Toți istoricii câți s'au ocupat de această numire — pe care o întâlnim, ca și numirea de Galtis, numai la Iordanes — au căzut de acord că Auha nu poate să fie decât numirea Oltului și au admis părerea că am avea o transcriere greșită a cuvântului Aluta sau Alutus, istoricește bine constatat.

C. Diculescu însă care caută cu tot dinadinsul să găsească cât mai multe elemente germane în graiul nostru, căzând de multeori în evidente exagerări, socotește că Auha sau Ahua nu este o greșală de transcriere a lui Aluta, ci un cuvânt german, corespunzător latinescului aqua, și înseamnă apă, râu și că deci ar fi un nume secundar al Oltului²⁷⁾.

Marisia, Miliare, Gilpil și Grisia. În capitolul al XXII-lea al Geticei sale, Iordanes vorbind despre regele Goților Geberich care pornește cu războiul împotriva Vandalilor, ne spune că aceștia ocupă teritoriul unde locuiau

cunoscând, probabil, pasagiul din Iordanes, emite o ipoteză ce nu se poate verifica și anume că acest Galt ar fi o traducere a ungurescului «ugar», paragină, ogor necultivat.

26) Hurmuzaki, *Doc.* I, pag. 546, I, pag. 75 și I, pag. 77, cf. Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, pag. 12, 19 și 23. I. Kniezsa, în *Arch. Europ. Centro-Orient.* IV, pag. 356, nu crede că acest Galtis s'ar regăsi în Galt din jud. Târnava Mare.

27) C. Diculescu, *Die Gepiden*, II, pag. 90.

pe atuncea Gepizii — el scrie pe la a. 551 — și anume lângă râurile Marisia, Miliare, Gilpil și Grisia care întrece în mărime pe toate celelalte — quo tempore erant in eo loco manentes, ubi nunc Gepidas sedent, iuxta flumina Marisia, Miliare et Gilpil et Grisia, qui omnes supra dictos excedet²⁸⁾).

Acest pasagiu, socotit ca neclar, a dat mult de lucru cercetătorilor. Căci dacă cel dintâi dintre cele patru râuri enumerate este fără îndoială Mureșul, iar cel din urmă Crișul, celelalte două Miliare și Gilpil n'au putut fi identificate, deși unii au propus pentru Gilpil identificarea cu Jiul. Și apoi, în al doilea rând, cum se poate spune că râul Crișul este cel mai mare din toate ?

Miliare nu poate fi decât o transcriere greșită a vr'unui copist. Grienberger²⁹⁾, a propus în loc de iuxta flumina Marisia, Miliare et Gilpil et Grisiā, textul iuxta flumina Marisiā, Iliarem et Gilpil et Grisiā toate în acuzativ³⁰⁾. C. Diculescu crede că s'ar fi putut întâmpla ca în textul primitiv să fi fost Miliāque și printr'o transcriere greșită să se fi ajuns la Miliare și că atât în Milia cât și în Gilpil să avem de a face cu două numiri de origine germană, primul însemnând nisip, arena, ceea ce ar corespunde lui fluvius Arenae din geografia Anonimului Ravennat³¹⁾ și al doilea indicând un râu furios, rauschender, wilder Fluss, Strom. În cazul acesta Miliare ar corespunde Crișului Alb și Gilpil sau Gilpit, Crișului Negru.

Cât privește dificultatea cea mai de seamă care constă în afirmațiunea lui Iordanes că Grisia ar fi cel mai mare dintre aceste râuri, C. Diculescu o înlătură susținând că pasajul acesta ar fi necomplet și că în enumerarea râurilor ar lipsi cuvântul de Tisia, care ar fi trebuit să fie în text, care ar fi fost necesar să existe și care râu de fapt este cel

28) Iordanes, *Get.* XXII, 113.

29) Grienberger, *Zeitschrift für deutsches Altertum*, la C. Diculescu, *op. cit.*, pag. 88.

30) Iordanes nu ține seama de desinențele cazuale ca bunăoară în Tisia, Tibisia et Dricca transeutes, unde trebuia evident să avem Tisiā, Tibisiā et Driccam transeutes.

31) *Geogr. Ravennat*, 204, 16.

mai mare din toate acestea, mărginind țara Vandalilor din spre apus.

Flutausis. Vorbindu-ne despre popoarele din vechia Scitie, Iordanes ne spune că în partea de apus locuiesc Gepizii, a căror țară e străbătută de râuri mari și vestite. Căci «Tisia îi străbate Nordul și apusul, iar din spre miază zi ea se mărginește cu Dunărea cea mare, și din spre răsărit cu Flutausis care se varsă cu furie, repede și vijelios, în apele Istrului. Înăuntrul acestor râuri este Dacia apărată de munți înalți, în formă de coroană — in qua Scythia prima ab occidente gens residet Gepidarum, que magnis opinatisque ambitur fluminibus. Nam Tisia per aquilonem chorumque discurrit; ab africo uero magnus ipse Danubius, ab eoo Flutausis secat, qui rapidus ac verticosus in Istri fluenta furens divolvitur. Introrsus illis Dacia est ad coronae speciem arduis Alpibus emunita ³²⁾».

Ce este acest *Flutausis*? Fluviul *Flutausis* pe care Anonimul Ravennat ³³⁾ îl numește *Flautasis* a fost în diferite feluri identificat și, mai ales, de unii, cu Siretul, de alții cu Tisa superioară și de alții cu Timișul. După Diculescu însă în *Flutausis* n'am avea decât Oltul care, întocmai ca și *Flutausis* al lui Iordanes, vine furios și turbat «Olt de mănios», în vreme ce Siretul bunăoară curge lin și domol ³⁴⁾. Numele său cel adevărat nu ar fi *Fl(uvius) Aluta* cum au propus unii, ci *Fl(uvius) Taus* cu sufixa *is*, ca în *Mar-is*, *Tib-is*. Acest *Taus* ar fi după Diculescu un nume german ce ar însemna o apă turbure, *Schlam*, *Schmutz*, și ar fi o traducere a numelui autohton *Aluta*, cu aceeași însemnare de apă turbure. Prin urmare, în *Flutausis* am avea o germanizare a vorbei *Aluta-Olt* ³⁵⁾. Asupra lui *Flutausis*, probabil nu s'a spus ultimul cuvânt.

Tigas, Tifisas și Drencon. În capitolul XXIV al *Geticeii sale*, Iordanes orientându-se după arătările scriitorului:

32) Iordanes, *Get.* V, 33.

33) *Geogr. Ravennat*, IV, 14.

34) C. Diculescu, *Die Gepiden* I, pag. 74.

35) Asupra cuvântului *Olt* vezi N. Drăgan, *Români în veacurile IX—XIV*, pag. 536, unde se dă și bibliografia chestiunii.

grec Priscus care a descris cu amănunte călătoria ce a făcut ca delegat la curtea regelui Attila, ne citează, între altele, râurile Tigas, Tifisas și Drencon peste cari a trecut ambasada ce conducea. Despre aceste râuri am vorbit altă dată și trimitem pe cetitor la volumul nostru Priscus, «Ambasadele».³⁶⁾

Tapae și Boutae. Vorbindu-ne despre Dacia, Iordanes, ne spune: «Înțeleg Dacia cea veche — spre a nu se confunda cu Dacia Aureliană, — pe care o ocupă acum popoarele Gepizilor. Această țară, situată în fața Moesiei, dincolo de Dunăre este mărginită de o cunună de munți, având numai două intrări, una pe la Boutae și alta pe la Tapae — Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quae patria in conspectu Moesiae sita trans Danubium corona montium cingitur, duos tantum habens accessus, unum par Boutas alterum per Tapas.

În privința acestor localități, principalele intrări în inima Daciei, istoricii, până acuma, nu s'au pronunțat decât asupra Tapei, identificând-o cu defileul Porții de fer, Poarta transilvană, prin care se străbate din spre Banat în regiunea Hațegului, unde se găsea Capitala țării³⁷⁾.

Cât privește localitatea Boutae ea a rămas neidentificată până acum. Propunerea d-lui I. Conea de a o identifica cu Boița, nume slav ce ar însemna Războieni, unde s'ar fi dat lupte între Romani și Daci, la ieșirea din defileul Oltului, pare plausibilă³⁸⁾.

*

* *

Pentru istoria noastră medievală însemnătatea arătatelor lui Iordanes sporește prin aceea că el, ca și predecesorii săi, consideră pe Goți ca fiind unul și același popor

36) *Izv. Ist. Rom.* VIII. Priscus, *Ambasadele*, pag. 35.

37) Iorğa, *Ist. Rom.* I, 2, pag. 115. Cf. și Tomaschek, *Die alten Thraker*, în *Sitzb. d. Akad. d. Wissensch.* 131, pag. 91.

38) I. Conea, *Cercetări geografice în Istoria Românilor*, I, pag. 25.

NOTĂ. — Înainte de a-și fi publicat Mommsen ediția sa critică, bazată pe studiul amănunțit al celor unsprezece codice, toate edițiile de până atunci ale Geticei cuprindeau, în cap. V, 35, următorul text: Sclaveni a Civitate nova et Sclavino Rumunnensi, et laco qui appellatur Musianus usque ad Danastrum et in

cu vechii Sciți, împotriva cărora au purtat faimoase războaie regii Persilor, ai Egiptului și ai Macedoniei și, în urmă, ca fiind același popor cu Geții și cu Dacii, în privința cărora ne dă informații pe cari el le socotește ca privind pe Goți.

Și apoi, pentru întâia dată întâlnim la Iordanes un rezumat mai mult sau mai puțin complet al istoriei Goților și al dinastiilor lor, precum și o caracterizare amănunțită a acestui popor ce a trăit secole întregi în regiunile noastre și în simbioză cu poporul român, caracterizare ce se potrivește de minune cu ceea ce ne spun autorii clasici Caesar, Tacit și alții despre Germanii de odinioară și cu ceea ce cunoaștem noi despre poporul german de astăzi.

Neastâmpărul lor din timp de pace de a trece cât mai repede pe picior de luptă, numai și numai pentruca virtuțile lor războinice să nu decadă și sufletele lor să nu se moleșească ³⁹⁾ în îndeletniciri de ordin spiritual, apoi cultul forții, dus până la exces și agresivitatea lor înăscută sunt însușiri, calități sau, poate, defecte ce se constată la rasa germanică pentru toate vremurile. Și autorii noștri, de cari ne ocupăm acum, ne scot la iveală nu numai virtuțile războinice ale Goților, dar și defectele și viciile lor ⁴⁰⁾.

Acest popor al Goților cari, de multe ori în calitatea lor de «federati», au servit în politica de basculă, a celor două imperii romane ca masă de manevră, și a căror însemnătate în viața romană a fost, pe acele vremuri, atât

boream Viscla tenus commorantur : hi paludes silvasque pro civitatibus habent. Adecă Sclavenii locuesc dela Cetatea nouă. (Noviodurum-Isaccea) și locul numit Sclavinus Rumunnensis și lacul Musianus (Mursa de lângă Drava, din Pannonia inferior) până la Nistru și în Nord până la Vistula și au drept cetăți lacurile și pădurile.

Ńavem posibilitatea să colaționăm manuscrisele lui Iordanes. Dar ar fi de dorit ca cineva să reia studiul lor spre a se vedea cari anume conțin textul cu Rumunense, de unde provin ele și de când sunt date și dacă nu cumva s'a înșelat însuși Mommsen în interpretarea acestui pasagiu.

39) Iordanes, *Get.* XXIX, 147.

40) Vezi la Ammian Marcellin, *Res. Gest.* XXXI, 9, abominabilul obicei al homosexualității constatat la Taifali, un trib al Goților ce trăia la Nordul Dunării, în regiunile noastre. S'ar putea întâmpla ca autorul să facă aci o confuzie : noi însă constatăm faptul, așa cum reiese din scrisul său.

de ceașșitoare, să au meritat să preoape pe cei mai de seamă istorici de atunci⁴¹⁾, a trăit secole întregi în mijlocul autohtonilor romani sau romanizați dela Nordul Dunării. Aceștia deși erau părășiți de apărarea din partea legiunilor romane, au stat totuș neconținut sub influența spirituală a Romanilor. Acești autohtoni, dupăcum ni-o dovedesc izvoarele istorice contimporane, cu toate că trăiau sub dependența materială a barbarilor, n'au fost nici odată lipsiți cel puțin de sprijinul moral al celor două imperii romane.

În rezumat, dacă istoria este în adevăr «magistra vitae», atunci cetitorul va găsi, fără îndoială în lectura lui Iordanes multe învățăminte folositoare și un îndreptar sigur în viață. În același timp, va desprinde stăruitoarea povață a autorului că numai în unire cu Romanii vor găsi Goții calea cea mai netedă de urmat.

41) Un Ammian Marcellin le-a consacrat din opera sa mai mult decât o carte. Un Procopius a scris patru volume despre războiul cu Goții. Un Cassiodor a compus o *Getică* în douăsprezece volume. Câte o *Getică* a scris și Ablavius și Dio Chrysostomus. Aceste trei *Getice* s'au pierdut și nu ni s'a păstrat decât *Getica* lui Iordanes, ca un rezumat al *Geticei* lui Cassiodor.

1. Volentem me paruo subuectum nauigio oram tranquilli litoris stringere et minutos de priscorum, ut quidam ait, stagnis pisciculos legere, in altum, frater Castali, laxari uela compellis relictoque opusculo, quod intra manus habeo, id est, de abbreviatione chronicorum, suades, ut nostris uerbis duodecem Senatoris uolumina de origine actusque Getarum ab olim et usque nunc per generationes regesque descendentem in uno et hoc paruo libello choartem: dura satis imperia et tamquam ab eo, qui pondus operis huius scire nollit, inposita. 2. Nec illud aspicias, quod tenuis mihi est spiritus ad implendam eius tam magnificam dicendi tubam: super omne autem pondus, quod nec facultas eorundem librorum nobis datur, quatenus eius sensui inseruiamus, sed, ut non mentiar, ad triduanam lectionem dispensatoris eius beneficio libros ipsos antehac relegi. Quorum quamuis uerba non recolo, sensus tamen et res actas credo me integre retinere. 3. Ad quos et ex nonnullis historiis Grecis ac Latinis addidi conuenientia, initium finemque et plura in medio mea dictione permiscens. Quare sine contumelia quod exigisti suscipe libens, libentissime lege; et si quid parum dictum est et tu, ut uicinus genti, commemoras, adde, orans pro me, frater, carissime. Dominus tecum. Amen.

I.

4. Maiores nostri, ut refert Orosius, totius terrae circulum Oceani limbo circumseptum triquadrum statuerunt eiusque tres partes Asiam, Eoropam et Africam uocauerunt. De quo treperito orbis terrarum spatium innumerabiles pene scriptores existunt, qui non solum urbium locorumue positiones explanant, uerum etiam et quod est liquidius, passuum miliariumque dimetiunt quantitatem, insulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam maiores, quam etiam minores, quas Cycladas uel Sporadas cognominant, in immenso maris magni pelagu sitas determinant. 5. Oceani uero intransmeabiles ultiores fines non solum describere quis adgressus est, uerum etiam nec cuiquam licuit transfretare, quia resistente ulua et uentorum spiramine quie-

scente impermeabilis esse sentitur et nulli cognita nisi ei qui eam constituit. 6. Ceterior uero eius pelagi ripa, quam diximus totius mundi circulum, in modum coronae ambiens fines suos, curiosis hominibus et qui de hac re scribere uoluerunt perquam innotuit, quia et terrae circulum ab incolis possident et nonnullae insule in eodem mare habitabiles sunt, ut in orientali plaga et Indico Oceano Hyppodem, Iamnesiam, Solis perustam quamuis inhabitabilem, tamen omnino sui spatio in longo latoque extensam; Taprobanem quoque, in qua (excepto oppida uel possessiones) decem munitissimas urbes decoram. 7. Sed et aliam omnino gratissimam Silefantinam; nec non et Theron, licet non ab aliquo scriptore dilucidas, tamen suis possessoribus affatim refertas. Habet in parte occidua idem Oceanus aliquantas insulas et pene cunctis ob frequentiam euntium et redeuntium notas. Et sunt iuxta fretum Gaditanum haut procul una Beata et alia quae dicitur Fortunata. Quamuis nonnulli et illa gemina Galliciae et Lysitaniae promuntoria in Oceani insulas ponant, in quarum una templum Herculis, in alia monumentum adhuc conspicitur Scipiones, tamen, quia extremitatem Galliciae terrae continent, ad terram magnam Europae potius quam ad Oceani pertinent insulas. 8. Habet tamen et alias insulas interius in suo estu, quae dicuntur Baleares, habetque et alia Mevania, nec non Orcadas numero XXXIII quamuis non omnes excultas. 9. Habet et in ultimo plagae occidentalis aliam insulam nomine Thyle, de qua Mantuanus inter alia: „tibi seruiat ultima Thyle“. Habet quoque is ipse immensus pelagus in parte artoa, id est septentrionali, amplam insulam nomine Scandzam, unde nobis sermo, si dominus iubauerit, est adsumpturus, quia gens, cuius originem flagitas, ab huius insulae gremio uelut examen apium erumpens in terram Europae aduinit; quomodo uero aut qualiter, in subsequenibus, si dominus donauerit, explanauimus¹⁾.

II.

10. Nunc autem de Britannia insula, que in sino Oceani inter Spanias, Gallias et Germaniam sita est, ut potuero, paucis absolvam. Cuius licet magnitudine olim nemo, ut refert Libius²⁾, circumuectus est, multis tamen data est uaria opinio de ea loquendi. Quae diu si quidem armis inaccensam³⁾ Romanis Iulius Caesar proeliis ad gloriam tantum quesitis aperuit; peruia deinceps mercimoniis aliasque ob causas multis facta mortalibus non indiligenti, quae secuta est, aetati certius sui prodidit situm, quem, ut a Grecis Latinisque autoribus accepimus, persequimur. 11. Triquadram eam plures dixere consimilem, inter septentrionalem occidentalemque plagam proiectam, uno, qui

1) Unele manuscrise au explanabimus.

2) Alte manuscrise: Livius.

3) Alte manuscrise: inaccessam.

magnus est, angulo Reni hostia spectantem, dehinc correptam latitudine oblique retro abstractam in duos exire alios, geminoque latere longiorem Galliae praetendi atque Germaniae. 12. In duobus milibus trecentis decem stadiis latitudo eius ubi patentior, longitudo non ultra septem mil. centum triginta duo stadia fertur extendi; modo uero dumosa, modo siluestrae iacere planitiae, montibus etiam nonnullis increscere; mari tardo circumfluam, quod nec remis facile impellentibus cedat, nec uentorum flatibus intumescat, credo, quia remotae longius terrae causas motibus negant; quippe illic latius quam usquam aequor extenditur. Refert autem Strabo Graecorum nobilis scriptor tantas illam exalare nebulas, madefacta humo Oceani crebris excursionsibus, ut subiectus sol per illum pene totum fediorem, qui serenus est, diem negetur aspectui. 13. Noctem quoque clariorem in extrema eius parte minimamque Cornelius etiam annalium scriptor enarrat, metallis plurimis cupiosam, herbis frequentem et his feraciorem omnibus, quae pecora magis quam homines alant; labi uero per eam multa quam maximae relabique flumina gemmas margaritasque uoluentia. Silorum colorati uultus; torti plerumque crine et nigro nascuntur; Calydoniam uero incolentibus rutilae cumae, corpora magna, sed fluuida; Gallis sive Spanis, ut quibusque obtenduntur, adsimiles. Unde coniectauere nonnulli, quod ea ex his accolae contiguo uocatos acceperit. 14. Inculti aequae omnes populi regesque populorum; cunctos tamen in Calydoniorum Meatarumque concessisse nomina Dio auctor est celeberrimus scriptor annalium. Virgeas habitant casas, communia tecta cum pecore, silueque illis saepe sunt domus. Ob decorem nescio an aliam quam ob rem ferro pingunt corpora. 15. Bellum inter se aut imperii cupidine, aut amplificandi quae possident, saepius gerunt, non tantum equitatu uel pedite, uerum etiam bigis curribusque falcatis, quos more uulgare essedas uocant. Haec pauca de Britanniae insulae forma dixisse sufficiat.

III.

16. Ad Scandziae insulae situm, quod superius reliquimus, redeamus. De hac etenim in secundo sui operis libro Claudius Ptolemeus, orbis terrae discriptor egregius, meminit dicens: est in Oceani arctoi salo posita insula magna, nomine Scandza, in modum folii cetri, lateribus pandis, per longum ducta concludens se. De qua et Pomponius Mela in maris sinu Codano positam refert, cuius ripas influit Oceanus. Haec a fronte posita est Vistulae fluminis, qui Sarmaticis montibus ortus in conspectu Scandzae septentrionali Oceano trisulcus inlabitur, Germaniam Scythiamque disterminans. 17. Haec ergo habet ab oriente uastissimum lacum in orbis terrae gremio, unde Vagi fluius uelut

quodam uentrae generatus in Oceanum undosus euoluitur. Ab occidente namque inmensu pelago circumdatur, a septentrione quoque in nauigabili eodem uastissimo concluditur Oceano, ex quo quasi quodam brachio exiente, sinu distento, Germanicum mare efficitur. 18. Ubi etiam paruae quidem, sed plures perhibentur insulae esse dispositae, ad quas si congelato mari ob nimium frigoris lupi transierint, luminibus feruntur orbari. Ita non solum inhospitalis hominibus, uerum etiam beluis terra crudelis est. 19. In Scandza uero insula, unde nobis sermo est, licet multae et diuersae maneant nationes, septem tamen eorum nomina meminit Ptolemaeus. Apium ibi turba mellifica ob nimium frigore nusquam repperitur. In cuius parte arctoa gens Adogit consistit, quae fertur in aestate media quadraginta diebus et noctibus luces habere continuas, itemque brumali tempore eodem dierum noctiumque numero luces clara nescire. 20. Ita alternato merore cum gaudio beneficio aliis damnoque impar est. Et hoc quare? Quia prolixioribus diebus solem ad orientem per axis marginem uident redeuntem, breuioribus uero non sic conspicitur apud illos, sed aliter, quia austrinis signis percurrit, et quod nobis uidetur sol ab imo surgere, illos per terrae marginem dicitur circuire. 21. Aliae uero ibi sunt gentes Screrennae, quae frumentorum non queritant uictum, sed carnibus ferarum atque ouis auium uiuunt; ubi tanta paludibus fetura ponitur, ut et augmentum praestent generi et satietatem ad cupiam¹⁾ genti. Alia uero gens ibi moratur Suzhans, quae uelud Thyringi equis utuntur eximiis. Hi quoque sunt, qui in usibus Romanorum sappherinas pelles commercio interueniente per alias innumeras gentes transmittunt, famosi pelium decora nigridine. Hi cum inopes uiuant, ditissime uestiuntur. 22. Sequitur deinde diuersarum turba nationum, Theustes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liouthida, quorum omnium sedes sub uno plani ac fertilis, et propterea inibi aliarum gentium incursionibus infestantur. Post hos Ahelmil, Finnaithae, Fervir, Gauthigoth, acre hominum genus et at bella primum. Dehinc Mixi, Euagre, Otingis. Hi omnes excisis rupibus quasi castellis inhabitant ritu beluino. 23. Sunt et his exteriores Ostrogothae, Raumarici, Aeragnaricii, Finni mitissimi, Scandzae cultoribus omnibus mitiores; nec non et pares eorum Vinouiloth; Suetidi, cogniti in hac gente reliquis corpore eminentiores; quamuis et Dani, ex ipsorum stirpe progressi, Herulos proprii sedibus expulerunt, qui inter omnes Scandiae nationes nomen sibi ob nimia proceritate affectant praecipuum. 24. Sunt quamquam et horum positura Grannii, Augandzi, Eunixi, Taetel, Rugi, Arochi, Ranii, quibus non ante multos annos Roduulf rex fuit, qui contempto proprio regno ad Theodorici Gothorum regis gremio conuolauit et, ut desiderabat, inuenit. Hae itaque gentes,

1) Alte manuscrite: copiam.

Germanis corpore et animo grandiores, pugnant beluina saevitia.

IV.

25. Ex hac igitur Scandza insula quasi officina gentium aut certe uelut uagina nationum cum rege suo nomine Berig Gothi quondam memorantur egressi: qui ut primum e nauibus exientes terras attigerunt, ilico nomen loci dederunt. Nam odieque¹⁾ illic, ut fertur, Gothiscandza uocatur. 26. Unde mox promouentes ad sedes Vlmerugorum, qui tunc Oceani ripas insidebant, castra metati sunt eosque commisso proelio propriis sedibus pepulerunt, eorumque uicinos Vandalos iam tunc subiugantes suis aplicauere uictoriis. Ubi uero magna populi numerositate crescente et iam pene quinto rege regnante post Berig Filimer, filio Gadarigis, consilio sedit, ut exinde cum familiis Gothorum promoueret exercitus. 27. Qui aptissimas sedes locaque dum quereret congrua, peruenit ad Scythiae terras, quae lingua eorum Oium²⁾ uocabantur: ubi delectatus magna ubertate regionum et exercitus mediaetate transposita pons dicitur, unde amnem traiecerat, inreparabiliter corruisse, nec ulterius iam cuidam licuit ire aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus uoragine circumiecta concluditur, quem utraque confusione natura reddidit inperuim. Verumtamen hodieque illic et uoces armentorum audiri et indicia hominum depraehendi commeantium attestationem, quamuis a longe audientium, credere licet. 28. Haec ergo pars Gothorum, quae apud Filemer dicitur in terras Oium emenso amne transposita, optatum potiti solum. Nec mora ilico ad gentem Spalorum adueniunt conserutoque proelio uictoriam adipiscunt, exindeque iam uelut uictores ad extremam Scythiae partem, que Ponto mari uicina est, proferant. Quemadmodum et in priscis eorum carminibus pene storicu ritu in commune recolitur: quod et Ablauius descriptor Gothorum gentis egregius uerissima adtestatur historia. 29. In quam sententiam et nonnulli consensere maiorum: Ioseppus quoque annalium relator uerissimus dum ubique ueritatis conseruet regulam et origines causarum a principio reuoluat. Haec uero quae diximus de gente Gothorum principia cur omiserit, ignoramus: sed tantu Magog eorum stirpe comemorans, Scythas eos et natione et uocabulo asserit appellatos. Cuius soli terminos, antequam aliud ad medium deducamus, necesse est, ut facient, edicere.

1) Alte manuscrise : hodie.

2) Alte manuscrise : Ocum, Ouim.

30. Scythia si quidem Germaniae terre confines eo tenus, ubi Ister oritur amnis uel stagnus dilatatur Morsianus,¹⁾ tendens usque ad flumina Tyram, Danastrum et Vagosolam, magnumque illu Danaprum²⁾ Taurumque montem, non illum Asiae, sed proprium, id est Scythicum, per omnem Meotidis aditum, ultraque Meotida per angustias Bosfori usque ad Caucassum montem amnemque Araxem ac deinde in sinistram partem reflexa post mare Caspium, quae in extremis Asiae finibus ab Oceano eoroboro in modum fungi primum tenuis, post haec latissima et rotunda forma exoritur, uergens ad Hunnos, Albanos et Seres usque digreditur. 31. Haec, inquam, patria, id est Scythia, longe se tendens lateque aperiens, habet ab oriente Seres, in ipso sui principio litus Caspii maris commanentes; ab occidente Germanos et flumen Vistulae: ab arctu, id est septentrionali, circumdatur oceano, a meridiae Persida, Albania, Hiberia, Ponto atque extremo alueo Istri, qui dicitur Danubius ab ostea sua usque ad fontem. 32 In eo uero latere, qua Ponticum litus attingit, oppidis haut obscuris inuoluitur, Boristhenide, Olbia, Callipolida, Chersona, Theodosia, Careon, Myrmicion et Trapezunta, quas indomiti Scytharum nationes Grecis permiserunt condere, sibimet commercia prestaturos. In cuius Scythiae medium est locus, qui Asiam Europamque ab alterutro dividit, Riphei scilicet montes, qui Thanain uastissimum fundunt intrantem Meotida cuius paludis circuitus passuum mil. CXLIII, nusquam octo ulnis altius subsidentis. 33. In qua Scythia prima ab occidente gens residet Gepidarum, que magnis opinatisque ambitur fluminibus. Nam Tisia³⁾ per aquilonem ejus chorumque discurret; ab africo uero magnus ipse Danubius, ab eoo Flutausis⁴⁾ secat, qui rapidus ac uerticosus in Istri fluenta furens diuoluitur. 34. Introrsus illis Dacia est, ad coronae speciem arduis Alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, qui in aquilone uergit, ab ortu Vistulae fluminis per inmensa spatia Venetharum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per uarias familias et loca mutentur, principaliter tamen Sclaueni⁵⁾ et Antes nominantur. 35. Sclaueni a ciuitate Nouietunense⁶⁾ et laco⁷⁾ qui appellatur Mursiano⁸⁾ usque ad

1) Alte manuscrite: Mursianus, Musianum, Morsiamon.

2) Alte manuscrite: Danubrum, Danapirum.

3) Alte manuscrite: Tisiam, Tisianus, Thisia.

4) Alte manuscrite: Fluttausis, Fluctausis, Flutaus, Fluitans, Flutausi.

Flutasi, Flatausis, la Ravennat.

5) Alte manuscrite: Scaueni, Sclauani, Sclauenni.

6) Alte manuscrite: Nouietunense. Nouietanense, Noui et sclauinorum unnese.

7) Alte manuscrite: loco, lacu.

8) Alte manuscrite: Mursianus, Musiano, Musianus.

Danastrum et in boream Viscla tenus commorantur: hi paludes siluasque pro ciuitatibus habent. Antes uero, qui sunt eorum fortissimi, qua Ponticum mare curuatur, a Danastro extenduntur usque ad Danaprum¹⁾, quae flumina multis mansionibus ab inuicem absunt. 36. Ad litus autem Oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistulae fluminis ebibuntur, Viduarii resident, ex diuersis nationibus adgregati; post quos ripam Oceani item Aesti tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in austrum adsidet gens Acatzirorum²⁾ fortissima, frugum ignara, quae pecoribus et uenationibus uictitat. 37. Ultra quos distendunt supra mare Ponticum Bulgarum sedes, quos notissimos peccatorum nostrorum mala fecerunt. Hinc iam Hunni quasi fortissimorum gentium fecundissimus cespes bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alii Altziagiri, alii Sauiri nuncupantur, qui tamen sedes habent diuisas: iuxta Chersonam Altziagiri, quo Asiae bona audis mercator importat, qui aestate campos peruagant effusas sedes, prout armentorum inuitauerint pabula, hieme supra mare Ponticum se referentes. Hunuguri autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum uenit commercium: quos tantorum uirorum formidauit audacia. 38. Quorum mansione prima in Scythiae solo iuxta paludem Meotidem, secundo in Mysiam Thraciamque et Daciam, tertio supra mare Ponticum rursus in Scythia legimus habitasse; nec eorum fabulas alicubi repperimus scriptas, qui eos dicunt in Brittania uel in unaqualibet insularum in seruitute redactos et in unius caballi praetio a quodam ereptos. Aut certe si quis eos aliter dixerit in nostro³⁾ urbe, quam quod nos diximus, fuisse exortos, nobis aliquid obstrepebit; nos enim potius lectioni credimus quam fabulis anilibus consentimus.

39. Ut ergo ad nostrum propositum redeamus, in prima sede Scythiae iuxta Meotidem commanentes praefati, unde loquimur, Filimer regem habuisse noscuntur. In secunda, id est Daciae, Thraciaeque et Mysiae solo Zalmoxen, quem mirae philosophiae eruditionis fuisse testantur plerique scriptores annalium. Nam et Zeutam prius habuerunt eruditum, post etiam Dicineum, tertium Zalmoxen, de quo superius diximus. Nec defuerunt, qui eos sapientiam erudirent. 40. Unde et pene omnibus barbaris Gothi sapientiores semper extiterunt Grecisque pene consimiles, ut refert Dio, qui historias eorum annalesque Greco stilo composuit. Qui dicit primum Tarabosteseos, deinde uocatos Pilleatos hos, qui inter eos generosi extabant, ex quibus eis et reges et sacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuere laudati Gaetae, ut dudum Martem, quem poetarum fallacia deum

1) Alte manuscrite: Danubium.

2) Alte manuscrite: Acatirorum, Agatzirorum, Agaziri la Revennat. Acatziri la Priscus.

3) Unele manuscrite au nostro orbe, nostra urbe.

belli pronuntiat, apud eos fuisse dicant exortum. Unde et Vergilius: „gradiumque patrem, Geticis qui praesidet aruis“. 41. Quem Martem Gothi semper asperrima placauere cultura (nam uictimae eius mortes fuere captorum), opinantes bellorum praesulem apte humanis sanguinis effusione placandum. Huic praede primordia uouebantur, huic truncis suspendebantur exubiae, eratque illis religionis preter ceteros insinuatus affectus, cum parenti deuotio numinis uideretur impendi. 42. Tertia uero sede super mare Ponticum iam humaniores et, ut superius diximus, prudentiores effecti, diuisi per familias populi, Vese-gothae familiae Baltiorum, Ostrogothae praeclaris Amalis ser- uiebant.

V.

43. Quorum studium fuit primum inter alias gentes uicinas arcum intendere neruis, Lucano¹⁾ plus storico quam poeta tes- tante: „Armeniosque arcus Geticis intendite neruis“. Ante quos etiam cantu maiorum facta modulationibus citharisque canebant, Eterpamara, Hanale, Fridigerni, Vidigoiae et aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales uix heroas fuisse miranda iactat antiquitas. 44. Tunc, ut fertur, Vesosis Scythis lacrimabile sibi potius intulit bellum, eis uidelicet, quos Amazonarum uiros prisca tradit auctoritas, de quas et feminas bellatrices Orosius in primo uolumine professa uoce testatur. Unde cum Gothis eum tunc dimicasse euidenter probamus, quem cum Amazonarum uiris absolute pugnasse cognoscimus, qui tunc a Borysthene amne, quem accolae Danaprum²⁾ uocant, usque ad Thanain fluuium circa sinum paludis Meotidis consedebant. 45. Thanain uero hunc dico, qui ex Ripheis montibus deiectus adeo preceps ruit, ut, cum uicina flumina sive Meotis et Bosforus gelu solidentur, solus amnium confragosis montibus uaporatus, numquam Scythico duriscit algore. Hic Asiae Europaeque terminus famosus habetur. Nam alter est ille, qui montibus Chrinnorum oriens, in Caspium mare dilabitur. 46. Danaper autem ortus grande palude, quasi ex matre profunditur. Hic usque ad medium sui dulcis est et potabilis, piscesque nimii saporis gignit, ossa carentibus chartel- lagine tantum habentes in corporis continentiam. Sed ubi fit Ponto uicinior, paruum fontem suscipit, cui Examphéo cog- nomen est, adeo amarum, ut, cum sit quadraginta dierum itinere nauigabilis, huius aquis exiguis inmutetur, infectusque ac dissimilis sui inter Greca oppida Callipidas et Hypannis in mare defluat. Ad cuius ostia insula est in fronte. Achillis nomine. Inter hos terra uastissima, siluis consita, paludibus dubia.

1) Alte manuscrite au historico.

2) Uncle manuscrite au Danubrum, Danubium.

VI.

47. Hic ergo Gothis morantibus Vesosis, Aegyptiorum rex, in bellum inruit, quibus tunc Tanausis rex erat. Quod proelio ad Phasim fluuium, a quo Fasides aues exortae in totum mundum epulis potentum exuberant, Thanausis Gothorum rex Vesosi Aegyptiorum occurrit, eumque grauiter debellans in Aegypto usque persecutus est, et nisi Nili amnis intransmeabilis obstetissent fluenta uel munitiones, quas dudum sibi ob incursiones Aethiopum Vesosis fieri praecepisset, ibi in eius eum patria extinxisset. Sed dum eum ibi positum non ualuisset laedere, reuertens pene omnem Asiam subiugauit et sibi tunc caro amico Sorno, regi Medorum, ad persoluendum tributum subditos fecit. Ex cuius exercitu uictores tunc nonnulli prouincias subditas contuentes et in omni fertilitate pollentes deserta suorum agmina sponte in Asiae partibus residerunt. 48. Ex quorum nomine uel genere Pompeius Trogus Parthorum dicit extitisse prosapiem. Unde etiam hodieque lingua Schytica fugaces quod est, Parthi dicuntur, suoque generi respondentes inter omnes pene Asiae nationes soli sagittarii sunt et acerrimi belatores. De nomine uero, quod diximus eos Parthos, fugaces, ita aliquanti aethymologiam traxerunt, ut dicerent Parthi, quia suos refugerunt parentes. Hunc ergo Thanausim regem Gothorum mortuum inter numina sui populi coluerunt.

VII.

49. Post cuius decessum et exercitu eius cum successores ipsius in aliis partibus expeditione gerentibus feminae Gothorum a quadam uicina gente temptantur in praeda. Quae doctae a uiris fortiter resisterunt hostesque super se uenientes cum magna uerecundia abigerunt. Qua patratae uictoria fretaeque maioris audacia inuicem se cohortantes arma arripiunt elegentesque duas audentiores Lampeto et Marpesia principatui subrogarunt. 50. Quae dum curam gerunt, ut et propria defenderent et aliena uastarent, sortitae Lampeto restitit lines patrios tuendo, Marpesia uero feminarum agmine sumpta nouum genus exercitui duxit in Asiam, diuersasque gentes bello superans, alios uero pace concilians, ad Cauchasum uenit, ibique certum tempus demorans loci nomen dedit Saxum Marpesiae, unde et Vergilius: „ac si dura silix aut stet Marpesia cautes“, in eo loco, ubi post haec Alexander Magnus portas constituens Pylas Caspias nominauit, quod nunc Iazorum gens custodit pro munitione Romana. 51. Hic ergo certum temporis Amazonas commanentes confortati sunt. Unde egressi et Alem fluuium, quod iuxta Gargaram ciuitatem praeterfluit, transeuntes, Armeniam, Syriam Ciliciamque, Galatiam, Pisidiam omniaque Asiae loca aequa felicitate domuerunt; Ioniam Eoliamque conuersae deditas sibi

provincias effecerunt. Ubi diutius dominantes etiam ciuitates castraque suo in nomine dicauerunt. Ephesi quoque templum Dianae ob sagittandi ac uenandi studium, quibus se artibus tradidissent, effusis opibus mirae pulchritudinis condiderunt. 52. Tale ergo Scythiae gentiae feminae casu Asiae regna potitae per centum pene annos tenuerunt et sic demum ad proprias socias in cautes Marpesios, quas superius diximus, repedarunt, in montem scilicet Caucasi. Cuius montis quia facta iterum mentio est, non ab re arbitror eius tractum situmque describere, quando maximam partem orbis noscitur circuire iugo continuo. 53. Is namque ab Indico mare surgens, qua meridiem respicit, sole uaporatus ardescit; qua septentrione patet, rigentibus uentis est obnoxius et pruinis. Mox in Syriam curuato angulo reflexus, licet annium plurimos emittat, in Vasianensem tamen regionem Eufratem Tigrimque nauigeros ad opinionem maximam perennium fontium cupiosis fundit uberibus. Qui amplexantes terras Syrorum Mesopotamiam et appellari faciunt et uideri, in sinum rubri maris fluenta deponentes. 54. Tunc in boream reuertens Scythicas terras iugus antefatus magnis flexibus peruagatur atque ibidem opinatissima flumina in Caspium mare profundens Araxem, Cysum et Cambisen continuatoque iugo ad Ripheos usque in montes extenditur. Indeque Scythicis gentibus dorso suo terminum praebens ad Pontum usque descendit, consertisque collibus Histri quoque fluenta contingit, quo amne scissus dehiscens Scythia quoque Taurus uocatur. 55. Talis ergo tantusque et pene omnium montium maximus excelsas suas erigens summitates naturali constructione praestat gentibus inexpugnanda munimina. Nam locatim recisus, qua disrupto iugo uallis hiatu patescit, nunc Caspiae portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, uel secundum locum quale fuerit, facit, uix tamen plaustro meabilis, lateribus in altitudinem utremque desectis, qui pro gentium uarietate diuerso uocabulo nuncupatur. Hunc enim Lammum, mox Propanissimum Indus appellat; Parthus primum Castram, post Nifatem edicit; Syrus et Armenus Taurum Scythia Cauchasum ac Rifeum, iterumque in fine Taurum cognominat; aliaeque conplurimae gentes huic iugo dedere uocabulo. Et quia de eius continuatione pauca libabimus, ad Amazonas, unde diuertimus, redeamus.

VIII

56. Quae ueritae, ne eorum prolis rarisceret, uicinis gentibus concubitum petierunt, facta nundina semel in anno, ita ut futuri temporis eadem die reuertentibus in id ipsum, quidquid partus masculum edidisset, patri redderet, quidquid uero feminei sexus nasceretur, mater ad arma bellica erudiret; siue, ut quibusdam placet, editis maribus nouercali odio infantis miserandi fatarumpebant. Ita apud illas detestabile puerperium erat, quod

ubique constat esse uotium. 57. Quae crudelitas illis terrorem maximum comulabat opinionis uulgatae. Nam quae, rogo, spes esset capto, ubi indulgi uel filio nefas habebatur? contra has, ut fertur, pugnavit Hercules, et Melanis pene plus dolo quam uirtute subegit. Theseus uero Hippoliten in praeda tulit, de qua et genuit Hypolitum. Hae quoque Amazones post haec habuere reginam nomine Penthesileam, cuius Troiano bello extant clarissima documenta. Nam hae feminae usque ad Alexandrum Magnum referuntur tenuisse regimen.

IX.

58. Sed ne dicas: de uiris Gothorum sermo adsumptus cur in feminas tamdiu perseuerat? audi et uirorum insignem et laudabilem fortitudinem. Dio storicus et antiquitatum diligentissimus inquisitor, qui operi suo Getica titulum dedit (quos Getas iam superiori loco Gothos esse probauimus, Orosio Paulo dicente) — hic Dio regem illis post tempora multa commemorat nomine Telefum. Ne uero quis dicat hoc nomen a lingua Gothica omnino peregrinum esse, nemo qui nesciat animaduertat usu pleraque nomina gentes amplecti, ut Romani Macedonum, Greci Romanorum, Sarmatae Germanorum, Gothi plerumque mutantur Hunnorum. 59. Is ergo Telefus, Hercules filius natus ex Auge, sororis Priami coniugio copulatus, procerus quidem corpore, sed plus uigore terribilis, qui paternam fortitudinem propriis uirtutibus aequans Hercules genium formae quoque similitudinem referebat. Huius itaque regnum Moesiam appellauere maiores. Quae prouincia habet ab oriente ostia fluminis Danubii, a meridie Macedonia, ab occasu Histria, a septentrione Danubium. 60. Is ergo antefatus habuit bellum cum Danais, in qua pugna Thesandrum ducem Graeciae interemit et dum Aiacem infestus inuadit Uliximque persequitur, uitibus equo cadente ipse corruit Achillisque iaculo femur sauciatus diu mederi nequiuit; Grecos tamen, quamuis iam saucius, e suis finibus proturbauit. Thelepho uero defuncto Euryphylus filius successit in regno, ex Priami Frygum regi germana progenitus. Qui ob Casandrae amorem bello interesse Troiano, ut parentibus soceroque ferret auxilium, cupiens, mox ¹⁾ uenisset extinctus est.

X.

61. Tunc Cyrus, rex Persarum, post grande interuallum et pene post DCXXX annorum tempore (Pompeio Trogo testante) Getarum reginae Thomyre sibi exitiabile intulit bellum. Qui elatus ex Asiae uictoriis Getas nititur subiugare, quibus, ut diximus, regina erat Thomyris. Quae cum Abraxem amnem Cyri arcere potuisset accessum, transitum tamen permisit, elegens armis eum

1) Unele manuscrise au mox cum.

uincere quam locorum beneficio submouere; quod et factum est, 62. Et ueniente Cyro prima cessit fortuna Parthis in tantum, ut et filium Thomyris et plurimum exercitum trucidarent. Sed iterato Marte Getae cum sua regina Parthos deuictos superant atque prosternunt opimamque praedam de eis auferunt, ibique primum Gothorum gens sírica uidit tentoria. Tunc Thomyris regina aucta uictoria tantaque praeda de inimicis potita, in partem Moesiae, quae nunc a magna Scythia nomen mutuatum minor Scythia appellatur, transiens, ibi in Ponti Moesiaco litore Thomes ciuitatem suo de nomine aedificauit. 63. Dehinc Darius, rex Persarum, Hystaspis filius, Antyri, regis Gothorum, filiam in matrimonio postulauit, rogans pariter atque deterrens, nisi suam peragerent uoluntatem. Cuius affinitatem Gothi spernentes, legationem eius frustrarunt. Qui repulsus dolore flammatus est et DCC milia armatorum contra ipsos produxit exercitum, uerecundiam suam malo publico uindicare contendens; nauibusque pene a Chalcedona usque ad Bizantium in instar pontium tabulatis atque consertis Thraciam petit et Moesiam; pontemque rursus in Danubio pari modo constructum duobus mensibus crebris fatigatus in Tapis VIII milia perdidit armatorum, timensque, ne pons Danubii ab eius aduersariis occuparetur, celeri fuga in Thracia repedauit, nec Mysiae solum sibi credens tutum fore aliquantulum remorandi. 64. Post cuius decessum iterum Xerses filius eius paternas iniurias ulcisci se aestimans, cum sua septingenta et auxiliarium CCC milia armatorum, rostratas naues mille ducentas, onerarias tria milia, super Gothos ad bellum profectus nec temptare in conflictu praeualuit, eorum animositate et constantia superatus. 65. Sic namque ut uenerat, absque aliquo certamine suo cum robore recessit. Philippus quoque, pater Alexandri Magni, cum Gothis amicitias copulans Medopam Gudilae regis filiam accepit uxorem, ut tali affinitate roboratus Macedonum regna firmaret. Qua tempestate Dio storico dicente Philippus inopia pecuniae passus, Odysitanam Moesiae ciuitatem instructis copiis uastare deliberat, quae tunc propter uicinam Thomes Gothis erat subiecta. Unde et sacerdotes Gothorum illi qui pii uocabantur subito patefactis portis cum citharis et uestibus candidis obuam egressi patriis diis, ut sibi propitii Macedonas repellerent, uoce supplici modulantes. Quos Macedones sic fiducialiter sibi occurrere contuentes stupiscent et, si dici fas est, ab inermibus terrentur armati. Nec mora soluta acie quam ad bellandum construxerant, non tantum ab urbis excidio *abstinuerunt*,¹⁾ uerum etiam et quos foris fuerant iure belli adepti, reddiderunt, foedusque inito ad sua reuersi sunt. 66. Quod dolum post longum tempus reminiscens egregius Gothorum dactor Sithalcus, CL uirorum milibus congregatis Atheniensibus intulit bellum aduersus Perdiccam Macedoniae regem, quem Alexander apud

1) Unele manuscrite au remouerunt.

Babyloniam ministri insidiis potans interitum Atheniensium principatui hereditario iure reliquerat succesorem. Magno proelio cum hoc inito Gothi superiores inuenti sunt, et sic pro iniuria, qua illi in Moesia dudum fecissent, isti in Grecia discurrentes cunctam Macedoniam uastauerunt.

XI.

67. Dehinc regnante Gothis Buruista Dicineus uenit in Gothiam, quo tempore Romanorum Sylla potitus est principatum. Quem Dicineum suscipiens Buruista dedit ei pene regiam potestatem; cuius consilio Gothi Germanorum terras, quas nunc Franci optinent, populati sunt. 68. Caesar uero, qui sibi primus omnium Romanum uindicauit imperium et pene omnem mundum suae dicioni subegit omniaque regna perdomuit, adeo ut extra nostro urbe in oceani sinu repositas insulas occuparet, et nec nomen Romanorum auditu qui nouerant, eos Romanis tributarios faceret, Gothos tamen crebro pertemptans nequiuit subicere. Gaius Tiberius iam tertius regnat Romanis; Gothi tamen suo regno incolome perseuerant. 69. Quibus hoc erat salubre, hoc adcommodum, hoc uotiuum, ut, quidquid Dicineus eorum consiliarius precepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile iudicantes, effectui manciparent. Qui cernens eorum animos sibi in omnibus oboedire et naturalem eos habere ingenium, omnem pene philosophiam eos instruxit; erat namque huius rei magister peritus. Nam ethicam eos erudiens barbaricos mores conpescuit; fysicam tradens naturaliter propriis legibus uiuere fecit, quas usque nunc conscriptas belagines nuncupant; logicam instruens rationis eos supra ceteras gentes fecit expertes; practicen ostendens in bonis actibus conuersare suasit; theoreticen demonstrans signorum duodecem et per ea planetarum cursus omnemque astronomiam contemplari edocuit, et quomodo lunaris urbis augmentum sustinet aut patitur detrimentum, edixit, solisque globum igneum quantum terreno orbe in mensura excedat, ostendit, aut quibus nominibus uel quibus signis in polo caeli uergente et reuergente trecentae quadraginta et sex stellae ab ortu in occasu precipites ruant, exposuit. 70. Qualis erat, rogo, uoluptas, ut uiri fortissimi, quando ab armis quantolumcumque uacassent, doctrinis philosophicis inbuebantur? uideris unum caeli positionem, alium herbarum fruticumque explorare naturas, istum lunae commoda incommodaque, illum solis labores adtendere et quomodo rotatu caeli raptos retro reduci ad partem occidentam, qui ad orientalem plagam ire festinant, ratione accepta quiescere. 71. Haec et alia nonnulla Dicineus Gothis sua peritia tradens mirabilis apud eos enituit, ut non solu¹⁾ mediocribus, immo et regibus imperaret. Elegit namque ex eis tunc nobilissimos pru-

1) Unele manuscrise au solum, solis.

dentioresque uiros, quos theologiam instruens, numina quaedam et sacella uenerare suasit fecitque sacerdotes, nomen illis pileatorum contradens, ut reor, quia opertis capitibus tyaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant; 72. reliquam uero gentem capillatos dicere iussit, quod nomen Gothi pro magno suscipientes adhuc odie suis cantionibus reminiscunt.

XII.

73. Decedente uero Dicineo pene pari ueneratione habuerunt Comosicum, quia nec inpar erat sollertiae. Hic etenim rex illis et pontifex ob suam peritiam habebatur et in summa iustitia populos iudicabat. Et hoc rebus excedente humanis Coryllus rex Gothorum in regno conscendit et per quadraginta annos in Dacia suis gentibus imperauit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. 74. Quae patria in conspectu Moesiae sita trans Danubium corona montium cingitur, duos tantum habens accessus, unum per Boutas, alterum per Tapas. Haec Gotia, quam Daciam appellauere maiores, quae nunc, ut diximus, Gepidia dicitur, tunc ab oriente Aroxolani, ab occasu lazyges, a septentrione Sarmatae et Basternae, a meridiae amnis Danubii terminabant. Nam lazyges ab Aroxolanis Aluta tantum fluuio segregantur. 75. Et quia Danubii mentio facta est, non ab re iudico pauca de tali amne egregio indicare. Nam hic in Alamannicis aruis exoriens sexaginta a fonte suo usque ad ostia in Ponto mergentia per mille ducentorum passuum milia hinc inde suscipiens flumina in modum spinae, quem costas ut cratem intexunt, omnino amplissimus est. Qui lingua Bessorum Hister uocatur, ducentis tantum pedibus in altum aquam in alueo habet profundam. Hic etenim amnis inter cetera flumina in magnum omnes superans praeter Nilum. Haec de Danubio dixisse sufficiat. Ad propositum uero, unde nos digressimus¹⁾, iubante²⁾ domino redeamus.

XIII.

76. Longum namque post interuallum Domitiano imperatore regnante eiusque auaritiam metuentes foedus, quod dudum cum aliis principibus pepigerant, Gothi soluentes, ripam Danubii iam longe possessam ab imperio Romano deletis militibus cum eorum ducibus uastauerunt. Cui prouinciae tunc post Agrippam Oppius praeerat Savinus, Gothis autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gothi, Romanos deuictos, Oppii Sauini caput abscisum, multa castella et ciuitates inuadentes de

1) Unele manuscrite au digressi sumus.

2) Alte manuscrite: iuuante, adiuuante.

parte imperatoris publice depraedarunt. 77. Qua necessitate suorum Domitianus cum omni uirtute sua Illyricum properauit et totius pene rei publicae militibus ductore Fusco praelato cum lectissimis uiris amnem Danubii consertis nauibus ad instar pontis transmeare coegit super exercitum Dorpanei. 78. Tum Gothi haut segnes reperti arma capessunt primoque conflictu mox Romanos deuincunt Fuscoque duce extincto diuitias de castris militum spoliant magnaue potiti per loca uictoria iam proceres suorum quasi fortuna uincebant, non puros homines, sed semideos id est Ansis uocauerunt. Quorum genealogia ut paucis percurram uel quis quo parente genitus est aut unde origo coepta, ubi finem effecit, absque inuidia, qui legis, uera dicentem ausculta.

XIV.

79. Horum ergo heroum, ut ipsi suis in fabulis referunt, primus fuit Gapt, qui genuit Hulmul, Hulmul uero genuit Augis : at Augis genuit eum, qui dictus est Amal, a quo et origo Amalorum decurrit ; qui Amal genuit Hisarna : Hisarnis autem genuit Ostrogotha : Ostrogotha autem genuit Hunuil : Hunuil item genuit Athal : Athal genuit Achiulf et Oduulf : Achiulf autem genuit Ansila et Ediulf, Vultuulf et Hermenerig : Vultuulf uero genuit Valarauans : Valarauans autem genuit Vinitharium : Vinitharius quoque Vandiliarium : Vandalarium genuit Thiudemer et Valarim et Vidimir : 80. Thiudimir genuit Theodericum ; Theodericus genuit, Amalasuentham : Amalasuenta genuit Athalaricum et Matesuentham de Eutharico uiro suo, cuius affinitas generis sic ad eam coniuncta est. 81. Nam supra dictus Hermanaricus, filius Achiulf, genuit Hunimundum : Hunimundus autem genuit Thorismundo ; Thorismund uero genuit Berimud ; Berimud¹⁾ autem genuit Vetericum : Vetericus item genuit Eutharicum, qui coniunctus Amalasuinthae genuit Athalaricum et Mathesuentam, mortuoque in puerilibus annis Athalarico Mathesuenthae Vitigis est copulatus, de quo non suscepit liberum ; adductique simul a Belesario Constantinopolim ; et Vitigis rebus excedente humanis Germanus patricius fratruelis Iustiniani imp. eam in conubio sumens patriciam ordinariam fecit ; de qua et genuit filium item Germanum nomine. Germano uero defuncto ipsa uidua perseuerare disponit. Quomodo autem aut qualiter regnum Amalorum destructum est, loco suo, si dominus iubauerit²⁾ edicimus.

82. Nunc autem ad id, unde digressum fecimus, redeamus doceamusque, quomodo ordo gentis, unde agimus, cursus sui metam expleuit. Ablabius enim storicus³⁾ refert, quia ibi super

1) Unele manuscrite au Berimund.

2) Unele manuscrite : iuuauerit, iuuerit, uoluerit.

3) Unele manuscrite au historicus, istoricus, hystoricus.

limbum Ponti, ubi eos diximus in Scythia commanere, ibi pars eorum, qui orientali plaga tenebat, eisque praerat Ostrogotha, utrum ab ipsius nomine, an a loco, id est orientales, dicti sunt Ostrogothae, residui uero Vesegothae, id est a parte occidua.

XV.

83. Et quia iam superius diximus eos transito Danubio aliquantum temporis in Mysiam Thraciamque uixisse, ex eorum reliquiis fuit et Maximinus imp. post Alexandrum Mamaeae. Nam, ut dicit Symmachus in quinto suae historiae libro, Maximinus, inquit, Caesar mortuo Alexandro ab exercitu effectus est imp., ex infimis parentibus in Thracia natus, a patre Gotho nomine Micca, matre Halana, quae Ababa dicebatur. Is triennio regnans, dum in Christianos arma commoueret, imperium simul et uitam amisit. 84. Nam hic Seuerus imp. regnante et natalis die filii celebrante, post prima aetate et rusticana uita de pascuis in militiam uenit. Princeps si quidem militares dederat ludos; quod cernens Maximinus, quamuis semibarbarus adulescens, propositis praemiis patria lingua petit ab imperatore, ut sibi luctandi cum expertis militibus licentiam daret. 85. Seuerus, ammodum miratus magnitudinem formae — erat enim, ut fertur, statura eius procera ultra octo pedes — iussit eum lixis corporis nexu contendere, ne quid a rudi homine militaribus uiris eueniret iniuriae. Tum Maximinus sedecim lixas tanta felicitate¹⁾ prostrauit, ut uincendo singulos nullam sibi requiem per intercapidinem temporis daret. Hic captis praemiis iussus in militiam mitti, primaque ei stipendia equestria fuere. Tertia post haec die, cum imperator prodiret ad campum, uidit eum exultantem more barbarico iussitque tribuno, ut eum coercentum ad Romanam inbueret disciplinam. Ille uero, ubi de se intellexit principem loqui, accessit ad eum equitantemque praeire pedibus coepit. 86. Tum imperator equo ad lentum cursum calcaribus incitato multos urbes²⁾ huc atque illuc usque ad suam defatigationem uariis deflexibus impediuit ac deinde ait illi: „num quid uis post cursum, Thracisce, luctare?“ respondit: „quantum libet, imperator“. Ita Seuerus, ex equo desiliens, recentissimos militum cum eo decertari iussit. At ille septem ualentissimos iuuenes ad terram elisit, ita ut antea nihil per interualla respiraret, solusque a Caesare et argenteis praemiis et aureo torque donatus est; iussus deinde inter stipatores degere corporis principalis. 87. Post haec sub Antonino Caracalla ordines duxit ac saepe famam factis extendens plures militiae gradus centuriatumque strenuitatis suae praetium tulit. Macrino tamen postea in regno ingresso recusauit militiam pene triennio, tribunatusque habens honore numquam se oculis Macrini optulit, indignum ducens

1) Unele manuscrise: facilitate, uelocitate.

2) Unele manuscrise: urbis, orbes.

eius imperium, qui perpetrato facinus fuerat adquisitum. 88. Ad Eliogabalum dehinc quasi ad Antonini filium reuertens tribunal suum adiit et post hunc sub Alexandrum Mamaeae contra Parthos mirabiliter dimicauit. Eoque Mogontiaco militari tumulto occisso ipse exercitus electione absque senatus consulto effectus est imperator, qui cuncta bona sua in persecutione Christianorum malo uoto foedauit, occisusque Aquileia a Puppione, regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic nostro opusculo de Symmachi hystoria mutauimus, quatenus gentem, unde agimus, ostenderemus ad regni Romani fastigium usque uenisse. Ceterum causa exegit, ad id, unde digressimus ¹⁾, ordine redeamus.

XVI.

89. Nam gens ista mirum in modum in ea parte, qua uersabatur, id est Ponti in litore Scythiae soli, enituit, sine dubio tanta spatia tenens terrarum, tot sinus maris, tot fluminum cursus, sub cuius saepe dextera Vandalus iacuit, stetit sub praetio Marcomannus, Quadorum principes in seruitute redacti sunt. Philippo namque ante dicto regnante Romanis, qui solus ante Constantinum Christianus cum Philippo idem filio fuit, cuius et secundo anno regni Roma millesimum annum expleuit. Gothi, ut adsolet, subtracta sibi stipendia sua aegre ferentes, de amicis effecti sunt inimici. Nam quamuis remoti sub regibus uiuerent suis, rei publicae tamen Romanae foederati erant et annua munera percipiebant. 90. Quid multa? transiens tunc Ostrogotha cum suis Danubio Moesiam Thraciasque uastauit. Ad quem rebellandum Decius senator a Philippo dirigitur. Qui ueniens dum Getis nihil praeualet, milites proprios exemptos a militia fecit uitae priuatae degi, quasi eorum neglectu Gothi Danubium transfretassent, factaque ut puta in suis uindicta ad Philippum reuertitur. Milites uero uidentes se post tot labores militia pulsos, indignati ad Ostrogothae regis Gothorum auxilium confugerunt. 91 Qui excipiens eos eorumque uerbis accensus mox tricenta milia suorum armata produxit ad bellum adhibitis sibi Taifalis et Astringis nonnullis, sed et Carporum trea milia, genus hominum ad bella nimis expeditum, qui saepe fuere Romanis infesti: quos tamen post haec imperante Dioclitiano et Maximiano Galerius Maximinus Caesar deuicit et rei publicae Romanae subegit. His ergo addens Gothos et Peucinos ab insula Peucis, quae in ostia Danubii Ponto mergentia iacet, Argaithum et Gunthericum nobilissimos suae gentis doctores praefecit. 92. Qui mox Danubium uadati et de secundo Moesiam populati, Marcianopolim eiusdem patriae urbem famosam metropolim adgredduntur, diuque obsessam accepta pecunia ab his qui inerant

1) Unele manuscrise au digressi sumus.

reliquerunt. 93. Et quia Marcianopolim nominauimus, libet aliqua de eius situ breuiter intimare. Nam hanc urbem Traianus imperator hac re, ut fertur, aedificauit, eo quod Marciae sororis suae puella, dum lauat in flumine illo qui nimii limpидitatis saporisque in media urbe oritur Potami cognomento, exindeque uellit aquam haurire, casu uas aureum quod ferebat in profundum decidit, metalli pondere praegrauatum longaque post ab imis emersit; quod certe non erat usitatum aut uacuum sorberi aut certe semel uoratum undis respuentibus enatare. His Traianus sub admiratione conpertis fontique numinis quoddam inesse credens conditam ciuitatem germanae suae in nomine Marcianopolim nuncupauit.

XVII

94. Abhinc ergo, ut dicebamus, post longam obsidionem accepto praemio ditatus Geta recessit ad propria. Quem cernens Gepidarum natio subito ubique uincem praedisque ditatum, inuidia ductus arma in parentibus mouit. Quomodo uero Getae Gepidasque sint parentes si quaeris, paucis absoluam. Meminisse debes me in initio de Scandzae insulae gremio Gothos dixisse egressos cum Berich rege suo, tribus tantum nauibus uectos ad ripam Oceani citerioris, id est Gothiscandza. 94. Quarum trium una nauis, ut adsolet; tardior nanta nomen genti fertur dedisse; nam lingua eorum pigra gepanta dicitur. Hinc factum est, ut paulatim et corruptae nomen eis ex conuicio nasceretur Gepidas. Nam sine dubio ex Gothorum prosapie et hi trahent originem; sed quia, ut dixi, gepanta pigrum aliquid tardumque designat pro gratuito conuicio Gepidarum nomen exortum est, quod nec ipsud credo falsissimum: sunt etenim tardioris ingenii et grauiores corporum uelocitate. 96. Hi ergo Gepidae tacti inuidia, dum Spesis provincia commaneret in insulam Visclae amnis uadibus circumactam, quam patrio sermone dicebant Gepedoios. Nunc eam, ut fertur, insulam gens Viuidaria incolit ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Viuidarii ex diuersis nationibus ac si in unum asyllum collecti sunt et gentem fecisse noscuntur. 97. Ergo, ut dicebamus, Gepidarum rex Fastida quietam gentem excitans patrios fines per arma dilatauit. Nam Burgundzones pene usque ad internicionem deleuit aliasque nonnullas gentes perdomuit. Gothos quoque male prouocans consanguinitatis foedus prius inportuna concertatione uiolauit superba admodum elatione iactatus, crescenti populo dum terras coepit addere, incolas patrios reddidit rariores. 98. Is ergo missis legatis ad Ostrogothan, cuius adhuc imperio tam Ostrogothae quam Vesegothae, id est utrique eiusdem gentes populi, subiacebant, inclusum se montium quaeritans asperitate siluarumque densitate constrictum, unum poscens e duobus, ut aut bellum sibi aut locorum suorum

spatia praepareret. 99. Tunc Ostrogotha rex Gothorum ut erat solidi animi, respondit legatis bellum se quidem talem horrere durumque fore et omnino scelestum armis conflagrare cum propinquis, loca uero non cedere. Quid multa? Gepidas in bella inruunt, contra quos, ne minor iudicaretur, mouit et Ostrogotha procinctum, conueniuntque ad oppidum Galtis¹⁾, iuxta quod currit fluvius Auha²⁾, ibique magna partium uirtute certatum est, quippe quos in se et armorum et pugnandi similitudo commouerat; sed causa melior uiuacitasque ingenii iubet Gothos. 10. Inclinata denique parte Gepidarum proelium nox diremit. Tunc relicta suorum strage Fastida rex Gepidarum properauit ad patriam, tam pudendis obprobriis humiliatus, quam fuerat elationis erectus. Redeunt uictores Gothi Gepidarum discessione contenti, suaque in patria feliciter in pace uersantur, usque dum eorum praeuius existeret Ostrogotha.

XVIII

101. Post cuius decessum Cniua, exercitum diuidens in duas partes, nonnullos ad uastandum Moesiam dirigit, sciens eam neglegentibus principibus defensoribus destitutam; ipse uero cum LXX milibus ad Eusciam³⁾, id est Nouas conscendit. Unde a Gallo duce remotus Nicopolim accedit, quae iuxta latrum fluvium est constituta notissima; quam deuictis Sarmatis Traianus et fabricauit et appellauit Victoriae ciuitatem. Ubi Decio superueniente imperatore tandem Cniua in Hemi partibus, quae non longe aberant, recessit, unde apparatu disposito Philippopolim ire festinans. 102. Cuius secessu Decius imperator cognoscens et ipsius urbis ferre subsidium gestiens iugum Hemi montis transacto ad Beroam uenit. Ibiq; dum equos exercitumque lassum refoueret, ilico Cniua cum Gothis in modum fulminis ruit, uastatoque Romano exercitu imperatorem cum pauculis, qui fugere quierant, ad Eusciam rursus trans Alpes in Mysia proturbauit, ubi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur; collectoque tam exinde quam de Usco exercitu, futuri belli se parat in aciae⁴⁾. 103. Cniua uero diu obsessam inuadit Philippopolim praedaeque potitus Prisco decem qui inerat sibi foederauit quasi cum Decio pugnaturum. Venientesque ad conflictum ilico Decii filium sagitta saucium crudeli funere confodiunt. Quod pater animaduertens licet ad confortandos animos militum fertur dixisse; „nemo tristetur; perditio unius militis non est rei publicae deminutio“, tamen, paterno

1) Unele manuscrite au Galtis, Caltis.

2) Unele manuscrite au Eucha, Aucha, Hauua.

3) Unele manuscrite au Eustesiam, Eustesium, Euscesium, Euiscesium,

Eiuscesium.

4) Unele manuscrite au acie, aciem.

affectu non ferens, hostes inuadit, aut mortem aut ultionem filii exposcens, ueniensque ad Abritto¹⁾ Moesiae ciuitatem circumseptus a Gothis et ipse extinguitur imperii finem uitaeque terminum faciens. Qui locus hodieque Decii ara dicitur, eo quod ibi ante pugnam mirabiliter idolis immolasset.

XIX

104. Defuncto tunc Decio Gallus et Volusianus regnum potiti sunt Romanorum, quando et pestilens morbus, pene istius necessitatis consimilis, quod nos ante hos nouem annos experti sumus, faciem totius orbis foedauit, supra modum tamen Alexandriam totiusque Aegypti loca deuastans, Dionysio storico²⁾ super hanc cladem lacrimauit exponente, quod et noster conscribit uenerabilis martyr Christi et episcopus Cyprianus in libro, cuius titulus est „de mortalitate“. 105. Tunc et Emilianus quidam Gothis saepe ob principum neglegentiam Mysiam deuastantibus, ut uidit licere nec a quoquam sine magno rei publicae dispendio remoueri, similiter suae fortunae arbitratus posse uenire, tyrannidem in Moesia arripuit omneque manu militari ascita coepit urbes et populos deuastare. Contra quem intra paucos menses dum multitudo apparatus adcreveret, non minimum incomodum rei publicae parturiuit; qui tamen in ipso pene nefario conatus sui initio extinctus et uitam et imperium, quod inhiabat, amisit; 106. Supra dicti uero Gallus et Volusianus imperatores, quamuis uix biennio in imperio perseuerantes ab hac luce migrarunt, tamen ipsud biennium, quod affuerunt, ubique pacati, ubique regnauerunt gratiosi, praeter quod unum eorum fortunae reputatum est, id est generalis morbus, sed hoc ab imperitis et calumniatoribus, qui uitam solent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox imperio adepti sunt, foedus cum gente, pepigerunt Gothorum. Et nec longo interuallo utrisque regibus occumbentibus Gallienus arripuit principatum.

XX

107. Quod in omni lasciuiâ resoluta Respa et Veduco Tharuaroque duces Gothorum sumptis nauibus Asiam transierunt, fretum Ellispontiacum transuecti, ubi multas eius prouinciae ciuitates populatas opinatissimum illud Ephesiae Dianae templum, quod dudum dixeramus Amazonas condidisse, igne succendunt. Partibusque Bithiniae delati Chalcedonam subuerterunt, quam post Cornelius Abitus aliqua parte reparauit, quae hodieque, quamuis regiae urbis uicinitate congaudeat, signa

1) Unele manuscrise au Abrito, Abrittum, Abritum.

2) Unele manuscrise au hystorico.

tamen ruinarum suarum aliquanta ad indicium retinet posteritatis. 108. Hac ergo felicitate Gothi, qua intrauerunt partibus Asiae, praedas spoliaque potiti, Hællispontiacum fretum retransseunt, uastantes itinere suo Troiam Iliumque, quae uix a bello illo Agamemnoniaco quantulum se reparantes rursus hostili mucrone deletae sunt. Post Asiae ergo tale excidium Thracia eorum experta est feritatem. Nam ibi ad radices Emi montis et mari uicinam Anchialos ciuitatem adgressi mox adeunt, urbem, quam dudum Sardanaphalus, rex Parthorum, inter limbum maris et Emi radices locasset. 109. Ibi ergo multis feruntur mansisse diebus aquarum calidarum delectati lauacris, quae ad duodecimo miliario Anchialitanae ciuitatis sunt siti, ab imo suae fontis ignei scaturrientes, et inter reliqua totius mundi thermarum innumerabilium loca omnino precipua et ad sanitatem infirmorum efficacissima.

XXI

110. Exinde ergo ad proprias sedes regressi post haec a Maximiano imperatore rediguntur in auxilio Romanorum contra Parthos rogati, ubi omnino datis auxiliariis fideliter decertati sunt. Sed postquam Caesar Maximinus pene cum eorum solacia Narseum regem Persarum Saporis magni nepotem fugasset eiusque omnes opes simulque uxores et filios depraedasset Achillemque in Alexandria Dioclitianus superasset, et Maximianus Herculius in Africa Quinquegentianos adtruisset, pacem rei publicae nacti coeperunt quasi Gothos negligere. 111. Nam sine ipsos dudum contra quasuis gentes Romanus exercitus difficile decertatus est. Apparet namque frequenter, quomodo inuitabantur sic: ut et sub Constantino rogati sunt et contra cognatum eius Licinia arma tulerunt eumque deuictum et in Thessalonica clausum priuatum ab imperio Constantini uictoris gladio trucidarunt. 112. Nam et ut famosissimam et Romae emulam in suo nomine conderet ciuitatem, Gothorum interfuit operatio, qui foedus inito cum imperatore quadraginta suorum milia illi in solacio contra gentes uarias obtulere; quorum et numerus et militia usque ad praesens in re publica nominatur, id est foederati. Tunc etenim sub Ariarici et Aorici regum suorum florebant imperio. Post quorum decessum successor regni extitit Geberich uirtutis et nobilitatis eximius.

XXII

113. Nam hic Hilderith patre natus, auo Ouida, proauo Nidada, gloriam generis sui factis illustribus exaequauit. Primitias regni sui mox in Vandalica gente extendere cupiens contra

Visimar eorum rege qui Asdingorum¹⁾ stirpe, quod inter eos eminet genusque indicat. bellicosissimum, Deuxippo storico²⁾ referente, qui eos ab Oceano ad nostrum litem uix in anni spatio peruenisse testatur prae nimia terrarum immensitate. Quo tempore erant in eo loco manentes, ubi nunc Gepidas sedent, iuxta flumina Marisia, Miliare et Gilpil et Grisia³⁾, qui omnes supra dictos excedet. 114. Erat namque illis tunc ab oriente Gothus, ab occidente Marcomanus, a septentrione Hermundolus, a meridie Histrum, qui et Danubius dicitur. Hic ergo Vandalis commorantibus bellum indictum est a Geberich rege Gothorum ad litus praedicti amnis Marisiae, ubi nec diu certatum est ex aequali, sed mox ipse rex Vandalorum Visimar magna parte cum gentis suae prosternitur. 115. Geberich uero Gothorum ductor eximius superatis depraedatisque Vandalis ad propria loca, unde exierat, remeuit. Tunc perpauci Vandali, qui euasissent, collecta inbellium suorum manu, infortunata patria relinquentes Pannoniam sibi a Constantino principe petierunt ibique per LX annos plus minus sedibus locatis imperatorum decretis ut incolae famularunt. Unde iam post longum ab Stiliconae mag. mil. et ex consule atque patricio inuitati Gallias occupauerunt, ubi finitimos depraedantes non adeo fixas sedes habuerunt.

XXIII

116. Nam Gothorum rege Geberich rebus humanis excedente post temporis aliquod Hermanaricus nobilissimus Amalorum in regno successit qui multas et bellicosissimas arctoi gentes perdomuit suisque parere legibus fecit. Quem merito nonnulli Alexandro Magno comparauere maiores. Habebat si quidem quos domuerat Golthescytha Thiudos Inaunxis Vasinabroncas Merens Mordens Imniscaris Rogas Tadzans Athaul Nauego Bubegenas Coldas. 117. Sed cum tantorum seruitio clarus haberetur, non passus est nisi et gentem Herulorum, quibus praeerat Halaricus, magna ex parte trucidatam reliquam suae subegeret ditioni, Nam praedicta gens, Ablauio istorico referente, iuxta Meotida palude inhabitans in locis stagnantibus, quas Graeci eleuocant. Eluri⁴⁾ nominati sunt, gens quantum uelox, eo amplius superbissima. 118. Nulla si quidem erat tunc gens, quae non leuem armaturam in acie sua ex ipsis elegeret. Sed quamuis uelocitas eorum ab aliis crebro bellantibus euagaret, Gothorum tamen stabilitate subiacuit et tarditati, fecitque causa fortunae, ut et ipsi inter reliquas gentes Getarum regi Hermanarico ser-

1) Unele manuscrise au Asdringorum, Ardigorum, Aspingorum.

2) Unele manuscrise au hystorico, historico.

3) Unele manuscrise au Marsida, Miliaria, Militare, Arine la Revennat. Gilfil, Gilpit la Revennat, Grissia, Gresia la Revennat.

4) Unele manuscrise au Hele, Helae; Heluri, Eruli, Ercli.

uigent. 119. Post Herulorum cede item Hermanaricus in Venethos arma commouit, qui, quamuis armis despecti, sed numerositate pollentes, primum resistere conabantur. Sed nihil ualet multitudo inbellium, praesertim ubi et deus permittit et multitudo armata aduenerit. Nam hi, ut in initio expositionis uel catalogo gentium dicere coepimus, ab una stirpe exorti, tria nunc nomina ediderunt, id est Venethi, Antes, Sclaueni; qui quamuis nunc, ita facientibus peccatis nostris, ubique deseuiunt, tamen tunc omnes Hermanarici imperiis seruiuerunt. 120. Aestorum quoque similiter nationem, qui longissimam ripam Oceani Germanici insident, idem ipse prudentia et uirtute subegit omnibusque Scythiae et Germaniae nationibus ac si propriis laoribus¹⁾ imperauit.

XXIV

121. Post autem non longi temporis interuallo, ut refert Orosius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocior exarsit in Gothos. Nam hos, ut refert antiquitas, ita extitisse conperimus. Filimer rex Gothorum et Gadarici magni filius qui post egressu Scandzae insulae iam quinto loco tenens principatum Getarum, qui et terras Scythicas cum sua gente introisse superius a nobis dictum est, repperit in populo suo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone Haliurunnas²⁾ is ipse cognominat, easque habens suspectas de medio sui proturbat longeque ab exercitu suo fugatas in solitudinem coegit errare. 122. Quas spiritus inmundi per herimum uagantes dum uidissent et eorum complexibus in coitu miscuissent, genus hoc ferocissimum ediderunt, quae fuit primum inter paludes, minutum tetrum atque exile quasi hominum genus nec alia uoce notum nisi quod humani sermonis imaginem adsignabat. Tali igitur Hunni stirpe creati Gothorum finibus aduenerunt. 123. Quorum natio saeua, ut Priscus istoricus refert, Meotida palude ulteriore ripa insidens, uenationi tantum nec alio labore experta, nisi quod, postquam creuisset in populis, fraudibus et rapinis uicinarum gentium quiete conturbans. Huius ergo gentis, ut adsolet, uenatores, dum in interioris Meotidae ripam uenationes inquirerent, animaduertunt, quomodo ex improuiso cerua se illis optulit ingressaque paludem nunc progrediens nunc subsistens index uiae se tribuit. 124. Quam secuti uenatores paludem Meotidam, quem imperium ut pelagus aestimant, pedibus transierunt. Mox quoque Scythica terra ignotis apparuit, cerua disparuit. Quod, credo, spiritus illi, unde progeniem trahunt, ad Scytharum inuidia id egerunt. 125. Illi uero, qui praeter Meotidam alium mundum esse paenitus ignorabant, admiratione ducti terrae Scythicae et, ut sunt

1) Unele manuscrite au labores.

2) Alte manuscrite au Haluirunnas, Aliorunnas, Aliuruncas, Alirunnas.

sollertes, iter illud nullae ante aetati notissimum diuinitus sibi ostensum rati, ad suos redeunt, rei gestum edocent, Scythiam laudant persuasaeque gente sua uia, qua cerua indice dedicerant, ad Scythiam properant, et quantoscumque prius in ingressu Scytharum habuerunt, litauere uictoriae, reliquos perdomitos subegerunt. 126. Nam mox ingentem illam paludem transierunt, ilico Alpidzuros, Alcildzuros, Itimaros, Tuncarsos et Boiscos, qui ripae istius Scythiae insedebant, quasi quaedam turbo gentium rapuerunt. Halanos quoque pugna sibi pares, sed humanitate, uictu formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes, subiugauerunt. 127. Nam et quos bello forsitan minime superabant, uultus sui terrore nimium pauorem ingerentes, terribilitate fugabant, eo quod erat eis species pauenda nigridinis et uelud quaedam, si dici fas est, informis offa, non facies, habensque magis puncta quam lumina. Quorum animi fiducia turuus¹⁾ prodet aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata desaeuiunt. Nam maribus ferro genas secant, ut ante quam lactis nutrimenta percipiant, uulneris cogantur subire tolerantiam. 128. Hinc inberbes senescunt et sine uenustate efœbi sunt, quia facies ferro sulcata tempestiuam pilorum gratiam cicatricis absumit. Exigui quidem forma, sed argutis motibus expediti et ad equitandum promptissimi, scapulis latis, et ad arcus sagittasque parati firmis ceruicibus et superbia semper erecti. Hi uero sub hominum figura uiuunt beluina saeuitia.

129. Quod genus expeditissimum multarumque nationum grassatorem Getae ut uiderunt, pauiscunt, suoque cum rege deliberant, qualiter tali se hoste subducant. Nam Hermanaricus, rex Gothorum, licet, ut superius retulimus, multarum gentium extiterat triumphator, de Hunnorum tamen aduentu dum cogitat, Rosomonorum gens infida, quae tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali eum nanciscitur occasione decipere. Dum enim quandam mulierem Sunilda nomine ex gente memorata pro mariti fraudulentis discessu rex furore commotus equis ferocibus inligatam incitatisque cursibus per diuersa diuelli praecipisset, fratres eius Sarus et Ammius, germanae obitum uindicantes, Hermanarici latus ferro petierunt; quo uulnere saucius egram uitam corporis inbecillitate contraxit. 130. Quam aduersam eius ualitudinem captans Balamber rex Hunnorum in Ostrogotharum parte mouit procinctum, a quorum societate iam Vesegothae quadam inter se intentione seiuncti habebantur. Inter haec Hermanaricus tam uulneris dolore quam etiam Hunnorum incursionibus non ferens gradeus et plenus dierum centesimo decimo anno uitae suae defunctus est. Cuius mortis occasio dedit Hunnis praeualere in Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga sedere et Ostrogothas nuncupari.

1) Alte manuscrite au toruis, toruus.

XXV.

131, Vesegothae, id est illi alii eorum socii et occidui soli cultores, metu parentum exterriti, quidnam de se propter gentem Hunnorum deliberarent, ambigebant, diuque cogitantes tandem communi placito legatos in Romania direxerunt ad Valentem imperatorem fratrem Valentianini imperatoris senioris, ut, partem Traciae siue Moesiae si illis traderet ad colendum, eius se legibus eiusque uiuere imperiis subderentur. Et, ut fides uberior illis haberetur promittunt se, si doctores linguae suae donauerit, fieri Christianos. 132. Quod Valens conperto mox gratulabundus annuit, quod ultro petere uoluisset, susceptoque in partibus Moesiae Getas quasi murum regni sui contra ceteras statuit gentes. Et quia tunc Valens imperator Arrianorum perfidia saucius nostrarum partium omnes ecclesias obturasset, suae parti fautores ad illos dirigit praedicatores, qui uenientes rudibus et ignaris ilico perfidiae suae uirus infundunt. Sic quoque Vesegothae a Valente imperatore Arriani potius quam Christiani effecti. De cetero tam Ostrogothis quam Gepidis parentibus suis pro affectionis gratia euangelizantes huius perfidiae culturam edocentes, omnem ubique linguae huius nationem ad culturam huius sectae inuitauerunt. Ipsi quoque, ut dictum est, Danubio transmeantes Daciam ripensem, Moesiam Thraciasque permissio¹⁾ principis insederunt.

XXVI.

134. Quibus euenit, ut adsolet genti, necdum bene loco fundatis, penuria famis, coeperuntque primates eorum et duces, qui regum uice illis praeerant, id est Fritigernus, Alatheus et Safrac, exercitus inopiam condolere negotiationemque a Lupicino Maximoque Romanorum ducum expetere. Verum quid non auri sacra fames compellit adquiescere? coeperunt duces auaritia compellente non solum ouium bouumque carnes, uerum etiam canum et imundorum animalium morticina eis pro magno contradere, adeo, ut quemlibet mancipium in uno pane aut decem libris carne mercarent. 135. Sed iam mancipiis et supellectile deficientibus filios eorum auarus mercator uictus necessitate exposcit. Haut enim secus parentes faciunt salute suorum pignorum prouidentes; faciliusque deliberant ingenuitatem perire quam uitam, dum misericorditer alendus quis uenditur quam moriturus seruatur. Contigit etenim illo sub tempore erumoso Lupicinus ut ductor Romanorum Fritigernum Gothorum regulum in conuiuium inuitaret dolumque ei, ut post exitus docuit, moliretur. 136. Sed Fritigernus dolum nescius cum paucorum

1) Uelele manuscrite au permissu.

comitatu ad conuiuium ueniens, dum intus in preturio¹⁾ aepularetur, clamorem miserorum morientium audiret: nam in alia parte socios eius reclausos dum milites ducis sui iussu trucidare conarentur et uox morientium duriter emissa iam suspectis auribus intonaret, ilico aperto dolo cognoscens Fritigernus euaginato gladio e conuiuio non sine magna temeritate uelocitate egreditur suosque socios ab imminente morte ereptos ad necem Romanorum instigat. 137. Qui nacti occasione uotiuua elegerunt uiri fortissimi in bello magis quam in fame deficere et ilico in ducum Lupicini et Maximi armantur occisione. Illa namque dies Gothorum famem Romanorumque securitatem ademit, coeperuntque Gothi iam non ut aduenae et peregrini, sed ut ciues et domini possessoribus imperare totasque partes septentrionales usque ad Danubium suo iuri tenere. 138. Quod conperiens in Antiochia Valens imperator mox armato exercitu in Thraciarum partes egreditur; ubi lacrimabile bello commisso uincens Gothis in quodam praedio iuxta Adrianopolim saucius ipse refugiens ignorantibusque, quod imperator in tam uili casula delitisceret, Gothis, ignemque, ut adsolet saeuente inimico, supposito, cum regali pompa crematus est, haut secus quam dei prorsus iudicio, ut ab ipsis igni conbureretur, quos ipse uera fide petentibus in perfidia declinasset ignemque caritatis ad gehennae ignem detorsisset. Quo tempore Vesegothae Thracias Daciaque ripense post tanti gloria tropaei tamquam solum gentilem potiti coeperunt incolere.

XXVII.

139. Sed Theodosio ab Spania Gratianus imperator electo et in orientali principatu loco Valentis patruis subrogato, militaremque disciplinam mox in meliori statu reposita ignauia priorum principum et desidia exclusa Gothus ut sensit, pertimuit. Nam imperator acri omnino ingenii uirtuteque et consilio clarus dum praeceptorum saeueritate et liberalitate blanditiaeque sua remissum exercitum ad fortia prouocaret. At uero ubi milites principe meliore mutato fiduciam acceperunt, Gothos impetere temptant eosque Thraciae finibus pellunt. Sed Theodosio principe pene tunc usque ad desperationem egrotanti datur iterum Gothis audacia diuisoque exercitu Fritigernus ad Thessaliam praedandam, Epiros et Achaiam digressus est. Alatheus uero et Safrac cum residuis copiis Pannoniam petierunt. 141. Quod cum Gratianus imperator, qui tunc a Roma in Gallis ob incursione Vandalorum recesserat, conperisset, quia Theodosio fatali desperatione succumbente Gothi maius saeuirent, mox ad eos collecto uenit exercitu, nec tamen fretus in armis, sed gratia eos mune-

1) Unele manuscrise au praeturio, praeturi, praetorio.

ribusque uicturus, pacemque, uictualia illis concedens, cum ipsis inuito foedere fecit.

XXVIII.

142. Ubi uero post haec Theodosius conualuit imperator repperitque cum Gothis et Romanis Gratiano imperatore pepigisse quod ipse optauerat, admodum grato animo ferens et ipse in hac pace consensit, Aithanaricoque rege¹⁾, qui tunc Fritigerno successerat, datis sibi muneribus sociauit moribusque suis benignissimis ad se eum in Constantinopolim accedere inuitauit.

143. Qui omnino libenter adquiescens regia urbe ingressus est miransque; „en“, inquit, „cerno, quod saepe incredulus audiebam“, famam uidelicet tantae urbis; et huc illuc oculos uoluens nunc situm urbis commeatuque²⁾ nauium, nunc moenia clara prospectans miratur, populosque diuersarum gentium quasi fonte in uno e diuersis partibus scaturiente unda, sic quoque milite ordinato aspiciens; „deus“, inquit, „sine dubio terrenus est imperator et quisquis aduersus eum manu mouerit, ipse sui sanguinis reus existit“. 144 In tali ergo admiratione maioreque a principe honore suffultus paucis mensibus interiectis ab hac luce migravit. Quem princeps affectionis gratia pene plus mortuum quam uiuum honorans dignae tradidit sepulturae, ipse quoque in exequiis feretro eius praeiens. 145. Defuncto ergo Aithanarico cunctus eius exercitus in seruitio Theodosii imperatoris perdurans Romano se imperio subdens cum milite uelut unum corpus effecit militiaeque illa dudum sub Constantino principe foederatorum renouata et ipsi dicti sunt foederati. E quibus imperator contra Eugenium tyrannum, qui occiso Gratiano Gallias occupasset, plus quam uiginti milia armatorum fideles sibi et amicos intellegens secum duxit uictoriaeque de praedicto tyranno potius ultionem exegit.

XXIX.

146. Postquam uero Theodosius amator pacis generisque Gothorum rebus excessit humanis coeperuntque eius filii utramque rem publicam luxuriose uiuentes adnihilare auxiliariisque suis, id est Gothis, consueta dona subtrahere, mox Gothis fastidium eorum increuit, uerentesque, ne longa pace eorum resolueretur fortitudo, ordinato super se rege Halarico, cui erat post Amalos secunda nobilitas Balthorumque ex genere origo mirifica, qui dudum ob audacia uirtutis Baltha, id est audax,

1) Unele manuscrise au Aithanaricum regem. Athanaricum regem, Aithanaricum quoque regem.

2) Unele manuscrise au commeatumque, commeatisque, meatumque.

nomen inter suos acceperat. 147. Mox ergo antefatus Halaricus creatus est rex, cum suis deliberans suasit eos suo labore quaerere regna quam alienis per otium subiacere, et sumpto exercitu per Pannonias Stillicone et Aureliano consulibus et per Sirmium dextroque latere quasi uiris uacuam intrauit Italiam nulloque penitus obsistente ad pontem applicauit Candidiani, qui tertio miliario ab urbe aberat regia Rauennate. 148. Quae urbs inter paludes et pelago interque Padi fluuenta unius tantum patet accessu, cuius dudum possessores, ut tradunt maiores, aiveroi, id est laudabiles, dicebantur. Haec in sino regni Romani super mare Ionio constituta ut in modum insulae influentium aquarum redundatione concluditur. 149. Habet ab oriente mare, ad quam qui recto cursu de Corcyra atque Hellade partibus nauigatur, dextrum latus primum Epiros, dehinc Dalmatiam Liburniam Histrianque et sic Venetias radens palmula nauigat. Ab occidente uero habet paludes, per quas uno angustissimo introitu ut porta relicta est. A septentrionale quoque plaga ramus illi ex Pado est, qui Fossa uocatur Asconis. 150. A meridie item ipse Padus, quem Italiae soli fluuiorum regem dicunt, cognomento Eridanus, ab Augusto imperatore latissima fossa demissus, qui septima sui aluei parte per mediam influit ciuitatem, ad ostia sua amoenissimum portum praebens, classem ducentarum quinquaginta nauium Dione referente tutissima dudum credebatur recipere statione. 151. Qui nunc, ut Fauus ait, quod aliquando portus fuerit, spatiosissimus ortus ostendit arboribus plenus, uerum de quibus non pendeant uela, sed, poma. Trino si quidem urbs ipsa uocabulo gloriatur trigeminaque positione exultat, id est prima Rauenna, ultima Classis, media Caesarea inter urbem et mare, plena mollitiae harenaque minuta uectationibus apta.

XXX.

152. Verum enim uero cum in eius uicinitate Vesegotharum applicuisset exercitus et ad Honorium imperatorem, qui intus residebat, legationem misisset, quatenus si permetteret, ut Gothi pacati in Italia residerent, sic eos cum Romanorum populo uiuere, ut una gens utraque credere possit: sin autem aliter, bellando quis quem ualebat expellere, et iam securus qui uictor existeret imperaret. Sed Honorius imperator utraque pollicitatione formidans suoque cum senatu inuito consilio, quomodo eos fines Italos expelleret, deliberabat. 153. Cui ad postremum sententia sedit, quatenus provincias longe positas, id est Gallias Spaniasque, quas pene iam perdidisset Gizericique eas Vandalarum regis uastaret inruptio, si ualeret, Halaricus sua cum gente sibi tamquam lares proprias uindicaret. Donationem sacro oraculo confirmatam consentiunt Gothi hac ordinatione et ad patriam sibi traditam proficiscuntur. 154. Post quorum discessu

nec quicquam mali in Italia perpetrato Stilico patricius et socer Honorii imperatoris — nam utramque eius filiam, id est Mariam et Thermantiam, sibi princeps unam post unam consocians utramque uirginem et intactam deus ab hac luce uocauit — hic ergo Stilico ad Polentiam ciuitatem in Alpes Cottiarum locatam dolose accedens, nihilque male suspicantibus Gothis ad necem totius Italiae suamque deformitatem ruit in bello. 155. Quem ex inprouiso Gothi cernentes primum perterriti sunt, sed mox recollectis animis et, ut solebant, hortatibus excitati omnem pene exercitum Stiliconis in fuga conuersum usque ad internicionem deiciunt furibundoque animo arreptum iter deserunt et in Liguria post se, unde iam transierant, reuertuntur; eamque praedis spoliisque potiti Emiliam pari tenore deuastant Flamminiaeque aggerem inter Picenum et Tusciam usque ad urbem Romam discurrentes, quidquid in utrumque latus fuit, in praeda diripiunt. Ad postremum Romae ingressi Halarico iubente spoliant tantum, non autem, ut solent gentes, igne supponunt nec locis sanctorum in aliquo paenitus iniuria inrogare patiuntur. Exindeque egressi per Campaniam et Lucania simili clade peracta Brittos accesserunt: ubi diu resedentes ad Siciliam et exinde ad Africae terras ire deliberant. Bryttiorum si quidem regio in extremis Italiae finibus australi interiaccens parti — angulus eius Appinini montis initium fecit — Adriaeque pelagus uelut lingua porrecta a Tyrreno aestu seiungens nomen quondam a Bryttia sortitus regina. 156. Ibi ergo ueniens Alaricus rex Vesegotharum cum opibus totius Italiae, quas in praeda diripuerat, et exinde, ut dictum est, per Siciliam ad Africam quietam patriam transire disponens. Cuius, quia non est liberum quodcumque homo sine notu¹⁾ dei disposuerit, fretus ille horribilis aliquantas naues submersit, plurimas conturbauit. Qua aduersitate depulsus Halaricus, dum secum, quid ageret, deliberaret, subito inmatura morte praeuentus rebus humanis excessit. 158. Quem nimia sui dilectione lugentes Busento amne iuxta Consentina ciuitate de alueo suo deriuato — nam hic fluius a pede montis iuxta urbem dilapsus fluit unda saluifera — huius ergo in medio aluei collecta captiuorum agmina saepulturae locum effodiunt, in cuius foueae gremium Halaricum cum multas opes obrunt, rursusque aquas in suo alueo reducentes, et ne a quoquam quandoque locus cognosceretur, fossores omnes interemerunt, regnumque Vesegotharum Ataulfo eius consanguineo et forma mentequae conspicuo tradent; nam erat quamuis non adeo proceritate staturae formatus, quantum pulchritudine corporis uultuque decorus.

1) Unele manuscrise au notu.

XXXI.

159. Qui suscepto regno reuertens item ad Romam, si quid primum remanserat, more locustarum erasit, nec tantum priuatis diuitiis Italiam spolians, immo et publicis, imperatore Honorio nihil resistere praeualente, cuius et germanam Placidiam Theodosii imperatoris ex altera uxore filiam ab urbe captiuam abduxit. 160. Quam tamen ob generis nobilitatem formeque pulchritudine et integritate castitatis adtendens in Foro Iuli Aemiliae ciuitate suo matrimonio legitime copulauit, ut gentes hac societate conperta quasi adunatam Gothis rem publicam efficacius terrentur, Honorioque Augusto quamuis opibus exausto tamen iam quasi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit. 161. Ubi cum aduenisset, uicinae gentes perterritae in suis se coeperunt finibus continere, qui dudum crudeliter Gallias infestassent, tam Franci, quam Burgondiones. Nam Vandali uel Alani, quos superius diximus permissu principum Romanorum utramque Pannoniam resedere, nec ibi sibi metu Gothorum arbitantes tutum fore, si reuertentur, ad Gallias transierunt. 162. Sed mox a Galliis, quas ante non multum tempus occupassent, fugientes, Spanias se recluserunt, adhuc memores ex relatione maiorum suorum, quid dudum Geberich Gothorum rex genti suae prestisset incommodi uel quomodo eos uirtute sua patrio solo expulsisset. Tali ergo casu Galliae Ataulfo patuere uenienti. 163. Confirmato ergo Gothus regno in Gallis Spanorum casu coepit dolere, eosque deliberans a Vandalorum incursibus eripere, suas opes Barcelona cum certis fidelibus derelictas plebeque inbelle, interiores Spanias introibit, ubi saepe cum Vandalis decertans tertio anno, postquam Gallias Spaniasque domuisset, occubuit gladio ilia perforata Eueruulfi, de cuius solitus erat ridere statura. Post cuius mortem Segericus rex constituitur, sed et ipse suorum fraude peremptus ocius regnum cum uita reliquit.

XXXII.

164. Dehinc iam quartus ab Alarico rex constituitur Valia nimis dstrictus et prudens. Contra quem Honorius imperator Constantium uirum industria militari pollentem multisque proeliis gloriosum cum exercitu dirigens, ueritus, ne foedus dudum cum Ataulfo inito ipse turbaret et aliquas rursus in re publica insidias moliretur uicinas sibi gentes expulsas, simulque desiderans germanam suam Placidiam subiectionis obprobrio liberare, paciscens cum Constantio, ut, aut bello aut pace uel quo modo si eam potuisset ad suum regnum reducere, ei eam in matrimonio sociaret. 165. Quo placito Constantius obans¹⁾ cum

1) Unele manuscrite au ouans.

copia armatorum et pene iam regio apparatus Spanias petit. Cui Vallias rex Gothorum non cum minori procinctu ad claustra Pyrenel occurrit; ubi ab utraque parte legatione directa ita conuenit pacisci, ut Placidiam sororem principis redderet suaque solacia Romanae rei publicae, ubi usus exegerit, non denegaret. Eo namque tempore Constantinus quidam apud Gallias inuadens imperium filium suum Constantem ex monacho fecerat Caesarem; sed non diu tenens regno praesumpto mox foederatos Gothos Romanosque ipse occiditur Arelato, filius uero eius Vienna. Post quos item Iouinus ac Sebastianus pari temeritate rem publicam occupandam existimantes pari exitio perierunt.

166. Nam duodecimo anno regni Valiae, quando et Hunni post pene quinquaginta annorum inuasam Pannoniam a Romanis et Gothis expulsi sunt, uidens Valia Vandalos in suis finibus, id est Spaniae solum, audaci temeritate ab interioribus partibus Galliciae, ubi eos fugauerat dudum Ataulfus, egressos et cuncta in praedas uastare, eo fere tempore, quo Hierius et Ardabures consules processissent, nec mora mox contra eos mouit exercitum.

XXXIII.

167. Sed Gyzericus rex Vandalorum iam a Bonifatius in Africam inuitatus, qui Valentiniano principi ueniens in offensa non aliter se quam malo rei publicae potuit uindicare. Is ergo suis praecibus eos inuitans per traiectum angustiarum, qui dicitur fretus Gaditanus et uix septem milibus Africam ab Spaniis diuidet ostiaque maris Tyrreni in Oceani estu egeritur¹⁾, transposuit. 168. Erat namque Gyzericus iam Romanorum clade in urbe notissimus, statura mediocris et equi casu claudicans, animo profundus, sermone rarus, luxoriae contemptor, ira turbidus, habendi cupidus, ad sollicitandas gentes prouidentissimus, semina contentionum iacere, odia miscere paratus. 169. Tali Africa rem publicam praecibus Bonifatii, ut diximus, inuitatus intrauit, ubi a diuinitate, ut fertur, accepta auctoritate diu regnans, ante obitum suum filiorum agmine accito ordinauit, ne inter ipsos de regni ambitione intentio²⁾ esset, sed ordine quisque et gradu suo, alii si superuueret, id est, seniori suo fieret sequens successor et rursus ei posterior eius. Quod obseruantes per annorum multorum spatia regnum feliciter possiderunt, nec, ut in reliquis gentibus adsolet, intestino bello foedati sunt, suoque ordine unus post unum regnum excipiens in pace populis imperauit. 170. Quorum ordo iste ac successio fuit: primum Gyzericus, qui pater et dominus, sequens Hunericus, tertius Gunthamundus, quartus Thrasamundus, quintus Ilderich. Quem

1) Unele manuscrise au egeretur, erigitur.

2) Unele manuscrise au contentio.

malo gentis suae Gelimer inmemor atavi praeceptorum de regno eiectum et interemptum tyrannide praesumpsit. 171. Sed non ei cessit inpune quod fecerat. Nam mox Iustiniani imperatoris ultio in eum apparuit et cum omne genus suum opibusque, quibus more praedonis incubabat, Constantinopolim delatus per uirum gloriosissimum Belesarium mag. mil. Orientalem, exconsolem ordinarium atque patricium, magnum in circo populo spectaculum fuit seraque suae paenitudinis gerens cum se uideret de fastigio regali deiectum, priuatae uitae, cui noluit famulari, redactus occubuit. 172. Sic Africa, quae in diuisione urbis¹⁾ terrarum tertia pars mundi describitur, centesimo fere anno a Vandalico iugo erepta in libertate reuocata est regni Romani, et quae dudum ignauis dominis ducibusque infidelibus a rei publicae Romanae corpus gentilis manus abstulerat, a sollerte domino et fideli ductore nunc reuocata hodieque congaudet. Quamuis et post haec aliquantulum intestino proelio Maurorumque infidelitate adtrita sese lamentauerit, tamen triumphus Iustiniani imperatoris a deo sibi donatus, quod inchoauerat, ad pacem usque perduxit. Sed nobis quid opus est, unde res non exeget²⁾, dicere? Ad propositum redeamus.

173. Vallia si quidem, rex Gothorum, adeo cum suis in Vandalos saeuiebat, ut uoluisset eos etiam in Africa persequi, nisi eum casus, qui dudum Halarico in Africa tendenti contigerat, reuocasset. Nobilitatus namque intra Spaniam incruentamque uictoriam potitus Tolosam reuertitur, Romano imperio fugatis hostibus aliquantas prouincias, quod promiserat, derelinquens, sibi que aduersa post longum ualitudine superueniente rebus humanis excessit, eo uidelicet tempore, quo Beremud, 174. Thorismundo patre progenitus, de quo in catalogo Amalorum familiae superius diximus, cum filio Vitiricho ab Ostrogothis, qui adhuc in Scythiae terras Hunnorum oppressionibus subiacebant, ad Vesegotharum regnum migravit. Consciens enim uirtutis et generis nobilitate facilius sibi credens principatum a parentibus deferre, quem heredem regum constabat esse multorum. Quis namque de Amalo dubitaret, si uacasset elegere? Sed nec ipse adeo uoluit, quis esset, ostendere. 175. Et illi iam post mortem Valliae Theoderidum ei dederant successorem. Ad quem ueniens Beremud animi pondere qua ualebat eximio generis sui amplitudine commoda taciturnitate suppressit, sciens regnantibus semper regali stirpe genitos esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne faceret ordinata confundi. Susceptusque cum filio suo a rege Theodorido honorifice nimis, adeo ut nec consilio suo expertem nec conuiuio faceret alienum, non tamen pro generis nobilitate, quam ignorabat, sed pro animi fortitudine et robore mentis, quam non poterat occultare.

1) Unele manuscrise au orbis.

2) Unele manuscrise au exeget, exigit.

XXXIV.

176. Quid plurimum? Defuncto Vallia, ut superius quod diximus repetamus, qui parum fuerat felix Gallis¹⁾, prosperrimus feliciorque Theodoridus successit in regno, homo summa moderatione compositus, animi corporisque utilitate habendus. Contra quem Theodosio et Festo consulibus pace rupta Romani Hunnis auxiliariis secum iunctis in Galliis arma mouerunt. Turbauerat namque eos Gothorum foederatorum manus, qui cum Gaina comite Constantinopolim efferasset. Actius ergo patricius tunc praeerat militibus, fortissimorum Moesium stirpe progenitus in Dorostorena civitate a patre Gaudentio, labores bellicos tolerans, rei publicae Romanae singulariter natus, qui superbam Svauorum Francorumque barbariem immensis caedibus seruire Romano imperio coegisset. Hunnis quoque auxiliariis Litorio ductante contra Gothos Romanus exercitus mouit procinctum, diuque ex utraque parte acies ordinatae cum utriusque fortes et neuter infirmior esset, datis dextris in pristina concordia redierunt, foedusque firmatum ab alterutrum fida pace peracta recessit uterque. 178. Qua pace Attila, Hunnorum omnium dominus et paene totius Scythiae gentium solus in mundo regnator, qui erat famosa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quem in legatione se missum a Theodosio iuniore Priscus historicus tali uoce inter alia refert: ingentia si quidem flumina, id est Tisia Tibisiaque et Dricca²⁾ transientes uenimus in loco illo, ubi dudum Vidigoia Gothorum fortissimus Sarmatum dolo occubuit; indeque non longe ad uicum, in quo rex Attila morabatur, accessimus, uicum inquam ad instar ciuitatis amplissimae, in quo lignea moenia ex tabulis nitentibus fabricata reperimus, quarum compago ita solidum mentiebatur, ut uix ab intentu possit iunctura tabularum conpraehendi. 179. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta porticusque in omni decore dispositas. Area uero curtis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipsa regiam aulam ostenderet. Hae sedes erant Attilae regis barbariae tota tenenti; haec captis ciuitatibus habitacula praeponebat.

XXXV

180. Is namque Attila patre genitus Mundzucio, cuius fuere germani Octar et Roas, qui ante Attilam regnum tenuisse narrantur, quamuis non omnino cunctorum quorum ipse. Post quorum obitum cum Bleda germano Hunnorum successit in

1) Unele manuscrite au Gallis, Gallus.

2) Unele manuscrite au Tysia, Tysilia; Tibussia, Tibusia, Tybisia; Dracca, Deacca, Drica, Driaa.

regno, et, ut ante expeditionis¹⁾, quam parabat, par foret, augmentum uirium parricidio quaerit, tendens ad discrimen omnium nece suorum. 181. Sed librante iustitia detestabili remedio crescens deformes exitus suae crudelitatis inuenit. Bleda enim fratre fraudibus interempto, qui magnae parti regnabat Hunnorum, uniuersum sibi populum adunavit, aliarumque gentium, quas tunc in dicione tenebat, numerositate collecta, primas mundi gentes Romanos Vesegothasque subdere praeoptabat. 182. Cuius exercitus quingentorum milium esse numero ferebatur. Vir in concussione gentium natus in mundo, terrarum omnium metus, qui, nescio qua sorte, terrebat cuncta formidabili de se opinione uulgata. Erat namque superbus incessu, huc atque illuc circumferens oculos, ut elati potentia ipso quoque motu corporis appareret; bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio ualidissimus, supplicatium exorabilis, propitius autem in fide semel susceptis; forma brevis, lato pectore, capite grandiore, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, semo nasu, teter colore, origenis²⁾ suae signa restituens. 183. Qui quamuis huius esset naturae, ut semper magna confideret, addebat ei tamen confidentia gladius Martis inuentus, sacer apud Scytharum reges semper habitus, quem Priscus historicus tali refert occasione detectum. Cum pastor, inquiring, quidam gregis unam buculam³⁾ conspiceret claudicantem nec causam tanti uulneris inueniret, sollicitus uestigia cruoris insequitur tandemque uenit ad gladium, quem depascens herbas incauta calcauerat, effossumque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimis, arbitratur se mundi totius principem constitutum et per Martis gladium potestatem sibi concessam esse bellorum.

XXXVI

184. Huius ergo mentem ad uastationem orbis paratam comperiens Gyzericus, rex Vandalorum, quem paulo ante memorauimus, multis muneribus ad Vesegotharum bella precipitat, metuens, ne Theodoridus Vesegotharum rex filiae suae ulcisceretur iniuriam, quae Hunerico Gyzerici filio iuncta prius quidem tanto coniugio laetaretur, sed postea, ut erat ille et in sua pignora truculentus, ob suspicionem tantummodo ueneni ab ea parati, naribus abscisam truncatamque auribus, spolians decore naturali, patri suo ad Gallias remiserat, ut turpe funus miseranda semper offerret et crudelitas, qua etiam mouerentur externi, uindictam patris efficacius impetraret. 185. Attila igitur dudum bella concepta Gyzerici redemptione parturiens,

1) Alte manuscrise: expeditioni.

2) In loc de originis.

3) Uerle manuscrise: buculam, baculant.

legatos in Italia ad Valentinianum principem misit, serens Gothorum Romanorumque discordia, ut, quos proelio non poterat concutere, odiis internis elideret, asserens, se rei publicae eius amicitias in nullo uolere, sed contra Theodoridum Vesegotharum regem sibi esse certamen. Unde cum excipi libenter optaret, cetera epistula usitatis salutationum blandimentis oppleuerat, studens fidem adhibere mendacio. 186. Pari etiam modo ad regem Vesegotharum Theoderidum dirigit scripta, hortans, ut a Romanorum societate discederet recoleretque proelia, quae paulo ante contra eum fuerant concitata. Sub nimia feritate homo subtilis ante quam bella gereret arte pugnabat. Tunc Valentinianus imperator ad Vesegothas eorumque regem Theoderidum in his uerbis legationem direxit: 187. „Prudentiae uestrae est, fortissimi gentium, aduersus orbis conspirare tyrannum, qui optat mundi generale habere seruitium, qui causas proelii non requirit, sed, quidquid commiserit, hoc putat esse legitimum. Ambitum suum brachio metitur, superbiam licentia satiat; qui ius fasque contemns, hostem se exhibet et naturae. Cunctorum etenim meretur hic odium, qui in commune omnium se adprobat inimicum. 188. Recordamini, quaeso, quod certe non potest obliuisci, ab Hunnis non per bella, ubi communis casus est, fustum, sed, quod grauiter anget¹⁾, insidiis appetitum. Ut de nobis taceamus, potestis hanc inulti ferre superbiam? Armorum potentes fauete propriis doloribus et communes iungite manus. Auxiliamini etiam rei publicae, cuius membrum tenetis. Quam sit autem nobis expetenda uel amplexanda societas, hostis interrogate consilia“. 189. His et similia legati Valentiniani regem permouerunt Theodoridum. Quibus ille respondit: „habetis“, inquit, „Romani, desiderium uestrum; fecistis Attilam et nobis hostem. Sequimur illum quocumque uocauerit, et quamuis infletur de deuersis gentium uictoriis, norunt tamen Gothi confligere cum superbis. Nullum bellum dixerim graue, nisi quod causa debilitat, quando nil triste pauet, cui maiestas adriserit“. Adclamant responso comites duci, laetus sequitur uulgus, 190. Fit omnibus ambitus pagnae, hostes iam Hunni disiderantur. Producitur itaque a rege Theodorido Vesegatharum innumerabilis multitudo; qui quattuor filios domi dimissos, id est Friderichum et Eurichum, Refemerim et Himnerith secum tantum Thorismud et Theodericum maiores natu participes laboris adsumit. Felix procinctum, auxilium tutum, suaue collegium habere solacia illorum, quibus delectat ipsa etiam simul subire discrimina. A parte uero Romanorum tanta patricii Aetii prouidentia fuit, cui tunc innitebatur res publica Hesperiae plagae, ut undique bellatoribus congregatis aduersus fecorem et infinitam multitudinem non impar occurreret. Hi enim adfuerunt auxiliares; Franci, Sarmatae, Armorici, Liticiani, Burgundiones, Saxones,

1) Unele manuscrite : argent, agit, agit.

Ripari, Olibriones, quondam milites Romani, tunc uero iam in numero auxiliarium exquisiti, aliaque nonnulli Celticae uel Germaniae nationes. 192. Conuenitur itaque in campos Catalaunicos, qui et Mauriaci nominantur, centum leuvas, ut Galli uocant, in longum tenentes et septuaginta in latum. Leuua autem Gallica una mille et quingentorum passuum quantitate metitur. Fit ergo area innumerabilium populorum pars illa terrarum. Conseruntur acies utraeque fortissimae: nihil subreptionibus agitur, sed aperto Marte certatur. 193. Quae potest digna causa tantorum motibus inuenire? aut quod odium in se cunctos animauit armari? probatum est humanum genus regibus uiuere, quando unius mentis insano impetu strages sit facta populorum et arbitrio superbi regis momento defecit quod tot saeculis natura progeniuit.

XXXVII.

194. Sed antequam pagnae ipsius ordinem referamus, necessarium uidetur edicere, quae in ipsis bellorum motibus acciderunt, quia sicut famosum proelium, ita multiplex atque perplexum. Sangibanus namque rex Alanorum metu futurorum perterritus Attilae se tradere pollicetur et Aurelianam ciuitatem Galliae, ubi tunc consistebat, in eius iura transducere. 195. Quod ubi Theodoridus et Aetius agnouerunt, magnis aggeribus eandem urbem ante aduentum Attilae struunt, suspectumque custodiunt Sangibanum et inter suos auxiliares medium statuunt cum propria gente. Igitur Attila rex Hunnorum tali percussus euentu diffidens suis copiis metuit inire conflictum. Inter quae fugam reuoluens ipso funere tristiolem, statuit per aruspices futura inquirere. 196. Qui more solito nunc pecorum fibras, nunc quasdam uenas in abrasis ossibus intuentes Hunnis infausta denuntiant; hoc tamen quantum praedixere solacii, quod summus hostium ductor de parte aduersa occumberet relictamque uictoriam sua morte triumphum foedaret. Cumque Attila necem Aetii, quod eius motibus obuiabat, uel cum sua perditione duceret expectandam, tali praesagio sollicitus, ut erat consiliorum in rebus bellicis exquisitor, circa nonam diei horam proelium sub trepidatione committit, ut, si secus cederet, nox imminens subueniret.

XXXVIII.

197. Conuenere partes, ut diximus, in campos Catalaunicos. Erat autem positio loci declui tumore in editum collis ex-crescens. Quem uterque cupiens exercitus obtinere, quia loci oportunitas non paruum beneficium confert, dextram partem Hunni cum suis, sinistram Romani et Vesegothae cum auxiliariis occuparunt, relictoque de cacumine eius iugo certamen

ineunt. Dextrum itaque cornum¹⁾ cum Vesegothis Theoderidus tenebat, sinistrum Aetius cum Romanis, conlocantes in medio Sanguibanum, quem superius rettulimus praefuisse Alanis, proidentes cautioni militari ut eum, de cuius animo minus praesumebant, fidelium turba concluderent. Facile namque adsumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi inponitur difficultas. 198. E diuerso uero fuit Hunnorum acies ordinata, ut in medio Attila cum suis fortissimis locaretur, sibi potius rex hac ordinatione prospiciens, quatenus inter gentis suae rubor positus ab imminente periculo redderetur exceptus. Cornua uero eius multiplices populi et diuersae nationes, quos²⁾ ditioni suae subdiderat, ambiebant. 199. Inter quos Ostrogotharum praeminebat exercitus Valamire et Theodemire et Videmere germanis ductantibus, ipso etiam rege, cui tunc seruiebant, nobilioribus, quia Amalorum generis eos potentia inlustrabat; eratque et Gepidarum agmini innumerabili rex ille famosissimus Ardaricus, qui ob nimiam suam fidelitatem erga Attila eius consiliis intererat. Nam perpendens Attila sagacitate sua, eum et Valamerem, Ostrogotharum regem, super ceteros regulos diligebat. 200. Erat namque Valamir secreti tenax, blandus alloquio, dolis gnarus; Ardaricus fide et consilio, ut diximus, clarus. Quibus non immerito contra parentes Vesegothas debuit credere pugnaturis, reliqua autem, si dici fas est, turba regum diuersarumque nationum ductores ac si satellites notibus Attilae attendebant, et ubi oculo annuisset, absque aliqua murmuratione cum timore et tremore unusquisque adstabat, aut certe, quod iussus fuerat, exequebatur. 201. Solus Attila rex omnium regum super omnes et pro omnibus sollicitus erat. Fit ergo de loci, quem diximus, opportunitate certamen. Attila suos dirigit, qui cacumen montis inuaderent, sed a Thorismundo et Aetio praeuenitur qui eluctati collis excelsa ut conscederent, superiores effecti sunt, uenientesque Hunnos montis beneficio facile turbauerunt.

XXXIX.

202. Tunc Attila cum uideret exercitum causa praecedente turbatum, tali eum ex tempore credidit alloquio confirmandum. „Post uictorias tantarum gentium, post orbem, si consistatis, edomitum, ineptum iudicaueram tamquam ignaros rei uerbis acuere. Quaerat hoc aut nouus ductor aut inexpertus exercitus. 203. Nec mihi fas est aliquid uulgare dicere, nec uobis oportet audire. Quid autem aliud uos quam bellare consuetum? aut quid uiro forti suauius, quam uindicta manu querere? magnum munus a natura animos ultione satiare. 204. Adgrediamur igitur hostem alacres: audaciores sunt semper, qui inferunt bellum.

1) Unele manuscrise : cornu.

2) Unele manuscrise : quas.

Adunatas dispicite dissonas gentes; indicium paoris est societate defendi. En ante impetum nostrum terroribus iam feruntur, excelsa quaerunt, tumulos capiunt et sera paenitudine in campos monitiones¹⁾ efflagitant. Nota uobis sunt quam sint leuia Romanorum arma; primo etiam non dico uulnere, sed ipso puluere grauantur, dum in ordine coeunt et acies testudineque conectunt. 205. Vos confligite perstantibus animis, ut soletis, despicientesque eorum aciem Alanos inuadite, in Vesegothas incumbite. Inde nobis cita uictoria quaerere, unde se continet bellum. Abscisa autem neruis mox membra relabuntur, nec potest stare corpus, cui ossa subtraxeris. Consurgant animi, furor solitus intumescat. Nunc consilia, Hunni, nunc arma depromite; aut uulneratus quis aduersarii mortem reposcat aut inlaesus hostium clade satietur. 206. Victuros nulla tela conueniunt, morituros et in otio fata praecipitant. Postremo cur fortuna Hunnos tot gentium uictores adseret, nisi ad certaminis huius gaudia praeparasset? quis denique Meotidarum iter maiores nostros aperuit tot saeculis clausum secretum? Quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos? Faciem Hunnorum non poterat ferre adunata collectio. Non fallor eventu: hic campus est, quem nobis tot prospera promiserunt. Primus in hoste tela coiciam. Si quis potuerit Attila pugnante otio ferre, sepultus est²⁾. his uerbis accensi, in pugna cuncti praecipitantur.

XL.

207. Et quamuis haberent res ipse formidinem, praesentia tamen regis cunctatione merentibus auferebat. Manu manibus congregiuntur; bellum atrox multiplex immane pertinax, cui simile nulla usquam narrat antiquitas, ubi talia gesta referantur ut nihil esset, quod in uita sua conspiciere potuisset egregius, qui huius miraculi priuaretur aspectu. 208. Nam si senioribus credere fas est, riuulus memorati campi humili ripa praelabens, peremptorum uulneribus sanguine multo proiectus est, non auctus imbris, ut solebat, sed liquore concitatus insolito torrens factus est cruoris augmento. Et quos illic coegit in aridam silim uulnus inflictum, fluenta mixta clade traxerunt; ita constricti sorte miserabili sorbebant²⁾ putantes sanguinem quem fuderant sauciati. 209. Hic Theodoridus rex dum adhortans discurrit exercitum, equo depulsus pedibusque suorum conculcatus uitam maturae senectutis conclusit. Alii uero dicunt eum interfectum telo Andagis de parte Ostrogotharum, qui tunc Attilanis sequebantur regimen. Hoc fuit, quod Attilae praesagio aruspices prius dixerant, quamuis ille de Aetio suspicaret. 210. Tunc Vesegothae diuidentes se ab Alanis inuadunt Hunnorum caterua

1) Uelae editi: munitiones.

2) Uelae manuscrise eas sorbebant.

et pene Attilam trucidarent, nisi prouidus prius fugisset et se suosque ilico intra septa castrorum, quam plaustris uallatum habebat, reclusisset; quamuis fragili munimine, eo tamen quae- sierunt subsidium uitae, quibus paulo ante nullus poterat muralis agger obsistere. 211. Thorismud autem regis Theodoridi filius, qui cum Aetio collem anticipans hostes de superiore loco proturbauerat, credens se ad agmina propria peruenire, nocte caeca ad hostium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter demicante quidam capite uulnerato equo deiecit, suorumque prouidentia liberatus a proeliandi intentione desiuit. 212. Aetius uero similiter noctis confusione diuisus cum inter hostes medius uagaretur, trepidus, ne quid incidisset aduersi Gothos, inquireret, tandemque ad socia castra perueniens, relicuum noctis scutorum defensione transegit. Postera die luce orta cum tumulatos cadaueribus campos aspicerent nec audere Hunnos erumpere, suam arbitantes uictoriam scientesque Attilam non nisi magna clade confossum bella confugere, cum tamen nil ageret uel prostratus abiectum, sed strepens armis, tubis canebat incursionemque minabatur, uelut leo uenabulis praessus speluncae aditus obambulans nec audet insurgere nec desinet fremetibus uicina terere: sic bellicosissimus rex uictores suos turbabat inclusus. 213. Conueniunt itaque Gothi Romanique et quid agerent de superato Attila, deliberant. Placet eum obsidione fatigari, quia annonae copiam non habebat, quando ab ipsorum sagitariis intra septa castrorum locatis crebris ictibus arceretur accessus. Fertur autem desperatis rebus praedictum regem adhuc et suppraemo²⁾ magnanimem equinis sellis construxisse pyram seseque, si aduersarii inrumperent, flammis inicere uoluisse, ne aut aliquis eius uulnere laetaretur aut in potestate hostium tantarum gentium dominus perueniret.

XLI.

214. Verum inter has obsidionum moras Vesegothae regem, fili patrem requirunt, admirantes eius absentiam, dum felicitas fuerit subsecuta. Cumque diutius exploratum, ut uiris fortibus mos est, inter densissima cadauera repperissent, cantibus honoratum inimicis spectantibus abstulerunt. Videres Gothorum globos dissonis uocibus confragosos adhuc inter bella furentia funeri reddidisse culturam. Fundebantur lacrimae, sed quae uiris fortibus inpendi solent. Nam mors erat, sed Hunno teste gloriosa, unde hostium putaretur inclinatum fore superbiam, quando tanti regis efferru cadaver cum suis insignibus conspiciebant. 215. At Gothi Theodorito adhuc iusta soluentes armis insonantibus regiam deferunt maiestatem fortissimusque Thorismud bene gloriosos manes carissimi patris, ut decebat filium, patris

1) Alie manuscrise: supremo, suppremo.

exequias prosecutus. Quod postquam peractum est, orbitatis dolore commotus et uirtutis impetu, qua ualebat, dum in reliquis Hunnorum mortem patris uindicare contendit, Aetium patricium ac si seniore prudentiaque maturum de hac parte consuluit, quid sibi esset in tempore faciendum. 216. Ille uero metuens, ne Hunnis funditus interemptis a Gothis Romanum praemeretur¹⁾ imperium, praebet hac suasionem consilium, ut ad sedes proprias remearet regnumque, quod pater reliquerat, arriperet, ne germani eius opibus adsumptis paternis Vesegotharum regno peruaderent grauiusque dehinc cum suis et, quod peius est, miseriterque pugnaret. Quod responsum non ambiguae, ut datum est, sed pro sua potius utilitate susceptum relictis Hunnis redit ad Gallias. 217. Sic humana fragilitas dum suspicionibus occurrit, magna plerumque agenda rerum occasione intercepta. In hoc etenim famosissimo et fortissimarum gentium bello ab utrisque partibus CLXV milia caesa referuntur, exceptis quindecim milibus Gepidarum et Francorum, qui ante congressionem publicam noctu sibi occurrentes mutuis concidere uulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidas pro Hunnorum parte pugnantibus.

218. Attila igitur cognita discessione Gothorum, quod de inopinatis collegi solet, inimicorum magis aestimans dolum diutius se intra castra continuit. Sed ubi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad uictoriam, gaudia praesumuntur atque potentis regis animus in antiqua fata reuertitur. Thorismud ergo, patre mortuo in campis statim Catalaunicis, ubi et pugnauerat, regia maiestate subuectus Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum et fortium turba gauderet, ipse tamen sic sua initia moderatus est, ut nullius repperiret de regni successione certamen.

XLII.

219. Attila uero nanta occasione de secessu Vesegotharum, et, quod saepe optauerat, cernens hostium solutione per partes, mox iam securus ad oppressionem Romanorum mouit procinctum, primaque adgressione Aquileiensem obsidet ciuitatem, quae est metropolis Venetiarum, in mucrone uel lingua Atriatici¹⁾ posita sinus, cuius ab oriente murus Natissa amnis fluens a monte Piccis elambit. 220. Ibi cum diu multumque obsidens nihil paenitus praeualeret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus, exercitu iam murmurante et discedere cupiente, Attila deambulans circa muros, dum, utrum solueret castra an adhuc remoraretur, deliberat, animaduertit candidas aues, id est ciconias, qui in fastigia domorum nidifi-

1) In loc de premeretur.

1) Unele manuscrite au Adriatici.

cant, de ciuitate foetos suos trahere atque contra morem per rura forinsecus conportare. 221. Et ut erat sagacissimus inquisitor, presensit et ad sous: „respicite“, inquit, „aues futurarum rerum prouidas perituram relinquere ciuitatem casurasque arces periculo imminente deserere. Non hoc uacuum, non hoc credatur incertum; rebus presciis consuetudinem mutat uentura formido“. Qui plura? animos suorum rursus ad oppugnandam Aquileiam inflammat. Qui machinis constructis, omniaque genera tormentorum adhibita, nec mora et inuadunt ciuitatem, spoliant diuidunt uastantque crudeliter, ita ut uix eius uestigia ut appareat reliquerunt. 222. Exhinc iam audaciores et necdum Romanorum sanguine satiati per reliquas Venetum ciuitates Hunni bacchantur. Mediolanum quoque Liguriaie metropolim et quondam regiam urbem pari tenore deuastant nec non et Ticinum aequali sorte deiciunt uicinaque loca saeuientes allidunt demoluntque pene totam Italiam. Cumque ad Romam animus fuisset eius adtentus accedere, sui eum, ut Priscus historicus refert, remouerunt, non urbi, cui inimici erant, consulentes, sed Alarici quondam Vesegotharum regis obicientes exemplo, ueriti regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam non diu superuixerit, sed protinus rebus humanis excessit. 223. Igitur dum eius animus ancipiti negotio inter ire et non ire fluctuaret secumque deliberans tardaret, placida ei legatio a Roma aduenit. Nam Leo papa per se ad eum accedens in agro Venetum Ambuleio, ubi Mincius amnis commeantium frequentatione transitur. Qui mox deposuit exercitatu furore et rediens, quo uenerat, iter ultra Danubium promissa pace discessit, illud pre omnibus denuntians atque interminando decernens, grauiora se in Italia inlaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniani principis germanam, filiam Placidiae Augustae, cum portione sibi regalium opum debita mitterent. 224. Ferebatur enim, quia haec Honoriam, dum propter aulae decus ad castitatem teneretur nutu fratris inclusa, clam eunucho misso Attilam inuitasse, ut contra fratris potentiam eius patrociniis uteretur: prorsus indignum facinus, ut licentiam libidinis malo publico compararet.

XLIII.

225. Reuersus itaque Attila in sedes suas et quasi otii penitens grauiterque ferens a bello cessare, ad Orientis principem Marcianum legatos dirigit, prouinciarum testans vastationem, quod sibi promissum a Theodosio quondam imperatore minime persolueretur, et inhumanior solito suis hostibus appareret. Haec tamen agens, ut erat uersutus et callidus, alibi minatus alibi arma sua commouit, et, quod restabat indignationi, faciem in Vesegothas conuertit. 226. Sed nom eum, quem de Romanis, reportauit euentum. Nam per dissimiles anteriores uias recurrens, Alanorum partem trans flumen Ligeris considentem

statuit suae redigere dicioni, quatenus mutata per ipsos belli facie terribilior immineret. Igitur ab Dacia et Pannonia prouinciis, in quibus tunc Hunni cum diuersis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila in Alanos mouit procinctum. 227. Sed Thorismud rex Vesegotharum, fraudem Attilae non in pari subtilitate presentiens, ad Alanos tota uelocitate prius aduenit, ibique superuenientis Attilae iam motibus preparatus occurrit, consertoque proelio pene simili eum tenore, ut prius in campos Catalaunicos, ab spe remouit uictoriae fugatumque a partibus suis sine triumpho remittens in sedes proprias fugire¹⁾ compulit. Sic Attila famosus et multarum uictoriarum dominus dum quaerit famam perditoris abicere et quod prius a Vesegothis pertulerat abolere, geminata sustenuit ingloriosusque recessit. 228. Thorismud uero repulsis ab Alanis Hunnorum cateruis sine aliqua suorum lesione Tolosa migravit suorumque quieta pace composita tertio anno regni sui egrotans, dum sanguinem tollit de uena, ab Ascale suo clienti inimico nuntiante arma subtracta peremptus est. Una tamen manu, quam liberam habebat, scabillum tenens sanguinis sui extitit ultor, aliquantos inisidiantes sibi extinguens.

XLIV.

229. Post cuius decessum Theoderidus germanus eius Vesegotharum in regno succedens, mox Riciarium Suauorum regem cognatum suum repperit inimicum. Hic etenim Riciarius affinitate Theoderidi presumens, uniuersam pene Spaniam sibi creditit occupandam, iudicans oportunum tempus subreptionis incomposita initia temptare regnantis. 230. Quibus antea Gallicia et Lysitania sedes fuere, quae in dextro latere Spaniae per ripam Oceani porrigitur, habentes ab oriente Austrogonia, ab occidente in promuntorio sacrum Scipionis Romani ducis monumentum, a septentrione Oceanum, a meridie Lysitaniam et fluum Tagum, qui harenis suis permiscens auri metalla trahit cum limi uilitate diuitias. Exinde ergo exiens Riciarius rex Suauorum nititur totas Spanias occupare. 231. Cui Theodoridus cognatus suus, et erat moderatus, legatos mittens, pacifice dixit, ut non solum recederet a finibus alienis, uerum etiam nec temptare presumeret, odium sibi tali ambitione acquirens. Ille uero animo pretumido ait: „si hic murmuras et me uenire causeris, Tolosam, ubi tu sedes, ueniam; ibi, si uales, resiste“. His auditis aegre tulit Theodoridus compactusque cum ceteris gentibus arma mouit in Suauos, Burgundzonum quoque Gnuuichum et Hilpericum reges auxiliosos habens sibiue devotos. 232. Ventum est ad certamen iuxta flumen Ulbium, qui inter Asturicam Hiberiamque pretermeat, consertoque proelio Theo-

1) Unele manuscrite au fugere.

deridus cum Vesegothis, qui ex iusta parte pugnabat, uictor efficitur, Suauorum gente pene cuncta usque ad internicione prosternens. Quorum rex Riciarius relicta infesta hoste fugiens in naue conscendit aduersaque procella Tyrreni hoste repercussus Vesegotharum est manibus redditus. 233. Miserabilis non differt mortem, cum elementa mutauerit. Theoderidus uero uictor existens subactis pepercit nec ultra certamine saeuire permisit, preponens Suauis, quos subegerat, clientem proprium nomine Agriulfum. Qui in breui animu¹⁾ praeuaricatione Suauorum suasionibus commutans neglexit imperata complere, potius tyrannica elatione superbiens credensque se ea uirtute prouinciam obtinere, qua dudum cum domino suo ea subigisset. Vir si quidem erat Varnorum stirpe genitus, longe a Gothici sanguinis nobilitate seiunctus, idcirco nec libertatem studens nec patrone fidem reseruans. 234. Quo conperito Theoderidus mox contra eum, qui eum de regno peruaso deicerent, destinauit. Qui uenientes sine mora in primo eum certamine superantes congruam factorum eius ab eo exigerunt ultionem. Captus namque et suorum solacio destitutus capite plectitur, sensitque tandem iratum, qui propitium dominum crediderat contemnendum. Tunc Suauis rectoris sui interitum contuentes locorum sacerdotes ad Theodoridum supplices direxerunt. Quos ille pontificali reuerentia suscipiens non solum impunitatem Suauorum indulsit, sed ut sibi de suo genere principem constituerent, flexus pietate concessit. Quod et factum est, et Rimismundum sibi Suauis regulum ordinauerunt. His peractis paceque cuncta munitis, tertio decimo regni sui anno Theoderidus occubuit.

XLV.

235. Cui frater Eurichus praecipida festinatione succedens sceua¹⁾ suspicione pulsatus est. Nam dum haec circa Vesegotharum gente et alia nonnulla geruntur, Valentinianus imperator dolo Maximii occisus est et ipse Maximus tyrannico more regnum inuasit. Quod audiens Gyzericus rex Vandalorum ab Africa armata classe in Italiam uenit Romaeque ingressus cuncta deuastat, Maximus uero fugiens a quodam Urso milite Romano, interemptus est. 236. Post quem iussu Marciani imperatoris Orientalis Maurianus Occidentale suscepit imperium gubernandum. Sed et ipse non diu regnans, dum contra Alanos, qui Gallias infestabant, mouisset procinctum, Dertona iuxta fluuium Hyra cognomento occiditur. Cuius locum Seuerus inuasit, qui tertio anno imperii sui Romae obiit. Quod cernens Leo imperator, qui in Orientali regno Marciano successerat, Anthemium patriicum suum ordinans Romae principem destinauit. Qui ueniens

1) Unele manuscrise au animum, annu.

1) Unele manuscrise au seua.

ilico Recimerem generum suum contra Alanos direxit, uirum egregium et pene tunc in Italia ad exercitum singularem. Qui et multitudine Alanorum et regem eorum Beorgum in primo statim certamine superatos internicioni prostrauit. 237, Euricus ergo, Vesegotharum rex, crebram mutationem Romanorum principum cernens Gallias suo iure nisus est occupare. Quod conperiens Anthemius imperator Brittonum solacia postulauit. Quorum rex Riutimus cum duodecim milia ueniens in Beturigas ciuitate Oceano e nauibus egresso susceptus est. Ad quos rex Vesegotharum Eurichus innumerum ductans aduenit exercitum diuque pugnans Riutimum Brittonum rege, antequam Romani in eius societate coniungerentur, effugauit. Qui amplam partem exercitus amissam cum quibus potuit fugiens ad Burgundzonum gentem uicinam Romanisque in eo tempore foederatam aduenit. Eurichus uero rex Vesegotharum Areuernam Galliae ciuitatem occupauit Anthemio principe iam defuncto; qui cum Ricemere genero suo intestino bello saeuens Romam triuisset, ipseque a genero peremptus regnum reliquit¹⁾ Olybrio. Quo tempore in Constantinopolim Aspar primus patriciorum et Gothorum genere clarus cum Ardabure et Patriciolo filiis, illo quidem olim patricio, hoc autem Caesare generoque Leonis principis appellato, spadonum ensibus in palatio uulneratus interiit. Et necdum Olybrio octauo mense in regno ingresso obeunte Glycerius apud Rauennam plus presumptione quam electione Caesar effectus. Quem anno uix expleto Nepus Marcellini quondam patricii sororis filius a regno deiciens in Porto Romano episcopum ordinauit. 240. Tantas uarietates mutationesque Eurichus cernens, ut diximus superius, Areuernam occupans ciuitatem, ubi tunc Romanorum dux praeerat Ecdicius nobilissimus senator et dudum Auiti imperatoris, qui ad paucos dies regnum inuaserat, filius (nam hic ante Olybrium paucos dies tenens imperium ultro secessit Placentia, ibique episcopus est ordinatus). Huius ergo filius Ecdicius, diu certans cum Vesegothis nec ualens antestare, relicta patria maximeque urbem Areuernate hosti, ad tutiora se loca collegit. 241. Quod audiens Nepus imperator praecepit Ecdicium relictis Gallis ad se uenire loco eius Orestem mag. mil. ordinatum. Qui Orestes suscepto exercitu et contra hostes egrediens a Roma Rauenna peruenit ibique remoratus Augustulum filium suum imperatorem effecit. Quo conperto Nepus fugit Dalmatias ibique defecit privatus a regno, ubi iam Glycerius dudum imperator episcopatum Salonitanum habebat.

1) Unele manuscrite au reliquit.

XLVI.

242. Augustulo uero a patre Oreste in Rauenna imperatore ordinato non multum post Odoacer Torcilingorum rex habens secum Sciros, Herulos diuersarumque gentium auxilios Italiam occupauit et Orestem interfectum Augustulum filium eius de regno pulsum in Lucullano Campaniae castello exilii poena damnauit. 243. Sic quoque Hesperium Romanae gentis imperium, quod septingentesimo nono urbis conditae anno primus Augustorum Octavianus Augustus tenere coepit, cum hoc Augustulo periit anno decessorum prodecessorumque regni quingentesimo uicesimo secundo, Gothorum dehinc regibus Romam Italiamque tenentibus. Interea Odoacer rex gentium omnem Italiam subiugatam, ut terrorem suum Romanis iniceret, mox initio regni sui Bracilam comitem apud Rauennam occidit regnoque suo confortato pene per tredecem annos usque ad Theodorici praesentiam, de quo in subsequenti dicturi sumus, obtulit.

XLVII.

244. Interim tamen ad eum ordinem, unde digressi sumus, redeamus, et quomodo Euricus rex Vesegotharum Romani regni uacillationem cernens Arelatum et Massiliam propriae subdidit ditioni. Gyzericus etenim Vandalorum rex suis eum muneribus ad ista committenda inlicit, quatenus ipse Leonis uel Zenonis insidias, quas contra eum direxerant, praecaueret, egitque, ut Orientalem imperium Ostrogothas, Hesperium Vesegothae uastarent, ut in utramque rem publicam hostibus decernentibus ipse in Africa quietus regnaret. Quod Eurichus grato suscipiens animo, totas Spanias Galliasque sibi iam iure proprio tenens, simul quoque et Burgunzones subegit Arelatoque degens nono decimo anno regni sui uita priuatus est. 245. Huic successit proprius filius Alarichus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno regnum adeptus est Vesegotharum. Nam pari tenore, ut de Augustis superius diximus, et in Alaricis prouenisse cognoscitur, et in eos saepe regna deficiunt, a quorum nominibus inchoarunt. Quod nos interim praetermisso sic ut promisimus omnem Gothorum texamus originem.

XLVIII.

246. Et quia, dum utrique gentes, tam Ostrogothae quam etiam Vesegothae, in uno essent, ut ualui, maiorum sequens dicta reuolui diuisosque Vesegothas ab Ostrogothis ad liquidum sum prosecutus, necesse nobis est iterum ad antiquas eorum Scythicas sedes redire et Ostrogotharum genealogia actusque pari tenore exponere. Quos constat morte Hermanarici regis

sui, decensione a Vesegothis diuisos, Hunnorum subditos dicioni, in eadem patria remorasse, Vinithario tamen Amalo principatus sui insignia retinente. 247. Qui aui Vultulfi uirtute imitatus, quamuis Hermanarici felicitate inferior, tamen aegre ferens Hunnorum imperio subiacere, paululum se subtrahens ab illis suaque dum nititur ostendere uirtute, in Antorum fines mouit prociunctum, eosque dum adgreditur prima congressione superatus, deinde fortiter egit regemque eorum Boz nomine cum filiis suis et LXX primatibus in exemplum terroris adfixit, ut dediticiis metum cadauera pendentium geminarent. Sed dum tali libertate uix anni spatio imperasset, non est passus Balamber, rex Hunnorum, sed ascito ad se Gesimundo, Hunnimundi magni filio, qui iuramenti sui et fidei memor cum ampla parte Gothorum imperio subiacebat, renouatoque cum eo foedere super Vinitharium duxit exercitum: diuque certati primo et secundo certamine Vinitharius uincit. Nec ualet aliquis commemorare, quanta strage de Hunnorum Venetharius fecit exercitu. 249. Tertio uero proelio subreptionis auxilio ad fluium nomine Erac, dum utrique ad se uenissent, Balamber sagitta missa caput Venetharii saucians interemit neptemque eius Vadameram sibi in coniugio copulans iam omnem in pace Gothorum populum subactum possedit, ita tamen, ut genti Gothorum semperum¹⁾ proprius regulus, quamuis Hunnorum consilio, imperaret. 250. Et mox defuncto Venethario rexit eos Hunimundus, filius quondam regis potentissimi Hermanarici, acer in bello totoque corpore pulchritudine pollens, qui post haec contra Suauorum gente feliciter dimicauit. Eoque defuncto successit Thorismud filius eius flore iuuentutis ornatus, qui secundo principatus sui anno contra Gepidas mouit exercitum magnaue de illis potitus uictoria casu equi dicitur interemptus. 251. Quo defuncto sic eum luxerunt Ostrogothae, ut quadraginta per annos in eius locum rex alius non succederet, quatenus et illius memoriae semperum haberent in ore et tempus accederet, quo Valamer habitum repararet uirilem, qui erat ex consubrino eius genitus Vandalario; quia filius eius, ut superius diximus, Beremud iam contempta Ostrogotharum gente propter Hunnorum dominio ad partes Hesperias fuisset gente secutus, de quo et ortus est Vetericus. Veterici quoque filius natus est Eutharicus, qui, iunctus Amalasuenthae filiae Theodorici, item Amalorum stirpe iam diuisa coniunxit et genuit Athalaricum et Mathesuentam. Sed quia Athalaricus in annis puerilibus defunctus est, Mathesuenta Constantinopolim allata de secundo uiro id est Germano fratruale Iustiniani imperatoris, genuit postumum filium, quem nominauit Germanum.

252. Sed nobis, ut ordo, quem coepimus, decurrat, ad Vandalarii sobulem, quae trino flore pululabat, redeundum est. Hic enim Vandalarius, fratruelis Hermanarici et supra scripti Thorismudi consubrino, tribus editis liberis in gente Amala

1) Unele manuscrite au semper unus, semper.

gloriatuſ est, id eſt Valamir Thiudimir Vidimir. Ex quibus per ſucceſſionē parentum Valamir in regno conſcendit adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter optinentibus. 253. Eratque tunc in tribus hiſ germaniſ contemplatio grata, quando mirabilis Thiudimer pro fratris Valamir militabat imperio, Valamir uero pro altero iubebat ornando, Vidimer ſeruire fratribus aestimabat. Sic eiſ mutua affectione ſe tuentibus nulli paenituſ deerat regnum, quod utrique in ſua pace tenebant. Ita tamen, ut ſaepe dictum eſt, imperabant, ut ipſi Attilae Hunnorum regis imperio deſeruirent: quibus nec contra parenteſ Veſegothaſ licuiſſet recuſare certamen, ſed neceſſitaſ domini, etiam paricidium ſi iubet, implendum eſt. Nec aliter ab Hunnorum dominio diuelli potuit gens aliqua Scythica, niſi optata cunctiſ nationibuſ in commune et Romanis morſ Attilae proueniret, quae tam fuit uiliſ, ut uita mirabilis.

XLIX.

254. Qui, ut Pricuſ iſtoricuſ refert, exituſ ſui tempore puellam Ildico nomine decoram ualde ſibi in matrimonio poſt innumerabileſ uxoreſ, ut moſ erat gentiſ illiuſ, ſociant eiuſque in nuptiſ hilaritate nimia reſolutuſ, uino ſomnoque grauatuſ reſupinuſ iaceret, redundant ſanguiſ, qui ei ſolite de naribuſ effluebat, dum conſuetiſ meatibuſ impeditur, itinere ferali faucibuſ illapſuſ extinxit. Ita glorioſo per bella regi temulentia pudendoſ exitoſ¹⁾ dedit. Sequenti uero luce cum magna paſ diei fuiſſet exempta, miniſtri regii triſte aliquid ſuſpicanteſ poſt clamoreſ maximoſ foreſ effringunt inueniuntque Attilae ſine uillo uulnere necem ſanguiniſ effuſione peractam puellamque demiuſ uultu ſub uelamine lacrimantem. 255. Tunc, ut gentiſ illiuſ moſ eſt, criniū parte truncata informeſ facieſ cauſ turpauere uulneribuſ, ut proeliatoreſ eximiuſ non femineſ lamentationibuſ et lacrimis, ſed ſanguine lugeretur uirile. De quo id accediſ mirabile, ut Marciano principi Orientiſ de tam feroci hoſte ſollicito in ſomniſ diuinitaſ adſiſtenteſ arcum Attilae in eadem nocte fractum oſtenderet, quaſi quod gentiſ ipſa eo telo multum praeuſumat. Hoc Pricuſ iſtoricuſ uera ſe dicit adteſtatione probare. Nam in tantum magniſ imperiſ Attila terribiliſ habituſ eſt, ut eiſ morteſ in locum muneris ſuperna regnantibuſ indicarent. 256. Cuiuſ maneſ quibuſ a ſua gente honoratae ſunt, pauca de multiſ dicere non omittam. In mediſ ſi quidem campis et intra tenturia ſirica¹⁾ cadatere conlocato ſpectaculum admirandum et ſollemniter exhibetur. Nam de tota gente Hunnorum lectiſſimi equiteſ in eo loco, quo erat poſituſ, in modum cir-

1) Unele manuſcriſe au exituſ.

2) Unele manuſcriſe au ſerica.

censium cursibus ambientes, facta eius cantu funereo tali ordine referebant. 257. „Praecipuus Hunnorum rex Attila, patre genitus Mundzuco, fortissimarum gentium dominus, qui inaudita ante se potentia solus Scythica et Germanica regna possedit nec non utraque Romani urbis imperia captis ciuitatibus terruit et, ne praedae reliqua subderentur, placatus praecibus annum uectigal accepit; cumque haec omnia prouentu felicitatis egerit, non uulnere hostium, non fraude suorum, sed gente incolume¹⁾ inter gaudia laetus sine sensu doloris occubuit. Quis ergo hunc exitum putet, quem nullus aestimat uindicandum?“ 258. Postquam talibus lamentis est defletus, strauam super tumulum eius quam appellant ipsi ingenti commessatione concelebrant, et contraria inuicem sibi copulantes luctu funereo mixto gaudio explicabant, noctuque secreto cadauer terra reconditum copercula primum auro, secundum argento, tertium ferri, rigore communiunt, significantes tali argumento potentissimo regi omnia conuenisse: ferrum, quod gentes edomuit, aurum et argentum, quod ornatum rei publicae utriusque acceperit. Addunt arma hostium caedibus adquisita, faleras uario gemmarum fulgore praetiosas et diuersi generis insignia, quibus colitur aulicum decus. Et, ut tantis diuitiis humana curiositas arceretur, operi deputatos detestabili mercede trucidarunt, emersitque momentanea mors sepelientibus cum sepulto.

L.

259. Talibus peractis, ut solent animi iuuenum ambitu potentiae concitari, inter successores Attilae de regno orta contentio est, et dum inconsulti imperare cupiunt cuncti, omnes simul imperium perdiderunt. Sic frequenter regna grauat copia quam inopia successorum. Nam filii Attilae, quorum per licentiam libidinis pene populus fuit, gentes sibi diuidi aequa sorte poscebant, ut ad instar familiae bellicosi reges cum populis mitterentur in sortem. Quod ut Gepidarum rex conperit Ardarichus, indignatus de tot gentibus uelut uilissimorum mancipiorum condicione tractari, contra filios Attilae primus insurgit inlatumque seruiendi pudore secuta felicitate detersit, nec solum suam gentem, sed et ceteras qui pariter praemebantur sua discessione, absoluit, quia facile omnes adpetunt, quod pro cunctorum utilitate temptatur. In mutuum igitur armantur exitium bellumque committitur in Pannonia iuxta flumen, cui nomen est Nedao. 261. Illic concursus factus est gentium uariarum, quas Attila in sua tenuerat ditione. Diuiduntur regna cum populis, fiuntque ex uno corpore membra diuersa, nec quae unius passioni compaterentur, sed quae exciso capite in inuicem insani-
rent; quae numquam contra se pares inuenerant, nisi ipsi mu-

1) Unele manuscrise au incolomae, incolumi.

tuis se uulneribus sauciantes se ipsos discernerent fortissimae nationes. Nam ibi admirandum reor fuisse spectaculum, ubi cernere erat contis pugnantem Gothum, ense furentem Gepida, in uulnere suo Rugum tela frangentem, Suauum pede, Hunnum sagitta praesumere, Alanam graui, Herulum leui armatura aciem strui. 262. Post multos ergo grauesque conflictos fauit Gepidis inopinata uictoria. Nam xxx fere milia tam Hunnorum quam aliarum gentium, quae Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius conspiratioque peremit. In quo proelio filius Attilae maior natu nomine Ellac occiditur, quem tantum parens super ceteros amasse perhibebatur, ut eum cunctis diuersisque liberis suis in regno preferret; sed non fuit uota patris fortuna consentiens. Nam post multas hostium cedes sic uiriliter eum constat peremptum, ut tam gloriosum superstitis¹⁾ pater optasset interitum. 263. Reliqui uero germani eius eo occiso fugantur iuxta litus Pontici maris, ubi prius Gothos sedisse descripsimus. Cesserunt itaque Hunni, quibus cedere putabatur uniuersitas. Adeo discidium perniciosam res est, ut diuisi corruerent, qui adunatis uiribus territabant. Haec causa Ardarici regis Gepidarum felix affuit diuersis nationibus, qui Hunnorum regimini inuiti famulabantur, eorumque diu maestissimos animos ad hilaritatem²⁾ libertatis uotiuam erexit; uenientesque multi per legatos suos ad solum Romanum et a principe tunc Marciano gratissime suscepti distributas sedes, quas incolerent, acceperunt.

264. Nam Gepidi Hunnorum sibi sedes uiribus uindicantes totius Daciae fines uelut uictores potiti nihil aliud a Romano imperio, nisi pacem et annua sollempnia, ut strenui uiri, amica pactione postulauerunt. Quod et libens tunc annuit imperator et usque nunc consuetum donum gens ipsa a Romano suscipit principe. Gothi uero cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere Hunnorumque populum suis antiquis sedibus occupare, maluerunt a Romano regno terras petere quam cum discrimine suo inuadere alienas, accipientesque Pannoniam, quae in longo porrecta planitiae habet ab oriente Moesiam superiorem, a meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, a septentrione Danubium. Ornata patria ciuitatibus plurimis, quarum prima Syrmis, extrema Vindomina³⁾.

265. Sauromatae uero quos Sarmatas dicimus et Cemandri et quidam ex Hunnis parte Illyrici ad Castramartenam⁴⁾ urbem sedes sibi datas coluerunt. Ex quo genere fuit Bliuila dux Pentapolitanus eiusque germanus Froila et nostri temporis Bessa patricius. Scyri uero et Sadagarii et certi Alanorum cum duce suo nomine Candac Scythiam minorem inferioremque Moe-

1) Unele manuscrise au suprestis, superstitem, superstes.

2) Unele manuscrise au elaritatem, eleritatem, hilaritatem.

3) Unele manuscris au Vendomina, Vindouona adecã Vindobona.

4) Castra Martis.

siam acceperunt. 266. Cuius Candacis Alanouiiamuthis patris mei genitor Paria, id est meus auus, notarius, quousque Candac ipse uiueret, fuit, eiusque germanae filio Gunthicis, qui et Baza dicebatur, mag. mil., filio Andages filii Andele de prosapia Amalorum descendente, ego item quamuis agramatus¹⁾ Iordannis²⁾ ante conuersionem meam notarius fui. Rugi uero aliaeque nationes nonnullae Bizzim et Arcadiopolim ut incolerent, petiuerunt. Hernac quoque iunior Attilae filius cum suis in extrema minoris Scythiae sedes delegit. Emnetzur et Vltzindur consanguinei eius in Dacia ripense Vto et Hisco Almoque potiti sunt, multique Hunnorum passim proruentes tunc se in Romania dederunt, e quibus nunc usque Sacromontisi et Fossatisii dicuntur.

LI.

267. Erant si quidem et alii Gothi, qui dicuntur minores, populus inmensus, cum suo pontifice ipsoque primate Vulfila, qui eis dicitur et litteras instituisse. Hodieque sunt in Moesia regionem incolentes Nicopolitanam ad pedes Emimonti gens multa, sed paupera et inbellis nihilque habundans nisi armenta diuersi generis pecorum et pascua siluaque lignarum; parum tritici citerarumque specierum terras fecundas. Vineas uero nec, si sunt alibi, certi eorum cognoscent ex uicina loca sibi uinum negotiantes; nam lacte aluntur plerique.

LII.

Ergo, ut ad gentem, unde agimus, reuertamur, id est Ostrogotharum, qui in Pannonia sub rege Valamir eiusque germani Thiudimer et Vidimir morabantur, quamuis diuisa loca, consilia tamen unita (nam Valamer inter Scarniungam et Aqua nigra fluuios, Thiudimer iuxta lacum Pelsois, Vidimer inter utrosque manebant), contigit ergo, ut Attilae filii contra Gothos quasi desertores dominationis suae, uelut fugacia mancipia requirentes, uenirent ignarisque aliis fratribus super Valamer solum inruerent. 269. Quos tamen ille quamuis cum paucis excepit diuque fatigatis ita prostrauit, ut uix pars aliqua hostium remaneret, quae in fuga uersa eas partes Scythiae peteret, quas Danabri amnis fluentia praetermeant, quam lingua sua Hunni Var appellant. Eo namque tempore ad fratris Thiudimeri gaudii nuntium direxit, sed eo mox die nuntius ueniens feliciorum in domo Thiudimer repperit gaudium. Ipso si quidem die Theodoricus eius filius, quamuis de Erelieua concubina, bonae tamen spei

1) Unele manuscrine au agrammatus, agrammatos.

2) Unele manuscrise au Iordanis, Iornandis.

puerulus ¹⁾ natus erat. 270. Post tempus ergo, non multum rex Valamir eiusque germani Thiudemir et Vidimir, consueta dum tardarent dona a principe Marciano, quae ad instar strenuae acciperent et pacis foedera custodirent missa legatione ad imperatorem uident Theodericum Triarii filium, et hunc genere Gothico, alia tamen stirpe, non Amala procreatum, omnino florentem cum suis, Romanorumque amicitii iunctum et annua sollemnina consequentem, et se tantum despici. 271. Illico furore commoti arma arripiunt et Illyricum pene totum discurrerent in praeda deuiastant. Sed statim imperator animo mutato ad pristinam recurrit amicitiam missaque legatione tam praeterita cum instantibus munera tribuit quam etiam de futuro sine aliqua controuersia tribuere compromittit. pacisque obsidem ab eis, quem supra rettulimus, Theodericum, infantulum Thiudimeris accipit; qui iam septem annorum incrementa conscendens octauum intrauerat annum. Quem dum pater cunctatur dare, patruus Valamir extitit supplicator tantum, ut pax firma inter Romanos Gothosque maneret. Datus igitur Theodericus obses a Gothis duciturque ad urbem Constantinopolitanam Leoni principi, et, quia puerulos ²⁾ elegans erat, meruit gratiam imperialem habere.

LIII.

272. Postquam ergo firma pax Gothorum cum Romanis effecta est, uidentes Gothi non sibi sufficere ea quae ab imperatore acciperent simulque solitam cupientes ostentare uirtutem, coeperunt uicinas gentes circumcirca praedari, primum contra Sadagis, qui interiorum Pannoniam possidebant, arma mouentes, Quod ubi rex Hunnorum Dintzic filius Attilae cognouisset, collectis secum qui adhuc uidebantur quamuis pauci eius tamen sub imperio remansisse Ultinzures, Angisciros, Bittugures, Bardores, uenientesque ad Basianam Pannoniae ciuitatem eamque circumuallans fines eius coepit praedare. 273. Quod conperto Gothi ibi, ubi erant, expeditionemque soluentes, quam contra Sadagis collegerant, in Hunnos conuertunt et sic eos suis a finibus inglorios pepulerunt, ut iam ex illo tempore qui remanserunt Hunni et usque actenus Gothorum arma formident Quiescente uero tandem Hunnorum gente a Gothis Hunumundus Suauorum dux dum ad depraedandas Dalmatias transit, armenta Gothorum in campis errantia depraedauit, quia Dalmatia Suauiae uicina erat nec a Pannonios fines multum distabat, praesertim ubi tunc Gothi residebant. 274. Quid plurimum? Hunimundus cum Suauis uastatis Dalmatiis ad sua reuertens, Thiudimer germanus Valameris regis Gothorum non tantum iacturam armentorum dolens quantum metuens, ne Suauis, si inpune hoc lucrarentur, ad maiorem licentiam prosilirent, sic uigilauit

1) Unele manuscrise au puerulus.

2) Unele manuscrise au puerulus, puerulus.

in eorum transitu, ut intempesta nocte dormientes inuaderet ad lacum Pelsodis consertoque inopinato proelio ita eos oppressit, ut etiam ipsum regem Hunimundum captum omnem exercitum eius, qui gladio euadissent, Gothorum subderet seruituti. Et dum multum esset amator misericordiae, facta ultione ueniam condonauit reconciliatusque cum Suauis eundem, quem ceperat, adoptans sibi filium, remisit cum suis in Suauia. 275. Sed ille inmemor paternae gratiae post aliquod tempus conceptum dolum parturiens Scirorumque gente incitans, qui tunc super Danubium consedebant et cum Gothis pacifice morabantur, quatenus scissi ab eorum foedere secumque iuncti in arma prosilerent¹⁾ gentemque Gothorum inuaderent. Tunc Gothis nihil mali sperantibus, praesertim de utrisque amicis uicinis confisi, bellum exurgit ex inprouiso coactique necessitate ad arma confugiunt solitoque certamine arrepto se suaue iniuria ulciscuntur. 276. In eo si quidem proelio rex eorum Valamir dum equo insidens ad cohortandos suos ante aciem curreret, proturbatus equus corruit sessoremque suum deiecit, qui mox inimicorum lanceis confossus interemptus est. Gothi uero tam regis sui mortem quam suam iniuriam a rebellionibus exigentes ita sunt proeliati, ut pene de gente Scirorum nisi qui nomen ipsud ferrent, et hi cum dedecore, non remansissent: sic omnes extincti sunt.

LIV.

277. Quorum exitio Suauorum reges Hunimundus et Halaricus uereti, in Gothos arma mouerunt freti auxilio Sarmatarum, qui cum Beuca et Babai regibus suis auxiliarii ei aduenissent, ipsasque Scirorum reliquias quasi ad ultionem suam acrius pugnaturos accersientes cum Edica et Hunuulfo eorum primatibus habuerunt simul secum tam Gepidas quam ex gente Rugorum non parua solacia, ceterisque hinc inde collectis ingentem multitudinem adgregantes ad amnem Bolia in Pannoniis castra metati sunt. 278. Gothi tunc Valamero defuncto ad fratrem eius Thiudimer confugerunt. Qui quamuis dudum cum fratribus regnans, tamen auctioris potestatis insignia sumens, Vidimer fratre iuniore accito et cum ipso curas belli partitus, coactus ad arma prosiliuit; consertoque proelio superior pars inuenitur Gothorum, adeo ut campus inimicorum corruentium cruore madefactus ut rubrum pelagus appareret armaque et cadauera in modum collium tumultata campum plus per decem milibus oppleuerunt. 279. Quod Gothi cernentes, ineffabili exultatione laetantur, eo quod et regis sui Valameris sanguinem et suam iniuriam cum maxima inimicorum strage ulciscerentur. De uero innumeranda uariaque multitudinae hostium qui ualuit euadere, perquamquam effugati uix ad sua inglorii peruenerunt.

1) Unele manuscrite au prosilirent.

LV.

280. Post certum uero tempus instanti hiemali frigore amnemque Danubii solite congelato — nam istiusmodi fluuius ille congelascit, ut in silicis modum pedestrem uehat exercitum plaustraque et traculas uel quidquid uehiculi fuerit, nec cumbarum indigeat lintres — sic ergo eum gelatum Thiodimer Gothorum rex cernens pedestrem ducit exercitum emensoque Danubio Suauis inprouisus a tergo apparuit. Nam regio illa Suauorum ab oriente Baibaros habet, ab occidente Francos, a meridie Burgundzones, a septentrione Thuringos. 281. Quibus Suauis tunc iuncti aderant etiam Alamanni ipsique Alpes erectos omnino regentes, unde nonnulla fluenta Danubium influunt nimio cum sonu uergentia. Hic ergo taliterque munito loco rex Thiudimer hiemis tempore Gothorum ductauit exercitum, et tam Suauorum gente quam etiam Alamannorum, utrasque ad inuicem foederatas, deuicit, uastauit et pene subegit. Inde quoque uictor ad proprias sedes, id est Pannonias reuertens Theodoricum filium suum, quem Constantinopolim obsidem dederat, a Leone imperatore remissum cum magnis muneribus gratanter excepit. 282. Qui Theodoricus iam adulescentiae annos contingens expleta pueritia, decem et octo annos peragens, ascitis certis ex satellitibus patris et ex populo amatores sibi clientesque consocians, paene sex milia uiros, cum quibus inconscio patre emenso Danubio super Babai Sarmatarum rege discurrit, qui tunc de Camundo duce Romanorum uictoria politus superbiae tumore regnabat, eoque superueniens Theodoricus interemit familiaeque et censu depraedans ad genitorem suum cum uictoria repedaui. Singidunum dehinc ciuitatem, quam ipsi Sarmatae occupassent, inuadens, non Romanis reddidit, sed suae subdedit ditioni.

LVI.

283. Minuentibus deinde hinc inde uicinarum gentium spoliis coepit et Gothicis uictus uestitusque deesse et hominibus, quibus dudum bella alimonia prestitissent, pax coepit esse contraria, omnesque cum magno clamore ad regem Thiudimer accedentes Gothi orant, quacumque parte uellit tantum ductaret exercitum. Qui accito germano missaque sorte hortatus est, ut ille in parte Italiae, ubi tunc Glycerius regnabat imperator, ipse uero sicut fortior ad fortiorem regnum accederet Orientalem: quod et factum est. 284. Et mox Vidimer Italiae terras intrauit, extremum fati munus reddens rebus excessit humanis, successorem relinquens Vidimer filium suumque synonymum. Quem Glycerius imperator muneribus datis de Italia ad Gallias transtulit, quae a diuersis circumcirca gentibus praemebantur, asse-

rens uicinos ibi Vesegothas eorum parentes regnare. Quid multum? Vidimer acceptis muneribus simulque mandata a Glycerio imperatore Gallias tendit seseque cum parentibus Vesegothis iungens unum corpus efficiunt, ut dudum fuerant, et sic Gallias Spaniasque tenentes suo iuri¹⁾ defendunt, ut nullus ibi alius preualeret.

285. Thiudimer autem, frater senior, cum suis transit Saum annem Sarmatis militibusque interminans bellum, si aliqui ei obstaret. Quod illi uerentes quiescunt, immo nec praeualent ad tantam multitudinem. Videns Thiudimer undique sibi prospera prouenire, Naissum primam urbem inuadit Illyrici filioque suo Theodorico sociatis Astat et Inuilia comitibus per castro Herculis transmisit Ulpiana. 286. Qui uenientes tam eam quam Stobis mox in deditioe accipiunt nonnullaque loca Illyrici inaccessibleia sibi primum tunc peruia faciunt. Nam Eracleam et Larissam ciuitates Thessaliae primum praedas ereptas, dehinc ipsas iure bellico potiuntur. Thiudimer uero rex animaduertens felicitatem suam quam etiam filii nec his tantum contentus, egrediens Naissitanam urbem paucis ad custodiam derelictis ipse Thessalonicam petiit, in qua Helarianus patricius a principe directus cum exercitu morabatur. 287. Qui dum uideret uallo muniri Thessalonicam nec se eorum conatibus posse resistere, missa legatione ad Thiudimer regem muneribusque oblatis ab excidione eum urbis retorquet initoque foedere Romanus ductor cum Gothis loca eis iam sponte, quae incolerent, tradidit, id est Cerru, Pellas, Europa, Mediana, Petina, Bereu et alia quae Sium uocatur. 288. Ubi Gothi cum rege suo armis depositis composita pace quiescunt. Nec diu post haec et rex Thiudimer in ciuitate Cerras fatale egritudine occupatus uocatis Gothis Theodoricum filium regni sui designat heredem et ipse mox rebus humanis excessit.

LVII

289. Theodorico uero gentis suae regem audiens ordinato imperator Zeno grate suscepit eique euocaturia destinata ad se in urbe uenire precepit, dignoque suscipiens honore inter proceres sui palatii conlocauit. Et post aliquod tempus ad amplius honorem eius in arma sibi eum filium adoptauit de suisque stipendiis triumphum in urbe donauit, factusque consul ordinarius, quod summum bonum primumque in mundo decus edicatur; nec tantum hoc, sed etiam et equestrem statuam ad famam tanti uiri ante regiam palatii conlocauit. 290. Inter haec ergo Theodoricus Zenonis imperio foedere sociatus, dum ipse in urbe omnibus bonis frueretur gentemque suam iu Illyrico, ut diximus, residentem non omnino idoneam aut refertam audiret,

1) Unele manuscrise au iure.

elegit potius solito more gentis suae labore que rere uictum quam ipse otiose frui regni Romani bona et gentem suam mediocriter uictitare, secumque deliberans ad principem ait: „quamuis nihil deest nobis imperio uestro famulantibus, tamen, si dignum ducit pietas uestra, desiderium mei cordis libenter exaudiat“. 291. Cumque ei, ut solebat, familiariter facultas fuisset loquendi concessa: „Hesperia“, inquit, „plaga, quae dudum dece ssorum prodecessorumque uestrorum regimine gubernata est, et urbs illa caput orbis et domina quare nunc sub regis Thorcilingorum Rogorumque tyranide fluctuatur? Dirige me cum gente mea, si praecepis, ut et hic expensarum pondere careas et ibi, si adiutus a domino uicero, fama uestrae pietatis inradiet. Expediit namque, ut ego, qui sum seruus uester et filius, si uicero, uobis donantibus regnum illud possedeam¹⁾; haut ille, quem non nostis, tyranico iugo senatum uestrum partemque rei publicae captiuitatis seruitio premat. Ego enim si uicero, uestro dono uestroque munere possedebo; si uictus fuero, uestra pietas nihil amittit, immo, ut diximus; lucratur expensas“. 292. Quo audito quamuis egrae ferret imperator discessum eius, nolens tamen eum contristare annuit quae poscebat, magnisque ditatum muneribus dimisit a se, senatum populumque ei commendans Romanum. Igitur egressus urbe regia Theodoricus et ad suos reuertens omnem gentem Gothorum, qui tamen ei prebuerunt consensum, Hesperiam tendit rectoque itinere per Sirmis ascendit uicina Pannoniae, indeque Venetiarum fines ingressus ad Pontem Sontii nuncupatum castra metatus est. 293. Cumque ibi ad reficienda corpora hominum iumentorumque aliquanto tempore resedisset, Odoacer armatum contra eum direxit exercitum. Quem ille ad campos Veronenses occurrens magno strage deleuit castraque soluta finibus Italiae cum potiore audacia intrat, transactoque Pado amne ad Rauennam regiam urbem castra componit tertio fere miliario ab urbe locus, qui appellatur Pineta. Quod cernens Odoacer intus se in urbe communit; indeque subreptiue noctu frequenter cum suis egrediens Gothorum exercitum inquietat, et hoc non semel nec iterum, sed frequenter et pene molitur toto triennio. 294. Sed frustra laborat, quia cuncta Italia dominum iam dicebat Theodoricum et illius ad nutum res illa publica obsecundabat. Tantum ille solus cum paucis satellitibus et Romanos, qui aderant, et fame et bello cotidie intra Rauennam laborabat. Quod dum nihil proficeret, missa legatione ueniam supplicat. 295. Cui et primum concedens Theodoricus postmodum ab hac luce priuauit tertioque, ut diximus, anno ingressus sui in Italia Zenonemque imp. consultu priuatum abitum suaeque gentis uestitum seponens insigne regio amictu, quasi iam Gothorum Romanorumque regnator, adsumit missaque legatione ad Lodoin Francorum regem filiam eius

1) Unele manuscrise au possideam.

Audefledam sibi in matrimonio petit. 296. Quam ille grate libenterque concessit suosque filios Celdebertum et Heldebertum et Thiudebertum credens hac societate cum gente Gothorum inito foedere sociari. Sed non adeo ad pacis concordiam profuit ista coniunctio, quia saepenumero propter Gallorum terras grauius inter se decertati sunt, numquamque Gothus Francis cessit, dum uiueret Theodoricus.

LVIII.

297. Antequam ergo de Audefledam subolem haberet, naturales ex concubina, quas genuisset adhuc in Moesia, filias, unam nomine Thiudigoto et aliam Ostrogotho, quas mox in Italiam uenit, regibus uicinis in coniugio copulauit, id est unam Alarico Vesegotharum et aliam Sigismundo Burgundzonorum. 298. De Alarico ergo natus est Amalaricus. Quem auus Theodoricus in annis puerilibus utroque parente orbato dum fouet atque tuetur, comperit Eutharicum Veterici filium Beretmodi et Thorismodi nepotem, Amalorum de stirpe descendente, in Spania degi, iuuenili, aetate prudentia et uirtute corporisque integritate pollentem. Ad se eum facit uenire eique Amalasuendam filiam suam in matrimonio iungit. 299. Et ut in plenum suam progeniem dilataret, Amalafridam germanam suam matrem Theodahadi, qui postea rex fuit, Africa regi Vandalorum coniuge dirigit Thrasamundo filiamque eius neptem suam Amalabergam Thuringorum regi consociat Herminefredo. 300. Pitzamum quoque suum comitem et inter primos electum ad obtinendam Sirmiensem dirigit ciuitatem. Quam ille expulso rege eius Trasarico, filio Trapstilae, retenta eius matre obtinuit. Inde contra Sauinianum Illyricum mag. mil., qui tunc cum Mundone parauerat conflictum, ad ciuitatem cognomine Margo planum, quae inter Danubium Margumque fluminibus adiacebat, cum duobus milibus ergo peditum, equitibus quingentis in Mundonis solacia ueniens Illyricianum exercitum demoliiuit. 301. Nam hic Mundo de Attilanis quondam origine descendens Gepidarum gentem fugiens ultra Danubium in incultis locis sine ullis terrae cultoribus diuagatus et plerisque abactoribus scamarisque et latronibus undecumque collectis turrem quae Herta dicitur super Danubii ripam positam occupans ibique agresti ritu praedasque innectens uicinis regem se suis grassatoribus fecerat. Hunc ergo pene desperatum et iam de traditione sua deliberantem Petza subueniens e manibus Sauiniani eripuit, suoque regi Theodorico cum gratiarum actione fecit subiectum. 302. Non minore tropeo de Francis per Ibbam, suum comitem, in Gallis adquisiuit plus triginta milia Francorum in proelio caesa. Nam et Thiudem suum armigerum post mortem Alarici generi tutorem in Spaniae regno Amalarici nepotis constituit. Qui Amalaricus in ipsa aduliscentia Francorum fraudibus inretitus regnum cum uita

amisit. Post quem Thiudis tutor eodem regno ipse inuadens, Francorum insidiosam calumniam de Spaniis pepulit, et usque dum uiueret, Vesegothas contenuit. 303. Post quem Thiudigiglosa regnum adeptus, non diu regnans deficit occisus a suis. Cui succedens hactenus Agil continet regnum. Contra quem Atanagildus insurgens Romani regni concitat uires, ubi et Liberius patricius cum exercitu destinatur. Nec fuit in parte occidua gens, quae Theodorico, dum adiuueret, aut amicitia aut subiectione non deseriret.

LIX.

304. Sed postquam ad senium peruenisset et se in breui ab hac luce egressurum cognosceret, conuocans Gothos comites gentisque suae primates Athalaricum infantulum adhuc uix decennem, filium filiae suae Amalasuendae, qui Eutharico patre orbatus erat, regem constituit, eisque in mandatis ac si testamentali uoce denuntians, ut regem colerent, senatum populumque Romanum amarent principemque Orientalem placatum semper propitiumque haberent post deum. 305. Quod praeceptum quamdiu Athalaricus rex eiusque mater adiuuerent, in omnibus custodientes pene per octo annos in pace regnarunt: quamuis Francis de regno puerili desperantibus, immo in contemptu habentibus bellaque parere molientibus quod pater et auus Gallias occupasset, eis concessit. Cetera in pace et tranquillitate possessa. Dum ergo ad spem iuuentutis Athalaricus accederet, tam suam adulescentiam quam matris uiduitatem Orientis principi commendauit, sed in breui infelicissimus in matura morte praeuentus, rebus humanis excessit. 306. Tum mater, ne pro sexus sui fragilitate a Gothis sperneretur, secum deliberans, Theodahadum consubrinum suum germanitatis gratia accersitum a Tuscia, ubi priuatam uitam degens in laribus propriis erat, in regno locauit. Qui inmemor consanguinitatis post aliquantum tempus a palatio Rauennate abstractam in insulam lacu Bulsiniensis eam exilio religauit, ubi paucissimos dies in tristitia degens ab eius satellitibus in balneo strangulata est.

LX.

307. Quod dum Iustinianus imperator Orientalis audisset et quasi susceptorum suorum morte ad suam iniuriam redundaret, sic est commotus. Eodem namque tempore de Africa Vandalicum cum per fidelissimum suum patricium Belesarium reportasset triumphum, nec mora in ipso tempore madentibus

1) Unele manuscrise au cognosceret.

1) Unele manuscrise au consobrinum.

adhuc armis cruore Vandalico contra Gothos per eundem ducem mouit procinctum. 308. Qui dux prouidentissimus haud secus arbitratus Getarum subicere populum, nisi prius nutricem eorum occupasset Siciliam. Quod et factum est. Trinacriaque ingressus mox Gothi, qui Syracusanum oppidum insidebant, uidentes se nihil praeualere cum suo duce Sinderith ultro se Belesario dediderunt. Cumque ergo Romanus ductor Siciliam peruasisset, Theodahadus comperiens Euermod generum suum cum exercitu ad fretum, quod inter Campaniam Siciliamque interiacet et de Tyrreni maris sinu uastissimum Adriaticus aestus euoluitur, custodiendum direxit. Ubi cum Euermod accessisset Regium oppidum, castra composuit. 309. Nec mora deterioratam causam cernens suorum ad partes uictoris paucis et fidelissimis famulis consciis mouit, utroque se Belesarii pedes aduoluens Romani regni optat seruire principibus. Quod Gothorum exercitus sentiens suspectum Theodahadum clamitat regno pellendum et sibi ductorem suum Vitiges, qui armiger eius fuerat, in rege leuandum. 310. Quod et factum est; et mox in campos Barbaricos Vitiges in regno levatus Romam ingreditur praemissisque Rauenna fidelissimis sibi uiris Theodahadi necem mandat. Qui uenientes imperata sibi perficiunt et occiso Theodahado regem qui a rege missus adueniebat (et adhuc in campos Barbaricos erat Vitigis) populis nuntiat. 311 Inter haec Romanus exercitus emenso freto Campaniam accedens, subuersumque Neapolim Romae ingreditur; unde ante paucos dies rex Vitigis egressus, Rauenna profectus, Mathesuentam filiam Amalasuethae Theodorici quondam regis neptem sibi in matrimonio sociarat. Cumque his nouis nuptiis delectatus aulam regiam fouit Rauenna, Roma egressus imperialis exercitus munita utriusque Tusciae loca inuadit. Quod cernens per nuntios Vitiges, cum Hunila duce Gothorum manu armis conserta mittit Perusia. Ubi dum Magnum comitem cum paruo exercitu residentem obsessione longa euellere cupiunt, superueniente Romano exercitu ipsi euulsi et omnino extincti sunt. Quod audiens Vitiges ut leo furibundus omnem Gothorum exercitum congregat Rauennaque egressus Romanas arces obsidione longa fatigat, Sed frustrata eius audacia post quattuordecim menses ab obsidione Romanae urbis aufugit et se ad Ariminensem oppressionem praeparat. 313. Unde pari tenore frustratus fugatusque Rauenna se recepit; ubi obsessus nec mora ultro se ad partes dedit uictoris cum Mathesuentha iugale regiasque opes. Et sic famosum regnum fortissimamque gentem diuque regnantem tandem pene duomillensimo et tricesimo anno uictor gentium diuersarum Iustinianus imperator per fidelissimum consulem uicit Belesarium, et perductum Vitiges Constantinopolim patricii honore donauit. Ubi plus biennio demoratus imperatorisque in affectu coniunctus rebus excessit humanis. 314. Mathesuentham uero iugalem eius fratri suo Germano patricio coniunxit imperator. De quibus post humatum

patris Germani natus est filius idem Germanus. In quo coniuncta Aniciorum genus cum Amala stirpe spem adhuc utriusque generi domino praestante promittit.

315. Haec hucusque Getarum origo ac Amalorum nobilitas et uirorum fortium facta. Haec laudanda progenies laudabiliori principi cessit et fortiori duci manus dedit, cuius fama nullis saeculis nullisque silebitur aetatibus, sed uictor ac triumphator Iustinianus imperator et consul Belesarius Vandalici Africani Geticique dicentur. 316. Haec qui legis, scito me maiorum secutum scriptis ex eorum latissima prata paucos flores legisse, unde inquirenti pro captu ingenii mei coronam contexam. Nec me quis in fauorem gentis praedictae, quasi ex ipsa trahenti originem, aliqua addidisse credat, quam quae legi et comperi. Nec si tamen cuncta, quae de ipsis scribuntur aut referuntur, complexus sum, nec tantum ad eorum laudem quantum ad laudem eius qui uicit exponens.

IORDANES CĂTRĂ CASTALIUS

Voind să ating numai, purtat pe o barcă mică, marginea unui țărm liniștit și să pescuiesc din lacurile celor vechi peștișori mărunți, după cum spune cineva, tu, frate Castaliu, mă îndemni să dau drumul vîntrelor și, părăsindu-mi mica mea lucrare ce o am în mâini, adecă Rezumatul cronicilor, îmi dai sfatul să strâng la un loc, într'o redusă cărticică, cele douăsprezece volume ale lui Cassiodor¹⁾ despre originea și faptele Goților, din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre, urmând șirul generațiilor și al regilor: o lucrare destul de grea și poruncită oarecum de un om care nu vrea să știe de greutatea unei astfel de opere. Și tu nu te uiți la aceea că suflarea mea este prea slabă ca să fac să răsune o trompetă puternică: povara aceasta copleșește puterile mele, de oarece aceste cărți nu ne sunt la îndemână spre a putea urmări în deaproape înțelesul lor; dar ca să spun adevărul adevărat, am citit înainte de aceasta, într'o lectură de trei zile, aceste volume, mulțumită omului său de afaceri²⁾. Și cu toate că nu reproduc cuvânt de cuvânt, totuș păstrez în întregime înțelesul și faptele. La aceasta am adăugat unele amănunte necesare pe cari le-am cules din istoricii greci și latini, amestecând și eu începutul și sfârșitul și mai multe în corpul lucrării. De aceea, primește cu plăcere și fără dojană cele ce mi-ai cerut și cetește-le cu bunăvoință; și dacă pe ici-colea arătările mele sunt prea sărace, tu care te găsești în vecinătatea acestui popor, și-ți amintești, adaugă-le, rugându-te pentru mine, prea scumpul meu frate. Domnul cu tine. Amin³⁾.

1) *Senator* este Flavius Aurelius Cassiodorus Senator, cunoscut în genere sub numele de Cassiodor. Vezi *Introducerea*, pag. 8.

2) *Dispensator*, om de încredere, om de afaceri.

3) Începutul acestei prefețe Iordanes l-a copiat, după cum a observat-o Mommsen în ediția sa, după Rufinus în epistola lui Paul către Romani.

ORIGINEA GOȚILOR ȘI FAPTELE LOR.

I.

Impărțirea pământului.

Pământul întreg, inconjurat din toate părțile de țarmii Oceanului, l-au împărțit strămoșii noștri¹⁾, după cum ne spune Orosius, în trei părți și au numit cele trei părți Asia, Europa și Africa. Despre acest glob pământesc astfel împărțit au scris un număr nenumărat de scriitori cari au explicat nu numai poziția orașelor și a localităților, ci chiar au determinat în mod precis și numărul pașilor lor și al milelor lor. Ei ne-au dat chiar și măsurătoarea insulelor presărate în apele mării atât a celor mari cât și a celor mici pe cari le numesc Cyclade și Sporade și cari sunt risipite pe nemărginitul întins al Oceanului. Cât despre țarmii cei mai îndepărtați ai Oceanului nu numai că nimenia n'a încercat până acuma să-i descrie, dar nici măcar nu și-a îngăduit cineva să meargă la ei, fiindcă, din cauza rezistenței plantelor marine și a lipsei de bătaia vânturilor cari acolo nu suflă, se face dovada că ei sunt de netrecut și că nimenia nu-i cunoaște decât doar acela singur care i-a creiat. Țarmul de dincoace al acestei mări însă, de care am vorbit, inconjurând întocmai ca o cunună marginea lumii întregi, a putut fi cunoscut de oamenii curioși și de cei cari au voit să scrie despre acest lucru, fiindcă, pe de o parte, pământul la marginea sa, este stăpânit de locuitori și fiindcă, pe de altă parte, sunt locuite mai multe insule din acea mare, ca în ținutul de răsărit și în Oceanul Indic: Hippodes²⁾, Iamnesia, Insula arsă de Soare, care, deși nu este locuită, are totuș o mare întindere în lungime și în lățime; precum și Taprobane care, în afară de orașe și de ferme, este împodobită cu zece cetăți foarte întărite; de asemenea și prea frumoasa Silefantina și de așisderea Theros cari, toate, deși nu sunt descrise de nici un scriitor, sunt totuș pline de o mulțime de locuitori. În partea dinspre apus, același Ocean are câteva insule cunoscute aproape de toți câți se duc și se întorc de acolo. Și mai departe de Marea Gaditană sunt două insule una numită Beata, cealaltă Fortunata. Și, cu toate că unii scriitori socotesc printre insulele din Ocean și cele două promontorii dela Gallicia și dela Lusitania, în cari se văd până astăzi într'unul templul lui Hercule și în

1) Pasagiul acesta este luat după Paulus Orosius, *Historiarum adversum paganos liber*. I, 2, 1, cu mici modificări.

2) Mommsen ne citează după Julius Honorius: insulae orientales Oceani quae sunt Hippodes insula, Iannessi insula, Solis perusta insula, Taprobane insula, Silefantine insula, Teron insula.

celălalt monumentul lui Scipio ¹⁾, totuș, de oarece ele se găsesc la marginea cea mai îndepărtată a țării Galiciei, ele se țin mai mult de marele continent al Europei, decât de insulele Oceanului. Marea în interiorul ei are totuș și alte insule cari se numesc Baleare și una căreia i se spune Mevania ²⁾ și de asemenea Orcadele în număr de 33 măcar că nu toate sunt locuite. În partea cea mai dinspre apus, se mai găsește o insulă numită Thyle, despre care poetul dela Mantua ne spune: „Și Thyle dela marginea pământului să-ți fie ție supusă” ³⁾. Această mare nemărginită mai are în partea nordică, adică septentrională, o insulă enormă, numită Scandza ⁴⁾; cu aceasta, dacă ne ajută Dumnezeu, vom începe povestirea noastră, fiindcă poporul despre a cărui origine voiești să mă întrebi, pornind, ca un roi de albine, din sânul acestei insule, a sosit în teritoriul Europei. Cum însă, și în ce împrejurări, voi căuta să arăt în cele următoare, dacă va vrea Dumnezeu.

II.

Descrierea insulei Britania.

Acum însă voi descrie, în cât mai puține cuvinte voi putea, insula Britaniei care este situată în golful Oceanului între Spania, Galia și Germania. Cu toate că nimenea n'a înconjurat-o niciodată în toată întinderea ei, după cum ne spune T. Livius, totuș păreri s'au dat diferite de cei ce ne vorbesc despre ea ⁵⁾. În adevăr ea, fiind multă vreme necunoscută de armele romane, Julius Caesar, în urma războaelor pe cari le-a întreprins mai mult pentru gloria sa personală, a descoperit-o și, apoi fiind deschisă oamenilor pentru comerț și pentru alte motive, cei ce au cercetat-o în epocile următoare mai cu deamănuntul au arătat mai precis situația ei, pe care noi acum o descriem, după cum am aflat-o dela autorii greci și latini. Cei mai mulți ni-au prezentat-o sub formă de triunghi ⁶⁾, așezată în regiunea dinspre mieznoapte și apus, cu unghiul cel mai mare în fața gurii Rinului, apoi micșorându-și lățimea se termină în cele două unghiuri, întinzându-se cu cele două laturi în fața Galiei și a Germaniei. Lățimea Britaniei unde ea este mai mare, este de 2310

1) Mela III. 1, 4: Monumentum Coepionis.

2) Vezi Orosius I, 2, 16, 78, 82, citat și de Mommsen.

3) Vergilius, *Georg.* I, 30.

4) Scandza, Scandinavia, câtă vreme nu se descoperise partea nordică. Scandza era socotită ca o insulă.

5) Cf. Tacit. *Agricola*, 10, care ne amintește despre istoricul Livius, cartea 105, astăzi pierdută.

6) Caesar, *De Bel. Gal.* V: Insula natura triquetra.

stadii; lungimea însă se spune că n'ar fi mai mare de 7132 de stadii; că ar fi un șes, aci plin de tufe, aci plin de păduri, având în unele părți munți înalți; că ar fi înconjurată de o mare liniștită care nu se lasă ușor lovită de vâsle și nici nuse umflă de vânturi, fiindcă pământul îndepărtat nu-i dă ocazie de a se agita, căci aci marea este mai întinsă ca aiurea. Strabo însă, un ves'it scriitor, ne spune că pământul acestei insule, umedă de revărsările dese ale Oceanului, face să se ridice o ceață atât de deasă că soarele fiind acoperit aproape toată ziua care deși e senină este mohorită, este smuls privirii și de asemenea Cornelius Tacitus ¹⁾, scriitor de anale, ne povestește că noaptea este mai luminoasă în partea cea mai îndepărtată a insulei și că e foarte scurtă. Ea este plină de metale și plină de pășuni și prin aceasta este mai bogată, fiindcă poate să hrănească mai multe vite decât oameni. Și în ea curg încoace și încolo multe și foarte mari fluvii cari duc în ele pietre prețioase și mărgăritare. Siliu au fețele colorate și se nasc cu părul negru și creț. Locuitorii din Caledonia au din contră părul roșcat, sunt de statură înaltă, dar nu sunt prea viguroși; după părerea unora ei sunt asemenea cu Galii și cu Spaniolii; de aceea au și presupus unii că din cauza vecinătății au și primit locuitorii de aci coloniști. Sunt deopotrivă de incuți și popoarele și regii lor ²⁾; celebrul scriitor de anale, Dio ³⁾, ne spune că toți au primit numele de Calydoni și Meati. Ei locuiesc în colibe de nuiele, au locuințele împreună cu vitele lor și adeseori trăiesc în păduri. Iși tatuiază trupurile cu fierul, nu știu din ce motive, ca podoabă sau pentru altceva. Ei poartă războiului unii cu alții sau din dorința de a conduce sau de a-și mări proprietățile pe cari le au și nu numai cu pedestrime și cavalerie, ci și cu care cu două roate și cu care înarmate cu coase, pe cari de obicei le numesc esede ⁴⁾. Acestea spuse în privința formei insulei Britania să fie deajuns.

III.

Descrierea insulei Scandza.

Să ne întoarcem acum la situația insulei Scandzia de care am vorbit mai sus. Despre aceasta Claudius Ptolemeus, un distins geograf ne amintește în cartea a II-a a operii sale spunându-ne; se găsește situată în apele nordice ale Oceanului o insulă mare, cu numele de Scandza, în forma unei foi de cedru,

1) Tacitus, *Agricola* 10 și 11, pe care Iordanes îl copiază.

2) Mela, III, 6. 51.

3) Dio, *Cassius*, la Mommsen, op. cit. pag. 57.

4) Cf. Mela III, 2. 51.

cu marginile încrețite, trase mult în lungime. Despre ea ne vorbește și Pomponius Mela că ar fi situată în golful codan¹⁾ al mării, și ale căreia maluri le udă Oceanul. Ea este situată în fața fluviului Vistula ce izvorește din munții Sarmatiei și se varsă în fața Scandzei în Oceanul Nordic pe trei guri, despărțind Germania de Scitia. Scandzia are deci dinspre răsărit un lac foarte întins în sânul globului pământesc, de unde fluviul Vagus²⁾ se varsă cu undele sale, ieșind ca dintr'un pântec, în Ocean. Căci dinspre apus ea este înconjurată de o mare nemărginită și de asemenea dinspre miazănoapte este închisă de același nemărginit Ocean nenavigabil, din care se desface un fel de braț, întinzându-se un fel de golf și formând marea Germanică. Aci se spune că se găesc mai multe insule mici în cari atunci când îngheață marea din cauza gerului, trecând lupii, se zice că-și pierd vederea; așa că această țară nu este numai neospitalieră pentru oameni, dar și primejdioasă pentru animale. Deci în insula Scandza, despre care ne ocupăm acum, deși se găseau multe și felurite popoare, totuș Ptolemeu ne amintește numele numai a șapte din ele. Roiuri de albine producătoare de miere nu se găesc aci nicăiera din cauza frigului prea mare. În partea nordică locuște poporul Adogit³⁾, despre care se spune că în mijlocul verii au lumină neconținută ziua și noaptea timp de patruzeci de zile și că de asemenea în timp de iarnă în același număr de zile și de nopți nu cunosc lumina soarelui. Și astfel, alternând întristarea cu bucuria, unii se bucură de avantajii sau se întristează de lucruri pentru alții necunoscute cu totul. Și de ce aceasta? Fiindcă în zilele cele lungi ei văd prin marginea axei polare soarele întorcându-se spre răsărit, iar în zilele cele scurte la ei nu se vede astfel, ci într'altfel, fiindcă parcurge cerul de sud și în vreme ce la noi el pare că se ridică de jos în sus, la ei se spune că înconjoară marginea pământului. Iar celelalte popoare de aci sunt: Scyrefennii cari nu caută ca hrană grâul, ci se nutresc cu carne de animale și cu ouă de păsări și atâtea cuiburi se pun în bălți în cât să se și înmulțescă în deajuns și să procure, în același timp, hrană oamenilor. Un alt popor care locuște aci este cel al Suehansilor cari întocmai ca Thyringii, au cai minunați. Aceștia sunt și cei cari prin comerțul nenumăratelor popoare dau Romanilor peile sappherine și sunt vestiți prin negrul strălucitor al peilor. Ei, cu toate că sunt săraci, se îmbracă foarte bogat. Urmează apoi ceata altor popoare: Theuștii, Vagothii, Bergii, Hallinii, Lithida, a căror locuințe se găesc toate într'o regiune șeasă și bogată și de aceea sunt atacați aci de invaziile altor popoare. După

1) Mela III, 31; Super Albim Codanus inges sinus magnis parvisque insulis refertus est.

2) Vagus, nu se știe care este acest râu.

3) Singur Iordanes ne vorbește de poporul Adogit.

aceștia urmează Ahelmilii, Finnaiții, Fervirii, Gauthigoții, un neam de oameni iuți și gata de lupte. Apoi vin Mixii, Evagrii, Otin-gii. Toți aceștia trăesc ca fierele sălbatice în scobituri de stânci, întocmai ca în fortărețe. Mai departe locuiesc Ostrogoții, Raurmaricii, Aeragnaricii și Finii cei blânzi, și mai blânzi decât toți ceilalți, Scanzii; și deașișderea, asemănători cu aceștia Vinoviloții, Suetidii, cunoscuți ca mai înalți ca trup decât ceilalți din acest popor; desi și Danii¹⁾, ieșind din neamul acestora, au gonit pe Heruli din propriile lor locuințe și cari Heruli dintre toate popoarele din Scandia și-au luat un nume distinctiv după înălțimea lor cea mare. Din această regiune sunt și Grannii, Aužanzii, Eunixii, Taetelii, Rugii, Arochii și Ranii, cari nu de mult au avut de rege pe Roduulf, care neglijând propriul său regat a alergat la sânul regelui Theodoric al Goților și a găsit ceea ce dorea. Toate aceste popoare, mai mari decât Germanii, ca suflet și ca trup, se luptau cu cruzime de fiare.

IV.

Emigrarea Goților din Scandza și stabilirea lor la Marea Neagră.

Deci din această insulă Scandza, întocmai ca dintr'o fabrică de popoare sau mai bine ca dintr'un rezervoriu de națiuni, se spune că au pornit cândva Goții cu regele lor Berig. Ei, îndată ce, ieșind din corăbii, au pus piciorul pe uscat, au dat numele numai decât locului, căci și astăzi după cum se spune, țara aceea se numește Gothiscandza. De aici, înaintară în curând spre țara Ulmerușilor, cari pe acea vreme locuiau pe țărmii Oceanului, își ridicară aci tabere și dând lupte cu ei, îi goniră din lăcașurilor lor și subjugară și pe vecinii lor, pe Vandali, și-i adăuseră la cuceririle lor. Sporind aci numărul poporului lor, sub al cincilea rege, după Berig, sub domnia lui Filimer, fiul lui Gadarix, luară hotărârea ca armata să plece mai departe împreună cu familiile Goților. Și, căutându-și astfel locuințe potrivite și locuri pentru folosul lor, au ajuns în teritoriul Scitiei care pe limba lor se chema Oium. După ce aici s'au bucurat de bogăția cea mare a ținuturilor și după ce o jumătate din armată se spune că a fost trecută peste un pod care ducea peste un fluviu, podul s'a prăbușit fără să se mai poată repara, așa că nimenea n'a mai putut nici să meargă înainte nici să se mai întoarcă. Căci acest loc este închis, după cum se spune, din toate părțile de un abis încojurat de bălți ce se mișcă neconținut și pe care natura l-a făcut de netrecut, amestecând

1) Cf. Geogr. Ravennas I, 12, care ne citează pe Jordanes, numindu-l Iordanus sapientissimus cosmographus.

apa cu pământul. Dar și astăzi se aud aci mugete de animale și se văd urme de oameni, dacă este să credem mărturisirea celor ce merg pe acolo, cu toate că ei aud numai, din depărtare. Deci acea parte dintre Goți de cari se spune că au trecut sub conducerea lui Filimer peste fluviu și au ajuns în țara Oium, a pus stăpânire pe teritoriul dorit. Și, fără să piardă vremea, au ajuns de aci la poporul Spalilor și după ce s'a bătut cu ei au câștigat victoria și biruitori s'au grăbit de aci spre partea cea mai îndepărtată a Scitiei care se găsește în vecinătatea mării Negre. Acestea ne sunt povestite peste tot în cântecele lor cele vechi aproape ca într-o istorie. Aceasta ni-o mărturtește și distinsul Ablavius, scriitorul neamului Goților în istoria sa cea veridică. Și aceeași părere o au și unii scriitori mai vechi. Și, de asemenea și Ioseppus, cel mai vechidic cronicar, care păstrează regula adevărului și desvăluie dintru început originea cauzelor, de ce va fi trecut cu vederea începuturile ce le isvorisim aci despre neamul Goților, nu putem ști. Dar, amintind despre Magog, ca fiind din provincia acestora, susține că ei sunt Sciți și că ei au fost numiți Sciți și ca nație și ca nume¹⁾. Înainte de a vorbi despre ei, este necesar să descriem teritoriului unde se găsesc.

V.

Scitia, situația și popoarele ei. Stabilirea Goților în Scitia. Fluviile Tanais și Boristene.

Scitia se învecinește cu teritoriul Germaniei până la izvoarele Istrului sau până unde se află lacul Morsianus²⁾; ea se întinde până la fluviile Tyras, Danaster³⁾ și Vagosola⁴⁾ și până la marea Danaper și la muntele Taurus, nu cel din Asia, ci până la cel propriu, adică la cel Scitic și dealungul întregii mari Meotide și dincolo de Meotida prin strămoșirea Bosforului până la muntele Caucas și fluviul Araxe și apoi, aplecându-se în partea stângă după marea Caspică se întinde până la marginea cea mai îndepărtată a Asiei dinspre Oceanul Euroboream. Ea are forma unei ciuperce, la început subțire, apoi se lățește foarte mult și se rotunjește și se întinde până la Huni, la Albani și până la Seri. Aceasta zic este patria lor, adică Scitia, ce se întinde deci foarte mult în lungime și lăți-

1) Cf. Flavius Josephus, *Antiq.* I. 6. Din Magog, un fiul al lui Japhet, provin, după Josephus, Sciții.

2) Lacul Morsianus sau Mursianus în Pannonia.

3) Tyras ca și Danaster, sunt vechile numiri ale Nistrului.

4) Vagosola, la Anonimul Ravennat IV, 5, 16: Bagossolam, care pare a fi Bugul.

me și se mărginește spre răsărit cu Serii cari trăiesc începând dela țărniș mării Caspice, apoi dinspre apus ea se mărginește cu Germanii și cu fluviul Vistula, dinspre Ursă, adică dinspre miazănoapte, este înconjurată de Ocean, dinspre miazăzi de Persia, Albania, Hiberia, marea Neagră și cursul cel mai îndepărtat al Istrului care se numește Dunărea, dela gura sa până la izvorul său. In partea aceea unde atinge țărmul mării Negre, ea este împodobită cu orașe nu necunoscute: Boristhenida, Olbia, Callipolida, Cherson, Theodosia, Careon, Myrmicion și Trapezunta pe cari orașe neimblânzitele popoare scite îngăduiră Grecilor să le fundeze spre a face comerț cu ele. In mijlocul acelei Scitii este un loc ce desparte una de alta Asia de Europa și anume munții Riphei, din cari izvorește nemăsuratul Tanaïs, fluviu ce se varsă în Meotida care este un lac al cărui circuit este de o sută patru zeci și patru mii de pași și a cărui adâncime nicăeri nu este mai mare de opt coți. In aceasta Scitie primul popor care locuiește dela apus începând este poporul Gepizilor, a căror țară este străbătută de fluvii mari și vestite. Căci Tisia îi străbate Nordul și apusul, iar dinspre sud se mărginește cu Dunărea cea mare, dinspre răsărit o taie Flutausis ¹⁾ care se varsă cu furie, repede și vijelios, în apele Istrului. Inlăuntrul lor este Dacia apărută de munți înalți, în formă de cunună. In partea stângă a acestora, în partea ce se îndreaptă spre miazănoapte, dela izvoatele Vistulei, pe un spațiu nemărginit, este așezată numeroasa populațiune a Venetilor. Numele acestora, deși astăzi este schimbat după diferite familii și localități, totuș sunt amintiți mai ales Sclavenii și Antii. Sclavenii ²⁾ sunt amintiți dela cetatea Novietunense ³⁾ și dela lacul ce se numește Mursian ⁴⁾ până la Danaster și în Nord până la Viscla: aceștia au ca cetăți lacurile și pădurile. Antii însă, cari sunt cei mai viteji dintre ei, se întind, pe unde marea Pontică se înconvoaie, dela Danaster până la Danaper, fluvii cari sunt departe unul de altul o cale de mai multe zile. Pe țărmul Oceanului însă, acolo unde apele fluviului Vistula se varsă pe trei guri, locuiesc Vidivarii, adunați la un loc din diferite națiuni; după ei, trăesc de asemenea pe țărmul Oceanului Aesti, un popor cu totul pașnic. Spre miazănoapte de aceștia locuiește neamul prea viteaz al Acatzirilor cari, necunoscând agricultura, trăesc din vite și din vânat. Dincolo de aceștia, dea-

1) Vezi *Introducerea*, pag. 17.

2) Asupra acestui pasagiu a se vedea nota dela pag. 27 a ediției lui Jordanes de Carol Aug. Closs, Stuttgart, 1861, precum și *Introducerea* noastră pag. 19 cu privire la: Sclavino Rumunnense.

3) Novietunense, Noviodunum, numire de origine celtică, Isaccea de azi.

4) Lacul Mursianic, este la Sud de Mursa, lângă Drava de Jos

supra mării Negre, se întind sălaşurile Bulgarilor¹⁾ pe cari din păcatele noastre, îi cunoaştem prea bine. De aci au ieşit, ca buruiana cea deasă, Hunii, cea mai vitează naţiune, spre a face o îndoită învazie furioasă asupra popoarelor. Căci uni se numesc Altiagiiri, iar alţii Saviri cari îşi au totuşi separate sălaşurile lor: Altiagiirii sunt stabiliţi lângă Cherson, unde lacomul negustor aduce mărfurile sale din Asia; ei cutreeră vara câmpiile servindu-le drept lăcaşuri împrăştiate pe acolo, pe unde îi atrag pasiunile pentru vitele lor, şi se retrag iarna deasupra mării Negre. Hunugurii însă de acolo ne sunt cunoscuţi, fiindcă dela ei ne vine comerţul cu piei de hermelină; aceştia sunt cei cari au băgat groaza chiar şi în cei mai viteji oameni. Despre aceşti Huni cetim că au locuit la primul lor popas în teritoriul Scitiei, lângă locul Meotida, în cel de al doilea, în Misia, Tracia şi Dacia, în al treilea îi găsim locuind, deasemenea, în Scitia la Nordul mării Negre. Dar nu aflăm nicăeri scrisă povestea care să ne spună că ei au fost prefăcuţi în sclavi în Britania sau în vr'o altă insulă şi că ar fi fost scăpaţi cu preţul unui cal. Iar dacă cineva din oraşul nostru ar spune altfel decât ceace noi spunem despre originea lor, nu are aprobarea noastră; căci noi credem mai de grabă ceace am cetit, decât să admitem poveştile babelor.

Deci, ca să ne întoarcem la subiectul nostru Goţii, amintiţi mai sus şi cu cari ne ocupăm aci, pe când se găseau în primul lor popas din Scitia, de lângă marea Meotidă, se ştie că au avut ca rege pe Filimer. În al doilea popas, adecă în Dacia, Tracia şi Misia, pe Zalmoxe, despre care cei mai mulţi scriitori de anale ne spun că a fost un filosof de o erudiţie extraordinară. Căci, şi mai înainte, au avut pe învăţatul Zeuta, după aceea pe Deceneu şi în al treilea rând pe Zalmoxe, de care am vorbit mai sus. Deci Goţii n'au fost lipsiţi de oameni cari să se ocupe cu filozofia. De aceea, Goţii au fost în totdeauna superiori în filosofie faţă de aproape toţi barbarii şi mai-mai egali cu Grecii, după cum susţine Dio²⁾ care a compus în limba greacă istoria şi analele lor. El ne spune că cei mai iluștri dintre ei s'au numit la început Taraboști, apoi Pilleati, din numărul cărora se alegeau regii și preoții. Și, atât de mult erau prețuiți Goții, că se spunea că s'a născui la ei odinioară Marte, pe care fantezia poetilor l-a făcut zeu al războiului. De aceea Vergilius ne spune; „Neobositul tată ce stăpânește câmpiile Getice“³⁾. Pe acest Marte Goții l-au adorat întodeauna

1) Imperiul bulgar din regiunea de peste Dunăre a fost întemeiat la anul 679; pentru întâiaş dată însă Bulgarii apărură, după Zonaras, *Annal* III, pag. 121, la frontierele imperiului roman, la anul 499.

2) Dio Chrysostomus, nu Dio Cassius. El a scris o Getică în limba grecească.

3) Vergilius, *Aen.* III, 36.

printr'un cult barbar, căci victimele lui au fost prizonierii omoriți, socotind că arbitrul războiului trebuie împăcat cu vărsare de sânge omenesc. Lui i se jertfeau primele prăzi, lui îi se atârnavu de trunchiul arborilor spoliile de războiu și, față de ceilalți zei, un sentiment religios deosebit provenea din faptul că invocându-i divinitatea se părea că se invoacă un părinte al lor. În al treilea popas al lor însă, dela Nordul mării Negre, ei au devenit mai umani și, după cum am spus mai sus, mai înțelepți; popoarele lor erau împărțite în familii, Vesegoții fiind supuși Balților, Ostrogoții iluștrilor Amali.

Indeletnicirea lor principală față de alte popoare vecine era de a întinde arcul, dupăcum ne spune Lucan, un istoric mai mult decât un poet: „Întindeți arcuiri Armeniene cu coarde Getice”¹⁾. Înainte vreme, ei cântau și faptele stămoșilor, în cântece însoțite de chitare, pe un Eterpamara, Hanale, Fridigern, Vidigoia și pe alții, pe cari îi ține acest popor în mare cinste și cu cari antichitatea atât de mult admirată de abia poate să-și compare eroii ei. Pe atunci, după cum se spune, Vesosis a pornit un războiu mai mult pentru sine dezastruos, împotriva Sciților, adevărat împotriva acelor pe cari vechile mărturii ni-l prezintă ca bărbați ai Amazoanelor, femei războinice, de cari ne vorbește precis Orosius, în prima carte a istoriei sale²⁾ de unde noi scoatem dovada evidentă că Vesosis s'a luptat atunci cu Goții, când a atacat, cum știm sigur, pe bărbații Amazoanelor ce trăiau pe atunci dela râul Borysthene, pe care locuitorii de acolo îl numesc Danaper, până la fluviul Thanais de lângă sânul lacului Meotis. Vorbesc însă de acest Thanais³⁾ care ieșind din munții Riphei se rostogolește atât de năvalnic că, în vreme ce fluviile vecine și chiar Meotis și Bosforul îngheață de ger, el singur dintre râuri, păstrându-și căldura, printre munții prăpăstioși, niciodată nu îngheață de gerul din Scitia. Acest fluviu faimos este considerat ca limita dintre Asia și Europa. Căci este și un al doilea Thanais care, izvorând din munții Chrinnilor, se varsă în Marea Caspică. Danaper însă izvorăște dintr'un lac enorm și iese ca din sânul unei mame. Acesta, până la mijlocul său, are apă dulce și potabilă și produce pești de un gust ales, lipsiți de oase și având numai un sgârciu ce le ține corpul. Când însă se apropie de mare, primește un mic izvor numit Exampheus, așa de amar că deși este navigabil, o cale de patru zeci de zile, se schimbă de apa cea puțină a acestuia și se decolorează și de nerecunoscut se varsă în mare între orașele Callipida și Hypannis⁴⁾. La gura sa se gă-

1) Lucanus, *Phars.* VIII, 221.

2) Orosius, *op. cit.*, I, 13.

3) Cf. Mela, I, 19, 115.

4) Mela II, 1 - 7.

sește insula numită a lui Achille¹). Intre aceste două fluvii este un teritoriu întins, plin de păduri și bălți primejdioase.

VI.

Goții înving pe Vesosis, regele Egiptului. Cuceririle Goților în Asia. Originea Parților.

Pe când Goții locuiau aci, sub conducerea regelui lor Tanausis, le-a declarat războiu Vesosis, regele Egiptului²). În lupta de lângă fluviul Phasis, de unde provin fasanii, pasări ce strălucesc în toată lumea la mesele bogăților, Tanausis, regele Goților, a ieșit întru întâmpinarea lui Vesosis al Egiptului și, bătăndu-l cumplit, l-a urmărit până în Egipt și, dacă n'ar fi fost împiedicat de fluviul Nil, care nu era de trecut și de fortificațiile pe cari odinioară dăduse ordin să le facă împotriva incursiunilor Etopienilor, l-ar fi nimicit chiar în patria lui. Dar, fiindcă aci n'a putut să-i facă nici un rău, s'a întors înapoi și a subjugat aproape toată Asia și scumpului său amic Sornus, regele Mezilor, a pus pe supuși să-i plătească tribut. Unii dintre biruitorii din armata sa, văzând provinciile cucerite, bogate în tot felul de roade, se așezară în părțile Asiei, părăsind de bună voie trupele. Trogus Pompeius spune că din ei își trag originea Parții și ca nume și ca neam. De aceea până în ziua de astăzi pe limba scitică fugarii se numesc Parți și nedesmințindu-și neamul lor, ei singuri aproape dintre toate popoarele din Asia sunt arcași și strajnici luptători. În privința numelui însă de Parți, sau fugari, pe care li l-au dat, unii au scos etimologia că se numesc Parți, fiindcă au fugit de rudențiile lor³). Iar pe acest Tanausis, regele Goților, după moarte, popoarele l-au pus în rândul zeilor.

VII.

Amazoanele. Războaiele lor. Fundarea templului din Efes. Descrierea Caucazului.

După moartea acestuia și pe când urmașii săi se găseau cu armata într'o expedițiune în alte părți, femeile Goților au fost atacate spre a fi prădate de un popor din vecinătate. Ele însă, fiind învățate de bărbații lor, rezistară vitejește și goniră

1) Insula lui Achille este Insula Șerpilor. Cf. *Romanica* noastră, pag. 15.

2) Iustinus, *Hist. Philip.* I. 1 și II. 1. Vesosis, după unii, ar fi Sesostris.

3) Iustinus XXXXI. 1: Parthi Scytharum exules fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur: nam Scythico sermone exules parthi dicuntur.

în mod rușinos pe dușmanii ce veniseră asupra lor. După ce au câștigat această victorie, au prins curaj mai mare și, îndemnându-se între ele, pun mâna pe arme și aleseră pe două dintre ele mai îndrăznețe, pe Lampeto și pe Marpesia¹⁾ pe cari le făcură comandante. Acestea, având grije să apere și patria și să facă și devastări în afară, au tras la sorți, și Lamperto a rămas acasă să apere hotarele patriei, iar Marpesia, luând o ceată de femei, porni în Asia cu un nou fel de oaste și după ce a biruit în războiul diferite pușoare și după ce pe altele le-a câștigat ca aliate, a ajuns până la Caucas; aci, rămânând mai mult timp, dădu locului numele de Stânca Marpesia. de aceea și Vergilius a spus:

„Aspru granit și marmur'acolo Marpesia pare²⁾, în acel loc unde, în urmă, Alexandru cel mare stabili niște porți pe cari le-a numit Porțile Caspice și pe cari acum le păzește poporul Lazilor pentru apărarea Romanilor. Aci Amazoanele, după ce au rămas mai multă vreme, au prins curaj. Și, pornind de aici, au trecut fluviul Alis, care curge pe lângă cetatea Gargara și au cucerit cu noroc egal Armenia, Siria și Cilicia, Galatia, Pisidia și toate localitățile din Asia; apoi întorcându-se spre Ionia și Eolia, le prefăcură în provincii supuse lor. Aci, domnind mai multă vreme, au ridicat chiar și cetăți și fortărețe, numite după numele lor. Chiar și templul Diane³⁾ din Efes, din cauza pasiunii lor de a trage cu săgeata și de a vâna, îndeletniciri cărora li s'au consacrat, l-au zidit de o frumusețe admirabilă, încercându-l cu bogății. Deci aceste femei, născute în Scitia, printr'o întâmplare norocoasă, punând stăpânire pe regatele din Asia, le-au pastrat cam vr'o sută de ani și în sfârșit se întoarseră la tovarășele lor dela Stâncile Marpesiene, de cari am vorbit mai sus, adică la muntele Caucas⁴⁾. Și fiindcă am făcut din nou amintire de acești munți, socotesc că nu este nelalocul său să descriu poziția și situația lor, fiindcă se știe că cea mai mare parte din lume este înconjurată de lanțul lor prelungit. Căci Caucasul, începând dela Oceanul Indian, pe partea dinspre miazăzi, este ars de arșița soarelui; în partea deschisă spre miazănoapte este supus la vânturi reci și la înghețuri. Apoi muntele acesta, formând ca un cerc, o prelungire spre Siria, deși lasă să iasă din coastele sale ca din niște nesecate izvoare mai multe râuri, totuși în regiunea Vasiniană dă naștere Eufratului și Tigrului, după opinunea nenerală, ambele fluvii navigabile⁵⁾. Aceste râuri cu-

1) Asupra Amazoanelor a se vedea *Mitologia greco-romană în lectură ilustrată* II, p. 239, precum și *Romanica*, Insula Șerpilor, pag. 141.

2) Vergilius, *Aen.* VI, 471.

3) Iustinus, *op. cit.* II, 4, 16.

4) Descrierea Caucasului vezi Mela I, 15. Plinius, *Nat. hist.* V, 27.

5) Textul nu este destul de clar.

prind țara Asirienilor și dau numele și figura Mesopotamiei ¹⁾, depunându-și apele lor în sânul mării Roșii. Apoi sus numitul munte, întorcându-se înapoi, străbate cu mari cotituri țările scitice și de aci trimite fluvii vestite în marea Caspică : Araxes, Cyrus, și Cambyse și într'un lanț neîntrerupt se întinde până la munții Riphei. De aci, formând cu creasta sa marginea popoarelor scitice, înaintează până la marea Pontică și prin coline înșirate una după alta, atinge chiar apele Istrului, în locul unde acest râu, bifurcându-se, se despică și Scitia se numește și Taurus. Astfel este deci acest munte și atât de mare că poate este cel mai înalt dintre toți munții, ridicându-și vârfulurile sale în sus și oferind prin construcțiunea lor naturală întărituri pentru popoare de necucerit. Căci, fiind tăiat din distanță în distanță, pe unde se deschide prin întreruperea sa, de câte o vale, formează când porțile Caspice, când cele Armene, când cele Ciliciene, sau altele, după țara unde se află defileul. Acesta deabia poate să fie trecut cu carul, laturile fiind prăpăstioase și purtând numele său după diferitele popoare. Căci Indianul îl numește aci Lammus, dincolo Propanissimus ; Parthul îi zice întâi Castra, apoi Nifate ; Sirianul și Armeanul Taurus ; Scitul îl numește Cauchasus și Rifeus, și iarăși, unde se termină, a douaoră, Taurus. Și alte mai multe popoare au dat numele lor acestui munte. Dar, după ce am atins puține despre întinderea acestui munte, să ne întoarcem la Amazoane, dela cari ne-am îndepărtat.

VIII.

Impreunarea Amazoanelor cu popoarele vecine. Ținuta față de copiii lor.

Acestea temându-se să nu se stingă neamul lor, au căutat să se împreune cu popoarele vecine ²⁾ Și stabiliră odată pe an târguri în așa fel ca, în urmă, întorcându-se în anul viitor în aceeași zi, toți copiii câți se vor fi prăsit de sex bărbătesc să fie dați tatălui, iar cei ce s'ar fi născut de sex feminin să fie crescuți de mamă pentru armele războiului ; sau, după cum cred unii, când se naștea un băiat, cu o ură de mamă vitregă, era tăiată viața nenorocitului copil ; așa de urgisită era la ele nașterea unui băiat, atât de dorită la alții. Această cruzime răspânda împrejurul lor o mare groază, căci te întrebi ce na-dejde mai putea să aibă la ele un prizonier, câtă vreme era o nelegiuire de a cruța pe un fiu propriu ? Impotriva acestora, după cum spune tradiția, s'a luptat și Hercule, și pe Melanes ³⁾ a

1) Mesopotamia însemnează țara dintre râuri.

2) Iustinus, *op. cit.*, II, 4, 9.

3) Iustinus, II, 4, 23 : Menalippe.

subjugat-o mai mult prin viclenie decât prin curajul său. Iar Teseu a luat ca pradă pe Hippolita, cu care a născut pe Hippolit¹⁾. Tot aceste Amazoane²⁾ au avut după aceea ca regină pe Penthesilea de ale cărei fapte strălucite avem dovezi din războiul Troian. Căci aceste femei se spune că și-au păstrat regatul lor până la Alexandru cel Mare³⁾.

IX.

Goții, bărbați la Amazoanelor. Regele Telef. Descrierea Moesiei. Moartea lui Telef.

Dar, pentruca să nu spui: dece fiind vorba despre bărbații Goților, stăruiesc așa de mult asupra femeilor lor? ascultă și despre faptele însemnate și glorioase ale bărbaților lor. Istoricul Dio³⁾, un cercetător foarte scrupulos al antichităților, care și-a intitulat lucrarea sa *Getica*, (de cari Geți am arătat în pasajul nostru de mai sus că sunt Goți, după spusele lui Orosius Paulus⁴⁾), acest Dio ne pomenește despre un rege al lor numit Telef, care a trăit mult timp în urmă. Și, pentruca să nu zică cineva că acest nume este cu totul străin de limba Goților, să observe că nimenea nu este care să nu știe că popoarele au obiceiul să adopte nume străine, ca Romanii să împrumute nume dela Macedoneni, Grecii dela Romani, Sarmatii dela Germani și Goții foarte adeseori dela Huni. Deci acest Telef, fiul lui Hercule, născut cu Aușe, și soțul unei surori a lui Priam, era înalt ca înfățișare, și de o putere îngrozitoare și care egala prin propriile sale virtuți vitejia părintească, fiind un al diolea Hercule. El a avut ca regat țara pe care strămoșii noștri au numit-o Moesia, o provincie ce se mărginește la răsărit cu gurile Dunării, la miazăzi cu Macedonia, la apus cu Istria și la miazănoapte cu Dunărea⁵⁾. Mai sus numitul Telef a purtat războiul cu Grecii și în luptă a ucis pe Thesandru, comandantul Grecilor; când însă s'a repezit dușmănește asupra lui Ajax și urmărea pe Ulise, calul său căzând, împiedicându-se într'o viță de vie, s'a prăvălit la pământ și fiind rănit la pulpă de o săgeată a lui Achile n'a putut multă vreme să se tămăduiască: totuș, deși rănit, a gonit pe Greci din hotarele țării sale. Iar după moartea lui Telef, i-a urmat în domnie fiul său Euryfil, născut cu o soră bună a lui Priam, regele Frigienilor. El, din dragoste pentru Casandra dorind să dea

1) Iustinus, II, 4, 23.

2) Iustinus, II, 4, 31.

3) *Getica* lui Dio s'a pierdut.

4) Orosius, I, 16: Geții cari acum se numesc Goți.

5) Orosius I, 1, 55.

ajutor rudelor sale și socrului său, a luat parte la războiul troian, dar a murit curând după sosirea sa.

X.

Războaiele lui Cir împotriva reginei Geților, Tomiris. Fundarea cetății Tomis. Războaiele lui Darius și Xerxe în contra Goților. Alianța Goților cu Filip și invazia lor în Grecia.

Multă vreme în urmă, după un răstimp de aproape șase sute treizeci de ani, după mărturia lui Pompeius Trogus, a pornit Cyrus, regele Perșilor, un războiu ce avea să-i fie spre peire, împotriva Thomyreii, regina Geților¹⁾. Acest Cyrus, fiind beat de glorie, în urma victoriilor sale din Asia, se hotărăște să subjuge și pe Geți, peste cari, după cum am spus, domnea regina Thomyris. Aceasta, deși ar fi putut să împiedice sosirea lui Cyrus la trecerea râului Abraxes, totuși i-a îngăduit trecerea, preferind să-l biruiască prin arme decât să-l îndepărteze prin poziția favorabilă a localității; și, în aceasta, a reușit. La venirea lui Cyrus norocul la început a fost de partea Parților, până într'atâta că ei măcelăriră pe fiul Thomyreii și armata lui cea numeroasă; dar într'a doua luptă Geții, împreună cu regina lor, bătură pe Parți, învingându-i și, masacrându-i, le-au luat o bogată pradă. Și aici, pentru întâia dată, a văzut poporul Goților corturi de mătase. După această victorie, regina Thomyris, găsindu-se în stăpânirea unei mari prăzi, câștigate dela dușmani, a trecut în părțile Moesiei, care acum se numește Scitia minor, după numele împrumutat dela Scitia cea Mare și a fundat aci pe țărmul moesiac al marii Negre, cetatea numită după numele ei Thomes²⁾. Mai apoi Darius, regele Perșilor, fiul lui Hystaspe, a cerut în căsătorie pe fiica lui Antyrus, regele Goților, rugându-l, dar în același timp și amenințându-l, dacă nu-i împlinește voința. Goții însă, refuzând alianța cu el, înșelată speranțele soliei. Aprins de mânie din pricina refuzului, Darius a ridicat împotriva lor o armată de șapte sute de mii de soldați, căutând să răzbune cu sângele supușilor săi o rușine personală; și, după ce a ridicat un pod de vase aproape dela Chalcedona până la Bizant, a intrat în Tracia și în Moesia; și după ce a construit în același chip un pod peste Dunăre, fiind atacat necontenit timp de două luni, a pierdut la Tape opt mii de soldați și, temându-se ca podul de peste Dunăre să nu fie ocupat

1) Herodot, I, 205: Thomyris era regina Massageților.

2) Ovidius crede că numirea orașului Tomis provine dela verbul τέμνω, Medea hotărînd să fie tăiate membrele fratelui ei și să fie răspândite pe mare, pentru ca între timp ea să poată scăpa cu fuga de urmărirea tatălui ei.

de adversarii săi, a luat-o repede la fugă spre Tracia, fără să se mai oprească în Moesia, necrezându-se aci în siguranță¹⁾. După moartea sa, fiul acestuia Xerxes, voind să răzbune insulta adusă tatălui său, a pornit din nou cu războiul asupra Goților, cu o armată de șapte sute de mii de soldați și cu trei sute de mii de auxiliari, având și o mie două sute de vase de război și trei mii de vase de transport; n'a izbutit însă în întreprinderea sa, fiind biruit de curajul și dârzenia Goților. Și, precum a venit, așa s'a și întors cu trupele sale, fără să fi dat vr'o luptă. Chiar și Filip, tatăl lui Alexandru cel Mare, legând prietenie cu Goții, a luat în căsătorie pe Medopa, fiica regelui Gudila, așa că, ajungând mai puternic prin această rudenie, și-a întărit regatul Macedoniei. În vremea aceasta, după spusele istoricului Dio, Filip ducând mare lipsă de bani, s'a gândit să jefuiască cu o armată regulată cetatea din Moesia Odysus care fiind în vecinătatea lui Thomes, era sub stăpânirea Goților. De aci, preoții Goților, aceia cari se numeau cucernici, deschiseră în grabă porțile și fiind îmbrăcați în haine albe, ieșiră înainte, invocând, prin cântece și rugăciuni, pe zeii părintești ca să le fie favorabili, îndepărtând pe Macedonenii. Macedonenii, văzându-i că le ies înainte cu atâta încredere, rămaseră uimiți și, dacă se cade să o spunem, deși înarmați, se îngrozesc de niște oameni neînarmați. Și, dând drumul, fără întârziere, soldaților orânduși în linie de bătaie, nu numai că n'au mai dărâmat cetatea, dar le-au dat înapoi chiar și pe cei ce fuseseră făcuți, după dreptul războiului, ca prizonieri și, încheiând cu ei pace, s'au întors înapoi acasă. După mult timp, în urmă, aducându-și aminte de această ticăloșie, distinsul rege al Goților, Sitalcus, strângându-și o armată de o sută cincizeci de mii de ostași, a pornit cu războiul împotriva Athenienilor și anume împotriva lui Perdicas, regele Macedonenilor, pe care Alexandru îl lăsase ca moștenitor cu toate drepturile asupra principatului Athenienilor, când a băut la Babilon băutura, otrăvită de trădarea unui ofițer al său²⁾. Dând împotriva acestuia o mare bătălie, Goții ieșiră învingători și astfel, pentru nedreptatea suferită odinioară în Moesia, Goții năvăliră în Grecia și jefuiră Macedonia întreagă.

XI.

Deceniu la Goți în timpul lui Boerebista. Invățăturile sale. Urmașul său Comosic.

Mai târziu, pe când se găsea la Goți ca rege Boerebista, a venit în Gothia Deceneu, în vremea când la Roma a luat

1) Orosius, II, 8.

2) Orosius, op. cit. III, 20.

puterea Sula. Boerebista primind pe Deceneu i-a dat o putere aproape regească; după sfatul acestuia, Goții au început să pustiască teritoriile Germanilor, pe cari acum le stăpânesc Francii. Caesar însă care cel dintâi dintre toți și-a luat asupra-și conducerea statului roman, care a supus sub puterea sa lumea întreagă, care a subjugat toate țările până într'atâta, încât a ocupat în afară de cetatea noastră până și insulele așezate departe în sânul Oceanului, și care a făcut tributari Romanilor chiar și pe aceia cari nu auziseră de numele de Roman, totuș pe Goți, deși a încercat, n'a putut să-i subjuge ¹⁾. Gaius Tiberius era acum al treilea împărat al Romanilor; Goții totuș, și sub domnia sa, au rămas independenți. Acesta era norocul lor, acesta era avantajul lor, acesta era singurul lor gând, să ducă la îndeplinire, pe orice cale, ceea ce îi învăța sfătuitoarea lor Deceneu, judecând că este folositor să realizeze. Iar el, observând dispoziția lor de a-l asculta în toate, și că ei sunt din fire inteligenți, i-a instruit aproape în toate ramurile de filosofie; căci era în aceasta el un maestru priceput. El i-a învățat morala, desbarându-i de moravurile lor cele barbare; i-a instruit în științele fizicii, făcându-i să trăiască potrivit legilor naturii; legi pe cari transcriindu-le le păstrează până astăzi, numindu-le *belagines* ²⁾; i-a învățat logica, făcându-i cu mintea superioară celorlalte popoare; arătându-le practica, i-a îndemnat să petreacă în fapte bune; demonstrându-le teoria celor douăsprezece semne ale zodiacului, le-a arătat mersul planetelor și toate secretele astronomice și cum crește și scade orbita lunii și cu cât globul de foc al soarelui întrece măsura globului pământesc și le-a expus sub ce nume și sub ce semne cele trei sute patruzeci și șase de stele trec în drumul lor cel repede dela răsărit până la apus spre a se apropia sau îndepărta de polul creșc. Vezi ce mare plăcere, ca niște oameni prea viteji, să se îndeletnicească cu doctrinele filosofice, când mai aveau puținel timp liber din războaie! Puteai să vezi pe unul cercețând poziția cerului, pe altul proprietatea ierburilor și ale fructelor, pe acesta studiind creșterea și scăderea lunii, pe celălalt observând eclipsele soarelui și cum prin rotația cerului, soarele vrând să atingă regiunea orientală este dus înapoi spre regiunea occidentală și cum, dându-și seama de aceste fenomene, se linișteau. Deceneu transmițând acestea și alte multe Goșilor, le-a apărut prin știința sa ca o ființă supranaturală și a ajuns să conducă nu numai pe oamenii de rând, dar chiar și pe regi. Căci a ales atunci dintre ei pe bărbații cei mai no-

1) Cf. Orosius, I. 16.

2) *Belagines* par a fi o codificare a obiceiurilor Goșilor. Colecția aceasta nu ni s'a păstrat.

bili și mai înțelepți pe care i-a învățat teologia, i-a sfătuit să cinstească anumite divinități și anumite sanctuare și le-a dat numele de pilleați, fiindcă, după cum bănuiesc, aveau capetele acoperite cu o thiară, pe care cu alt nume o numeau pilleus; restul poporului a dat ordin să se numească capillati, nume căruia Goții, dându-i o mare considerație, îl reamintesc până astăzi în cântecele lor.

Iar după moartea lui Deceneu, au avut aproape în aceeași venerație pe Comosicus, fiindcă era de o potrivă cu el de iscusit. Acesta era considerat la ei pentru priceperea sa, și ca rege și ca preot suprem și ca judecător care împărțea poporului dreptatea în ultima instanță.

XII.

Coryllus, regele Goților. Dacia veche. Situațiunea sa. Descrierea Dunării.

Dar, după ce Comosicus a părăsit lumea aceasta, s'a urcat pe tron, ca rege al Goților, Coryllus care a condus timp de patruzeci de ani popoarele sale în Dacia. Înțeleg Dacia cea veche pe care o ocupă acum popoarele Gepizilor. Această țară, situată în fața Moesiei, dincolo de Dunăre, este înconjurată de o cunună de munți, având numai două intrări, una pela Bou-tae, alta pela Tapae¹⁾. Această Gotia pe care strămoșii noștri au numit-o Dacia și care acum se numește Gepidia, cum am spus, se mărginește la răsărit cu Aroxolanii²⁾, la apus cu Iazygii, la miez de noapte cu Sarmatii și Bastarii și la miez de zi cu fluviul Dunărea. Iazygii sunt despărțiți de Aroxolani numai de fluviul Alita. Și fiindcă a venit vorba despre Dunăre, cred că nu e nelalocul său să dau câteva indicații despre acest fluviu atât de însemnat. El izvorăște din câmpia Alamanniei și prindește dela izvorul său și până la gura sa care se varsă în marea Neagră șaiszeci de râuri din dreapta și din stânga³⁾, pe o întindere de un milion două sute cincizeci de mii de pași, având forma unei spinării de pește, în care se înfig fluviile ca niște coaste și în general este cel mai mare fluviu. Pe limba Bessilor se numește Hister și are adâncimea apei, în albia unde este mai profundă, numai de două sute de picioare. Dunărea întrece în mărime pe toate celelalte fluvii, în afară de Nil⁴⁾.

1) Vezi *Introducerea*, pag. 18.

2) Aroxolanii = Roxolanii.

3) Ammianus Marcellinus, *Res. gest.* XXII, 8, 44.

4) Mela, II, 1, 8.

Atât despre Dunăre. Să ne întoarcem acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, la subiectul nostru, dela care ne-am depărtat.

XIII.

Dorpaneu, regele Goților. Victoriile sale asupra Romanilor în timpul lui Domitian. Ansi.

După un răstimp îndelungat și pe când domnea împăratul Domițian, Goții, de teama lăcomiei acestuia, desfăcură alianța ce o încheiaseră odinioară cu alți împărați și începură să devasteze împreună cu șefii lor malurile Dunării, cari erau de mult în stăpânirea imperiului roman, distrugându-le armatele și omorându-le comandanții. În fruntea acestor provincii se găsea pe atunci ca guvernator, după Agrippa, Oppius Sabinus, iar la la Goți conducerea o avea Dorpeneus¹⁾. Dându-se lupta, Romanii au fost învinși, iar lui Oppius Sabinus îi s'a tăiat capul și Goții, năvălind asupra mai multor castre și cetăți, au prădat regiunile ce atârnavă de imperiu. Domițian, în această strâmtoare a alor săi, a plecat cu toate forțele sale în Illiria și îndreptându-se la Dunăre a întregei armate generalului său Fuscus și câtorva bărbați distinși, i-a obligat să treacă peste Dunăre, împotriva armatei lui Dorpareus, pe un pod din corăbii legate împreună. Atunci Goții, cări nu se lăsară să fie surprinși, pun mâna pe arme și chiar la prima ciocnire înving pe Romani, omoară pe generalul lor Fuscus, îi jefuesc bogățiile din tabăra soldaților și pun mâna în dreapta și în stânga pe averile lor. Pentru victoria lor, pe șefii, prin al căror noroc birăiseră, nu i-au mai numit oameni simpli, ci semizeii, adică Ansi²⁾. Genealogia acestora voesc să o expun în puține cuvinte, fiecare din ce părinte s'a născut, sau de unde își trage originea și unde și-a găsit sfârșitul; iar tu, cetitorule, ascultă-mă fără părtinire, având să spun numai adevărul.

1) Iordanes identifică pe Geto-Daci cu Goții, după cum mai înainte identificase pe Sciți cu Goții — Cf. Orosius, VII, 7.

2) Ansi sunt fiii lui Odin din mitologia scandinavă.

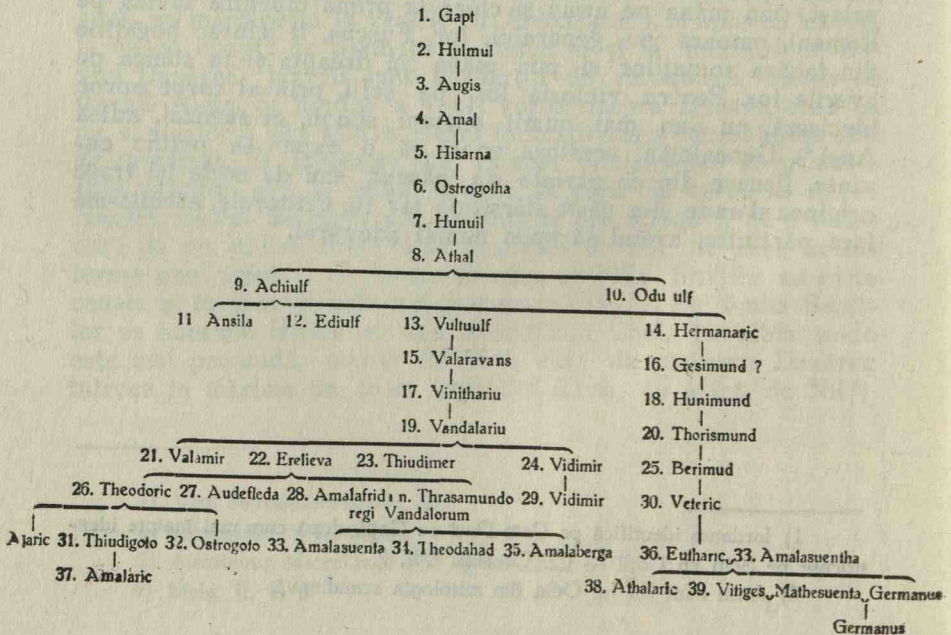
XIV.

Genealogia Amalilor. Ostrogoți și Visigoți.

Deci dintre acești eroi, după cum ei înșiși spun în poeziile lor, cel dintâi a fost Gapt¹⁾ care a născut pe Hulmul. Hulmul însă a născut pe Augis; iar Augis a născut pe acela care s'a numit Amal, dela care se trage și originea Amalilor; acest Amal a născut pe Hisarna; Hisarnis însă a născut pe Ostrogotha; Ostrogotha însă a născut pe Hunuil; Hunuil de asemenea a dat naștere lui Athal; Athal a născut pe Achiulf și Oduulf; Achiulf însă a născut pe Ansila și Ediulf, Vultuulf și Hermenerig; Vultuulf însă a născut pe Valaravans; Valaravans însă a născut pe Vinitharius; Vinitharius de asemenea a născut pe Vandilarius; Vandilarius a născut pe Thiudemmer, Valamir și Vidimir; Thiudimir a născut pe Theodericus; Theodericus a născut pe Amalasuentha; Amalasuentha a născut pe Athalaricus și Mathesuentha cu bărbatul său Eutharicus, a cărei rude-nie de neam astfel a fost unită cu ea. Căci susnumitul Hermanaricus, fiul lui Achiulf a născut pe Hunimund; Hunimund însă a născut pe Thorismund; Theorismund însă a născut pe Beri-

1) Lista regilor este luată după Cassiodor.

Genealogia regilor Amali

mud : Berimud însă a născut pe Vetericus : Vetericus însă a născut pe Eutharicus care unindu-se cu Amalasuintha a născut pe Athalaricus și Mathesuenta și Athalaricus murind în anii copilăriei, Vitiges a luat în căsătorie pe Mathesuenta, cu care n'a avut copii și fiind aduși împreună de Belisariu la Constantinopol și Vitiges murind a luat-o în căsătorie patriciul Germanus, un fiu al fratelui împăratului Iustinian și pe care a făcut-o patricie ordinară. Cu aceasta a născut un fiu de asemenea Germanus cu numele ; iar, Germanus murind, văduva însă-și nu s'a mai căsătorit. Cum însă și ce fel s'a distrus regatul Amalilor o vom arăta în alt loc ¹⁾ dacă Domnul ne va ajuta.

Acuma însă să ne întoarcem la aceea de unde ne-am despărțat și să arătăm cum șirul neamului de care vorbim a pus capăt peregrinațiunilor sale. Căci istoricul Ablabius ne spune că în vreme ce se găseau, după cum am zis, în Scitia pe țărmul mării Negre, o parte din ei care se aflau în regiunile orientale și aveau în fruntea lor pe Ostrogotha, s'au numit Ostrogoți, adecă orientali ; nu se știe după numele lui sau după loc ; ceilalți însă Visigoți, adecă din partea de apus.

XV.

Originea împăratului Maximin. Forța sa. Persecuția creștinilor. Moartea sa.

Despre aceștia am spus mai sus că, după ce au trecut Dunărea, au trăit câțeva vreme în Moesia și în Tracia, și că dintre urmașii lor au fost și Maximinus ²⁾, un împărat, după Alexandru, fiul lui Mamaea. Căci, după cum susține Symmachus în cartea a cincea a istoriei sale, „după moartea lui Alexandru, zice el, a fost ales de împărat de către armată Maximin, născut în Tracia din părinți de jos, dintr'un tată got cu numele de Micca și dintr'o mamă alană ce se chema Ababa“. El a domnit trei ani, când a pornit războiul în contra creștinilor și și-a pierdut și împărăția și viața. El, pe când domnea împăratul Sever și pe când acesta sărbătorea ziua de naștere a fiului său, a venit dela țară în armată, ca tânăr, și după o vieță petrecută păscând vitele la câmp. Împăratul dădu-se tocmai niște jocuri militare. Văzându-le Maximin, deși era un tânăr jumătate barbar, fiindcă erau puse înainte premii, ceru dela împărat, în limba sa părăntescă, să-i dea voie să se lupte cu soldații încercați. Împăratul Sever, mirându-se de mărimea lui — căci era, după cum se spune, de o statură înaltă de peste opt picioare — a dat ordin ca el să se ia la trântă cu ordo-

1) Vezi cap. LX, 315.

2) Capitolinus, *Vita Maximini*, 1, 2, 3, 4, 5.

nanțele soldaților, pentru ca să nu expună pe ostași la ocară unui om de jos. Atunci Maximin a trântit la pământ șaisprezece ordonanțe, cu atâta ușurință, că a doborât pe fiecare în parte, fără nici o clipă de răpaus. Și astfel, luând premiul, s'a dat ordin ca să fie primit în armată și cele dintâi servicii le-a făcut în cavalerie. Trei zile în urmă, când împăratul a ieșit la câmpul de exerciții, l-a văzut abătându-se ca un barbar dela disciplina militară și a poruncit tribunului să-l readucă la disciplina romană. El însă, înțelegând că împăratul vorbește de el, s'a apropiat și a început să alerge înaintea împăratului care mergea călare. Atunci împăratul, dând piteni calului său care mergea încet, l'a făcut prin diferite ocoluri în dreapta și în stânga, să se obosească și în urmă îi zise: „după alergarea asta mai vrei să te lupți, Tracule?“, „Împărate, îi răspunse, cât dorești“. Atunci Sever, descălecând de pe cal, a poruncit ca cei mai neobosiți soldați să se ia la luptă cu el. Dar el a culcat la pământ pe șapte dinte cei mai voinici tineri, fără să respire, ca și mai înainte, nici o clipă, și el singur a fost dăruit de împărat cu premii de argint și cu brățare de aur și, apoi, s'a dat ordin ca să facă parte din trupa de straje a împăratului. În urmă, sub Antonin Caracalla a ajuns sergent și, mărindu-și reputația prin fapte, a trecut mai multe grade și, ca preț al silințelor sale, a obținut rangul de centurion. Totuș mai târziu, când Macrin a ajuns la domnie, a părăsit serviciul militar, timp de trei ani și având rangul de tribun, n'a dat niciodată ochii cu Macrin, socotindu-l nevrednic de a domni, fiindcă își căștigase domnia printr'o crimă. În urmă, sub Eliogabal, ca și sub fiul acestuia Antonin, s'a întors înapoi și și-a luat locul de tribun și, după aceasta, s'a luptat admirabil în contra Parților sub Alexandru, fiul lui Mamaea. Acesta fiind ucis în răscoala militară dela Mogontiac¹⁾, a fost făcut el însuși ca împărat într'o alegere a armatei, fără un senatus consultum. El și-a intinat toate faptele sale cele bune printr'o rezoluție urită de a se persecuta creștinii și a fost ucis la Aquileia de Puppio și a lăsat domnia lui Philipp. Toate acestea de aceea le-am împrumutat din istoria lui Symmachus, în această lucrare a noastră, ca să arătăm că poporul acesta, despre care tratăm aci, a ajuns până la cea mai înaltă culme a domniei romane. Dar trebuie să revenim la punctul, de unde a început digresiunea noastră.

1) Orosius, VII, 18.

XVI.

Goții la marea Neagră. Goții federați ai Romanilor. Devastarea Moesiei și Traciei. Asediul orașului Marcianopolis. Fundarea acestui oraș.

Căci acest popor a avut o strălucire extraordinară în ținuturile în cari trăia, adecă pe țărmii teritoriului scitic dela marea Neagră, stăpânind fără să-i discute cineva regiuni atât de întinse, atâtea sinuri de mare și cursurile atator fluvii; subt mâna sa a căzut adeseori Vandalul, i-a plătit tribut Marcomannul, i-au fost robiți principii Quazilor. În adevăr, subt domnia împăratului roman Philipp, de care am vorbit mai sus, și care, înainte de Constantin, a fost singurul împărat creștin împreună cu fiul său, de asemenea Philipp, și sub domnia căruia, în anul al doilea, Roma a împlinit mia de ani, Goții, fiind tocmai nemulțumiți că li s'a retras solda, din prietenii ce erau, s'au prefăcut în dușmani; căci ei, deși trăiau retrași sub regii lor, erau totuș federați ai statului roman și primeau în fiecare an daruri de la el. Ce mai vorbă? Trecând atunci Ostrogota cu ai săi peste Dunăre, a început să jefuiască Moesia și Tracia. Filip trimise împotriva lui pe senatorul Decius. Acesta, venind în fruntea trupelor sale și neobținând nici un succes asupra Goților, și-a concediat soldații, trimițându-i pe la căminurile lor, ca oameni particulari, ca și cum din neglijența lor ar fi trecut Goții Dunărea și, răzbuându-se oarecum asupra lor, se întoarce la Filip. Soldații însă, văzându-se concediați după atâtea necazuri îndurate, alergară, în supărarea lor, la ajutorul lui Ostrogota, regele Goților. Acesta după ce i-a primit, s'a înflăcărat de vorbele lor și a format numai decât o armată de treizeci de mii de oameni gata de luptă; s'a unit apoi și cu Taifalii și cu unii dintre Astringi și încă și cu trei mii de Carpi, un nean de oameni totdeauna gata de război și cari adeseori au fost primejdioși pentru Romani; pe aceștia totuș, în urmă, în timpul domniei împăratului Dioclitian și Maximian, i-a biruit principele Galerius Maximinus și i-a supus statului roman¹⁾. Deci, după ce Ostrogota a adăugat la aceștia pe Goții săi și pe Peucinii din insula Peuce ce se găsește la gurile Dunărei, unde ea se varsă în Pontul Euxin, a pus în fruntea lor drept conducători pe Argaith și pe Guntheric, cei mai viteji din neamul lor. Aceștia, trecând îndată peste Dunăre pe un pod, după ce au jefuit a doua oară Moesia, au atăcat Marcianopolis, faimoasa metropolă a acestei provincii și după un lung asediu, au părăsit-o, primind bani dela cei ce se găseau în lăuntrul cetății. Și, fiindcă am amintit despre Marcianopolis¹⁾, e bine să spunem câteva cuvinte

1) Marcianopolis, Devnia de astăzi, din Bulgaria.

despre fundarea acesteia. Căci aceaslă cetate a întemeiat-o, după cum se spune, împăratul Traian în următoarea împrejurare. O fată, fiica surorii sale Marcia, pe când se scălda în acel fluviu care, cu numele de Potamos, izvorăște din mijlocul cetății, având o apă limpede și gustoasă, când a voit să ia apă de aci, vasul de aur ce-l avea i-a căzut din întâmplare în adâncime, îngreunat de greutatea metalului și a apărut apoi mai departe la suprafață. Faptul era ceva neobișnuit, ca un vas gol să fie înghițit de apă și odată plin cu apă, să înnoate desupra undelor. Traian s'a mirat când a aflat de toate acestea și crezând că o zeitare oare care locuște în izvor, a numit cetatea ce a fundat aci Marcianopolis, după numele surorii sale.

XVII.

Gepizii și Goții. Originea Gepizilor. Vividarii. Victoriile lui Fastida, regele Gepizilor. Infrângerea Gepizilor de regele Ostrogota.

De aci, Getul, după cum spuneam, după un lung asediu, s'a întors acasă îmbogățit de banii primiți. Poporul Gepizilor însă, văzându-i așa deodată învingători peste tot locul și îmbogății de prăzi, plini de invidie, pun mâna pe arme împotriva rudeniilor lor. Dacă mă întrebii cum sunt Goții înrudiți cu Gepizii, ți-o voi spune în puține cuvinte. Trebuie să-ți aduci aminte că am spus la început¹⁾ că Goții, ieșind cu regele lor Berich din sânul insulei Scandza, au fost duși numai pe trei corăbii pe malul de dincoace al Oceanului, adică în Gothiscandza. Una dintre aceste trei corăbii înaintând, după cum se întâmplă, mai încet decât celelalte, se spune că a dat numele neamului, căci pe limba lor leneș se zice gepanta. De aci s'a făcut că în decursul timpului și prin corupție dintr'un nume de ocară să se nască numele Gepizilor. Căci fără indoială și aceștia își trag originea din neamul Goților; dar, fiindcă, după cum am spus, gepanta însemnează ceva leneș și încet, dintr'o vorbă de ocară s'a născut fără intenție numele Gepizilor și cred că li se potrivește de minune, căci ei sunt mai încetanei ca spîrit și mai greoi ca iuteală corporală. Deci, acești Gepizi au fost cuprinși de invidie, pe când se găseau în provincia Spesis, pe o insulă înconjurată de vadurile fluviului Viscla, pe care în limba părinților lor o numeau Gepedoios. Astăzi această insulă o locuște, după cum se spune, nația Vividaria²⁾, Gepizii trecând în alte țări mai bune. Acești Vividarii se știe

1) Cap. IV, 25.

2) Vividaria, mai sus Vidivarii.

că din diferite nații s'au strâns la un loc ca într'un azil și au format un singur popor. Deci, după cum spuneam, Fastida, regele Gepizilor, dând îmbold poporului său liniștit, a mărit cu armele hotarele patriei sale. Căci a distrus aproape cu totul pe Burgundzoni și a subjugat și alte câteva popoare. Și, provocând nebunește și pe Goți, a călcat, el cel dintâi, printr'un atac vinovat legăturile de rudenie și, împins de o îngâmfare fără de margini, în vreme ce adăuga ținuturi noi pentru poporul său, își impuțina de locuitori propria sa națiune. Trimițând deci soli la Ostrogotha, subț a căruia conducere se găseau încă atât Ostrogoții cât și Visigoții, adică ambele popoare de același neam, i-a cerut, deoarece el se găsea închis de munți înalți și strămtorat de păduri dese, una din două, sau să se pregătească de războiu sau să-i pună la dispoziție o parte din țara sa. Atunci Ostrogotha, regele Goților, care era un bărbat de caracter, respunse delegaților că el are groază de războiu și-i vine greu să-l poarte și că, peste tot, este o crimă să se lupte cu popoare înrudite, dar că teritoriile nu-i cedează. Ce să mai spun? Gepizii pun mâna pe arme; în contra lor, spre a nu părea că-i este teamă, a pornit la luptă și Ostrogotha; se ciocnesc lângă orașul Galtis, pe lângă care curge fluviul Auha¹⁾ și aci s'a dat o luptă cu mare curaj din ambele părți, ca unii cari aveau aceleași arme și același sistem de luptă; dar pe Goți i-a ajutat și o cauză mai dreaptă și iuțea lor firească. În sfârșit, partida Gepizilor a început să dea înapoi, iar noaptea a pus capăt luptii. Atunci Fastida, regele Gepizilor, părăsind câmpul de dezastru al alor săi, a fugit în patria sa pe atât de umilit de rușinoasă ocară, pe cât fusese mai înainte plin de îngâmfare. Goții se întorc victorioși și mulțumiți de plecarea Gepizilor, și, câtă vreme a trăit Ostrogotha, ei petrec în pace și în fericire în patria lor.

XVIII.

Cniva conduce pe Goți în Moesia. Infrângerea Romanilor. Moartea lui Decius.

După moartea acestuia, Cniva, împărțindu-și armata în două, pe unii i-a îndemnat să devasteze Moesia, știind că, din cauza nepăsării împăraților, țara este lipsită de apărători, iar el, cu șaptezeci de mii de soldați, s'a urcat spre Uscia²⁾ adevărat spre Novae³⁾ De aci, fiind respins de generalul Gallus, s'a dus

1) Vezi *Introducerea*, pag. 14.

2) Uscia, Oescus la gura Iskerului.

3) Novae. Sunt mai multe cetăți cu acest nume. Novae de aci este din Moesia Inferior.

la Nicopole, o cetate foarte vestită, așezată lângă fluviul Iatrus; aceasă cetate a zidit-o Traian, după înfrângerea Sarmatilor, și a numit-o cetatea Victoriei ¹⁾. Venind aci împăratul Decius, Cniva s'a retras în părțile Hemului, care nu e departe de aici, de unde după ce a făcut pregătiri, s'a grăbit să meargă la Philipopole.

Împăratul Decius, aflând despre retragerea lui și dorind cu tot dinadinsul să vie într'ajutorul cetății, a trecut lanțul muntelui Hemus și a ajuns la Beroe. Și în vreme ce își odihnea caii și armata obosită, Cniva cu Goții săi dădu buzna peste ei, ca fulgeru', și, distrugând armata romană, a pus în urmărire pe împărat cu puținți oameni, cari putuseră să fugă, iarăș până la Euscia dincolo de munți, în Mysia, unde pe atunci Gallus, ca miles limitis, se găsea în tabără cu cea mai mare parte din oaste. Și după ce a unit armata de aci cu cea dela Uscus, se pregătea pentru o nouă luptă. Cniva însă, după un asediu mai îndelungat al Philippopolului, a pătruns înlantru și după ce a prădat cetatea, s'a unit cu generalul Priscus care fusese în cetate, având să lupte împreună împotriva lui Decius. Și, după ce au început bătălia, lovesc, rănindu-l de moarte, cu o săgeată pe fiul lui Decius. Observând aceasta tatăl, se spune că pentru a întări curajul soldaților săi, n'ar fi zis decât: „nimeni să nu se întristeze: pierderea unui soldat nu este o scădere pentru forțele statului“; totuș, neputând rezista durerii părintești, dădu năvală asupra dușmanilor, căutând să răzbune moartea fiului său; și, ajungând la Abrittus ²⁾, o cetate în Moesia, a fost înconjurat de dușmani și omorît și el, punând astfel capăt și domniei sale și vieții sale. Locul acesta se numește și astăzi altarul lui Decius, fiindcă înainte de bătaie nenorocitul făcuse mari jertfe pentru idolii păgâni.

XIX.

Gallus și Volusianus. Ciurma în timpul domniei acestora. Revolta lui Aemilian. Moartea sa. Alianța cu Goții.

După moartea lui Decius, au fost aleși atunci ca împărați ai Romanilor, Gallus și Volusianus, când o boală molipsitoare, aproape asemenea cu cea pe care am îndurat-o înainte cu nouă ani ³⁾, a îndoliat fața întregului glob pământesc, pustiind peste măsură mai ales Alexandria și localitățile din întreg Egiptul. Istoricul Dionysius ne-a expus acest dezstru într'o povestire demnă de plâns și a descris-o și venerabilul martir al lui

1) Cetatea Victoriei, Nico-polis.

2) *Vezi Cetăți și orașe în noul teritoriu al Dobrogei*, pag. 72.

3) An. 541—543.

Christos, episcopul Cyprian într'o carte intitulată despre Mortalitate¹⁾. Tot pe vremea aceasta, și un oarecare Emilian, când a văzut că Goții din cauza nepăsării împăraților, jefuesc mereu Moesia și că își iau libertăți și că nu pot fi împiedicați de nimeni fără de mari sacrificii și, gândindu-se deașderea că poate să-și încerce norocul, a pus mâna pe putere în Moesia și a început să cuprindă cu forță armată totul și să jefuiască cetăți și popoare. Dar, în câteva luni, mulțimea ce s'a îngroșat în jurul lui, revoltându-se, nu puține pierderi a pricinuit statului. Iar el pieri la începutul încercării sale criminale și și-a pierdut și viața și domnia după care oșta. Cât despre susnumiții împărați Gallus și Volusianus, cu toate că au domnit aproape doi ani și au părăsit această lume, totuși în acești doi ani, în cari au domnit, a fost liniste peste tot și au fost iubiți de toți, afară doar că li s'a imputat un singur lucru nenorocului lor, adică epidemia generală, dar aceasta de oameni cari nu-și dau seama și de calomnatori cari au obiceiul ca să critice cu dintele răutății viața altora²⁾. Ei însă, odată ce au ajuns la domnie, au încheiat un tratat cu poporul Goților. Și, nu după un lung răstimp, murind ambii regi³⁾ a pus mâna pe domnie Galienus.

XX.

Năvălirea Goților în Asia. Arderea templului din Efes. Pustiirea Traciei. Cucerirea cetății Anchial.

Și, în vremea ce împăratul se dedea din ce în ce mai mult desfrânelor, șefii Goților, Respa, Veduc și Tharuaro, luând niște corăbii, au trecut în Asia, traversând strâmtoarea Hellespontului și jefuind mai multe cetăți din această provincie, dând foc vestitului templu al Dianei din Efes pe care, după cum am spus⁴⁾ îl fondaseră odinioară Amazoanele. Intrând apoi în ținuturile Bithiniei, distruseră Chalcodonia, restaurată în urmă de Cornelius Abitus, în parte, și care astăzi, deși se bucură de vecinătatea unei cetăți regești, păstrează totuși ca indiciu pentru posteritate câteva din ruinele sale. Deci, Goții plini de noroc pun mâna pe prăzi și pe spoli și se retrag prin strâmtoarea Hellespontului, prin aceleași regiuni, după ce au jefuit în drumul lor Troia și Ilum cari, fiind în câțva reparate, după acel faimos război al lui Agamemnon, sunt acum din nou distruse de sabia dușmană. Deci, după un astfel de jaf,

1) Hieronymus *Chron.* a. 2269.

2) Cf. Orosius, *op. cit.*, VII.

3) Regi, adică în înțelesul de împărați.

4) Cap. VII, 51.

săvârșit în Asia, avea acum și Thracia să sufere sălbătăcia lor. Căci aci, la poalele muntelui Hemus, în vecinătatea mării, atacând cetatea Anchialos, intrară în ea, cetate pe care o fundase odinioară Sardanapalus, regele Parților, între țărmul mării și poalele Hemului. Se spune că aci au rămas mai multe zile, desfătându-se în băile de ape calde cari sunt situate la o depărtare de douăsprezece mile de cetatea Anchialos și cari țâsnesc din fundul izvorului lor de foc și sunt, între celelalte nenumărate localități de băi termale, cele mai de seamă din toată lumea și cele mai bune pentru sănătatea bolnavilor.

XXI.

Împăratul Maximian se luptă cu ajutorul Goților în Asia și Africa. Goții federați ai Romanilor.

De aci, întorcându-se la propriile lor locuințe, au fost chemați după aceea de împăratul Maximian să dea ajutor Romanilor împotriva Parților, cu cari s'au luptat în general cu bună credință, ca trupe auxiliare. Dar, după ce principele Maximinus a pus pe fugă, numai cu ajutorul lor, pe Narses, regele Perșilor, nepotul marelui Sapor, și a pus mâna pe toate averile lui, împreună cu soțiile și fiii lui și după ce Dioclitian a biruit în Alexandria pe Achilles și după ce Maximinus Herculus a zdrobit în Africa pe Quinquegentiani ¹⁾, au început, pacea fiind asigurată pentru statul roman, să nesocotească pe Goți. Căci, înainte vreme, fără de ei, cu greu s'a luptat armata romană împotriva oricărui popoare. În toate împrejurările se vede clar că alergau la ajutorul lor: astfel și sub Coustantin au fost chemați și au luat armele în contra rudei sale Licinius și l'au învins și, închizându-l în Thessalonic, l-au lipsit de imperiu, ucizându-l cu sabia victoriosului Constantin. Și, când acesta a fundat faimoasa cetate, rivala Romei, numită după numele său, Goții au intervenit cu ajutorul lor și, încheiând un tratat cu împăratul, i-au oferit împotriva diferitelor neamuri un sprijin de patruzeci de mii de oameni. Numărul și armata aceasta se găsește până și astăzi în serviciul statului, ca federați. Căci, pe atunci, sub domnia regilor lor Ariaric și Aoric, situația Goților era înfloritoare. După moartea acestora, a venit ca urmaș la domnie Geberich, om distins și ca virtute și ca nobleță.

1) Orosius VII, 25.

XXII,

Originea lui Geberich, regele Goților. Atacul în contra lui Visimar, regele Vandalilor. Luptele lor la malurile Mureșului. Stabilirea în Pannonia a Vandalilor învinși.

Căci acest Geberich, născut din tatăl său Hilderith, din moșul său Ovida, din strămoșul său Nidada, n'a fost mai pe jos în fapte strălucite decât gloria neamului său. Dorind ca începuturile domniei sale să le inaugureze prin supunerea Vandalilor, a pornit împotriva lui Visimar, regele acestora, care era din tribul Asdingilor, cel mai de seamă din toate triburile și era foarte războinic. După spusa istoricului Dexippus¹⁾, ei au ajuns dela Ocean până în regiunile noastre, abia în decurs de un an de zile, din cauza mărimii teritoriilor pe cari ei au trebuit să le străbată. Atunci ei ocupau locurile unde astăzi locuiesc Gepizii, lângă fluviile Marisia, Miliare, Gilpil și Grisia care întrece pe toate celelalte în mărime²⁾. Pe vremea aceea Vandalii se mărgineau la răsărit cu Goții, la apus cu Marcomanii, la miazănoapte cu Hermundurii, la miazăzi cu Dunărea ce se mai numește și Istrul. Pe când deci Vandalii se găseau aici, li s'a declarat războiu de Geberich, regele Goților, la țărnul fluviului numit mai sus Marisia, unde, după ce s'au luptat câtva timp cu puteri egale, în cele din urmă însuși regele Vandalilor Visimar este doborât cu o mare parte din neamul său. Iar Geberich, distinsul șef al Goților, după ce a biruit și a jefuit pe Vandali, s'a întors acasă de unde plecase. Atunci prea puținii Vandali cari scăpaseră, după ce au strâns ceata tuturor celor ce puteau să poarte armele, și-au părăsit patria lor cea nenorocită și au cerut dela împăratul Constantin să li se dea Pannonia și au rămas aci timp de patruzeci de ani, supunându-se decretelor împărătești, ca locuitori ai provincii. De aci, multă vreme mai târziu, fiind chemați de Stilicon, magister militiæ, exconsul și patriciu, au ocupat Gallia, unde au jefuit popoarele vecine, fără însă sa se fi așezat în locuințe stabile.

XXIII.

Hermanaric, regele Goților. Cuceririle sale.

Câtva timp în urmă, după moartea lui Geberich, regele Goților, a urmat la domnie Hermanaric, cel mai vestit din familia Amalilor care a supus și a adus să asculte de legile

1) Dexippus, *Frag.* 24, pag. 685, în *Frag. Hist. Graec.* III, ed. Müller.

2) Vezi *Introducerea*, pag. 16.

sale pe foarte multe popoare războinicedin răsărit, De aceea, cu drept cuvânt, unii dintre strămoșii noștri l-au compărat cu Alexandru cel Mare. Căci avea sub autoritatea sa popoarele pe cari le supusese Golthescythii, Thiuzii, Inaunxii, Vasina-broncii, Merenii, Mordenii, Imniscarii, Rogii, Tadzanii, Athaulii, Navegii, Bubegenii, Colzii¹⁾. Dar, fiindcă ajunsese vestit prin subjugarea atâtor popoare, nu s'a răbdat să nu supună și pe Heruli, un popor peste care stăpânea Halaric; după ce a ucis o parte din ei, pe ceilalți i-a subjugat. Căci numitul popor, după spusa istoricului Ablavius, locuind în niște locuri mlăștinoase de lângă bățile Meotide, pe cari Grecii le numesc ele, s'au numit Eluri²⁾, un neam de oameni pe cât de iuși pe atât de îngâmfăți. Pe acea vreme nu era popor care să nu fi voit să-și aleagă dintre ei în lupte oameni din infanteria lor ușor înarmată. Dar, deși iuțeala lor le-a adus folos adeseori față de alți luptători, totuși, față de tăria greoaie, și față de încetineala Goților, au trebuit să rămână mai prejos și soarta a voit ca și ei să se supună între celelalte popoare getice regelui Hermanaric. După distrugerea Herulilor, Hermanaric a pornit de asemenea cu armele împotriva Venethilor, cari, măcar că erau puțin războinici, dar fiind puternici ca număr, au încercat la început să se împotrivescă. Dar, mulțimea nedisciplinată n'are nici o valoare; mai ales când nu vrea Dumnezeu, și când sosește o armată numeroasă. Căci ei, după cum am arătat-o la începutul expunerii noastre, sau în lista popoarelor, deși au ieșit din aceeași tulpină, poartă acum trei numiri diferite și anume: Venethi, Anti și Sclaveni. Aceștia, cu toate că astăzi, pentru păcatele noastre, s'au revoltat peste tot locul, pe atunci erau supuși cu toții domniei lui Hermanaric. Și, de asemenea, și nați. Aestilor, cari sunt stabiliți pe malurile cele mai îndepărtate ale Oceanului, tot el a sîpus-o prin prevederea și curajul sărî și ca preț al necazurilor sale a stăpânit toate popoarele din Scitia și din Germania.

XXIV.

Originea Hunilor. Trecerea băților Meotide. Subjugarea Sciților și Alanilor. Descrierea Hunilor. Supliciuil Sunildei. Ostrogoții părăsiți de Visigoți. Moartea lui Hermanaric.

Dar, nu după un lung răstimp, după cum ne spune Orosius³⁾, Hunii, cel mai grozav popor prin sălbăticia sa, dă nă-

1) Sunt numele triburilor finnice.

2) Elurii sunt Heruli, goniți din Scandinavia de Danezi și stabiliți la marea Neagră.

3) Orosius, VII, 33, 10.

vală peste Goți. Căci iată ce ne spun izvoarele vechi în privința originii lor. Filimer, regele Goților, fiul lui Gadaric cel Mare, și care a fost al cincilea șef al Goților, după plecarea lor din insula Scandza, și despre care am spus mai sus că a intrat cu națiunea sa în țările Scitiei, a descoperit în poporul său niște vrăjitoare pe cari în graiul părintesc le numește el însuși Haliurunne¹⁾; neavând nici o încredere în ele le-a gonit din mijlocul alor săi și punându-le pe fugă departe de armata sa, le-a silit să trăiască rătăcind prin țări străine. Spiritele necurate ce cutreeră pustietățile le-au văzut și unindu-se cu ele au dat naștere acestui neam de oameni de o grozavă sălbătecie. Ei au trăit la început în bălți, oameni mărunți, negricioși, prăpădiți, oameni numai în aparență, graiul lor de abia sămănând cu graiul omenesc. Aceasta era originea Hunilor cari au sosit la frontierele Goților. Nația lor sălbatică, după cum ne spune istoricul Priscus, locuia pe malurile de dincolo ale bălților Meotide, neavând altă ocupație decât vânatul; în urmă, înmulțindu-se cât un popor, turburau liniștea popoarelor învecinate prin hoțiile și prădăciunile lor. Niște vânători din neamul lor, umblând ca de obicei, după vânat pe malurile de dincolo ale bălții Meotide, au observat cum li s'a arătat deodată o cerboaică, intrând în baltă și, când înaintând când oprindu-se, li s'a oferit drept călăuză de drum. Vânătorii luându-se pe urma ei trecură cu piciorul balta Meotidă pe care o socoteau de netrecut, întocmai ca și o mare. În curând, când li s'a arătat înaintea țara scitică, cerboaică a dispărut. Spiritele acelea din cari își trag originea Hunii cred că au făcut-o din ură împotriva Scitilor. Hunii însă, cari nu-și închipuiau de fel că ar mai fi o altă lume dincolo de balta Meotidă, fură cuprinși de admirație pentru țara Scitică și cum sunt ei oameni iscusii, au socotit că o zeităte le-a arătat lor acel drum necunoscut de nimenea până atunci; se întorc acasă la ai lor, le istorisesc întâmplarea, laudă Scitia atâta, până ce conving nația lor să se grăbească să plece în Scitia pe calea ce le-o indicase cerboaică și pe toți câți întâlniră în calea lor la intrare în Scitia îi jertfesc Victoriei, pe ceilalți, îi supun și îi subjugă. Căci, îndată ce trecură peste acea baltă nemărginită, cuprinseră numai decăt, ca într'un vârtej, pe Alpidzuri²⁾, pe Itimari, pe Itimarsi și pe Boisci, popoare ce locuiau pe malul de dincoace al Scitiei. Subjugară, biruindu-i în mai multe lupte, și pe Alani cari nu erau mai pe jos decăt ei în bătălii, dar neasemenea cu ei în moravuri și în felul lor de viață³⁾. Căci, deși li s'ar fi

1) Aliorunnae, vezi Du Cange, *Glos.* sub voce.

2) Alpidzuri..., Boisci vezi *Ambasadele* lui Priscus, *Izv. Ist. Rom.* VIII, pag. 81.

3) Cf. *Ammian Marcell.*, XXXI, 2, 21.

putut împotrivi cu armele în mâini, totuș nu puteau să reziste înfățișerii lor îngrozitoare și fugeau de privirea lor. În adevăr, Hunii erau grozav de negri, iar fața lor era, dacă se poate spune așa, o masă de carne fără formă; ei n'aveau ochi, ci mai mult niște puncte negre. Siguranța lor și curajul lor îl trăda privirea lor înfiorătoare, căci sunt cruzi până și față de copiii lor nou născuți: băieților le taie cu ferul obrații pentru ca înainte de a suge lapte să fie siliți să se obișnuiască cu rănile. De aceea, ei ajung la bătrânețe fără de barbă, și băieți mari lipsiți de orice frumusețe, fiindcă fața lor brăzdată de fier împiedică prin cicatrici creșterea la timp a frumuseții părului. Ca statură ei sunt mici, dar iuți și îndemânateci la mișcări, la călărie sunt sprinteni; sunt lați în spate și sunt totdeauna înarmați cu arcuri și săgeți, țepeni cu gâtul și cu capul ridicat de îngânfare. Ei subț figură de om, trăiesc într'o barbarie de fiară ¹⁾.

Când au văzut Goții acest neam de oameni cu mișcări repezi și jefuitori de multe popoare, s'au înspăimântat și au început să chibzuiască împreună cu regele, cum ar putea să se pună la adăpost de un astfel de dușman. Căci Hermanaric, regele Goților, deși ieșise triumfător, după cum am spus mai sus, asupra mai multor popoare, totuș era îngrijat de sosirea Hunilor, când nația necredincioasă a Rosomonilor, care pe atunci îi era supusă împreună în alte popoare, profită de următoarea împrejurare ca să-l părăsească: Bărbatul unei femei, numită Sunilda, din acest popor, fiindcă a părăsit pe rege cu necredință, acesta furios a dat ordin ca femeea să fie spintecată în bucăți, legând-o de niște cai sălbatici pe cari i-a luat la goană. Frații acesteia, Sarus și Ammius, spre a răzbuna moartea surorii lor, lovira în piept cu arma pe Hermanaric ²⁾; din cauza rănii fără vindecare, de aci înainte regele și-a dus o viață de bolnav. Profitând de această stare de boală a sa, Balamber, regele Hunilor, porni cu războiu împotriva regiunii Ostrogoților, de cari tocmai se despărțiseră acum Visigoții din pricina rivalității dintre ei. Intr'aceea Hermanaric, ne mai putând suporta viața, atât din cauza durerii rănii sale, cât și din cauza atacurilor Hunilor și-a dat sufletul, fiind foarte bătrân și împlinind vârsta de o sută zece ani. Moartea sa a dat prilej Hunilor să aibă precădere asupra Goților, de cari am spus că locuiesc în regiunile orientale și se numesc Ostrogoți.

1) Ammian Marcell, XXXI, 2, I.

2) După Ammian Marcellin, Hermanaric s'a sinces — voluntaria morte.

XXV.

Spaima Visigoților. Stabilirea lor, cu învoirea împăratului, în regiunile de peste Dunăre, în Dacia Ripensă, în Moesia și Tracia. Arianismul Goților

Visigoții, adică ceilalți tovarăși ai lor, cari locuiau în teritoriul de apus, se găseau în aceeași groază ca și frații lor și nu știau, din cauza Hunilor, ce hotărîre să ia; după multă chibzuire trimiseră, în sfârșit, după o înțelegere comună, o deputație în România, la împăratul Valens, fratele împăratului Valentinian I-u, spre a cere să li se acorde o parte din Tracia sau din Moesia ca locuințe, unde să se stabilească, avînd să trăiască după legile lui și avînd să fie supuși autorității lui. Și, spre a-i inspira și mai multă încredere, îi făgăduesc că dacă le ar da oameni cunoscători ai limbii lor, s'ar face creștini. Aflînd Valens despre aceasta s'a felicitat și le-a încuviințat numai decît ceace el însuși ar fi dorit să le propună și, primind Goți în regiunile Moesiei, i-a stabilit ca un zid de apărare al regatului său în potriva celorlalte popoare. Și fiindcă pe atunci împăratul Valens era cucerit de perfidia ariană și închisese toate bisericile de credința noastră, le-a trimis predicatori din secta sa cari vărsară acolo în sufletele noilor veniți și ignoranți veninul ereziei lor. Și astfel Visigoții au fost prefăcuți mai degrabă Ariani decît creștini¹⁾. Din partea lor, ei predicară evanghelia atît Ostrogoților cît și Gepizilor, rudele și aliații lor, transmițându-le cultul acestei erezii și atraseră la cultul acestei secte toate popoarele de limba lor. Și ei, după cum am spus, trecură peste Dunăre și se așezară cu îngăduiala împăratului în Dacia Ripensă, în Moesia și în Tracia.

XXVI.

Foamete la Visigoții. Cruzimea și lăcomia generalilor romani. Revolta Visigoților și devastarea provinciilor nordice. Lupta lui Valens împotriva lor. Moartea împăratului.

A dat peste ei, cum se întîmplă de obicei popoarelor, încă nestabilele definitiv într'o țară, o mare foamete. Atunci șefii și generalii lor cari îi conduceau, în lipsa unor regi, Frigtigern, Alatheu și Safrax, cerură de milă pentru armatele lor alimente de vânzare dela generalii Romanilor Lupicinus și

1) Orosius, VII, 33, 19.

Maximus. Dar, unde nu împinge setea nelegiuită după bani ¹⁾? Împinși de lăcomie generalii romani începură să le vândă pe u mare preț nu numai carne de oaie și de vită, ci și mortăciuni de animale spurcate și așa de scump că se vindea un sclav pentru o pâine și o bucată de carne pentru zece libre. Dar, după ce a început să li se isprăvească și sclavii și lucrurile, negustorul lacom le-a pretins acelora, în nevoia lor de hrană, chiar și pe fiii lor și părinții fură siliți să li-i dea, gândindu-se că e mai bine să-și piarză libertatea decât vieța și, fiind vânduți să trăiască ori cât de mizerabil s'ar hrăni, decât să fie păstrați, având să moară de foame ²⁾. În această vreme de amărăciune, generalul roman Lupicinus a poftit din întâmplare la un ospăț pe Fritigern, un mic rege al Goților și să-i întindă o cursă, după cum s'a putut constata în cele din urmă. Fritigern însă, nebănuind ticăloșia, veni la ospăț însoțit de o mică ceată și pe când el se găsea la masă în pretoriul generalului, auzi țipetele nenorociților ce erau uciși: căci tovarășii săi închiși în altă parte, pe când erau omorâți din porunca generalului și când strigătele grozave ale muribunzilor i-au ajuns urechi, l-au umplut de bănueli. Atunci numai decât, dându-și seama de ticăloșia descoperită, Fritigern își scoase sabia în mijlocul ospățului și ieși afară, nu fără o mare primejdie și cu o mare iuțeală, scoțindu-și tovarășii dela o moarte sigură, îi determină să omoare pe Romani. Atunci acești bărbați prea viteji, dându-li-se un bun prilej pentru jertfă, preferară să moară mai de grabă în luptă, decât de foame și se înarmară îndată să omoare pe generalii Lupicinus și Maximus. Ziua aceasta a pus deci capăt și foamei Goților și siguranței Romanilor, căci Goții au început ca, de acum înainte, să nu se mai socotească ca străini și peregrini, ci să poruncească ca stăpâni și ca cetățeni ai posesiunilor lor de pământ și să țină sub autoritatea lor de drept toate părțile nordice ale țării până la Dunăre. Când a aflat despre toate acestea împăratul Valens în Antiochia, și-a echipat îndată armata și a plecat în părțile Traciei. Aci s'a dat o luptă care i-a fost fatală, căci îl învinsă Goții, iar el rănit s'a refugiat într'o fermă de lângă Adrianopol. Goții neștiind că împăratul s'ar fi ascuns într'o căscioară atât de sărăcăcioasă, i-a dat foc, cum fac de obicei dușmanii în furia lor, și a ars cu toată pompa regală; astfel s'a împlinit judecata lui Dumnezeu ca el să fie ars chiar de aceia cari cerându-i adevărata credință, el i-a abătut spre schisma ariană și focul iubirii l-a înlocuit cu focul gehnei ³⁾. Din acest moment Visigoții, după o victorie atât de strălucită, începură

1) Vergilius, *Aen.* III 56: Quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames?

2) Ammian Marcellin, *op. cit.*, XXXI, 4, 9 și 11.

3) Orosius, VII, 33, 19.

să se stabilească în Tracia și în Dacia Ripensă, ca și când ar fi fost aci stăpâni de veci.

XXVII.

Theodosiu, Alungarea Goților din Tracia. Fritigern pustiște Tesalia, Epirul și Achaia. Safrax și Alatheu intră în Pannonia. Incheierea păcii între Gratian și Goți.

Atunci împăratul Grațian alege în locul unchiului său Valens pe Theodosiu, pe care îl pune în fruntea imperiului de răsărit. După ce acesta a readus disciplina în armată, Goții, când a simțit că au pierit nepăsarea de odinioară a împăraților și trândăvia lor, au fost cuprinși de groaza, Căci împăratul, energic din fire, vestit prin virtutea sa și prin prevederea sa a înșulflat vitejie în armată, stimulând-o prin povește severe, prin dărnicie și prin blândețe. Iar soldații, când au dobândit încredere prin schimbarea unui împărat mai bun, au recăpătat curaj să atace pe Goți și-i gonesc din teritoriul Traciei. Când însă împăratul Theodosiu s'a îmbolnăvit de moarte, îndrăzneala Goților a crescut din nou și împărțindu-și armata în două, Fritigern a pornit să devasteze Tesalia, Epirul și Achaia, iar Alatheu și Safrax cu restul trupelor s'au îndreptat spre Pannonia. Când a aflat despre aceasta împăratul Grațian, care părăsise Roma din cauza incurziunii Vandatilor, și venise în Gallia, fiindcă Goții erau de o cruzime din ce în ce mai mare, în urma boalei aproape de moarte a lui Theodosiu, și-a strâns repede armata și a venit la ei, având să-i învingă, nu bazându-se atât pe arme, cât pe favoruri și daruri, și după ce le-a dat alimente pentru hrană, a făcut pace cu ei, încheiând și un tratat.

XXVIII.

Atharic la Constantinopol. Moartea sa. Goții din nou federați luptă în contra tiranului Eugen.ii

Când însă, după aceasta, Theodosiu s'a însănătoșit și a aflat că Grațian a încheiat un tratat cu Goții, ceea ce și el dorise, a primit faptul cu mulțumire și a rămas pe lângă această pace, iar pe regele Atharic care urmase în domnie după Fritigern și-l atrase prin daruri și prin bunăvătatea firii sale și l-a poștit să vie la el, la Constantinopol. Acesta primi bucuros și, când a intrat în cetatea regală, zise minunându-se: „Iată acum văd cu ochii ceace am auzit fără să cred" și anume strălucirea unei cetăți atât de mari și aruncându-și privirile încoace și în colo se mira, când de poziția cetății, când de mișcarea corăbiilor, când de celebrele fortificații și de popoarele de di-

ferite națiuni, ca într'o fântână în care se scurg apele din diferite părți; și privind soldații în linie de bătae zise; „Împăratul este fără îndoială un zeu de pământ, și cine își ridică mâna asupra lui, vinovăția trebuie să o ispășească cu sângele său”. Fiind deci într'o astfel de admirație și ridicat de împărat în onoruri din ce în ce mai mari, după trecerea de câteva luni, a murit. În dragostea sa, împăratul onorându-l aproape mai mult mort decât viu, i-a făcut o înmormântare demnă, el însuși mergând în fruntea dricului în convoiul înmormântării. Murind deci Athanaric, întreaga sa armată a rămas în slujba împăratului Theodosiu, supusă imperiului roman¹⁾, făcând un singur corp cu armata sa și s'a învârtit tratatele de federație făcute odinioară sub împăratul Constantin și ei însuși s'au numit federați. Din aceștia împăratul a dus cu sine în contra tiranului Eugeniu care, după uciderea lui Grațian ocupase Gallia, mai mult de douăzeci de mii de soldați sie-și credincioși și pe cari i-a socotit devotați și învingând pe numitul tiran, s'a răzbunat asupra lui.

XXIX.

Moartea lui Theodosiu. Ne mai primind darurile dela Romani, Goții aleg de rege pe Alaric. Invazia în Italia. Descrierea Ravennei.

Dar, după ce a murit Theodosiu care prețuia pacea și pe Goți, fiii săi, prin viciața lor destrăbălătă, încep, să dea de răpă ambele state romane și să nu mai plătească tovarășilor lor, adevărații Goților, subsidiile obișnuite. De aceea, Goții încep în curând să aibă dispreț față de ei și, fiindcă se temeau ca printr'o pace prea îndelungată să nu le slădească vitejia, își aleg ca rege peste ei pe Alaric. Acesta era din familia Balthilor, un neam de eroi, a doua familie nobilă după cea a Amalilor și cari odinioară, din cauza îndrăznelii lor și a curajului lor, a primit între ai lor numele de Baltha²⁾, adevărații curajosi. Deci, îndată ce numitul Alaric a fost ales rege, a ținut sfat cu ai săi și a hotărât că este mai bine ca prin munca lor să caute să cucerească țări decât ca în trândăvie să rămână supușii altora; și strângându-și o armată, a intrat în timpul consulatului lui Stilico și al lui Aurelian³⁾ prin Pannonia și prin Sirmium, pe care l-au lăsat la dreapta, în Italia care era oarecum lipsită de apărători; și, neîntâmpinând nici un fel de opunere, s'au oprit la Podul Candidian, la trei mii de pași depărtare de

1) Orosius, VII, 34, 7.

2) Balth înseamnă ilustru.

3) Anul 400.

cetatea regală Ravenna. Această cetate situată între lacuri, mare și râul Po, are o intrare numai dintr'o singură parte. Ea era stăpânită odinioară, după cum ne spun strămoșii, de Eneti, nume ce însemnează vrednic de laudă. Situată în sânul imperiului roman, deasupra mării Ioniene, ea este închisă, ca o insulă, de revărsarea apelor. Din spre răsărit se mărginește cu marea; la ea ajunge, dacă pornește cineva din Corcyra și din părțile Helladei, plutind cu nava, și atingând la dreapta cu vâslele măi întâi Epirul, apoi Dalmatia, Liburnia și Istria și în urmă Veneția. Din spre apus se mărginește cu lacurile, printre cari este lăsată o foarte strâmtă intrare, ca o poartă. Din partea dinspre miazănoapte ea este inconjurată de un braț al fluviului Po, ce se numește Canalul Ascon și spre miazăzi de același Po care singur se numește și regele fluviilor, supranumit și Eridanus. Albia acestuia a fost mult adâncită de împăratul August; a șaptea parte din apele râului curge prin mijlocul cetății, la gura sa formându-se un port admirabil în care, după spusa lui Dio, se credea odinioară că poate fi primită în siguranță o flotă de două sute cinci zeci de corăbii. Astăzi, după cum susține Fabius, regiunea, care odinioară fusese un port, ne arată o grădină foarte întinsă plină de arbori, din cari însă atârnă nu pânze ca odinioară, ci poame. În adevăr, orașul poartă acum cu mândrie trei numiri și răspunde la cele trei cartiere și anume primul este Ravenna, ultimul Classis, cel dela mijloc Caesarea; acesta din urmă, între oraș și mare, este încântător, plin de nisip și potrivit pentru transporturi.

XXX.

Alaric la Ravenna. Honoriu îi cedează Galia și Spania. Atacul lui Stilicon. Goții pornesc în contra Romei pe care o jefuesc. Devastează Lucania, Campania și Bruttium. Moartea lui Alaric. Inmormântarea sa.

Astfel, după ce armata Visigoților a ajuns în vecinătatea acestei cetăți, a trimis o solie la împăratul Honoriu care se găsea înlăuntrul, să-i spună că dacă îngăduie ca Goții să se stabilească în pace în Italia, ei vor trăi cu poporul Romanilor în așa fel, încât să se poată să se creadă că este un singur popor; dacă însă i-ar goni, acela care în luptă va ieși învingător, singur va domni în pace peste celălalt. Împăratul Honoriu îngrozindu-se de ambele alternative, după ce s'a sfătuit cu senatul, s'a gândit, cum ar putea să-i alunge din teritoriul Italiei. În cele din urmă, a ajuns la hotărîrea ca provinciile îndepărtate, adică Galia și Spania pe cari aproape le pierduse și pe cari le pustiau atacurile lui Gizeric, regele Vandalilor, să le revendice, dacă ar fi în stare, Alaric împreună cu poporul

său și să le aibe ca niște căminuri proprii ale sale. Donațiunea întărind-o printr'un decret imperial, Goții consimt la această propunere și pornesc spre patria ce li s'a incredințat. După plecarea lor însă, nefăcând nici o stricăciune în Italia, patriciul Stilico, socrul împăratului Honoriu, — căci pe amândouă fiicele sale și anume pe Maria și pe Thermantia, pe care împăratul le-a luat, una după alta, de soții și pe amândouă Dumnezeu a făcut ca să plece ca fecioare din această lume — acest Stilico deci s'a dus cu viclenie până la cetatea Polentia, situată în munții Cottieni, și fără ca Goții să bănuiască cel mai mic rău, a deslănțuit asupra lor un războiu, fatal pentru întreaga Italie și pentru rușinea sa proprie. Goții observând atacul neașteptat, la început au fost cuprinși de groază, dar în urmă reculegându-se și, după obiceiul lor îmbărbătându-se unul pe altul, pun pe fugă aproape întreaga armată a lui Stilico, o măcelăresc cumplit, și furioși în sufletele lor, părăsesc calea apucată și se întorc în Liguria prin care trecuseră, încărcându-se de prăzi și spolii, și jefuesc de așisderea provincia Emilia și alergând pe șoseaua Flamminia dintre Picenum și Toscana, prădează tot ce găesc în dreapta și în stânga lor și ajung în cele din urmă la Roma. Intrând în cetate, din ordinul lui Alaric, o jefuesc numai, însă nu-i dau foc, după obiceiul păgânilor, și nici nu se îngăduie să se atingă în vr'un fel oarecare de lăcașurile sfinților¹⁾. Ieșind apoi de aci, se duseră în Bruttium, pustind în același fel Campania și Lucania. Apoi rămânând aci mai multă vreme se gândesc să treacă în Sicilia și de aci în urmă în Africa. Regiunea Bruttiiilor, situată la extremitatea sudică a Italiei, formează un unghi, de unde își ia începutul muntele Appenin și întinzându-se ca o limbă de pământ ce desparte marea Adriatică de de marea Tyrreniană, își primește numele dela o regină Bryttia. Ajungând deci aci Alaric, regele Visigoților, împreună cu toate bogățiile Italiei pe cari le-au răpit în prădăciunea lor, se pregătea, după cum s'a spus, să treacă prin Sicilia spre a se stabili în liniște în Africa. Dar, fiindcă fără de voia lui Dumnezeu omul nu este liber să dispună de orice, marea cea grozavă de aci i-a scufundat câteva corăbii, iar altele mai multe i le-a impraștiat. Fiind Alaric împedat de nenorocul său, pe când se chibzuia ce avea să facă, a murit deodată de o moarte năprasnică. Iar Goții, după ce au jelit pe prea iubitul lor rege, au abătut din albia sa, lângă cetatea Consentina, râul Buzentus căci acest fluviu izvorând la picioarele unui munte, udă cu apele sale dătătoare de sănătate această cetate. Deci în mijlocul albiei o ceată de robi săpară un loc pentru mormânt în sânul cărei gropi au înmormântat pe Alaric împreună cu multe bogății și apoi dând din nou drumul apelor, pentruca locul să au fie vr'odată cunoscut de cneva, au ucis pe toți groparii.

1) Publicul s'a refugiat în biserici și în temple.

După moartea lui Alaric, Visigoții încredințează domnia lui Ataulf, o rudă a lui, om distins, și ca trup și ca suflet; căci, deși nu era prea înalt ca statură, era frumos și la corp și la înfățișare.

XXXI.

Ataulf, urmașul lui Alaric, se întoarce la Roma pe care o jefuește. Căsătoria sa cu Placidia. Plecarea sa în Galia și Spania. Războaiele sale în contra Vandalilor. Moartea sa. Urmașul său Segeric este de asemeni omcruit.

Indată ce Ataulf a luat conducerea, Goții s'au întors din nou la Roma unde, ca lăcustele, au ras tot ce mai rămăsese de prima dată și au jefuit Italia nu numai de bogățiile private, dar și de cele publice, împăratul Honoriu nefiind în stare să li se împotrivescă; ba încă a dus din oraș în robie și pe Placidia sora lui, fiica împăratului Theodosiu, dintr'a doua căsătorie a lui. Având însă în vedere neamul ei cel nobil, frumusețea chipului ei și cinstea neprihănită, a luat-o în căsătorie legitimă în cetatea Forum Julii, din provincia Aemilia, pentru ca popoarele aflând despre această încuscrire să fie cuprinse de fapt de o mai mare groază, văzând că imperiul a încăput pe mâna Goților. Și, deși împăratul Honoriu a fost secătuit de orice avere, totuși Ataulf și-a părăsit ruda bucuros și s'a dus în Gallia. Aci, îndată ce a sosit, popoarele din vecinătate îngrozindu-se, au început să se mărginească în hotarele țării lor, deși mai înainte atât Francii cât și Burgundionii pustiau strașnic Galia. Cât despre Vandali și Alani, despre cari am vorbit mai sus¹⁾, ei se stabiliseră cu învoirea împăraților romani în ambele Pannonii; dar socotind că aci nu vor fi în siguranță de frica de Goți, dacă aceștia s'ar întoarce, trecură în Gallia. În curând însă, fugind și din Galia, pe care au ocupat-o nu mult timp, s'au închis în Spania. Și își mai aduceau aminte, din spusele strămoșilor lor, de câte neajunsuri le pricinuisese odinioară neamului lor Geberich, regele Goților și cum aceștia prin vitejia lor i-au gonit din țara părintească. În astfel de împrejurări îi se deschidea lui Ataulf Galia la sosirea sa. După ce și-a întărit domnia în Galia, a început să se neliniștească de situația din Spania și se gândi să o scape de atacurile Vandalilor; din averile sale câștigându-și oameni credincioși și siguri, a intrat în Barcelona și în interiorul Spaniei ce avea o populațiune puțin războinică. Aci după mai multe lupte cu Vandalii, dupe ce supuse Galia și Spania, a murit

1) Cap. XXII.

în al treilea an, fiind străpuns cu sabia în piept de Everuulf, de a cărui statură de obicei își bătea joc. După moartea sa, a fost ales de rege Segeric, dar și acesta a fost ucis mișelește de oamenii săi și, împreună cu viața, și-a pierdut și domnia ¹⁾.

XXXII.

Valia. Constantin este trimis în Spania spre a elibera pe Placidia. Pacea dintre Constantin și Valia. Valia și Romanii împotriva tiranului Constantin. Soartea lui Iovinus și a lui Sebastian. Valia în Spania contra Vandalilor.

În urmă este ales ca rege, al patrulea după Alaric, Valia pe cât de viteaz pe atâta și de prevăzător. Împotriva acestuia împăratul Honoriu a trimis cu oaste pe Constantin, un bărbat distins prin calitățile sale militare, și care își câștigase glorie în mai multe războaie. El se temea că pacea încheiată odinioară cu Ataulf să nu o nimicească și să nu neliniștească din nou teritoriile statului roman, după ce ar fi învins popoarele învecinate și, în același timp, împăratul dorea să-și libereze și pe soru-sa Placidia dintr'o captivitate rușinoasă; căzu deci la învoială cu Constantin ca să i-o dea lui în căsătorie pe Placidia, dacă ar aduce-o înapoi în țara sa, fie prin războiu, fie pe cale pașnică, fie pe orice altă cale ar putea. Constantin primi propunerea cu plăcere și a plecat în Spania vesel, având o mare armată și cu o pregătire ca un rege. În calea sa a ieșit nu cu o mai mică armată, în defileul Pyrineilor, regele Goților, Valia. Aci s'au trimis soli dintr'o parte și alta și au căzut la învoială să facă pace, ca Placidia, sora împăratului să fie dată înapoi și să nu refuze statului roman ajutorul său, dacă ar cere împrejurările ²⁾. Căci în vremea aceasta un oarecare Constantin usurpase domnia în Galia și pe fiul său Constans din călugăr îl făcuse Caesar; dar nu s'a bucurat mult de domnia usurpată, căci, pornind împotriva lui Goții federați cu Romanii, a fost ucis la Arelatum, iar fiul său la Vienna. După aceștia, cu același curaj, s'au gândit să usurpe domnia Iovinus și Sebastianus, dar au pierit și ei având aceeași soartă.

În anul al doisprezecelea al domniei lui Valia și în timpul când Hunii au fost goniți de Romani și de Goți din Pannonia, pe care o cuprinseseră timp de vr'o cincizeci de ani, Valia, văzând că Vandalii au plecat cu mare îndrăzneală din teritoriile lor, adecă din Galia, unde îi gonise odinioară Ataulf și că jefuesc totul în teritoriile sale, porni fără zăbavă cu armată împotriva lor, în timpul când erau consuli Hierius și Arda-bures.

1) Orosius, VII. 43. 9.

2) Orosius, VII. 43. 12.

XXXIII.

Gyzeric și Vandalii în Africa. Portretul lui Gyzeric. Urmașii săi. Gelimer. Liberarea Africei de Vandali. Valia la Tolosa. Moartea sa. Beremud și Vitirich părăsesc pe Ostrogoți și trec la Visigoți. Theodorich urmaș al lui Valia. Ținuta lui Beremud.

În timpul acesta Gyzeric, regele Vandalilor, este chemat în Africa de Bonifaciu care, căzând în disgrația împăratului Valentinian, n'a putut să se răzbune altfel decât făcând rău statului. Deci, la rugămintea acestuia, fiind chemați Vandalii, au trecut în Africa, prin strămoșia îngustă ce se numește strămoșia Gades care desparte Africa de Spania pe o lărgime de abia de șapte mii de pași și care mână apele Oceanului în marea Tyrrheniană. Gyzeric era acum binecunoscut la Roma din cauza dezastrelor ce le pricinuiseră Romanilor. El era de o statură mijocie, schiop din cauza unei căderi a calului său, având planuri mărețe, vorbind puțin, disprețuind luxul, pierzându-și capul la mânie, fiind lacom după averi, foarte prevăzător în câștigarea popoarelor, gata într-o clipă să arunce sămânța de ceartă și a ațâța ura. Cu astfel de însușiri fiind acest rege, a fost invitat, după cum am spus, de rugăciunile lui Bonifaciu și a intrat în Africa, unde după cum se spune a domnit cu o autoritate primită dela Dumnezeu; înainte de moarte, chemând la sine mulțimea fiilor săi, a orânduit, spre a nu se ivi între ei neînțelegere din cauza ambiției de a domni, ca pe rând, după gradul său, fiecare care ar supraviețui, adică care ar urma, să vie după unul mai în vârstă și în urmă tot astfel succesorul său. Această orânduire au purtat-o multă vreme și au domnit în fericire. Ei nu s'au murdărit în războaie interne, cum se întâmplă la alte popoare, ci primind domnia pe rând, unul după altul, își conduseră în pace popoarele¹⁾. Iată care a fost ordinea și succesiunea lor: cel dintâi a fost Gyzeric, care a fost tatăl și domnul lor, al doilea Huneric, al treilea Gunthamund, al patrulea Thrasamund, al cincilea Ilderich. Pe acesta, spre nenorocirea neamului lor, Gelimer, uitându-și de povața strămoșească, l-a gonit din domnie și l-a ucis, usurpând puterea; dar fapta sa n'a rămas nepedepsită, căci față de el a sosit răzbunarea împăratului Justinian. Fiind dus la Constantinopol de strălucitul bărbat Belisarie, magister militum Orientalis, consul ordinar și patriciu, împreună cu toată familia sa și cu toate averile sale de care ca un hoț niciodată nu se despărțea, a fost readus la viața de om particular, cu care viață n'a putut să se obișnuiască. Astfel Africa,

1) In pace populis imperarunt. Adecă ei aveau numai conducerea popoarelor, nu erau însăși poporul ce locuia în țara unde trăiau.

care, în împărțirea pământului, formează a treia parte a lumii, a fost smulsă după o sută de ani de sub jugul vandalic și redată liberă imperiului roman și ea care odinioară a fost ruptă din trupul statului roman, sub niște împărați slabi și sub niște generali incredincioși, de o armată păgână, a fost readusă acum de un împărat priceput și de un comandant credincios și se bucură astăzi de libertate. Și, cu toate că în urmă a avut să sufere câțeva vreme din pricina unui războiu intern și de necredința Maurilor, totuși triumful împăratului Justinian, dat lui de Dumnezeu, a dus la bun sfârșit ceea ce începuse. Dar ce nevoie avem să vorbim despre aceste lucruri cari nu au nici o legătură cu subiectul nostru. Să revenim la ceea ce ne-am propus să scriem.

Vallia, regele Goților a fost cuprins de atâta vrășmașie împreună cu ai săi împotriva Vandalilor, că a voit să-i urmărească până și în Africa, dacă nu l-ar fi împiedicat o întâmplare care l'a împiedicat odinioară și pe Alaric, când a voit să treacă în Africa¹⁾. Incercându-se de glorie în lăuntru Spaniei și dobândind o victorie fără vărsare de sânge, el se întoarce la Tolosa, lăsând imperiului roman câteva provincii pe care le promisese și din cari a gonit pe dușmani. A murit în timpul când Beremud, fiul lui Thorismund, acela de care am vorbit mai sus cu prilejul listei dinastiei Amalilor, a trecut, împreună cu fiul său Vitirich, dela Ostrogoții ce se găseau apăsați sub jugul Hunilor în Scitia, în regatul Visigoților. Acest Beremud își dădea bine seama de curajul său și de noblețea neamului său și credea că rudele sale îi vor incredința mai degrabă lui domnia, fiind socotit ca moștenitorul mai multor regi. Căci cine ar sta la îndoială să nu aleagă pe un Amal, dacă tronul ar fi vacant. Dar nici el n'a prea vrut să arate cine este. După moartea lui Vallia, Visigoții îi dăduseră ca urmaș pe Theodorid. Venind la el Beremud, om din fire plin de cumpăt, a acoperit cu tăcere strălucirea nașterii sale, fiindcă știa bine că regii bănuiesc în totdeauna pe cei ce sunt de origine regală. Și a preferat să trăiască necunoscut decât să producă turburări în cele orânduite. Regele Theodorid l-a primit, împreună cu fiul lui, cu mari onoruri, așa că îl primea în consfătuirile sale și la masa sa, nu însă din cauza nobleții neamului său, pe care nu-o cunoștea, ci pentru curajul său și pentru mîntea sa pricepută pe cari nu putea să le ascundă.

1) Orosius, VII, 43, 11, 12.

Romanii și Hunii în contra lui Theodorid. Aetius. Goții și Romanii fac pace. Attila. Reședința lui Attila.

În scurt, după moartea lui Vallia, ca să repetăm ce am spus mai sus, și care n'a prea fost fericit în Galia, a urmat în domnie Theodorid, foarte norocos și destul de fericit, un om înzestrat cu multă cumpătate și cu mari puteri sufletești și trupești. Impotriva acestuia, Romanii sub consularul lui Theodosiu și Festus¹⁾, rupând tratatul de pace, au pornit cu războiu în Galia, uniți cu Hunii pe cari îi aveau ca trupe de ajutor. Căci voiau să pedepsească cetele Goților federați cari, la Constantinopol, luaseră partea comitetului Gaina. Pe vremea aceasta în fruntea armatelor era patriciul Aetius, născut în cetatea Dorostorena, din neamul prea viteaz al Moesiilor, fiu al lui Gaudentius. Oșelii pe câmpurile de războiu, părea anume născut ca să fie de folos statului roman, el care, după numeroase măceluri, a adus sub jugul imperiului roman îngâmfatele popoare barbare ale Suevilor și ale Francilor. Armata romană a pornit războiul împotriva Goților și cu ajutorul Hunilor de sub comanda lui Litorius și după ce s'au luptat multă vreme din ambele părți, cele două armate deopotrivă de viteze și nici una din ele ne fiind inferioară, își întinseră mâna și s'au întors acasă, restabilindu-se vechea înțelegere și după ce s'a întărit printr'o pace de bună credință tratatul din ambele părți, s'au retras și unii și ceilalți. Prin această pace, Attila, stăpânul tuturor Hunilor, singurul cârmuitor în lumea întreagă al popoarelor din toată Scitia, a ajuns faimos la toate popoarele, gloria sa având o mare strălucire. Istoricul Priscus, fiind trimis de Theodosiu cel tânăr într'o delegațiune la el, ne raportează între altele următoarele: trecând peste niște fluvii foarte mari și anume peste Tisia, Tibisia și Dricca²⁾ am ajuns în localitatea unde odinioară Vidigoia, cel mai viteaz dintre Goți, a căzut printr'o mișelie a Sarmaților; de aci am ajuns nu departe de satul în care stătea regele Attila, zic sat, dar cât o cetate foarte mare, în care am găsit un palat de lemn ridicat din scânduri lucioase, a căror legătură era așa de bine făcută, că de abea se putea observa, chiar dacă te uitați cu toată atenția. Puteai să vezi săli întinse pentru ospete și portice de o admirabilă arhitectură. Area curții era înconjurată de o enormă împrejnuire. așa că mărimea ei te făcea să vezi un palat regal. Aceasta era re-

1) Anul 439 d. Chr.

2) Priscus, *Ambasadele în Izv. Ist. Rom.*, VIII, Cf. *Introducerea*, pag. 17.

ședința regelui Attila care avea în stăpânire toată țara barbarilor¹⁾; această locuință o preferea el tuturor cetăților cucerite.

XXXV.

Attila. Moartea lui Bleda. Portretul lui Attila. Sabia lui Marte.

Acest Attila a avut de tată pe Mundzuc, ai cărui frați au fost Octar și Roas, cari se spune că au avut domnia peste Huni înainte de Attila, deși nu peste poporul lor întreg. După moartea acestora, a urmat la domnie Attila, împreună cu fratele său Bleda, și, pentru ca înaintea expedițiilor ce pregătea să fie la înălțime, a căutat mai întâi să-și sporească puterile printr'un paricidiu, tinzând să dispuie de toți, omorând pe ai săi. Călcând orice dreptate, el și-a mărit forțele sale pe căi urite, și în cruzimea sa a ajuns la rezultate infame. Căci, omorînd mișelește pe fratele său care stăpânea o mare parte din Huni, și-a supus sie-și întreaga nație și strângând un mare număr de popoare, pe lângă popoarele de alte neamuri ce le avea sub dependența sa, s'a gândit să supună și pe cele mai însemnate popoare din lume, pe Romani și pe Visigoți. Armata sa se credea că numără cinci sute de mii de soldați. Acest om se născuse în lume pentru sdrobirea popoarelor și pentru îngrozirea globului pământesc: căci nu știu prin ce fatalitate a băgat spaima în toți, răspândind în lume o grozavă părere despre sine. Era mândru ia mers, își rotea ochii în dreapta și în stînga, așa că, chiar numai din mișcarea trupului său țapăn, se vedea puterea sa. Era iubitor de războaie, dar știea să se și stăpânească, avea planuri mărețe și asculta bucuros rugăciunile cuiva, și era bun cu cei cari îi se supuneau. De statură scurt, cu pieptul lat, cu capul mare, cu ochii mici, cu barba rară, cu părul încărunțit, cu nasul cârn, de culoare negricioasă, reproducea trăsăturile rasei sale. Și, cu toate că din fire avea totdeauna o mare încredere în sine, această încredere i-a mai sporit-o găsirea unei săbii a lui Marte care era totdeauna socotită ca sfântă de regii Sciților. Istoricul Priscus ne spune că ea a fost descoperită în următoarea împrejurare: Un păstor, văzând că o juncă din turmă sa șchioapă și neștiind care este cauza rănii mari ce ea avea, s'a pus pe urmele sângelui și în sfârșit a dat de o sabie peste care junca din nebagare de seamă a călcat pe când păștea, și desgropând-o în urmă a dus-o la Attila. Felicitându-se de acest dar, în grandomania sa a început să se

1) Barbaria, adică Barbaricum, după cum se numea pe atunci țara dela nordul Dunării.

soțotească că el este sortit să fie stăpânul lumii întregi și că sabia lui Marte îi punea în puterea sa soarta luptelor ¹⁾.

XXXVI.

Cruzimea lui Gyzeric față de fiica lui Theodorid. Solia lui Attila către Valentinian. Politica sa înșelătoare. Solia lui Valentinian către Theodorid. Răspunsul lui Theodorid. El însoțește pe Romani contra lui Attila. Aliații Romanilor. Întâlnirea în câmpiile Catalaurice.

Gyzeric, regele Vandalilor, despre care am amintit puțin mai sus ²⁾, aflând despre gândul lui Attila de a cuceri lumea întreagă, îl atrase prin nenumărate daruri să declare războiul Visigoților, temându-se ca nu cumva Theodorid, regele Visigoților să caute să se răzbune de ocară adusă fiicei sale, care, căsătorită cu Huneric, fiul lui Gyzeric, era la început fericită, găsindu-se într'o familie atât de distinsă, dar, pe urmă, cum era el necruțător chiar față de ai săi, pentru o simplă bănuială că ar fi încercat să-l otrăvească, i-a tăiat nasul și urechile, despoind-o de frumusețea ei naturală și o trimise în Galia la tatăl ei, pentru ca, nenorocita, să poarte până la moarte semnul cumplitei lui pedepse; o astfel de barbarie ar fi mișcat și pe niște străini, necum să nu fi reclamat ea răzbunarea unui părinte. Deci, Attila care de multă vreme dorea să pună în executare războiul ca plănuise, fiind câștigat de darurile lui Gyzeric, a trimis în Italia la împăratul Valentinian ³⁾, să samene vrajbă între Goți și Romani, pentru ca să slăbească prin vrășmășii interne pe cei pe cari nu putea să-i înfrângă prin război. El susținea că nu voește de loc să strice prietenia sa cu imperiul, ci să ducă războiul numai împotriva lui Theodorid, regele Visigoților. La acest război ar dori bucuros ca el să nu ia parte; de aceea, sfârșitul scrisorii era plin de obișnuitele urări de sănătate, căutând să câștige încredere pentru fățărnicia sa. În același chip, a trimis o scrisoare și lui Theodorid, regele Visigoților, indemnându-l să parăsească alianța cu Romanii și să reia războaiele cari puțin mai înainte fuseseră purtate împotriva lor cu atâta dușmănie. Acest om șiret, înainte de a purta un război cu armele, purta un război diplomatic. Atunci împăratul Valentinian trimise la Visigoți și la regele lor Theodorid o deputațiune care să-i vorbească astfel: „se cade ca tu cel mai viteaz dintre oameni să te unești în înțelepciunea

1) Întreg acest pasagiu este luat din Priscus, *Ambasadele*.

2) Cap. XXXIII.

3) Valentinian al III, 425—455.

ta cu noi împotriva tiranului globului pământesc, împotriva aceluia care dorește să robească lumea întreagă, care nu caută motive de războiu, ci socotește de legal tot ceea ce el face. Trage un cerc împrejurul său pe care îl măsoară cu brațul; libertatea sa și-o satură cu îngâmfarea; el își râde de dreptatea omenească și de dreptatea lui Dumnezeu și se declară dușman al omenirii; de aceea, este vrednic de ură cel ce își face o glorie din ura împotriva tuturor. Aduceți-vă aminte, vă rog, de ceea ce, de sigur, nu se poate uita: Războiul s'a pornit de Huni, dar ceea ce este mai grozav este că acest războiu Attila îl face prin viclenie. De aceea, pentru ca să nu mai vorbim despre noi, puteți voi lăsa nepedepsită îngâmfarea acestuia? Având armele în mâini, gândiți-vă la propriile voastre dureri și uniți-vă brațele cu ale noastre. Ajutați deci statul, din care o parte o faceți și voi. Cât de mult dorim noi unirea, cât de mult dorim ca ea să fie îmbrățișată de voi, întrebați pe dușmani de sfaturile ce vă dau". Prin acestea și prin astfel de vorbe, deputații lui Valentinian mișcară pe Theodorid. Acesta le răspunde: „dorința voastră e împlinită, ne-ați făcut și pe noi dușmani ai lui Attila. Il vom urmări, ori unde se va găsi și deși el se fălește cu diferite victorii asupra celor mai măndre dintre națiuni, totuș Goții știu să se lupte cu cei mândri. Aș putea spune că nici un războiu nu este greu decât cel care nu are nici un motiv legitim; cel ce are cu sine dreptatea cerească, de nimica nu trebuie să se teamă". Tovarășii șefului primesc acest răspuns cu aclamațiuni, iar mulțimea îi urmează veselă. Dorul de a se lupta îi cuprinde pe toți, ard de dorința de a se război cu Hunii. Deci regele Theodorid scoate o nenămarată mulțime de Visigoți și lăsând acasă pe patru din fiii săi și anume pe Friderich, Eurich, Retemeris și Himmerith, ia cu sine să împărțesească străpațul numai pe cei mai în vârstă, pe Thorismud și pe Theoderic. Frumoasă armată, ajutor sigur, tovarășie plăcută, având sprijinul acelora care se bucură chiar și numai de a înfrunța aceleași primejdii. Iar, din partea Romanilor, atât de mare a fost prevederea patriciului Aetius, pe umeri căreia se sprijinea pe atunci imperiul de apus, că strângând din toate părțile ostași, ieșea nu cu forțe neegale în calea neșfârșitei mulțimi sălbatice. Căci el avea ca trupe auxiliare pe Franci, Sarmați, Armoriciani, Liticiani, Burgundioni, Saxoni, Ripari¹⁾, Olíbrioni, odinioară soldați romani, iar pe atunci recrutați în numărul auxiliarilor, și alte națiuni Celtice și Germane. Se strâng deci în câmpiile Catalaunice, cari se mai numesc și Mauriace, având în lungime o sută de leghe, cum le numesc Galii și în lățime șapte zeci. Leghea galică însă e formată din o mie cinci sute de pași. Deci, acea parte de pământ se preface într'o arenă de nenumărate popoare. Ambele armate

1) Francii Ripuari.

pline de curaj, se găseau față în față. Nu mai e vorba de o vr'o șiretenie, ci lupta să de pe față. Și care poate să fie pricina mișcării atâtor popoare? sau ce ură a putut să-i înarmeze pe toți, unii împotriva celorlalți? S'a făcut acum dovadă că neamul omenesc trăiește prin regi, fiindcă s'a produs un măcel de popoare prin atacul neobunesc al unuia singur și fiindcă, prin voința unui rege îngâmfat, s'a distrus într'o clipă cecece natura a creiat timp de atâtea secole.

XXXVII.

Singiban, regele Alanilor, făgăduiește lui Attila predarea Orleanului. Theodorid și Aetius ocupă cetatea. Pregetul lui Attila, care consultă haruspicii.

Dar, înainte de a expune ordinea de bătaie, ni se pare necesar să arătăm mișcările ce s'au produs, în cele două armate, fiindcă acestea sunt tot atât de variate și cu urmări diferite, pe cât de faimoasă este lupta. Căci Singiban, regele Alanilor, îngrozit de teamă pentru viitor, făgăduiește lui Attila că-i va preda și că-i va trece în puterea lui de drept Aureliana ¹⁾, o cetate din Galia, unde se găsea el pe atunci. Dar, îndată ce Theodorid și Aetius aflară despre această trădare, construiesc înainte de sosirea lui Attila mari fortificații împrejurul acestei cetăți, pe Singiban care acum căzuse în bănuială îl pun sub pază și-l așează împreună cu poporul său în mijlocul trupelor auxiliare. De aceea, Attila, regele Hunilor, foarte mișcat de această întâmplare, și neavând încredere în trupele sale, nu îndrăznea să înceapă lupta și gândindu-se în sine la o fugă, împrejurare mai rea decât însăși moartea, s'a hotărât să întrebe pe haruspicii în privința viitorului. Aceștia după ce au observat, după obiceiul lor cunoscut, când măruntaele victimelor, când vinele de pe oasele jupuite de carne, prevestesc Hunilor evenimente urite. Totuș orecare mângâiere le-au prezis, prin aceea că supremul comandant din armata potrivnică are să moară mai înainte de victorie și că prin moartea sa are să se păteze triumful. Fiindcă Attila socotea că trebuie să ajungă chiar cu ruina sa proprie la moartea lui Aetius, de oarece acesta îi incurca toate planurile sale de războiu, preocupat de prevestire și cum era el priceput în tactica militară, porni la luptă tremurând, cam la ora a noua din zi, pentru ca, dacă n'ar izbuti, să fie ajutat de sosirea nopții.

1) Aureliana, orașul de azi Orléans.

XXXVIII.

Dispozițiile luate înainte de luptă. Ajutoarele Hunilor. Romanii ocupă o colină.

Cele două partide se strânseseră, după cum am spus, în câmpiile Catalaunice ¹⁾. Poziția locului era de așa fel că pe o ridicătură cu laturi aplecate se înalța o colină. Amândouă armatele dorind să o ocupe, căci locul prin situația sa oferea nu neînsemnate avantagii, Hunii cuprinseseră partea dreaptă, iar Romanii și Visigoții, împreună cu trupele ajutoare, partea stângă. Mai rămăsese să se lupte pentru ocuparea vârfului colinei. Theodorid împreună cu Visigoții se găseau la aripa dreaptă, Aetius cu Romanii la aripa stângă, iar în mijloc au așezat pe Singiban, despre care am spus mai sus ²⁾ că avea comanda asupra Alanilor, prevăzând, ca precauțiune militară, să fie înconjurat de trupe credincioase, asupra sentimentelor lui având bănueli. Căci ușor recurge la necesitatea de a se lupta acela care se găsește în fața neputinții de a fugi. De partea cealaltă însă linia de bătăie a Hunilor era astfel orânduită că Attila se găsea la mijloc cu cei mai viteji ai săi, în această orânduire regele avându-se în vedere mai ales pe sine, căci așezat în mijlocul forțelor armate ale neamului său, era ferit de orice primejdie. Aripile însă i le formau multele popoare și națiuni pe cari le supuseseră puterii sale. Intre acestea se distingea armata Ostrogoților, condusă de frații Valamir și Theodemir și Videmer, mai iluștri chiar decât regele căruia îi slujeau pe atunci, fiindcă ei erau din distinsul și puternicul neam al Amalilor. Mai era acolo și faimosul rege al Gepizilor Ardaric care, pentru devotamentul său față de Attila, lua parte la consfătuirile acestuia, și o trupă numeroasă a sa. Căci Attila cu mintea sa pătrunzătoare cântărindu-l pe el și pe Valamer, regele Ostrogoților, îi prețuia mai mult decât pe ceilalți regișori. Căci Valamir știa să păstreze secretele, era cu vorba dulce și priceput în viclenii, Ardaric însă, după cum am spus, era devotat și cu sfaturi sigure. Aceștora avea să le încredințeze lupta împotriva rudelor lor, Visigoții. Cealaltă mulțime de regi, dacă e permis să le spunem astfel și conducătorii diferitelor popoare, așteptau ca și slugile semnul lui Attila și când acesta le dădea un semn din ochiu, fără să murmure, fiecare cuprins de frică și cutremur sta smirna și îndeplinea numai decât ordinul dat. Singur Attila, regele tuturor regilor, îngrijea de toți și pentru toți. Lupta se dedea deci acum, după cum am spus, pentru ocuparea locului favo-

1) Iordanes descrie amănunțit lupta din câmpia Mauriacă.

2) Cap. XXXVII. 124.

rabil. Attila trimisese pe ai săi să cuprindă vârful colinei, dar Thorismund și Aetius i-au luat-o înainte, căci, sforțându-se să urce înălțimea colinei, au ajuns ei cei dintâi și, mulțumită poziției, goniră ușor pe Huni ce veneau în urmă.

XXXIX.

Discursul lui Attila ținut înaintea soldaților săi.

Văzând atunci Attila că în armată sa s'a produs din întâmplarea aceasta mare turburare, a găsit de cuviință să-și încurajeze soldații, ținându-le următoarea cuvântare; „după victoriile voastre asupra atâtor popoare, după subjugarea lumii întregi, dacă voi vă găsiți astăzi aci, ar trebui să socotesc drept o prostie să vă îndemn prin vorbe ca pe niște soldați ce nu-și dau seama de situație. Aceasta să o facă un comandant novice, față de o armată fără experiență. Mie nu mi se cade să vă spun vorbe goale, și nici vouă să le ascultați. Căci, ce alta ați învățat voi până acum decât ca să vă luptați? Sau, ce poate fi mai plăcut pentru un bărbat viteaz decât să se răzbune cu mâna sa proprie? Un mare dar ni s'a dat dela natură de a ne potoli setea din suflet prin răzbunare. De aceea, să atăcăm cu înverșunare pe dușmani. Mai curajoși sunt totdeauna cei cari deschid lupta. Disprețuiți adunătura de nații, de diferite graiuri. Este un semn de spaimă, când te aperi prin aliați. Vedeți cum sunt ei cuprinși de groază înaintea atacului nostru, cum caută înălțimile, cum ocupă vârfurile de coline, și, în urmă căindu-se, își caută siguranța în întăriturile de pe câmpie. Știți prea bine ce ușoare sunt armele Romanilor, chiar la prima, nu zic rană, dar la prima ridicare de praf, ei își pierd cumpătul, deși merg în rânduri strânse și în linie de bătaie se acoperă cu scuturile. Voi loviți-i cu curajul vostru obișnuit și cu dispreț pentru trupele lor, dați năvală asupra Alanilor, repeziți-vă asupra Visigoților. De acolo trebuie să smulgem o victorie repede, de unde se găsește centrul războiului. Dacă sunt tăiați odată nervii, membrele se prăbușesc îndată fără putere, căci trupul nu mai poate să se țină în picioare, dacă odată i-ai scos oasele. Sus curajul vostru, furia voastră obișnuită să izbucnească. Huni, arătați-vă acum priceperea, scoateți acum armele: fiecă unul rănit caută moartea dușmanului, fie că altul neatins este insetat de sângele vrășmașilor. Pe cei sortii să biruiască nu-i atinge nici o armă, pe cei destinați să moară soarta îi ajunge și în timp de pace. În sfârșit, dece norocul ar fi încărcat pe Huni de atâtea biruințe peste popoare, dacă nu i-ar fi destinat bucuria acestei lupte? Cine oare a deschis strămoșilor noștri drumul prin Meotida care rămăsese închis atâtea veacuri? Cine făcea ca oamenii înarmați să fugă dinaintea unor

oameni încă neînarmați? Adunătura de popoare strănse nu va putea să suporte nici măcar fața Hunilor. Nu mă înșel asupra rezultatului: aci este câmpul de bătălie făgăduit de atâtea victorii. Eu voi arunca cel dintâi arma asupra dușmanului. Dacă cineva poate să stea liniștit, când luptă Attila, acela este pierdut". Inflăcărați de aceste vorbe, se aruncă cu toți în luptă.

XL.

Lupta. Moartea lui Theodorid. Attila bătut se retrage între care. Zăpăceala în armata romană. Aetius și aliații săi se recunosc învingători. Blocarea lui Attila între carele sale. Disperarea lui Attila.

Și, cu toate că situația era grozavă, totuș prezența regelui a înlăturat orice prețet. Ajung piept la piept: războiul a fost crâncen, felurit, îngrozitor, îndârjit, cum n'a mai fost altul de când e lumea și în care se vorbește despre astfel de fapte că un viteaz care ar fi fost lipsit de o atare priveriște, în toată vieța n'ar fi putut să vadă ceva asemănător. Căci, dacă este să credem ce spun bătrânii, un pârâiaș ce curge în amintita câmpie, în albia sa nu prea adâncă, s'a umflat de sângele curs din rânile celor omoriți așa de mult că s'a prefăcut într'un adevărat torent, crescut nu ca de obicei din apa ploilor, ci dintr'un altfel de lichid. Iar cei pe cari îi mâna aci setea, beau apă amestecată cu sângele scurs din rânile celor uciși. Aci regele Theodorid, în vreme ce alerga să-și îmbărbăteze armata, a căzut depe cal și a fost călcat în picioare de oamenii săi, pierzându-și vieța. Alții spun că ar fi fost ucis de arma lui Andage din partida Ostrogoților ce se găsea pe atunci sub ordinele lui Attila. Această moarte a fost aceea pe care haruspicii au prezis-o în prevestirile lor lui Attila, cu toate că acesta bănuia că era vorba de Aetius. Atunci Visigoții, despărțindu-se de Alanii, se repeziră asupra cetelor de Huni și erau cât pe aci să omoare pe Attila, dacă în prevederea sa n'ar fi luat-o la fugă și dacă nu s'ar fi închis pe sine și pe ai săi în lăuntru taberei formate din carele îngrămădite de jur împrejur. Și, măcar că această tabără era o subredă întăritură, totuș au căutat aci un refugiu împotriva morții aceia cărora puțin mai înainte nu puteau se li se împotrivescă nici cele mai puternice ziduri. Thorismud însă, fiul regelui Theodorid, care împreună cu Aetius ocupase mai înainte vârful colinei și gonise din locul de mai sus pe dușmani, crezând că se duce la trupa sa, a dat, fără să-și dea seama, în întunerecul nopții, peste carele dușmanilor. Și, pe când se lupta ca un viteaz, cineva îl rani la cap și-l dete jos de pe cal, dar fiind liberat de ai săi

cari îl apărau, s'a retras din focul luptei. De așisderea și Aetius, despărțindu-se de ai săi, în zăpăceala nopții, rătăcea printre dușmani, căutând cu teamă să nu li se fi întâmplat ceva Goților; dar, în sfârșit, a ajuns între tovarășii săi de arme și a petrecut restul nopții apărând inapoia scuturilor. În ziua următoare, când s'a făcut lumină, văzând câmpurile acoperite de cadavre și că Hunii nu mai îndrăznesc să se arate, socotiră ai noștri că au câștigat victoria, mai ales știind că Attila nu fuge din luptă, decât atunci când a suferit un mare dezastru. Și, deși Attila nu făcea nimic, poate fiindcă se socotea biruit, totuși puse să se sune din trompete și amenința cu începerea luptei. Intocmai ca un leu ținut de armele vânătorilor, umblând în dreapta și în stânga, la intrările cuștei sale, nu îndrăznește să atace, dar nu contenește de a înspăimânta pe cei din prejur prin răgetele sale, tot astfel războinicul rege, deși închis, baga groază în învingătorii săi. Atunci Goții și Romani se adună la sfat să vadă, după înfrângerea lui Attila, ce este de făcut. Găsesc cu cale să-l țină asediat, de oarece el era lipsit de alimente și fiindcă arcașii lui, așezați înlăuntrul taberii, ne împedica, prin desecele lor lovituri, să ne apropiem. Se mai povestește că în această situație disperată, numitul rege Attila, extraordinar până și în primejdie, ar fi ridicat un rîș din șeile cailor și ar fi voit să se arunce în flăcări, dacă dușmanii ar fi pătruns în tabăra sa, fie pentruca nimenea să nu se poată lauda că l-a rănit, fie pentru ca, el stăpânul lumii, să nu cadă în mâinile unor dușmani atât de mari.

XLI.

Inmormântarea lui Theodorid. Proclamarea de rege a lui Thorismud. Sfatul lui Aetius dat lui Thorismud. Attila despresurat câștigă curaj. Thorismud în Tolosa.

În timpul cât a ținut acest asediu, Vizigoții și fiii lui Theodorid își căutau unii pe rege, alți pe părintele lor, mirându-se, în bucuria generală ce a urmat, de lipsa lui. Căutându-l multă vreme, după obiceiul unor oameni viteji, l-au găsit într'o mare grămadă de cadavre. I-au cântat cântece de laudă și l-au ridicat din fața dușmanilor. Ai fi putut vedea atunci, în mijlocul unui războiu a cărui furie încă nu încetase, cetele de Goți cu glasuri lipsite de ori ce melodie, cum îi aduceau cinstea înmormântării. Se vărsau lacrimi, dar de acelea pe cari de obicei numai viteji știu să le răspândească. Căci era o moarte, dar o moarte glorioasă, în fața Hunilor; din ea se putea vedea mândria înjosită a dușmanilor, cari se uitau cum chiar în ochi lor era dus la mormânt cadavrul unui atât de mare rege cu toate înșigniiile sale. În același timp Goții, înainte de a

fi sfârșit cu onorurile înmormântării, proclamă de rege pe prea viteazul și gloriosul Thorismud care aduce la îndeplinire înmormântarea prea scumpului său părinte, după cum se și cădea din partea unui fiu. Sfârșindu-se toate acestea, Thorismund, mișcat de durerea pierderii și de voinicia ce purta în suflet, caută să se răzbune asupra celorlalți Hunii de moartea tatălui său. În această privință cere sfatul patriciului Aetius, ca fiind mai bătrân și cu mai multă experiență, spre a vedea ce are de făcut în această împrejurare. Aetius, însă de teamă ca nu cumva, după distrugerea complectă a Hunilor, imperiul roman să sufere vr'un neajuns din partea Goșilor, îi dădu în această consultare sfatul, să se întoarcă acasă și să ocupe domnia ce-i o lăsase tatăl său, ca nu cumva frații, punând mâna pe averile părintești, să-i smulgă domnia peste Visigoți și să fie în urmă silit să poarte cu ai săi un războiu greu și ceea ce ar fi și mai rău, un războiu nenorocit. Primind acest sfat și nedându-și seama de duplicitatea cu care a fost dat, ci ca fiind mai de grabă în folosul său, Thorismund a părăsit pe Huni și s'a întors în Galia. Astfel slăbiciunea omenească, când se ivesc bănușile, pierde câteodată ocazia de a face fapte mari. În acest prea faimos războiu al celor mai viteze popoare, se spune că au pierit din ambele părți o sută șazeci și cinci de mii de oameni, în afară de cele cincisprezece mii de Gepizi și de Franci cari înainte de atacul principal, s'au luptat între ei noaptea, omorându-se unii pe alții, Francii bătându-se pentru Romani și Gepizii pentru Huni.

Attila deci, aflând despre plecarea Goșilor, ceea ce se întâmplă în împrejurări neprevăzute, și așteptându-se mai mult la o cursă a dușmanilor săi, a rămas mai mult timp închis în tabăra sa. Dar, după ce lipsa dușmanilor a fost urmată de o lungă tăcere, gândul său se ridică până întru a-și atribui o victorie; începe să se bucure și curajul puternicului rege de odinioară revine la vechiul său destin. Cât privește pe Thorismund, aceasta, după moartea tatălui său, fiind ridicat în grabă la maiestatea regală în câmpiile Catalaunice, unde luptase, își face intrarea în Tolosa. Aci, frații săi și fruntașii poporului l-au primit cu bucurie și a avut la început o domnie plină de moderațiune, așa că nimeni n'a găsit motiv să-i discute succesiunea la tronul tatălui său.

XLII.

Attila pornește să cucerească Italia. Asediul Aquileiei. Pustiirea cetății Aquileia, Milanul, Pavia, etc. Jefuirea Italiei. Marșul spre Roma. Ambasada papei Leon. Pacea. Honoria, purtările ei și învinuirile ce i se aduc.

Attila însă, folosindu-se de împrejurarea ce i se dădea prin retragerea Visigoților și observând desbinarea în partide a dușmanilor, lucru ce-l dorise adeseori, fiind acum sigur de sine, a pornit să cucerească Italia; la cel dintâi atac asediă cetatea Aquileia, metropola Veneției, situată în vârful sau în limba sânelui Adriatic, ale cărui ziduri dinspre răsărit le udă fluviul Natissa ce izvorește din muntele Piccis. Aci, cu toate că a finut cetatea împreșurată mai multă vreme, n'a putut nici decum să o cucerească, fiind apărată dinlăuntru de soldați romani viteji. În vreme ce armata sa începu să murmure, dorind să se retragă, Attila a făcut din nou un ocol al zidurilor, gândindu-se, dacă n'ar trebui să ridice asediul sau să mai rămână: atunci a observat niste păsări albe, adecă niște berze cari își fac cuiburile pe acoperișurile caselor, scoțându-și din cetate puii lor și așezându-i, contrar obiceiului lor, afară pe câmp. Când a văzut Attila aceasta, cum era el un foarte pătrunzător observator, s'a adresat soldaților săi cu următoarele cuvinte: „Uitați-vă cum aceste păsări, prevăzând viitorul, părăsesc cetatea ce e pe cale să piară și cum fug ele din cauza primejdii ce le amenință în orașul ce are să cadă. Aceasta nu este o vorbă goală; să nu se creadă că aceasta n'ar fi sigur: groaza face pe cei cari presimt viitorul să-și schimbe obiceiurile”. Ce mai vorbă? Le aprinde din nou curajul de a cuceri Aquileia. Construesc mașini de războiu, întrebuițează tot felul de aparate de aruncat și în curând pătrund în cetate, o jefuesc, o împart, o prădează îngrozitor, așa că deabia mai rămân câteva urme cari să se mai vadă din ea. Incurajându-se de acest succes și nefiind săturați încă de sânge roman, Hunii își preumblă furia și prin celelalte cetăți ale Veneților. Devastează în același fel și Milanul, metropola Liguriei, odinioară capitala regală. Supun la aceeași soarte Ticinul, își bat joc cu cruzime de cetățile învecinate și distrug aproape toată Italia. Când însă și-a pus în gând să se ducă până la Roma, oamenii săi, după cum ne spunne istoricul Priscus, l-au abătut dela acest plan, nu fiindcă ar fi avut în vedere cetatea, căruia îi erau dușmani, ci punându-i înaintea exemplul lui Alaric, regele Visigoților și temându-se și pentru regele lor de aceeași soarte, fiindcă Alaric, după cucerirea Romei, n'a mai trăit mult timp, ci a murit în curând. Și, în vreme ce Attila șovăia în sufletul său plin de îndoială, să meargă sau să nu meargă, și în vreme ce pregeta, gândindu-se

în sine, a sosit dela Roma o plăcută soție. Căci a venit însu-și papa Leon în localitatea Venetilor, numită Ambuleius, unde răul Mincius are un vad pe unde poate să treacă numeroși trecători. Attila opri furia armatei sale și s'a întors de unde venise, adică dincolo de Dunăre, plecând după ce a încheiat pacea. Dar a declarat în public și prin amenințări a făcut să se știe că va jefui Italia și mai grozav, dacă nu i se va trimete pe Honoria, sora împăratului Valentinian, fiica Augustei Placidia, împreună cu partea ce i se cuvinea din tezaurul imperial¹⁾. Căci se spunea că această Honoria, atât pentru cinstea curtei, cât și pentru cinstea fecioriei sale, fusese închisă din ordinul fratelui ei și că ea, trimițând într'ascuns un eunuc, a chemat pe Attila, pentru ca să se pună subt protecțiunea lui, împotriva puterii fratelui ei; faptă de sigur urită, fiindcă își căuta, prin nenorocirea țării libertate pentru pasiunea ei.

XLIII.

A doua expediție a lui Attila în Galia. Atacul contra Alanilor. Thorismud îl respinge. Moartea acestuia la Tolosa.

După ce s'a întors Attila la locuințele sale, a început oarecum să se căiască de neactivitatea sa și să sufere mult de faptul că a încetat să se războiască. De aceea, a trimis o solie la împăratul din Orient, Marcian, vestindu-i că are să pornească să-i jefuiască provinciile, fiindcă nu i-a mai plătit de loc cele ce i s'au făgăduit odinioară de împăratul Theodosiu²⁾ și că se va purta acum cu dușmanii săi mai grozav decât ca de obicei. Totuș, procedând el astfel, cum era viclean și șiret, cu toate că și-a arătat amenințările sale într'o parte, a pornit cu oastea în altă parte, și ascultând de supărarea sa, și-a întors fața în spre Visigoți. Dar, față de ei n'a ajuns la același rezultat ca față de Romani. Căci, apucând pe căi deosebite de cele de mai înainte, a hotărît să aducă subt stăpânirea sa acea parte dintre Alani cari locuiau dincolo de fluviul Loira, pentru ca prin înfrângerea acestora, schimbându-și planul, se apară mai îngrozitor. Deci, plecând Attila din Dacia și din Pannonia, provincii în care se așezase cu popoarele supuse sie-și, a pornit cu războiu împotriva Alanilor. Dar Thorismud, regele Visigoților, presimțând, cu aceeași istetime, planul viclean a lui Attila, a sosit în ajutorul Alanilor cu toată iuțeala mai înainte și aci, pregătindu-se, a preîntâmpinat mișcările lui Attila care a sosit

1) Cf. Priscus, *Fragmenta Hist. Graec.* IV, pg. 99, ed. Müller.

2) E vorba de împ. Theodosiu al II-lea.

în urmă. Incepându-se lupta i-a luat orice nădejdie de biruință, întocmai ca și mai înainte în câmpiile Catalaunice și, punându-l pe fugă, l-a lipsit de ori ce victorie în această parte și l-a făcut să se retragă repede la propriile sale locuințe. Astfel, celebrul Atila, stăpân pe atâtea victorii, în timp ce căuta să înlăture faima unei înfrângerii, în loc să spele rușinea suferită din partea Visigoților, a suferit a doua înfrângere și s'a întors acasă rușinat. Thorismud însă, după ce a gonit dela Alani cetele Hunilor, a plecat spre Tolosa fără ca armata sa să fi suferit vr'o pierdere. După ce a încheiat o pace cu ai săi, în al treilea an al unei domnii liniștite, s'a îmbolnăvit și a fost asasinat în timp ce-i scotea sânge dintr'o vână, de un client al său, Ascalc, un conspirator care îi spuse că un dușman i-a luat armele. Totuș cu singura mână ce o avea liberă, luând un scăunel, s'a răzbunat, omorînd câțiva dintre conspiratori.

XLIV.

Theodorid urmează la domnie după Thorismud. Riciarius, regele Suavilor voiește să ocupe toată Spania. Solia lui Theodorid cătră Riciarius și răspunsul acestuia. Theodorid pornește împotriva Suavilor. Lupta de lângă fluviul Ulbius. Riciarius este prins și omorît. Theodorid iartă pe Suavi și le dă de conducător pe Agrivulf. Revolta acestuia și moartea sa. Alegerea lui Rimismund ca rege al Suavilor. Moartea lui Theodorid.

După moartea acestuia, urmând la domnie fratele său Theodorid, acesta descoperi în curând un dușman în Riciarius, regele Suavilor, o rudă a sa. Acest Riciarius, bazându-se pe rudenia cu Theodorid, a crezut să ocupe pentru sine mai toată Spania, socotind acum momentul favorabil pentru dobândirea ei, și punând la încercare începuturile neconsolidate ale domniei rudei sale. Înainte vreme, acești Suavii aveau ca teritoriile ale lor Gallicia și Lysitania cari se întind dealungul Oceanului, pe aturea dreaptă a Spaniei, mărginindu-se spre răsărit cu Austrogonia, spre apus cu promuntoriul unde se ridică monumentul închinat generalului roman Scipio, la miază noapte cu Oceanul și la miază zi cu Lysitania și fluviul Tag care, având în nisipul său un metal prețios, duce împreună cu aur și nomolul fără valoare. Pornind de aci Riciarius, regele Suavilor, caută să subjuge toată Spania. Theodorid, ruda sa, fiind un om cumpătat, îi trimise o solie care să-i spună liniștit nu numai să se retragă din teritoriile care nu erau ale lui, dar nici să nu-și pună în gând să le pretindă pe viitor, printr'o astfel de ambiție neavând să-și atragă decât ura. Riciarius

însă îi răspunde cu înfumurare: „dacă tu murmuri aci și pre-
tinzi să mă împiedici de a înainta, am să vii la Tolosa, unde
șezi tu: acolo dacă ai putere împotriva-mi-te”. Auzind acea-
sta Theodorid a fost cuprins de amărăciune și făcând înțelegere
cu celelalte popoare, a pornit la război împotriva Suavilor,
având sprijinul devotat a lui Gnudiuch și a lui Hilperic, regi
ai Burgundionilor. Lupta s'a dat lângă fluviul Ulbius ce curge
între Asturia și Hiberia și după ce s'au luat la bătae, Theodorid
cu Visigoții săi, cari luptau pentru o cauză dreaptă, au ieșit
biruitori și au distrus aproape cu totul triburile Suavilor. Re-
gele Riciarius, după ce a părăsit victoria în mâinile dușmanilor
săi, a luat-o la fugă și s'a suit într'o corabie, dar fiind întors
de o furtună puternică în momentul de a intra în marea Tyrre-
niană, a căzut în mâna Visigoților, cari l-au omorât numai
decât, fără sa-i fi folosit ceva schimbarea elementelor ¹⁾. Theo-
dorid însă, după ce a ieșit biruitor, a iertat pe cei ce i s'au
supus și n'a mai îngăduit să fie măcelăriți și a pus în fruntea
Suavilor supuși acum sie-și, pe un client al său numit Agrivulf.
Acesta însă în curând și-a schimbat, la îndemnul Suavilor, sen-
timentele, tradându-și stăpânul; el n'a mai ascultat de ordinele
date, și s'a purtat cu îngâmfare, ca un tiran, și socotind ca
provincia să o conducă prin calitățile sale, cu cari mai înainte
vreme ajutase pe stăpânul său să o cucerească. Acesta era din
neamul Varnilor, ca nobleță cu mult mai prejos decât sângele
gotic, deaceea nici nu s'a gândit la libertate și nici n'a păstrat
credință patronului său. Theodorid, aflând despre această tră-
dare, a trimis numai decât trupe ca să-l gonească din domnia
ce-și arogase. Sosind trupele și biruindu-l fără întârziere la cea
dintâi ciocnire, i-au dat o pedeapsă potrivită cu faptele sale.
Căci, fiind prins și părăsit de ai săi, a plătit-o cu capul și a
simțit în sfârșit mânia stăpânului pe care a crezut că poate
să-l nesocotească. Atunci Suavii, văzând moartea șefului lor,
au trimis la Theodorid spre a-i cere iertare pe preoții din țara
lor. El primindu-i cu respectul datorit unor preoți, nu numai că
a dat Suavilor iertare, dar le-a și îngăduit, lăsându-se mișcat
de pietate, să-și aleagă un principe din neamul lor. Aceștia
au și făcut-o și Suavii își aleseră de principe pe Rimismund.
Astfel petrecându-se lucrurile, după ce s'a făcut pace peste tot
locul, Theodorid a murit în al treisprezecilea an al domniei
sale.

1) Schimbarea elementelor, adică fuga pe mare.

XLV.

Eurich urmaș al lui Theodorid. Maximus usurpă domnia. Gizeric, regele Vandalilor, devastează Roma. Uciderea lui Maximus, Majorianus, Severus, Anthemius. Infrângerea Alanilor. Intervenția Bretonilor și înfrângerea lor. Avitus. Ultimii împărați din Occident.

Fratele său Euric, urmându-i la domnie cu mare zor și grabă, a deșteptat împotriva sa bănueli urite. Dar, pe când se petreceau acestea și altele de acest fel la poporul Visigoților, împăratul Valentinian a pierit prin viclenia lui Maximus care a ocupat domnia ca un tiran. Aflând despre aceasta Gizeric, regele Vandalilor, a trecut cu o flotă înarmată din Africa în Italia și intrând în Roma a jefuit complet tot ce era înlăuntru. Iar Maxim, luând-o la fugă a fost omorît de un oarecare Ursus, un soldat roman. După moartea sa, din porunca împăratului de răsărit, Marcian, a ocupat domnia imperiului de apus Majorianus. Dar nici acesta n'a domnit mult timp, căci este ucis lângă fluviul Hyra la Dertona, pe când se ducea cu armata împotriva Alanilor cari jefuiau Galia. Locul său l-a ocupat Severus care a murit la Roma în al treilea an al guvernării sale. Văzând aceasta împăratul Leon care urmase în domnia imperiului de răsărit lui Marcian, alege ca împărat la Roma pe Anthemius, patriciul său. Acesta, ajungând la Roma, trimise numai decât împotriva Alanilor pe ginerele său Recimer, un bărbat distins și pe acele vremuri poate singurul în Italia capabil de a comanda o armată. Acesta îndată, la prima ciocnire, a culcat la pământ, omorând-o o mare mulțime de Alani, împreună cu regele lor Beorg. Dar Euric, regele Visigoților, văzând deasa schimbare de împărați romani, a căutat să ocupe de drept pentru sine Galia întreagă. Văzând aceasta împăratul Anthemius a cerut numai decât ajutorul Bretonilor. Regele acestora Riothim, sosind cu douăsprezece mii de soldați, a fost primit în cetatea Beturiga, după ce a debarcat de pe Ocean din nave. Regele Visigoților, Eurich, sosi numai decât, aducând împotriva lor o armată numeroasă și după o luptă îndelungată a pus pe fugă pe Riothim, regele Bretonilor, înainte ca Romanii să se fi putut uni cu el. După ce a pierdut o mare parte din armata sa, fugind cu câți a putut, a sosit la poporul vecin al Burgundionilor, federați în acea vreme cu Romanii. Euric însă, regele Visigoților, a pus mâna pe Arverna, o cetate din Galia, împăratul Anthemius fiind acum mort; căci între acesta și ginerele său născându-se un războiu crâncen intern, după ce călcase în picioare Roma și fiind ucis de ginerele său, domnia a lăsat-o în mâna lui Olybrius. În acest timp la Constantinopol,

Aspar, primul dintre patricii, dintr'o familie strălucită de Goți, a pierit rănit de sabia eunucilor în palat, împreună cu fiii săi Ardabures și Patriciolus, dintre cari primul fusese odinioară patriciu, iar al doilea Caesar, numit ginere al împăratului Leon. Olybrius murind înainte de a intra într'a opta lună de domnie, Glycerius a fost proclamat împărat la Ravenna, mai mult în baza pretențiunilor sale, decât în urma unei alegeri. Pe acesta însă, neîmplinind un an, l-a gonit din domnie Nepos, fiul unei surori a lui Marcellinus, fost patriciu, și l-a orânduit ca episcop în Portul Romei. Văzând Euric, atâtea și atât de mari schimbări, după cum am spus mai sus, ocupă cetatea Arverna pe care o conducea pe acea vreme comandantul Romanilor Ecdicius, un foarte distins senator, fiul împăratului Avitus de odinioară care ocupase domnia numai câteva zile (căci acesta având domnia numai de câteva zile înainte de Olybrius, s'a retras de bună voie la Placentia, unde a fost orânduit ca episcop). Deci fiul acestuia Ecdicius s'a luptat multă vreme cu Visigoții, dar, neputându-le rezista, și-a părăsit patria și în special cetatea Arverna, în mâna dușmanilor și s'a retras în localități mari sigure. Auzind aceasta împăratul Nepos, dăte ordin lui Ecdicius ca, părăsind Galia să vină la el; iar în locul lui a orânduit pe Orestes, magister militum. Acest Orestes, luând conducerea armatei și pornind împotriva dușmanilor, când a ajuns de la Roma la Ravenna, s'a oprit aci și a numit pe fiul său Augustulus ca împărat. Aflând despre aceasta Nepos, a fugit în Dalmatia și aci a murit, lipsit de domnie, unde împăratul de odinioară Glycerius era episcop de Salona.

XLVI.

Odoacru îndepărtează pe Augustulus. Căderea imperiului de apus. Odoacru în Italia. Moartea lui Bracila.

Iar Augustulus, fiind numit de tatăl său Orestes la Ravenna de împărat, Odoacru, regele Torcilingilor, nu mult după aceea, având cu sine pe Scyri, Heruli și trupele ajutoare ale altor popoare, a ocupat Italia și după ce a omorât pe Orestes, a scos din domnie pe fiul acestuia Augustulus și l-a condamnat la pedeapsa exilului în castelul lui Lucullus din Campania. Și astfel imperiul roman a apus, care a început să fie ocupat în anul șapte sute nouă de Octavianus Augustus, cel dintâi dintre Augusti, a pierit cu acest Augustulus în anul al cinci sute douăzeci și doilea al domniei predecesorilor ce au murit; de aci înainte Roma și Italia au stăpânit-o regii Gotilor. Intr'aceea Odoacru, regele popoarelor, după ce a cucerit întreaga Italie, pentruca să bage groază în Romani, a ucis la Ravenna, chiar la începutul domniei sale, pe Bracila și întărindu-și prin aceasta

domnia, a stăpânit imperiul timp de patrusprezece ani, până la aparițiunea lui Theodoric, despre care vom vorbi în cele următoare.

XLVII.

Euric cuprinde cetățile Arles și Marsilia. Cuceririle sale în Spania și Galia. Infrângerea Burgundzonilor. Moartea sa. Alaric.

Până atunci, să ne întoarcem la șirul povestirii noastre pe care l-am întrerupt. Euric, regele Visigoților, observând că imperiul roman se clatină, a cucerit pentru sine Arelatum și Massilia¹⁾. Căci Gyzeric, regele Vandalilor, l-a determinat prin darurile sale să facă aceasta: spre a se pune la adăpost de primejdiile ce i-ar fi venit din partea lui Leon și a lui Zenon, a lucrat așa fel ca Ostrogoții să devasteze imperiul de răsărit, iar Vizigoții cel de apus; ambele state romane având să lupte cu dușmanii din sânul lor, el să poată domni în liniște în Africa. Euric primi propunerea cu dragă inimă și pe lângă toată Spania și toată Galia, peste cari era stăpân de drept, a subjugat și pe Burgundioni; dar, pe când se găsea la Arelatum, a murit în anul al nouăsprezecelea al domniei sale. Lui i-a urmat propriul său fiu Alarich, care a fost al nouălea rege al Visigoților, de când Alaric cel Mare a ocupat domnia. Și în același chip, după cum am spus mai sus¹⁾ despre Augustulus, s'a întâmplat la fel și cu Alaric: domnia se termină adeseori cu principii de același nume, cu care a început. Dar să lăsăm pentru o clipă aceasta la o parte și să povestim, după cum am făgăduit, întreaga origine a Goților.

XLVIII.

Vinitariu, regele Ostrogoților, atacă pe Huni și pe Anti. Moartea sa. Regii din familia Amalilor. Urmașii săi.

Și, fiindcă ambele popoare, atât Ostrogoții cât și Visigoții au fost odată un singur popor, am tratat, urmând pe cât ni-a stat în putere pilda celor vechi, istoria Visigoților deosebit de cea a Ostrogoților. De aceea, găsim necesar să ne întoarcem acum din nou la vechile locuințe din Scitia și să istorisim, în același fel, genealogia și faptele Ostrogoților. Și se constată, că

1) Arles și Marsilia.

1) Cap. XLVI, 243.

aceștia la moartea regelui lor Hermanaric, s'au despărțit de Visigoți, rămânând supuși Hunilor în aceeași patrie a lor; totuș Vinitariu, din dinastia Amalilor, a păstrat insigniile princiare. Acesta, luând de pildă virtuțile bunicului său Vultulf, deși norocul l-a slujit mai puțin decât pe Hermanaric, totuș a suportat cu greu domnia Hunilor și sustrăgându-se de aceștia puțin câte puțin și bizuindu-se pe curajul său, a pornit cu razboiu împotriva țării Anților. A fost însă biruit de aceștia dela primul atac. Mai târziu însă s'a purtat vitejește și pe regele acelora cu numele de Boz, împreună cu fiii lui și cu șapte zeci de fruntași i-a răstignit pe cruce, pentru ca să slujească cadavrele celor crucificați drept groază și exemplu pentru supuși. Trăind însă în această libertate aproape un an, Balamber, regele Hunilor, nu i-a mai răbdat și chemând la sine pe Gesimund, fiul marelui Hunnimund care, credincios jurământului său și a devotamentului făgăduit, rămăsese supus domniei Hunilor, împreună cu cea mai mare parte din Goți, și după ce au întărit din nou vechea lor alianță, l-a trimis cu armată împotriva lui Vinitariu. Luptându-se timp îndelungat, în prima și a doua bătălie, Vinitariu a ieșit biruitor. Și n'ar putea să spună cineva, cât dezastru n'a produs Vinitariu în armata Hunilor. În a treia bătălie însă, venind prin surprindere unii împotriva celorlalți, Balamber, aruncând, lângă fluviul numit Erac, o săgeată, îl lovi în cap pe Vinitariu și-l omori. Apoi, luând în căsătorie pe nepoata acestuia Vadamerca, tot poporul Goților îi rămase supus, totuș însă așa fel ca să fie todeauna guvernat de un regișor propriu, deși atârând de Huni. După moartea lui Vinitariu, conducerea o luă îndată Hunimund, fiul preaputernicului rege de odinioară Hermanaric. Hunimund era iscusit în războiu și de o frumusețe corporală deosebită. Acesta s'a luptat în urmă cu izbândă împotriva Suavilor. După moartea sa, i-a urmat în domnie fiul său Thorismud, un tânăr în floarea vârstei. Acesta a pornit în anul al doilea al domniei sale cu războiu împotriva Gepizilor, câștigând o mare victorie asupra lor și a murit se spune într'o cădere a calului său. La moartea sa, Ostrogoții l-au jelit așa de mult că, timp de patruzeci de ani, alt rege nu i-a mai ocupat locul și aceasta pentru ca să aibă todeauna în gură amintirea lui și ca să sosească timpul când Valamer să răscumpere pierderea unui astfel de bărbat. Acesta din urmă era fiul lui Vandalaru, văr cu Thorismud. Fiul său Beremud, după cum am spus mai sus¹⁾, ca dispreț pentru neamul Ostrogoților, din cauza supunerii lor către Huni, a trecut în apus la Visigoți. Fiul acestuia a fost Veteric și acesta a avut de fiu pe Eutharic care, căsătorindu-se cu Amalasuenta, fiica lui Theodoric, a unit din nou familia Amalilor, divizată de multă vreme și a dat naștere lui Athalaric și Mathesuentei. Dar, fiindcă Athalaric a murit în

1) Cap. XXXIII, 174.

anii copilăriei, Mathesuenta a fost dusă la Constantinopol, unde s'a căsătorit a doua oară cu Germanus, un frate al împăratului Iustinian și cu care a născut un fiu posthum pe care l-a numit tot Germanus.

Dar pentru ca să urmărim ordinea ce am stabilit, să ne întoarcem la urmașii lui Vandalarîu care a avut o întreită odrașlă. Căci acest Vandalarîu, nepot de frate a lui Hermanaric și vărul lui Thorismud, de care am vorbit mai sus, a avut trei copii cari l-au făcut ilustru în neamul Amalilor și anume pe Valamir, Thiudimir și Vidimir. Dintre aceștia Valamir, urmând părintelui său, a ajuns la domnie, pe când încă Hunii stăpâneau peste ei și peste alte neamuri. Și-ți era mai mare dragul să privești la cei trei frați, când Thiudimir lupta admirabil pentru domnia fratelui său Valamir, când Valamir porunceea pentru fratele său al doilea, înlărcându-l de onoruri, și când Vidimir se socotea fericit când putea să servească pe frații săi. Astfel, apărându-se într'o dragoste mutuală, nici unul nu era lipsit de domnia pe care o aveau cu toții în pace. Totuș însă, după cum am spus, ei astfel domneau că erau supuși poruncilor lui Attila, regele Hunilor: ei n'ar fi putut să refuze lupta nici împotriva rudelor lor Visigoții, dar nevoile unui stăpân trebuie să le aduci la îndeplinire chiar și când ți-ar ordona să faci un paricidiu. Și nici un popor diu Scitia n'ar fi putut să se smulgă din domnia Hunilor pe altă cale decât dacă ar fi sosit moartea lui Attila, lucru de dorit pentru toate popoarele și penru Romani; această moarte a fost pe atât de josnică, pe cât vieța i-a fost de minunată.

XLIX.

Moartea lui Attila. Inmormântarea sa

Attila, spre sfârșitul vieții sale, după cum ne spune istoricul Priscus, a luat în căsătorie, după alte numărate soții, precum era obiceiul Hunilor, o fată foarte frumoasă, cu numele de Ildico, și cu prilejul nunții sale, dându-se la prea mare petrecere, pe când obosit de vin, și de somn stătea culcat pe spate, sângele ce de obicei îi curgea pe nări năpădindu-l, n'a putut să iasă pe căile obișnuite, ci, apucând o cale nenorocită în gât l-a sufocat. Astfel regele, glorios în războaie, și-a găsit în beție un sfârșit rușinos. A doua zi însă, spre sfârșitul ei, slăjitorii regești bănuind ceva urit, sparseză porțile, strigând îngroziiți, și descoperiră moartea lui Attila, fără nici o rană și sufocat prin vărsare de sânge, iar pe față cu capul plecat, plângând acoperită de un voal. Atunci, după obiceiul acestui popor, tăindu-i o șuviță de păr, își slujiră cu răni adânci fața, și așa destul de urită, și aceasta, pentru ca un luptător atât de dis-

tins să nu fie bocit cu plânsete și lacrimi femeiești, ci cu sânge bărbătesc. Cu această împrejurare s'a mai întâmplat și o minune: împăratului Marcian din răsărit, fiind îngrozit de un dușman atât de primejdios, i-a apărut în vis o divinitate, arătându-i în aceeași noapte arcul lui Attila frânt, arc de care se credea să atârnă toată nădejdea Hunilor. Istoricii Priscus spune că poate aduce dovezi că faptul este adevărat. Căci, așa de îngrozitor era socotit Attila pentru marile împărății, că moartea lui părea a fi un dar al cerului făcut regilor. Nu vom trece cu vederea de a spune câte ceva și despre felul cum s'a celebrat la acest popor înmormântarea. S'a expus cu solemnitate în mijlocul unui câmp, așezat într'un cort de mătase, cadavrul spre a fi privit de toată lumea. Și, cei mai aleși călăreți din întregul neam al Hunilor, alergând în acel loc, unde era așezat cadavrul, ca în cursele de circ, îi povesteau în cântece funebre faptele în felul următor: „Attila cel mai de seamă rege al Hunilor, fiul lui Mundzuc, stăpânul celor mai viteze popoare, el care cu o putere ne mai auzită până atunci a stăpânit singur regatul Scitiei și al Germaniei, el care a băgat groază în cele două imperii ale Romanilor, cucerindu-le orașele și pentru ca restul să scape de a fi prădat, s'a înduioșat la rugăciuni, primind un tribut anual¹⁾ și săvârșind toate acestea prin norocul său, a părăsit această lume nu de mâna unui dușman, nici de trădarea oamenilor săi, ci vesel, fără să simtă durerea, în mijlocul bucuriei poporului său înfloritor. Cine poate să creadă că a murit acela pe care nimeni nu găsește cu cale să-l răzbune? După ce l-au jelit cu astfel de bocete, au celebrat pe mormântul său un mare ospăț, pe care ei îl numesc strava și manifestând pe rând sentimente contrarii, amestecau bucuria lor cu doliul înmormântării și, în tăcerea unei nopți, îngropară cadavrul pe care îl închiseră întâi într'un coșciug de aur, acesta într'unul de argint și al treilea fiind de fier tare, arătând prin aceasta că se potrivesc toate cu prea puternicul rege: fierul fiindcă a supus cu el popoarele, aurul și argintul fiindcă a primit onorurile celor două împărății. Și-i mai adăugară în mormânt armele câștigate în măcelurile dușmanilor, falere prețioase, strălucind de diferite pietre nestimate și podoabe de diferite feluri de cari strălucesc palatele. Și, pentruca lăcomia omenească să nu fie ispitită de atâtea bogății, uciseră, răsplătindu-i cu o urită răsplată pe ce-i însărcinați cu înmormântarea și o moarte, în același timp, a înmormântat și pe gropari și pe cel îngropat.

1). Priscus, *Frag.* 3 pag. 90 ed. Müller.

L.

Certurile dintre urmașii lui Attila. Lupta dela Nedao. Moartea lui Ellac. Liberarea popoarelor de sub jugul Hunilor.

După ce s'au îndeplinit toate acestea, între urmașii lui Attila, cum era firesc ca tinerii să arză de dorința după putere, s'a născut discuție în privința domniei, și fiindcă toți umblau nebunește după ea, au pierdut-o deodată cu toții. Căci de obicei ruina unui regat nu o aduce lipsa de urmași, ci tocmai mulțimea acestora. Fiii lui Attila, cari formau, din cauza iubirii lui pătimase pentru femei, aproape un popor întreg, pretindeau să li se împartă prin sorți, în părți egale popoarele, în așa fel ca regii puternici, împreună cu popoarele lor, întocmai ca și moștenirea unei familii, să fie trași la sorți. Când a aflat despre aceasta Ardarich, regele Gepizilor, n'a putut să rabde ca atâtea națiuni să fie tratate ca niște robi de rând și s'a ridicat el cel dintâi împotriva fiilor lui Attila și, în urma unui războiu norocos, a șters rușinea jugului robiei. Și, despărțindu-se de Huni, n'a delegat numai poporul său, ci și pe celelalte popoare cari erau deopotrivă de asuprite, fiindcă omul este repede gata, când e vorba de folosul tuturor. Pun mâna pe arme din ambele părți și războiul se dă, pe viață și pe moarte, în Pannonia, lângă fluviul ce se chiamă Nedao. Aci s'au ciocnit în luptă diferitele popoare pe cari Attila le ținuse sub stăpânirea sa. Se despart regatele și popoarele lor și dintr'un singur corp ce desfac diferitele membre; ele nu mai aveau aceeași unitate de vederi, ci capul fiindu-le tăiat, nebunia i-a cuprins pe unii împotriva celorlalți. Și astfel aceste popoare prea viteze cari nici odată n'ar fi găsit dușmani deopotrivă cu ele, decât atunci când s'ar fi lovit unele pe altele, se sfâșieau acum între ele. Căci, socotesc că a fost o minunată priveriște atunci, când puteai să vezi pe Got lovind cu sulița, pe Gepid izbind nebunește cu sabia, pe Rug frângându-și arma în rana sa, pe Suav luptând cu pedestrirea, pe Hun apărându-se cu săgeata, pe Alan pornind la luptă cu arme grele, pe Herul cu arme ușoare. După multe și grele atacuri, victoria neașteptată a fost de partea Gepizilor. Căci sabia lui Ardaric și a sprijinatorilor săi a culcat la pământ aproape treizeci de mii de Huni și alte nații cari dădeau ajutor Hunilor. În această bătălie a fost ucis și fiul cel mai mare al lui Attila, cu numele de Ellac pe care se spune că părintele său atât de mult l-a iubit față de toți ceilalți frați ai lui, că l-a destinat drept urmaș peste toți fiii săi; soarta însă n'a aprobat dorința tatălui. S'a constatat că el a murit așa de vitejește, făcând să cadă mulți dușmani, că dacă tatăl său ar fi trăit, o astfel de moarte glorioasă ar fi dorit să aibă. După moartea sa, ceilalți frați ai

săi au fost goniți până lângă țărmul mării Negre, unde am arătat că fuseseră stabiliți mai înainte Goții. Și astfel au fost biruiți Huni cari se credeau că au biruit toată lumea. Atât de primejdioasă este discordia; fiind desbinați căzura chiar aceea cari uniți ca forțe băgaseră spaima în toate sufletele. Această victorie a lui Ardaric a fost o fericire pentru toate popoarele cari erau silite să slujească cărmuirii Hunilor și a adus dorita bucurie a libertății în sufletele de multă vreme pline de întristare. Și mulți, venind prin delegații lor pe teritoriul roman și fiind primiți cu mare bucurie de Marcian, pe atunci împărat, primiră locuri cari li s'au distribuit pentru locuințe.

Iar Gepizii, reclamând pentru ei, în temeiul vitejiei lor, teritoriile Hunilor și, ca învingători, punând stăpânire pe pământul Daciei întregi, nu cerură nimic dela imperiul roman, în pactul lor de alianță, decât pace și un dar anual. Împăratul le-a încuviințat atunci bucuos toate acestea și până în ziua de astăzi acest popor primește dela împăratul roman darul obișnuit. Iar Goții, văzând că Gepezii au luat în stăpânire și apără pentru sine teritoriile Hunilor și că poporul Hunilor și-a ocupat vechile lor locuințe de odinioară, au găsit mai cu cale să ceară dela imperiul roman pământuri decât să se expună primejdiei de a invadea țările altora și au primit Pannonia care este întinsă într'o lungă câmpie și se mărginește spre răsărit cu Moesia superioară, spre miază zi cu Dalmația, spre apus cu Noricul și spre miază noapte cu Dunărea. Țara este împodobită cu mai multe cetăți, dintre cari cea dintâi este Syrmis și cea din urmă Vindomina ¹⁾.

Sauromații însă, pe cari îi numim Sarmați și Cemandrii și unii dintre Huni au ocupat locuințele ce li s'au dat în partea Iliriei, lângă cetatea Castramartena ²⁾. Din poporul acestora a ieșit Blivila ducele din Pentapolis și fratele său Froila și în timpurile noastre patriciul Bessa. Scyrii însă și Sadagarii și unii Alani, împreună cu șeful lor Candac au fost colonizați în Scitia minoră și în Moesia inferioară. Paria, tatăl tatălui meu Alanoviamuthis, adevăc bunicul meu, a fost secretarul acestui Candac, cât timp a trăit și al fiului surorii sale Gunthic, magister militum, care se numea și Bassa și era un fiu al lui Andages, fiul lui Andela ce se pogora din familia Amalilor. Și eu Jordanes, oricât de neînvațat sunt, am fost secretar, înainte de convertirea mea. Rugii însă și alte câteva popoare au cerut să fie colonizați la Bizzi și la Arcadiopolis. Și Hernac, cel mai tânăr fiu al lui Attila și-a ales, împreună cu ai săi, locuințe în partea cea mai îndepărtată din Scitia minor. Emnetzur și Ulzindur, rudele lui, s'au stabilit în Dacia Ripensă la Utus.

1) Mitrovita de astăzi și Viena.

2) Castramartena = Castra Martis.

Hiscus și Almus¹⁾ și mulți dintre Huni, ieșind la iveală de ici și de colo, s'au stabilit în România, dintre cari până acum se numesc Sacromontisii și Fossatisii, urmașii lor²⁾.

LI.

Goții Minori din Moesia. Ulfila.

Se mai găsesc și alți Goți cari se numesc Minofi, popor foarte numeros cu un pontifce al lor propriu, Vulfila³⁾ care este un șef al lor și de care se spune că i-ar fi învățat arta scrisului. Ei locuiesc și astăzi în Moesia în ținutul dela Nicopolis la poalele Emimontelui⁴⁾ popor mare dar sărac și nerăzboinic, neavând altă bogăție decât turme de diferite feluri, pășuni și păduri cu lemne; ei produc puțin grâu, deși țara lor este roditoare în diferite cereale. Cât despre vii sunt unii cari nici n'au auzit de existența lor, vinul neavându-l decât din negoțul cu popoarele vecine; cei mai mulți se hrănesc cu lapte.

LII.

Valamir, Thiudimer și Vidimer, regi ai Goților. Atacul Hunilor. Nașterea lui Theodoric. Goții în Iliria și pacea cu Romanii. Theodoric obstatic.

Deci, pentru ca să ne întoarcem la poporul a căruia istorie o povestim, adică la Ostrogoți, cari locuiau în Pannonia sub regele lor Valamir și frații săi Thiudimer și Vidimir, ei trăiau într'o unire strânsă, deși țările lor erau separate, (căci Valamir era stabilit între fluviile Scarniunga și Aqua Nigra, Thiudimer lângă lacul Pelso⁵⁾ și Vidimer între cei doi. Din întâmplare însă, fiii lui Attila porniră împotriva Goților, reclamându-i ca dezertori ai stăpânirii lor, ca niște robi fugari și dădură navală peste țara lui Valamir fără să știe măcar frații lui. Valamir a rezistat totuș, deși cu puține forțe, și, după ce i-a hărțuit multă vreme, le-a dat o astfel de lovitură, că de abia au mai scăpat câțiva cari, luând fuga s'au îndreptat spre acele părți din Scitia ce se găsesc lângă cursul fluviului Danaber și care pe limba lor se numește Hunni Var. În timpul când Valamir a trimis fratelui său Thiudimer vestea bucuriei sale, tot în aceeași zi, sosind

1) Fluvii lângă Dunăre.

2) Acești Sacromontisi și Fossatisi par a fi descendenți ai populațiilor romane ce însoțiseră pe Huni în expedițiile lor războinice.

3) Vezi *Introducerea*, pag. 8. Cf. și Socrates. *Hist. eccles.* V. 33.

4) Haemus azi munții Balcani.

5) Pelso, aproape de lacul Balaton.

vestitorul, a găsit în casa lui Thiudimer o bucurie și mai mare. Căci, în aceeași zi, îi s'a născut un fiu, Theodoric, un fiu de bună speranță, deși era născut de concubina Erelieva. Puțin timp în urmă, regele Valamir și frații săi Thiudemir și Vidimir, trimițând soli la împăratul Marcian ca să primească darurile obișnuite și pe cari le primeau sub forma de soldă¹⁾, pentru ca să păzească tratatele de pace, au văzut că Theodoric, fiul lui Triarius și acesta de neam gotic, dar dintr'o altă familie, nu din dinastia Amalilor, se bucura el și ai săi, de o favoare specială, fiind legat de o prietenie strânsă cu Romanii, și primind darurile în fiecare an, în vreme ce ei erau nesocotiți. În supărarea lor, pun numai decât mâna pe arme și cutreerând aproape toată Iliria, o devastează. Împăratul însă, schimbând îndată tactica, a alergat la prietenia de odinioară și, trimițând o solie le-a dat nu numai darurile pentru prezent, dar și pe cele din trecut și le-a făgăduit că pe viitor li se vor da darurile fără nicio discuție și a primit dela ei pe Theodoric, copilașul lui Thiudimer, despre care am vorbit mai sus. Acesta împlinise acum șapte ani și intrase în al optulea. Tatăl său, pregetând să-l dea, unchiul său Valamir a intervenit cu rugăciunile sale, numai și numai să se încheie o pace trainică cu Romanii. Theodoric, fiind dat de Goți ca obstatic, este dus la Constantinopol, la împăratul Leon, și fiindcă băiatul era plin de drăgălășenie, a câștigat în curând dragostea împărătească.

LIII.

Ostrogoții în contra Sadagilor. Dintzig, fiul lui Attila, atacă pe Ostrogoți. Războiul Ostrogoților în contra Suavilor și Scirilor. Moartea lui Valamir.

După ce s'a încheiat între Goți și Romani o pace temeinică, Goții au socotit că darurile ce primesc dela Romani nu le sunt îndestulătoare și dorind, în același timp, să dea dovezi de vitejia lor, începură să facă prădăciuni la popoarele din prejurul lor și mai întâi pornesc cu războiul împotriva Sadagilor, un popor ce stăpânea interiorul Pannoniei. Când a aflat despre aceasta Dintzig, fiul lui Attila, a strâns pe toți câți atârnau de el, deși puțini, dar cari îi recunoșteau domnia și anume pe Ultinzuri, Angisciri, Bittuguri și Bardori și venind la cetatea Basiana din Pannonia a împresurat-o și, a început să-i prădeze teritoriul. Goții, aflând despre aceasta, și-au oprit expedițiunea pe care o îndreptaseră împotriva Sadagilor și se întorc de unde se găseau împotriva Hunilor și i-au gonit cu atâta rușine din hotarele lor, că din acel timp Hunii cari mai rămaseră, până în ziua de astăzi, duc groază de armele Goților. După potolirea,

1) Strenua, nu era un tribut, ci cadoul de anul nou, fr. étrennes.

în sfârșit, a Hunilor, Hunimund, regele Suavilor¹⁾, în trecerea sa ca să prădeze Dalmația, a prădat și vitele Goților ce rătăceau pe câmpuri, fiindcă Suevia era vecină cu Dalmația și nu era tare departe de Pannonia, unde mai ales locuiau pe atunci Goții. Ce mai vorbă? Hunimund și cu Suavii, pe când se întorceau acasă, după devastarea Dalmației, Thidemer, fratele lui Valamir, regele Goților, în părerea sa de rău, nu atât pentru pierderea vitelor, cât mai mult de teamă ca nu cumva Suavii, văzând că isprava lor a rămas nepedepsită, să meargă mai departe cu îndrăzneala lor, i-a pândit în trecerea lor și pe când dormeau, în puterea unei nopți, i-a atacat lângă lacul Pelso²⁾ și lovindu-i într'o luptă la care nu se așteptau, așa de cumplit i-a bătut, că întreaga armată ce a scăpat de sabie, a fost dusă în robia Goților, fiind prins însuși regele Hunimund. Dar, fiindcă Thindimer era un om pornit spre milă, după ce s'a văzut răzbnat, li-a dăruit iertare și, împacându-se cu Suavii, a adoptat de fiu chiar pe Hunimund pe care îl prinsese și l-a trimis înapoi cu ai săi în Suevia. Dar acesta, uitându-și de bunătatea părintească, după câtva timp, născocind o ticăloșie, a început să aștețe poporul Scirilor, care pe atunci era stabilit deasupra Dunării și trăia în pace cu Goții, ca, desfăcându-se din alianța cu aceștia și unindu-se cu sine, să ridice armele împotriva Goților și să năvălească asupra lor. Atunci Goții cari nu se așteptau la nici un rău din partea lor și, mai ales, având încredere în vecinii lor, se pomenesc cu un războiu pe care nu-l bănuiau și se văd siliți să pună mâna pe arme; dar, luptând cu vitejia lor obișnuită, se răzbună și asupra lor și de ocară ce li s'a adus. În această bătălie însă, regele Valamir, pe când se găsea călare și alerga înaintea frontului spre a-și îmbărbăta ostașii, calul speriindu-se a căzut și și-a aruncat jos călărețul. Acesta a fost străpuns numai decât de lăncile inamicilor și omorît. Goții însă, spre a răzbuna atât moartea regelui lor cât și injuria răzvrătirii, s'au luptat atât de vitejește că au făcut să piară aproape toți din neamul Scirilor, afară de aceia cari să le mai poarte numele, deși cu rușine.

LIV.

Suavii, Sarmații, Scirii, Gepizii, Rugii împotriva Ostrogoților. Victoria Ostrogoților.

Regii Suavilor Hunimund și Alaric, temându-se să nu o pătească și ei la fel, porniră cu războiu împotriva Goților, fiind sprijiniți de ajutorul Sarmaților cari sosiseră ca auxiliari ai lor sub regii Beuga și Babai, și chiar de ajutorul rămășițelor Sci-

1) Suavii aceștia sunt locuitorii de lângă râul Sava.

2) Vezi nota pag. 145.

rilor sub conducerea șefilor lor Edica și Hunuulf, ca unii cari, fiind chemați, aveau să lupte cu o îndârjire cu atât mai mare cu cât era vorba de o răzbunare; și aveau de partea lor, în același timp, și pe Gepizi și ajutoare nu puțin din partea Rugilor. Strângând din dreapta și din stânga o armată numeroasă, își ridicară tabăra în Pannonia lângă fluviul Bolia. Atunci Goții, alergară, după moartea lui Valamir, la fratele acestuia, Thiudemir, care, deși domnea de multă vreme împreună cu frații săi, nu luase insigniile unei demnități supreme; el, chemând pe fratele său mai tânăr Vidimir, au împărțit împreună grijile războiului și, fiind nevoiți, au alergat la arme. După ce s'a dat lupta, au ieșit învingători Goții, așa fel că întreg câmpul a fost udat de sângele vrășmașilor, părând ca o mare înroșită, iar armele și cadavrele îngrămădite, ca niște coline, umplură câmpia cu mai mult de zece mii de morți. Văzând aceasta Goții, s'au umplut de o nespusă bucurie, fiindcă prin acest dezastu al dușmanilor răzburară atât sângele regelui Valamir, cât și injuriile ce li s'au adus. Iar din nenumerata mulțime de dușmani diferiți, cei cari au putut scăpa, au fugit, ajungând acasă încărcăți de rușine.

LV.

Thiudimer supune pe Suavi și pe Alamani. Theodoric se întoarce dela Constantinopol. Expediția lui Theodoric în contra Sarmaților. Cucerirea Singidunului.

Iar, după un anumit timp, în preajma unei ierni geroase, când Dunărea de obicei este înghețată, (căci acest fluviu așa de tare îngheață că poate ținea, întocmai ca o piatră, o armată pedestră și cară și sănii și tot felul de vehicule, fără să mai fie nevoie de luntrii): văzând Thiudimer, regele Goților, Dunărea înghețată, se puse în fruntea armatei sale pedestre și mergând de-alungul Dunării, căzu pe neașteptate în spatele Suevilor. Țara Suavilor se mărginește la răsărit cu Baibarii ¹⁾, spre apus cu Francii, spre miazăzi cu Burgundzonii și la miazănoapte cu Thuringii. Cu acești Suavi erau uniți pe atunci și Alamannii cari stăpânesc în întregime înălțimile Alpilor de unde, izvorând unele râuri, se îndreaptă să se verse cu sgomot în fluviul Dunărea. Aici deci, într'o localitate întărită astfel și pe timp de iarnă, își duse Theodimer, regele Goților, armata și birui atât poporul Suavilor cât și pe cel al Alamaniilor, unul după altul, deși erau federați, le-au jefuit țara și i-au supus aproape în întregime. De aci s'a întors învingător la căminul său, adecă în Pannonia, unde a avut bucuria să primească și pe fiul său Theodoric, pe care îl dăduse ca obstatic la Constan-

1) Cf. Mommsen, *op. cit.*, pag. XXXIII.

tinopol, fiindu-i acum trimis înapoi de împăratul Leon, încărcat cu mari daruri. Acest Theodoric ieșise acum din vârsta copilăriei și intra în cea a adolescenței și ne împlinind încă optsprezece ani, și-a atras pe lângă sine pe oamenii tatălui său și oameni din popor și și-a ales partizani și clienți, aproape șase mii de bărbați. Cu acestea trecu Dunărea, fără știrea tatălui său, și se îndreptă împotriva lui Babai, regele Sarmatilor, care pe atunci, câștigând o victorie asupra generalului roman Camundus, domnea ca un tiran îngâmfat. Theodoric l-a omorît prin surprindere și după ce a pus mâna pe familia și pe tesaurile lui, s'a întors triumfător la tatăl său. În urmă a cucerit cetatea Singidunum pe care o ocupaseră Sarmatii, dar în loc să o restituie Romanilor, a păstrat-o în stăpânirea sa.

LVI

Goții năvălesc în ambele imperii romane. Moartea lui Vidimer. Fiul său, sinonim, trece în Gallia și se unește cu Visigoții. Thiudimer ocupă Nișul și alte cetăți. Helarianus încheie pace cu Thiudimer și primește mai multe cetăți. Moartea lui Thiudimer.

Imputinându-se din ce mai mult, în toate părțile la popoarele vecine, prăzile și lipsindu-le Goților hrana și vestmintele, pacea a început pentru niște oameni cari nu trăiau decât din războaie, să fie de nesuferit. De aceea, Goții se duseră atunci cu toții, cu strigăte asurzitoare, la regele lor Thiudimer să-l roage să plece, numai cu armata, în orice parte ar voi el. Acesta, după ce a chemat pe fratele său și după ce au tras la sorți, l-a îndemnat să pornească asupra Italiei, unde domnea pe atunci ca împărat Glycerius, iar el, ca mai vîguros, să invadeze imperiul de răsărit ce era mai puternic. Și astfel s'a și făcut: Vidimer a intrat numai decât în țările Italiei, unde a plătit ultimul tribut al sorții, trecând din această lume și lăsând ca urmaș pe fiul său ce se numea tot Vidimer. Împăratul Glycerius l-a încărcat de daruri și l-a făcut să treacă din Italia în Galia care era expusă jafului diferitelor neamuri din împrejurime, asigurându-l că acolo stăpânesc rudele lor Visigoții. În scurt, Vidimer, primind darurile și însărcinarea dela împăratul Glycerius, se duse în Galia unde s'a unit cu rudele sale Visigoții și au făcut un singur trup cum fuseseră și altădată și astfel, ocupând Galia și Spania, le apără ca fiind de drept ale lor și că nimenea altul să nu aibă aici putere față de ei.

Thiudimer însă, fratele său mai mare, a trecut cu ai săi peste râul Sava, amenințând cu războiu pe Sarmatii și armata imperiului, dacă îi s'ar opune. Aceștia, temându-se de amenințări, rămaseră liniștiți sau poate că nu aveau nici o putere față de

o mulțime atât de mare. Atunci Thiudimer, văzând că toate îi merg în plin, a invadat Naissul¹⁾, cea dintâi cetate din Iliria și, asociind cu fiul său Theodoric pe comiții Astat și Invilia, li-a poruncit să se ducă peste fortăreața lui Hercule la Ulpiana. Aceștia, sosind aci, au primit în curând în supunerea lor atât această cetate cât și Stobis și unele localități, inaccesibile din Iliria, atunci le-au cuprins pentru întâiaș dată. Iar cetățile Eraclea și Larissa din Thessalia, prădându-le pentru prima oară, le-au stăpânit în urmă în baza dreptului lor de războiu. Thiudimer însă, gândindu-se la succesele sale și ale fiului său și nemulțumindu-se cu ele, pleacă din cetatea Naissus, după ce a lăsat aci puțini oameni de pază, și se îndreaptă spre Thessalonic, unde se găsea cu armata, trimis de împărat, patriciul Helarianus. Acesta, când a văzut că Thessalonicul este asediat și înconjurat cu un șant și că el nu poate să reziste încercărilor dușmane, a trimis o delegațiune la regele Thiudimer, îi oferi daruri și-l făcu să se retragă dela asediul cetății; și după ce comandantul Romanilor încheia o alianță cu Goții, le dete de bună voie câteva locuri pe cari să le locuiască și anume Cerru, Pellas, Europa, Mediana, Petina, Bereu și altele cari se numesc Sium. Aci Goții, împreună cu regele lor, depunând armele, trăesc în pace. Nu mult după aceasta și regele Thiudimer a fost lovit în cetatea Cerras de o boală mortală. De aceea, convocă pe Goți și le desemnă ca moștenitor al regatului său pe Theodoric și, curând după aceasta, își dete sufletul.

LVII.

Zeno dă onoruri lui Theodoric. Theodoric contra lui Odoacru care este învins. Rezistența lui Odoacru în Ravenna. Predarea și moartea lui Odoacru.

Impăratul Zeno a primit cu plăcere știrea că Theodoric a fost proclamat rege de poporul său și, trimițându-i o scrisoare de invitație, l-a chemat să vie la Constantinopol, unde l-a primit cu onoruri demne de un rege și l-a așezat printre demnitarii palatului. Iar, după câțva timp, spre a-i mări cinstea, l-a adoptat ca fiu al său de arme²⁾ și l-a onorat cu cheltuiala sa proprie cu uu triumf în Constantinopol și l-a făcut consul ordinar³⁾, ceea ce însemnează culmea măririi și cea mai de seamă glorie în lume; și, nu numai atâta, ci i-a ridicat în curtea palatului său, pentru proslăvirea faimei unui bărbat atât de distins, o statuă equestră. Pe când Theodoric se găsea deci

1) Naissus, Nișul.

2) Nu poate fi vorba de o adopțiune legală.

3) Consul în anul 484.

ca asociat al imperiului lui Zeno, în baza unui tratat, și pe când el se bucura în cetate de toate bunătățile, a aflat că poporul său ce era stabilit în Iliria, după cum am spus, nu se găsea într'o prea bună stare și nici în bogăție. Deaceea, a voit, după obiceiul nației sale, să-și agonisească mai de grabă prin muncă hrana decât să se bucure în trândăvie de plăcerile împărăției romane, în vreme ce poporul său ducea o viață plină de greutăți. Și, chibzând în sine, spuse împăratului: „Deși nouă, cari slujim la curtea voastră, nu ne lipsește nimica, totuș, dacă maiestatea voastră găsește cu cale, să asculte cu bunăvoință dorința inimii mele”. După ce i s'a dat puțința să vorbească liber, ca de obicei zise: „De ce țara Hesperia, care odinioară a fost condusă de cârmuirea predecesorilor voștri, astăzi decedați, și de ce acea cetate, capitala, stăpâna lumii, să tânjească acum sub tirănia regelui Thorcilingilor și Rugilor? Trimite-mă pe mine și poporul meu, dacă găsești de cuvînță, pentru ca pe departe să fii scutit de greutatea cheltuelilor, iar acolo, dacă voi fi învingător, cu ajutorul lui Dumnezeu, pe de altă parte, să fac să strălucească faima gloriei voastre. Căci se cuvine ca eu care sunt robul și fiul vostru, să stăpânesc, dacă voi fi învingător, acel regat, ca un dar al vostru, iar nu să apese cu jugul sclaviei senatul vostru acela pe care nu-l cunoașteți și să țină în captivitate o parte a statului. Căci eu, dacă voi fi fost învingător, voi stăpâni țara ca un dar și ca o favoare a voastră, iar dacă voi fi învins, pietatea voastră nu va pierde nimic, ci din contră, după cum am spus, va economisi cheltuielile”. Auzind aceasta împăratul, deși îi părea rău de plecarea lui, totuș ca să nu-l întristeze i-a aprobat cererea și i-a dat drumul, după ce l-a încărcat cu mari daruri și după ce l-a recomandat poporului și senatului roman. Deci, plecând Theodoric din cetatea regală și întorcându-se la ai săi, a pornit spre Italia cu tot neamul Goșilor cari i-au dat aprobarea lor și în linie dreaptă au urcat prin Sirmium, din vecinătatea Pannoniei și de aci au intrat în teritoriul Venețian unde a făcut o tabără la podul numit a lui Sontius¹⁾. După ce au rămas aci câțva timp spre a se odihni oamenii și vitele, se pomenesc cu oastea înarmată a lui Odoacru. Întâlnirea a fost în câmpia dela Verona, unde l-a învins pe Odoacru într'o mare luptă și, după ce a ridicat tabăra, a intrat cu mare curaj în teritoriul Italiei, trecând peste râul Po și și-a făcut tabăra lângă cetatea regală Ravenna, într'un loc cam la trei mile departe de cetate și care se numește Pineta²⁾. Văzând aceasta Odoacru se întări înlăuntru cetății, de unde ieșind dese ori noaptea, hărțuia armata Goșilor și aceasta nu odată, de două ori, ci adeseori a făcut-o, aproape timp de trei ani. Dar de geaba se căsnea, căci

1) Podul dela Isonzo.

2) Vestită pădure de pini.

Italia toată cunoștea acum de stăpân pe Theodoric și țara era condusă după voința acestuia. Odoacru însă, singur, cu puțină aderenți și cu câțiva Romani care erau cu el, începură zilnic să sufere înlăuntru Ravennei din cauza foamei și a războiului. Neputând merge astfel înainte, a trimis o delegație care să ceară iertare. Theodoric la început a încuviințat-o, în urmă însă i-a luat vieața și, în al treilea an dela intrarea sa în Italia, după cum am spus, la sfatul împăratului Zeno, a aruncat haina sa particulară și îmbrăcămintea neamului său și a luat îmbrăcămintea regală deosebită, ca împărat al Goților și al Romanilor și trimițând o delegație la Lodois, regele Francilor, a cerut în căsătorie pe fiica acestuia Audefleda. Acesta i-a dat-o bucuros și cu mulțumire, în speranța că prin această alianță fiii săi Celdebert și Heldebert și Thiudebert se vor uni cu Goții, încheind cu ei un tratat. Dar această unire n'a folosit prea mult pentru pacea lor solidă, căci adeseori au purtat între ei lupte crâncene pentru teritoriile Goților și câtă vreme a trăit Theodoric, nici odată Gotul n'a fost biruit pe Frânci.

LVIII.

Căsătoria lui Theodoric. Căsătoria fiicelor sale, a surorii și a nepoatei sale. Petza cucerește Sirmium. Ajutorul dat lui Mundo. Infrângerea Francezilor în Galia. Mcar-tea sa. Regii Visigoților în Spania.

Înainte de a avea urmași cu Audefleda, el avusese cu o concubină, încă în Moesia, două fiice naturale, una cu numele de Thiudigoto și a doua Ostrogotho. Pe acestea, îndată ce a venit în Italia, le-a măritat cu regi din vecinătate, adică pe una cu Alaric al Visigoților și pe cealaltă cu Sigismund al Burgundzonilor. Din Alaric s'a născut în urmă Amalaric. Pe acesta bunicul său Theodoric, fiindcă băiatul și-a pierdut din copilărie pe amândoi părinții, l-a luat sub tutela sa ca să-l crească, când a aflat că trăește în Spania Eutharic, fiul lui Veteric, fiul lui Beretmod și nepotul lui Thorismod, descendent din neamul Amalilor, un tânăr în floarea vârstei, distins prin înțelepciunea și virtutele sale, și de o frumoasă înfățișare corporală. Puse să-l cheme la el și-i dete în căsătorie pe fiica sa Amalasuentha. Și pentru ca să-și mărească din plin urmașii, pe sora sa Amalafriđa, mama lui Theodat, care mai apoi a ajuns rege, a trimis-o în Africa ca soție pentru regele Vandalilor Thrasamund, iar pe fiica ei, nepoata sa, Amalaberga, o mărită după Herminefred, regele Thuringilor. Și pe comitele său Pitzam, unul dintre fruntașii Goților, îl trimise să cuprindă cetatea Sirmium. Acesta gonî pe regele Trasaric, fiul lui Trapstila și cuceri ce-

tatea, reținând ca prizonieră pe mama aceleia. De aci plecă împotriva lui Savinianus, magister militum în Iliria, care se pregătise tocmai atunci la luptă împotriva lui Mundo, lângă cetatea numită Margoplanum ¹⁾ care se găsește între fluviile Dunărea și Margus și venind în ajutorul lui Mundo cu două mii de pedestri și cinci sute de călăreți, a distrus armata din Iliria. Acest Mundo anume, pogoritor din neamul de odinioară al lui Attila, fugind de poporul Gepizilor, cutreera peste Dunăre locuri necultivate și lipsite de agricultori și, strângând din toate părțile hoști de vite, bandiți și tâlhari, a ocupat turnul ce se numește Herta, așezat deasupra malului Dunării și aci prădând pe vecini ca niște sălbateci, făcuse să i se dea de răufăcători numele de rege ²⁾. Acesta ajungând într'o stare desperată și gândindu-se chiar să se predea, a fost scos din mâinele lui Savinianus, venindu-i în ajutor Petza și ca un act de recunoștință, s'a declarat supus al regelui Theodoric. Nu o mai mică victorie a câștigat în Galia comitele său Ibba, ucizând într'o luptă mai mult de treizeci de mii de Franci. În același timp, a pus pe Thiudes cel ce-i purta armele, după moartea ginerelui său Alaric, tutor în Spania al nepotului său Amalaric. Acest Amalaric și-a pierdut chiar în tinerețe și domnia și vieța, lăsându-se prins de vicleniile Francilor. După acesta, tutorul său Thiudes, ocupând el însuși domnia, a gonit din Spania pe Francii cu pretențiuni viclene și a stăpânit peste Visigoți, cât timp a trăit. După el a ocupat domnia Thiudigisglosa, dar n'a domnit mult, ci a fost ucis de ai săi. După el a urmat Agil care are domnia până în ziua de astăzi. Împotriva acestuia, ridicându-se Atanașild, puse în mișcare forțele imperiului roman care trimite cu o armată pe patriciul Liberius. Deci, în regiunea din apus n'a existat nici un popor care, cât timp a trăit Theodoric, să nu-i fi slujit lui, fie ca aliat, fie ca supus.

LIX.

Athanic rege. Provinciile din Gallia cedate Francilor. Athanic sub protecția împăratului de răsărit. Moartea sa. Theodat. Asasinarea Amalasuentei.

Dar, după ce a ajuns în pragul bătrâneții și a simțit că va părăsi în curând această lume, a convocat pe comiții goți și pe fruntașii poporului său și a proclamat de rege pe Athanic, fiul fiicei sale Amalasuentea, un băiat de abia de zece ani, al cărui tată, Eutharic, murise. Și, ca și când ar fi dispus pe cale testamentară, li-a recomandat să respecte pe rege, să iu-

1) Probabil Margus din Moesia.

2) Cetele lui Mundo dela Turnul Herta, din Nordul Dunării — super Danubii ripam — din niște locuri necultivate — loca inculta sine ullis terrae cultoribus — par a fi deasemenea populațiunii romane din Dacia părăsită.

bească senatul și poporul roman și să trăiască întotdeauna în pace cu împăratul roman de răsărit. Povața aceasta au păzit-o în totul Athalaric și mama sa, cât timp au trăit în pace aproape opt ani de zile; măcar că Francii disconsiderând domnia unui băiat, ba chiar luând-o în bătae de joc, au început să se pregătească de războiu; atunci el le-a cedat regiunile ocupate în Galia de tatăl și de bunicul său și a rămas în pace și liniște numai cu stăpânirea celorlalte. Dar, după ce Athalaric a ieșit din vârșta copilăriei, a pus sub protecțiunea împăratului din Orient atât adolescența sa, cât și văduvia mamei sale. Curând însă, surprins de o moarte timpurie, nenorocitul a părăsit această lume. Atunci mama sa, pentru ca să nu fie disprețuită de Goții din pricina sexului ei, chibzuind în sine, s'a gândit să cheme pe vărul ei Theodat din Thuscia care ducea aci o viață privată, ocupându-se de afacerile sale proprii, și-i încredință domnia, având în vedere rudenia lor. Acesta, nevrând să țină seama de legătura lor de sânge, după câțeva vreme, smulgându-l din palatul dela Revenna, a surghiunit-o în exil într'o insulă din lacul Bulsinens, unde, petrecând în amărăciune foarte puține zile, a fost gătuțită în baie de oamenii lui Theodat.

LX.

Belisariu în Sicilia. Goții se supun lui Belisariu. Theodat este trădat. Vitiges ales rege. Belisariu cuprinde Neapolul și Roma. Căsătoria lui Vitiges. Infrângerea Goților. Vitiges și Mathesuenta se predau lui Belisariu. Mathesuenta se căsătorește cu Germanus. Epilogul lui Iordanes.

Când a aflat despre aceasta Iustinian, împăratul de răsărit, a fost viu mișcat, fiindcă moartea oarecum a protejaților săi, se refrângea ca o ofensă și asupra sa. În același timp, deoarece tocmai atunci repurtase un triumf în Africa asupra Vandalilor prin prea credinciosul său patriciu Belisariu, a dat ordin ca fără zăbavă armele încă ude de sângele Vandalilor să fie pornite de același general asupra Goților. Acest general, foarte prevăzător, a crezut să supună poporul Goților nu pe altă cale decât ocupându-le mai întâi grânerul lor din Sicilia; ceeace a și făcut. Intrând în Trinacria, Goții cari se găseau în Siracuză, văzând că nu se găsesc într'o situație prea avantajoasă, s'au supus îndată lui Belisariu, ei de și, împreună cu comandantul lor Sinderith. Când Theodat a aflat că generalul roman a invadat Sicilia, a trimis pe Evermud, ginerele său, cu o armată ca să păzească strămoșia ce se găsește între Campania și Sicilia și unde apele din sânul mării tyreniene se aruncă în valuri mari spre marea Adriatică. După ce Evermud a sosit la orașul Regium, și-a ridicat aci o tabără. Dar repede-

repede, văzând situația alor săi disperată, s'a dat de partea învingătorului, împreună cu puținii oameni de ai săi credincioși și cari fuseseră puși în cunoștință despre aceasta și, ingenuchind înaintea picioarelor lui Belisariu, au cerut să fie luați în slujba împăraților romani. Când a simțit aceasta armata Goților, a țipat în gura mare că trebuie gonit Theodat ca trădător și să ridice la rangul de rege pe șeful lor Vitiges, care fusese purtătorul de arme al celuiia. Și așa au făcut. Și îndată Vitiges, fiind ridicat în câmpiile Barbarice¹⁾ la rangul de rege intră în Roma și, trimițându-și înainte la Ravenna oamenii săi cei mai credincioși, îi însărcinează să omoare pe Theodat. Aceștia sosind își împlinesc misiunea și după ce au ucis pe Theodat, curierul ce venea dela rege (căci Vitiges era încă în câmpiile Barbarice), vestește popoarele de noul rege. În timpul acesta armata romană trecuse peste strâmtoare și ajunsese în Campania, unde distruse Neapolul și intră în Roma; de aci, cu câteva zile mai înainte, ieșise regele Vitiges și plecând la Ravenna luase în căsătorie pe Mathesuenta, fiica Amalasuentei, nepoata fostului rege Theodoric. Pe când el petrecea în noua sa căsătorie la curtea regească din Ravenna, armata imperială, plecând din Roma, ocupă localitățile întărite din ambele Toscani. Când a aflat despre aceasta, prin vestitorii săi, Vitiges, a trimis la Perusia²⁾ pe Hunila, un general got, cu o ceată bine înarmată, unde voia să silească la supunere printr'un lung asediu pe comitele Magnus ce se găsea înlăuntru cu o mică armată, când, venind pe neașteptate armata romană, ei înșiși fură prinși și omoriți cu toții. Aflând despre aceasta Vitiges, ca un leu furios, strânge toată armata Goților și pornind din Ravenna, supuse fortărețele romane la grozăviile unui lung asediu. Dar, îndrăzneala sa a fost zădărnicită, căci după un asediu de patrusprezece luni a trebuit să plece dela Roma și se pregătea să asedieze Ariminium³⁾. Dar, și aici, fiind împiedicat, a fost pus pe fugă și s'a retras la Ravenna. Aci, fiind împresurată cetatea, s'a predat repede în mâna învingătorului împreună cu Mathesuenta, soția sa, și cu tezaurele regale. Și astfel faimosul și prea viteazul popor care domnise multă vreme a fost biruit de împăratul Justinian, învingătorul multor popoare, în anul al aproape două mii treizecilea, prin prea credinciosul său consul Belisariu, iar Vitiges fiind dus la Constantinopol a fost dăruit cu onoarea de patriciu. Aci, după ce a rămas mai bine de doi ani și fiind încercat cu onoruri din partea împăratului, a părăsit lumea aceasta. Iar pe Mathesuenta împăratul o dete în căsătorie fratelui său, patriciul Germanus. Din aceștia, după moartea tatălui său Germanus, s'a născut un fiu de asemenea numit Germanus. În acesta, unindu-se neamul Aniciilor cu neamul Amalilor, pro-

1) Câmpiile Barbarice sunt Câmpia Pomptinică dintre Roma și Terracina.

2) Perusia, Perugia.

3) Ariminium, Rimini.

mite, dacă vrea Dumnezeu, că vor dăinui virtuțile ambelor dinastii.

Aceasta a fost până în zilele noastre originea Goților și neamul cel nobil al Amalilor și faptele bărbaților viteji. Acest neam vrednic de laudă a cedat unui împărat mai de laudă și unui comandant mai viteaz, a cărui faimă nu se va stinge în toate veacurile și în toate timpurile, ci vor fi pomeniți învingătorul și triumfătorul împărat Justinian și consulul Belisariu cu numele de Vandalicus, Africanus și Geticus. Iar tu care mă ce-tești să știi că eu am urmărit deaproape scrierile înaintașilor mei, culegând de prin întinsele lor grădini, puțințele flori din care să împletesc o cunună pentru cititor. Și să nu crează cineva că eu, fiindcă îmi trag originea din acest neam, am adaus ceva în favoarea acestui popor, în afară de ceea ce am aflat din cărți și din cercetările mele proprii. Și totuși, dacă n'am istorisit toate câte s'au scris și s'au spus despre acest popor, aceasta am făcut-o, fiindcă eu am avut în vedere nu atât lauda sa, cât lauda învingătorului.

INDICELE NUMELOR PROPRII

- Ababa 36.
 Abitus (Cornelius) 40.
 Ablavius 8, 25, 42.
 Abraxes (Araxes) 31.
 Abritus (Abrittus) 11, 40.
 Acatziri 27.
 Achaia 46.
 Achilles 28, 31, 41.
 Achiulf 35.
 Adogit 24.
 Adrianopolis 11, 46.
 Adriaticum (Atriaticum) mare 60, 78.
 Aegyptus 18, 29, 40.
 Aemilia civitas 50.
 Aeolia v. Eolia.
 Aeragnarici 24.
 Aesti 27, 43.
 Aethiopes 29.
 Aetius 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60.
 Africa 6, 21, 41, 49, 51, 52, 63, 65,
 76, 77, 79.
 Agamemnoniac 41
 Agil, regele Visigoților 77.
 Agrippa 34.
 Agriulfus 63.
 Ahelmil 24.
 Aiax 31.
 Aithanaricus 47.
 Alamanni-Alamannicus 34, 73.
 Alaricus 49, 50, 61, 65, 76.
 Albani, Albania 26.
 Alani (Halani) 5, 11, 50, 56, 57, 58,
 61, 62, 63, 64, 69.
 Alanoviamuthis, 5, 70.
 Alatheus 45, 46.
 Alcildzuri 44.
 Alexander Magnus 29, 31, 32, 42.
 Alexander Mamaeae 36, 37.
 Alexandria 40, 41.
 Alis (Halis) 29.
 Almus 70.
 Alpes 17, 26, 39, 73.
 Alpidzuri 44.
 Altziangiri 27.
 Aluta-Alutus 15, 17, 34.
 Amal 35.
 Amala-Amali 10, 28, 35, 42, 47, 52,
 57, 66, 70, 71, 76, 79.
 Amalaberga 76.
 Amalafrida 76.
 Amalaricus 76.
 Amalasuentha 35, 66, 76, 77, 78.
 Ambuleius ager 61.
 Ammian Marcellin 8, 9, 13, 19, 44.
 Anchialus, Anchialitanus 41.
 Andages 58, 70.
 Andela 70.
 Angisciri 71.
 Anicii 79.
 Ansila 35.
 Ansi 35.
 Anthemius imp. 63, 64.
 Antes 26, 27, 43.
 Anti 66.
 Antoninus imp. 37.
 Antyrus, rege al Goților 32.
 Aoricus, rege al Goților 41.
 Appeninus 49.
 Aquileia, Aquiliensis 37, 60, 61.
 Araxes 26, 30.
 Arcadiopolis 70.
 Ardabures 51, 64.

- Ardaricus, rege al Gepizilor 57, 68, 69.
Ardeal 12, 14, 15.
Arelatum 51. 65.
Arena 16.
Areuerna 64.
Argaitus 37.
Ariaricus 41.
Armoricianus 55.
Arochi 24.
Aroxolani-Roxolani 34.
Ascon 48.
Ascalc 62.
Asdingi 42.
Asia 21, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 40, 41.
Aspar 64.
Astat 74.
Astringi 37.
Asturia-Asturica 62.
Athal 35.
Athaul 42.
Athanagildus 77.
Atauulfus 49, 50, 51.
Athenienses 32.
Attila 5, 17, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 67, 68, 69, 70, 71, 76.
Audefleda 76.
Augandzi 24.
Auge 31.
Augustus 7, 48.
Augustulus imp. 4, 65.
Auha (Ahua) 14, 15, 39.
Aureliana civitas 56
Aurelianus dux 48.
Austrogonia 62.
Avitus imp. 64.
- Babai 72, 73.
Babylonia 33.
Baibari 73.
Balamber 44, 66.
Balears 22.
Balthi 28, 47.
Bănat 18.
Barcelona 50.
Barbarici campi 78.
Bardones 71.
Basiana 71.
Beata 22.
- Belesarius 35, 52, 77, 78, 79.
Beorgus, rege al Alanilor 64.
Bereu 74.
Berig-Berich 38.
Beretmodus 76.
Bergio 24.
Berimud 35, 52, 66.
Beroe 39.
Bessa 69.
Bessi 34.
Beturiges-Bituriges 64.
Beuca, rege al Sarmaților 72.
Bithinia 40.
Bittugures 71.
Bizzi 70.
Bleda 53, 54.
Blivila 69.
Boisci 44.
Boița 18.
Bolia 72.
Bonifatius 51.
Boutae 12, 18, 34.
Boz, rege al Anților 66.
Borysthenes 28.
Boristhenide 26.
Bosporus-Bosforus 26, 28.
Bracila 65.
Brittania-Brittani 22, 23, 27.
Britti 64.
Bryttia 49.
Bubegenae 42.
Bulgari-Bulgaria 7, 27.
Bulsiniensis 77.
Burgundzones 38, 55, 55, 62, 64, 65, 73, 76.
Boerebiste-Buruista 33.
Busentus 49.
Byzantium 32.
- Caesar (Iulius) 22, 33, 36.
Caesarea 48.
Callipidae 28.
Callipolis 26.
Calydoni, Calidonia 23.
Cambyses, Cambises 30.
Campania 49, 65, 78.
Camundus 73.
Candac 5, 69, 70.

- Candidiani pons 48.
Kappelmacher 6, 8, 9.
Caracalla 36.
Careon 26.
Carpi 10, 37.
Caspus 26, 28, 30.
Caspiae pylae 29.
Cassandra 31.
Cassiodor 7, 8, 9, 10.
Castalius 6, 21.
Castra 30.
Castra Martis 69.
Catalaunici campi 56, 60, 62.
Caucasus-Cauchasus 26, 29, 30.
Celdebertus 76.
Celticae nationes 56.
Cerras 74.
Cerru 74.
Cetatea Nouă-Noviodunum 18.
Chalcedonia 32, 40.
Cherson 26, 27.
Chrinni 28.
Cilicia, Cilicus 29, 30.
Classis 48.
Knieszsa 15.
Cniva 39.
Codanus sinus 23.
Coldae 42.
Comosicus 34.
Conea 18.
Constans 51.
Constantinopolis 35, 47, 52, 53, 64,
66, 71, 73, 78.
Constantinus, imp. 41, 42, 47.
Constantinus quidam 51.
Constanța 7.
Constantius, imp. 50.
Coryllus 34.
Cottiani Alpes 49.
Consentina 49.
Corcyra 48.
Crișul 14, 16.
Crotona 6.
Csanad 14, 15.
Cyclades 21.
Cyprian 40.
Cyrus 31, 32.
Cysus 30.
Daci-Dacia 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18,
26, 27, 34, 45, 46, 62, 69.
Dalmatia 48, 64, 69, 71.
Danaber-Danaper 26, 27, 28, 70.
Danaster 18, 26, 27.
Danaus 31.
Dani 24.
Danubius 17, 26, 28, 31, 32, 34, 35,
36, 37, 42, 45, 46, 61, 69, 72, 73, 76.
Darius 32.
Decius 11, 37, 40.
Dertona 63.
Dexippus, Deuxippus 8, 42.
Diana 40.
Decaeneus-Dicineus 12, 27, 33, 34.
Devnia 7.
Diculescu 13, 15, 16, 17.
Dio 8, 27, 31, 32, 48.
Dintzic 71.
Dioclitianus 37, 41.
Dionysius 8, 40.
Dobrogea 5, 11.
Domitianus 34, 35.
Dorostorena 53.
Dorpaneus 34, 35.
Drăgan 17.
Drencon-Dricca 16, 17, 53.
Drava 19.
Dunărea 10, 11, 12, 17, 18.
Durostorum 5.
Ecdicius 64.
Edica 72.
Ediulf 35.
Egipt v. Aegyptus.
Ele 13.
Eliogabal 37.
Ellac 69.
Eluri 42.
Emilia-Ermilianus 40, 49.
Emimons 41, 70.
Emnetzur 70.
Eolia v. Aeolia 29.
Ephesus 30, 40.
Epirus 46, 48.
Erac 66.
Eraclea-Heraclea 74.

- Erelieva 70.
Eridanus 48.
Eterpamara 28.
Eugenius 47.
Eufrates 30.
Eunixi 24.
Eurichus-Euricus 55, 63, 64, 65.
Europa 21, 22, 26, 28, 74.
Euscia 39.
Eusebius 7.
Eutharicus 35, 66, 76, 77.
Euagre 24.
Euermud 78.
Eueruulfus 50.
Exampeus 28.
- Fastida 13, 14, 38, 39.
Favius (Fabius) 48.
Fervir 24.
Festus 53.
Filimer și Filemer 25, 43.
Finnaitae 24.
Finni 24.
Flautausis 17.
Flamminia 49.
Florus 7.
Flutausis-Flautasis 17.
Forum Iulii 50.
Fortuna 22.
Fossa 48.
Fossatisii 70.
Fournier 7, 8.
Franci 33, 50, 53, 55, 60, 73, 75, 76, 77.
Friderichus 55.
Fritigernus 28, 45, 46, 47.
Froila 69.
Fryges 31.
Fuscus 35.
- Gadaricus 43.
Gaditanum fretum 22, 51.
Gaina 53.
Galatia 29.
Gallia 12, 22, 23, 42, 47, 48, 50, 51, 53, 54, 56, 60, 62, 63, 64, 65, 73, 74, 75, 76, 77.
Gallicia 22, 51.
- Gallus imp. 40.
Gallus dux 39.
Galerius, imp. 40.
Galt, Galtis 14, 15, 39.
Gapt 35.
Gargara 29.
Gaudentius 53.
Gauthigoth 24.
Geberich 15, 41, 42, 58.
Gelimer 52.
Gepidae 11, 12, 14, 15, 17, 18, 26, 34, 38, 39, 42, 45, 57, 60, 66, 68, 69, 72, 76.
Gesimundus 66.
Gilpil 14, 15, 16, 42.
Glycerius 69, 73, 74.
Germani-Germania 6, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 31, 33, 35, 43, 56, 66, 78, 79.
Geti-Gothi, de mai multe ori.
Gothescytha 42.
Gothiscandia-Gothiscandza 25, 38.
Gnudiuchus 62.
Grannii 24.
Gratianus 46, 47.
Greci 21, 22, 23, 26, 27, 28, 31, 42.
Grisia 14, 15, 16, 42.
Gudila 32.
Gunthamundus 51.
Gunthiges 5, 70.
Gunthericus 37.
Gyzericus-Gizericus 48, 51, 54, 63, 65.
- Halani v. Alani 36, 44.
Halaricus v. Alaricus 42, 47, 48, 49, 52, 72.
Haliurunnae 43.
Hallin 24.
Hanale 28.
Hașdeu 12.
Hațeg 18.
Heidelberg 10.
Helarianus 74.
Heldebertus 76.
Hellas 48.
Hellespontus 40, 41.
Haemus-Hemus, Emus 39.

- Herculis templum 22.
Herculis castrum 74.
Hercules 31.
Hermanaricus 35, 42, 43, 44, 65, 66.
Herninefredus 76.
Hermenerig 35.
Hermundolus 42.
Hernac 70.
Herta 76.
Heruli 24, 43, 65, 69.
Hesperia 55, 65, 66, 75.
Hiberia 26.
Hibernia 62.
Hierius 51.
Hilderith 41.
Himmerith 55.
Hilpericus 62.
Hisarna-Hisarnis 35.
Histria 31, 48.
Hister 30, 34, 42.
Hiscus-Oescus 70.
Honorina 61.
Honorius 40, 49, 50.
Honorius papa 15.
Hunedoara 12.
Humericus 52, 54.
Hunni 5, 10, 11, 13, 26, 27, 31, 44, 45,
51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61,
62, 67, 68, 69, 70, 71.
Hunni Var 70.
Hunila 78.
Hunimundus-Hunumundus 35, 66,
71, 72.
Huniul 35.
Hunuguri 27.
Hunuulfus 72.
Hyspani 28.
Hypolita 31.
Hypolitus 31.
Hyppode 22.
Hyra 63.
Hystaspes 32.
- Iamnesia 22.
Iatrus 39.
Iazyges 12.
Ibba 78
- Ieronimus-Hieronymus 7.
Jiul 16.
Iliare 16.
Illyricum 35, 69, 71, 74, 76.
Imniscarii 42.
Inaunxi 42.
Indus-Indicus 22, 30.
Invilia 74.
Ionia 29.
Iordanes, de mai multe ori.
Iorga 12, 18.
Jovinus 51.
Ister-Hister 17, 26.
Ionicum mare 48.
Italia 7, 48, 49, 50, 55, 61, 63, 64,
65, 73, 75.
Itimari 44.
Justinianus 7, 52, 77.
- Lammus 30.
Lampeto 29.
Larissa 74.
Latini 21, 22.
Lazi 29.
Leo, imp. 63, 64, 65, 71, 73.
Leo papa 61.
Liberius 77.
Libius (Livius) 8, 22.
Liburnia 48.
Licinius 41.
Ligeris fl. 61.
Liguria 49, 61.
Liothida 24.
Liticiani 55.
Litorius 53.
Lodoin, rex Francorum 75.
Lucan 8, 28.
Lucania 49.
Lucullanum castellum 65.
Lupicinus 9, 45, 46.
Lusitania-Lysitania 22, 62.
- Macedonia-Macedones 18, 31, 32, 33
Macrinus, imp. 36.
Magnus 78.
Magog 25.
Maiorianus, imp. 63.

- Mamaea 36.
Mantuanus (Vergilius) 22.
Marcia 38.
Marcianopolis 7, 37, 38.
Marcianus, imp. 61, 63, 67, 69, 71.
Marcellinus 64.
Marcomanni 37, 42.
Margoplanum 76.
Margus 76.
Maria 49.
Maris 17.
Marisia 14, 15, 16, 42.
Marpesia 29, 30.
Massilia 65.
Mathesuentha 35, 66, 78.
Mauri 52.
Mauriaci campi 56.
Maximianus, imp. 37, 41.
Maximinus, imp. 36, 41.
Maximus, imp. 9, 45, 46, 63.
Meatae (Maeatae) 23.
Mediana 74.
Medopa 32.
Medi 29.
Mediolanum 61.
Mela (Pomponius) 8, 23.
Melanis (Menalippe) 31.
Meotis (Maeotis) 26, 27, 28, 42, 43, 58.
Merens 42.
Mesopotamia 30.
Mevania 22.
Micca 36.
Milia-Miliare 14, 15, 16, 42.
Mincius 61.
Mixi 24.
Moesia 5, 7, 13, 18, 27, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 45, 48, 53, 96, 70, 76.
Mogontiacum 37.
Mogontiacum 37.
Mommsen 6, 7, 8, 10, 18, 19.
Mordens 42.
Morisena 14, 15.
Morsianus-Mursianus lacus 26.
Mundo 76.
Mundzucus 53, 68.
Mures 14, 15, 16.
Mursa 19.
Musianus 18.
Myrmicion 26.
Mysia v. Moesia.
Naissus (Naisitanus) 74.
Narseus rex Persarum 41.
Natissa fl. 60.
Nauego 42.
Nedao fl. 13, 68.
Nepus 64.
Nicopolis (Nicopolitanus) 39, 70.
Nidada 41.
Nifates 30.
Nilus 29, 30.
Noialt-Noilgiant 15.
Noricum 69.
Novae 39.
Novietunense 26.
Noviodunum 19.
Oceanus 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 38, 42, 43, 62.
Octar 53.
Octavianus, imp. 65.
Odoacer 65, 75.
Oduulf 35.
Odysus-Odyssitanus 32.
Oium 25.
Olbia 26.
Olt 14, 15, 17, 18.
Olibriones 26.
Olybrius, imp. 64.
Orcades 22.
Orestes 64, 65.
Orientalis 65, 67, 73, 77.
Orosius 8, 21, 28, 31, 43.
Ostrogotha 13, 14, 35, 36, 37, 38, 39.
Ostrogothae 24, 28, 44, 45, 52, 57, 58, 65, 66, 70.
Ostrogotho 76.
Otingis 24.
Ovida 41.
Padus 48, 75.
Pannonia 42, 46, 48, 50, 51, 62, 68, 69, 70, 71, 72, 75.
Paria 5, 70.
Parthi 29, 30, 32, 37, 41.

- Patriciolus 64.
Pauly-Wissowa 6, 8, 9.
Pellas (Pellae) 74.
Pelso lacus 70, 72.
Pentapolis 69.
Penthesilea 31.
Perdicca 32.
Persae 18, 31, 32, 41.
Persida 26.
Perusia 78.
Petina 74.
Petza 76.
Peuce (Peucini) 37.
Phasis fl. 29.
Philippus 32, 37.
Philippopolis 39.
Piccis mons 60.
Pind 12.
Pineta 75.
Pirinei-Pyrenaeus 12, 51.
Pisidia 29.
Pitza, Petza-Pitzanus 76.
Placentia 64.
Placidia 50, 51, 61.
Poarta de fer 18.
Polentia-Pollentia 49.
Pontus-Ponticus 25, 26, 27, 28, 30,
32, 34, 36, 37, 69.
Portus Romanus 64.
Potamus 38.
Priamus 31.
Priscus 8, 17, 18, 27, 43, 53, 54, 61,
67.
Priscus dux 39.
Propanissimus 30.
Ptolemaeus-Ptolomeus 8, 23, 24.
Puppio 37.
Pyrenei v. Pirenei.

Quadi 37.
Quinquegentiani 41.

Rani 24.
Raumarici 24.
Ravenna 10, 46, 64, 65, 75, 78.
Ravennas geogr. 5, 6, 16, 17, 27, 77.
Recimer-Recemer 64.
Regium 78.
Renus 23.
Respa 40.
Retemeris 55.
Riotimus-Riutimus 64.
Ripari 56.
Riphei 26, 28, 30.
Roas 53.
Roduulf 24.
Rogi, Rugi 24, 42, 69, 70, 72, 75.
Roma, Romani, de mai multe ori.
Rosomoni 44.
Roxolani v. Aroxolani 12.
Rugi v. Rogi.
Rumunnense 19.

Sabinus-Savinus 34.
Sabiri-Saviri 27.
Sacromontisi 70.
Sadagarii 69.
Sadagi 71.
Safrac 45, 46.
Salonic 7.
Salona-Salonitanus 64.
Sangibanus-Sanguibanus 56, 57.
Sapor 41.
Sardanaphalus 41.
Sarmatae-Sauromatae 23, 31, 39, 44,
53, 55, 69, 72, 73, 74.
Sași 14, 15.
Savus-Saus fl. 74.
Savinianus 76.
Saviri v. Sabiri.
Saxones 55.
Scandia-Scandza 22, 23, 24, 25, 38,
43.
Scarniunga fl. 70.
Scheiner 14.
Scipio 22, 62.
Sclaveni 18, 26, 43.
Screrefennae 24.
Scyri-Sciri 65, 69, 72.
Scythia-Scythicus 5, 17, 18, 23, 25,
26, 27, 28, 29, 30, 32, 36, 37, 43, 44,
52, 53, 54, 65, 67, 68, 69, 70.
Sebastianus 51.
Secui 14.
Segericus rex Vesegot. 58.
Senator Cassiodorus 21.

- Seres 26.
Severus imp. 36, 63.
Sicilia 49, 78.
Sigismundus 76.
Silefantina 22.
Silores 23.
Sinderith 78.
Singidunum 73.
Siret 17.
Sirmium, Sirmis, Syrmis, Sirmien-
sis 48, 69, 75, 76.
Sitalces, Sithalcus 32.
Sium 74.
Solis insula 22.
Sontii pons 75.
Sornus 29.
Spali 25.
Spania, Spani 12, 22, 23, 46, 48, 50,
51, 52, 62, 65, 74, 76, 77.
Speris provincia 38.
Sporades 21.
Stilico 44, 48, 49.
Stobi 74.
Strabo 8, 23.
Suavi 53, 62, 63, 66, 71, 72, 73.
Suehans 24.
Suetidi 24.
Sunilda 44.
Sylla 33.
Symmachus 36, 37.
Syracusae 78.
Syria-Syrus 29, 30.
Syrmis v. Sirmium.
- Tacitus (Cornelius) 8, 18, 23.
Tadzans 42.
Taetel 24.
Tagus 62.
Taifali 19, 37.
Tanausis (Thanausis) 29.
Tapae 12, 18, 32, 34.
Taprobane 22.
Tarabostesei 27.
Tárnava 14, 15.
Taurus 30.
Taus 17.
Tetefus 31.
Thanais 26, 28.
- Tharuarus 40.
Theodahadus 76, 77, 78.
Theodemir 57.
Theodoricus I, II, 9, 24, 35, 52, 53,
54, 55, 56, 59, 63, 65, 66, 70, 71, 73,
74, 75, 76, 77, 78.
Theodosia 26.
Theodosius 46, 47, 50, 53, 61.
Thermantia 49.
Thesander 31.
Theseus 31.
Thessalia 46, 74.
Thessalonica 41, 74.
Theros insula 22.
Theustes 24.
Thiudebertus 76.
Thiudi 42.
Thiudimer-Tiudimir 35, 67, 70, 71,
72, 73, 74.
Thiudis 77.
Thiudigisglosa 77.
Thiudigoto 76.
Thomes 32.
Thomyris 31, 32.
Thorcingi-Torcilingi 65, 75.
Thorismud 35, 52, 55, 57, 59, 60, 62,
66, 76.
Thrasamundus 76.
Thracia 13, 18, 27, 32, 36, 37, 41, 45,
46.
Thraciscus 36.
Thuringi-Thyringi 24, 73, 74.
Thyle 9, 22.
Tiberius imp. 33.
Tibis 17.
Tibisia 16, 53.
Ticinum 61.
Tifisas 17.
Tigas 17.
Tigris 30.
Timiş 17.
Tisa-Tisia 16, 17, 26, 53.
Tolosa 52, 60, 62.
Tomaschek 18.
Tomis 7.
Torcilingi v. Thorcingi.
Traianus, imp. 38, 39.
Transilvania 14.

- Trapezus 26.
Trepstila-Thraustila 76.
Trasamundus-Thrasammundus 51.
Trasaricus-Thrasaricus 76.
Triarius 71.
Trinacria 78.
Trogus Pompeius 8, 29, 31.
Troia 41.
Troianus 31.
Tuncarsi 44.
Tuscia 49, 77, 78.
Tyras 26.
Tyrrenus 49, 51, 63, 78.
- Ugra 14.
Ulbius 62.
Ulfila-Vulfila 8, 70.
Ulixes 31.
Ulmerugi 25.
Ulpiana 74.
Ultinzures 70, 71.
Ungra 14.
Unguri 14, 15.
Ursus 63.
Uscus-Oescus 39.
Utus 70.
- Vadamerca 66.
Vagosola fl. 26.
Vagoth 24.
Vagus fl. 23.
Valamir, Valamer 51, 66, 67, 70, 71, 72.
Valaravans 35.
Valaris 35.
Valens 11, 45, 46.
Valentinianus 45, 51, 55, 61, 63.
Valia-Vallia 50, 51, 52, 53.
Vandalarius 66.
- Vandali, Vandalicus, Vandilarius 11, 14, 15, 16, 25, 37, 41, 42, 46, 48, 50, 51, 52, 54, 63, 65, 76, 77, 78, 79.
Varni 63.
Vasianensis regio 30.
Vasinabronca 42.
Veducus 40.
Venetarius-Vinitarius 35, 66.
Venethi, Venetia 26, 43, 48, 60, 61.
Vergilius 8, 9è 28, 29.
Veronenses campi 75.
Vesegothae 13, 28, 36, 38, 44, 45, 46, 48, 49, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 74, 76, 77.
Vesosis 28, 29.
Vetericus 35, 76.
Victoriae civitas 39.
Vidigoia 28, 53.
Vidimir-Vidimer 35, 57, 67, 70, 71, 72, 73, 74.
Vidivarii 27.
Vienna 51.
Vigilius 6.
Vindomina
Vinoviloth 24.
Visimar 42.
Viscla-Vistula 19, 23, 26, 27, 38.
Vitiges 35, 78.
Vitirichus 52.
Vividarii v. Vidivarii.
Volusianus, imp. 40.
Vultuulfus 35, 66.
- Xenopol 11, 12.
Xerxes 32.
- Zalmoxes 27.
Zeno, imp. 65, 74, 75.
Zeuta 27.

C U P R I N S U L

	Pag.
Introducerea — — — — —	5
Textul latin — — — — —	21
Traducerea — — — — —	81
Scrisoarea adresată lui Castalius — — — — —	81
I. Impărțirea pământului — — — — —	82
II. Descrierea insulei Britania — — — — —	83
III. Descrierea insulei Scandza — — — — —	84
IV. Emigrarea Goșilor din Scandza și stabilirea lor la marea Neagră — — — — —	86
V. Scitia și popoarele ei. Goșii în Scitia — — — — —	87
VI. Înfrângerea lui Vesosis. Cuceririle Goșilor în Asia — — — — —	91
VII. Amazoanele și războaiele lor. Descrierea Caucasului — — — — —	91
VIII. Amazoanele și copiii lor — — — — —	93
IX. Telef și descrierea Moesiei — — — — —	94
X. Războaiele Goșilor împotriva reginei Thomyris și împotriva Perșilor. Invazia Goșilor în Grecia — — — — —	95
XI. Deceneu și învățăturile sale. Comosicus — — — — —	96
XII. Coryllus și Dacia cea veche. Dunărea — — — — —	98
XIII. Dorpaneu și victoriile sale împotriva Romanilor — — — — —	99
XIV. Genealogia Amalilor. Ostrogoți și Visigoți — — — — —	100
XV. Origina împăratului Maximus și moartea sa. — — — — —	101
XVI. Goșii la marea Neagră. Devastarea Moesiei și a Traciei. Asediul orașului Marcianopolis și fundarea sa — — — — —	103

	<u>Pag.</u>
XVII. Gepizii și Goții. Războiul dintre Goți și Gepizi — — — — — — — — — —	104
XVIII. Cniva în Moesia. Infrângerea și moartea imp. Decius — — — — — — — — — —	105
XIX. Gallus și Volusianus și alianța cu Goții — — — — — — — — — —	106
XX. Goții în Asia. Pustiirea Traciei. Cucerirea cetății Anchialos — — — — — — — — — —	107
XXI. Imp. Maximian, împreună cu Goții federați, în Asia și Africa — — — — — — — — — —	108
XXII. Geberich și lupta sa cu Visimar. Vandalii în Panonia — — — — — — — — — —	109
XXIII. Hermanaric și cuceririle sale — — — — — — — — — —	109
XXIV. Originea și descrierea Hunilor. Moartea lui Hermanaric — — — — — — — — — —	110
XXV. Spaima Visigoților. Stabilirea lor în dreapta Dunării — — — — — — — — — —	113
XXVI. Foamete la Visigoți. Răzvrătirea Visigoților. Lupta și moartea imp. Valens — — — — — — — — — —	113
XXVII. Imp. Theodosiu. Fritigern și pustiirile sale. Pacea cu Goții — — — — — — — — — —	115
XXVIII. Athanaric la Constantinopol. Moartea sa. Goții federați ai Romanilor — — — — — — — — — —	115
XXIX. Moartea lui Theodosiu. Alaric și invazia Goților în Italia. Ravenna — — — — — — — — — —	116
XXX. Alaric la Ravenna. Cedarea Galiei Goților. Atacul lui Stilicon. Devastarea Italiei. Moartea și înmormântarea lui Alaric — — — — — — — — — —	117
XXXI. Ataulf și devastarea Romei. Plecarea sa în Galia. Războaiele sale contra Vandaliilor. Segeric — — — — — — — — — —	119
XXXII. Vallia. Liberarea Placidiei. Infrângerea unor usurpatori — — — — — — — — — —	120
XXXIII. Gyzeric în Africa. Liberarea Africei de Vandali. Theoderich ca urmaș al lui Vallia — — — — — — — — — —	121
XXXIV. Romanii și Hunii în contra lui Theodorid. Attila. Reședința sa. — — — — — — — — — —	123
XXXV. Moartea lui Bleda. Portretul lui Attila — — — — — — — — — —	124
XXXVI. Ambasade la Valentinian și Theodorid. Alianțele Romanilor — — — — — — — — — —	125

	Pag.
XXXVII. Singiban. Pregătirea luptei — —	127
XXXVIII. Ajutoarele Hunilor. Romanii ocupă o colină — — — — —	128
XXXIX. Discursul lui Attila — — — —	129
XL. Lupta și moartea lui Theodorid. Zăpăceala în cele două armate — — — —	130
XLI. Inmormântarea lui Theodorid. Plecarea lui Thorismud — — — — —	131
XLII. Attila în Italia. Asediul Aquileiei. Jefui- rea Italiei. Marșul spre Roma și retrage- rea lui Attila — — — — —	133
XLIII. Attila, din nou în Galia, este respins de Thorismud. Moartea acestuia — — —	134
XLIV. Theodorid și luptele sale cu Suavii. Moartea sa — — — — —	135
XLV. Eurich. Vandalii la Roma. Infrângerea Romanilor — — — — —	137
XLVI. Odoacru și îndepărtarea lui Augustulus. Căderea imperiului de apus — — —	138
XLVII. Eurich și cuceririle sale în Galia și Spania — — — — —	139
XLVIII. Vinithariu, regele Ostrogoților, în luptă cu Hunii și cu Antii. Moartea sa și ur- mașii săi — — — — —	139
XLIX. Moartea și înmormântarea lui Attila —	141
L. Certurile între urmașii lui Attila. Lupta dela Nedao. Liberarea popoarelor — — —	143
LI. Goții minori din Moesia. Ulfila — — —	145
LII. Valamir, Thiudimer și Vidimer regi ai Go- ților. Goții în Iliria și pacea cu Romanii. Theodoric obstatic — — — — —	145
LIII. Ostrogoții în luptă cu Sadagii. Ostrogoții în contra Suavilor și Scirilor — — —	146
LIV. Victoria Ostrogoților împotriva Suavilor, Sarmaților, Scirilor, Gepizilor și Rugilor	147
LV. Supunerea Suavilor și Alamannilor. Expe- diția lui Theodoric în contra Sarmaților. Cucerirea Singidunului — — — —	148
LVI. Goții atacă ambele imperii romane. Ocu- parea Nișului și a altor cetăți — — —	149

	Pag.
LVII. Zeno și Theodoric. Rezistența și înfrângerea lui Odoacru — — — — —	150
LVIII. Căsătoria lui Theodoric și a fiicelor sale. Cucerirea Sirmiului. Ajutorarea lui Mundo. Infrângerea Francilor în Galia. Moartea lui Theodoric — — — — —	152
LIX. Athanaric și moartea sa. Theodat. Asasinarea Amalasuentei — — — — —	153
LX. Belisariu în Sicilia. Supunerea Goților. Vitiges rege. Infrângerea Goților. Vitiges și Mathesuenta se predau lui Belisariu. Germanus. Epilogul lui Iordanes — — — — —	154
Indicele — — — — —	157

DIN PUBLICAȚIUNILE AUTORULUI

Mitologia greco-romană în lectură ilustrată, 2 vol. cu ilustrații și planșii.

Legende și povești antice, cu stampe și ilustrațiuni.

Monografia Drâstorului-Siliștra, cu hărți și ilustrațiuni.

Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei, cu o hartă și ilustrațiuni.

Romanica (Tablele cerate, Insula Șerpilor, etc.) studii istorice, filologice și arheologice, cu o hartă și ilustrațiuni.

Vieța și opera lui G. Lazăr (în colaborare).

Basarabia, privire istorică.

Versificațiunea latină, Prosodia și Metrica.

Istoria literaturii latine, Antologie și Crestomație.

Studii pedagogice, Limbile clasice în învățământul secundar și metodică lor.

Secuții și secuizarea Românilor.

Sicules et Roumains, Un procès de dénationalisation.

Date privitoare la maghiarizarea Românilor.

Plinius, Corespondența cu Impăratul Traian, traducere.

Apuleius, Amor și Psyche, cu ilustrațiuni, traducere.

Lucian, Toxaris sau Prietinia, traducere.

Cicero, Discursul pentru Archias, traducere.

COLECȚIUNEA IZVOARELOR ISTORIEI ROMÂNILOR

A D A P Ă R U T :

1. Anonymus Bele regis notarius
Gesta Hungarorum
2. Anonymus geographus
Descriptio Europae Orientalis
3. Daco-Romani in Carminibus medii aevi
4. Simon de Keza
Chronicon Hungaricum
5. Rogerius
Miserabile Carmen
6. Ricardus
De inventa Ungaria magna
7. Nestor
Chronica
8. Priscus Panites
Excerpta de Legationibus
9. Flavius Vopiscus
Divus Aurellianus
10. Eutropius
Breviarium historiae Romanae
11. Chronicon pictum Vindobonense
12. Brodnicel
13. Ammiani Marcellini
Rerum gestarum Ilber XXXI (Bellum Gothicum).
14. Jordanes
De origine actibusque Getarum.

VERIFICAT
2007

